

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 55

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 1 від 30.01.2023 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Іванова В.Ю.

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ТА СИСТЕМНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....9

Йовенко Л.І.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ГЕРОЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ ХХ СТОЛІТТЯ.....13

Крупенина Н.А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЕР-РІЯДІ (КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ): ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВКЛЮЧЕНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ.....18

Lakiychuk O.V., Medkova O.N., Nikitina N.S.

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION IN NON-LINGUISTIC STUDENTS WHEN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE.....24

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

Дроздова К.В.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА.....28

Жумбей М.М., Савчук Н.І., Шикиринська О.Б.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ.....32

Калініна Л.В., Папіжук В.О.

ХАКАТОН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СВІТЛІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....37

Коблик В.О.

ВИКОРИСТАННЯ ФОРМАЛІЗОВАНИХ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДАНИХ.....42

Ковінько К.В., Рапава Р.Б.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ ЗА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ОНЛАЙН ТЕХНОЛОГІЙ.....46

Маєвський М.І.

ПІДГОТОВКА УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ГРИ У РЕГБІ-5.....50

Москаленко М.П., Міронець Л.П.

ДЕМОНСТРАЦІЙНІ ДОСЛІДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В 6 КЛАСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....54

Новіцька О.І., Мисик О.А.

НАВЧАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ВПРАВ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗАНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ТРАВМАТОЛОГА-ОРТОПЕДА І ПАЦІЄНТА ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ».....59

Олійник Т.І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....65

Перебийніс Ю.В.

СУЧАСНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ69

Півненко Ю.В., Аксьонова О.П.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ....74

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Ковиліна В.Г., Ольховська Н.М.

ЛОГОРИТМИКА В КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА
В ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ.....79

Куренкова А.В.

СПРЯМОВАНІСТЬ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ПІСЛЯ КОХЛЕАРНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ.....83

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Заїка О.Я.

ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ, ПЕДАГОГІВ.....88

Ігнатенко С.О., Богатов А.О.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ.....94

Ісаєва О.С., Грицько М.І.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ97

Князян М.О., Гвоздїй С.П.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МУЛЬТИМЕДІА.....100

Конотоп О.С.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОЇ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....104

Красильник Ю.С.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ
ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)».....108

Купіна І.О., Радченя І.В.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....114

Левченко Я.С., Семененко І.Є.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....119

Леонова В.І., Віщукаєва К.М.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА ПРОГРАМА ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОТЕРАПІЇ.....124

Мариківська Г.А.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ.....129

Марушко Л.П.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ.....134

Мельниченко Г.В., Сусол Л.О.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ» У СИСТЕМІ
ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ.....138

Мироненко О.В., Кулакова Я.В.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ «4К» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....144

Михайлова О.С., Кузнєцова О.В., Пико В.М.

НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОМУ ПИСЬМУ З ВИКОРИСТАННЯМ
АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ.....148

РОЗДІЛ 5. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА**Бай Цзішен**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....155

Городиська В.В.

ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ТЕХНІК
ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА..... 159

Івах С.М., Паласевич І.Л.

РОЗВИТОК СЛОВНИКА ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБОМ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ.....164

Сиваш С.В.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 169

**РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ****Марцева Л.А., Вакалюк Т.А.**

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ,
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....173

Нагрибельна І.А., Нагрибельний Я.А.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА MOODLE
У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ..... 179

Паршукова Л.М., Паршуков С.В.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ
В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ.....183

Фучила О.М.

АДАПТИВНІ ВІРТУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ СЕРЕДОВИЩА
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....187

CONTENTS

SECTION 1. GENERAL PEDAGOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

Ivanova V.Yu.

STUDENT-CENTERED AND SYSTEMATIC APPROACHES TO THE FORMATION OF SELF-EDUCATION COMPETENCE OF FUTURE YOUNGER BACHELOR OF MUSICAL ARTS.....9

Yovenko L.I.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDYING THE IMAGE OF THE HERO IN UKRAINIAN LITERATURE AND ITS INTERPRETATION IN SCHOOL TEXTBOOKS OF THE 20TH CENTURY.....13

Krupenyina N.A.

IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN ER-RYADH (KINGDOM OF SAUDI ARABIA): ACCORDING TO THE MATERIALS OF INCLUDED OBSERVATION.....18

Lakiychuk O.V., Medkova O.N., Nikitina N.S.

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION IN NON-LINGUISTIC STUDENTS WHEN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE.....24

SECTION 2. THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING (IN THE FIELDS OF KNOWLEDGE)

Drozdova K.V.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF HEALTH-PRESERVING ACTIVITIES OF THE FUTURE PHYSICAL THERAPIST.....28

Zhumbei M.M., Savchuk N.I., Shykyrynska O.B.

METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE SPECIALISTS OF TOURISM SPHERE.....32

Kalinina L.V., Papizhuk V.O.

HACKATHON AS A MEANS OF INNOVATIVE FORMAT OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL-METHODOLOGICAL DEVELOPMENT IN VIEW OF NEW UKRAINIAN SCHOOL.....37

Koblyk V.O.

USE OF FORMALIZED MATHEMATICAL MODELS FOR THE ANALYSIS OF PEDAGOGICAL DATA....42

Kovinko K.V., Rapava R.B.

THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE PROCESS OF USING ONLINE TECHNOLOGIES ON THE PRACTICAL ENGLISH LESSONS.....46

Maievckyi M.I.

PREPARATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHYSICAL EDUCATION FOR PLAYING RUGBY-5.....50

Moskalenko M.P., Mironets L.P.

DEMONSTRATION EXPERIMENTS AS MEANS TO ACCOMPLISH EXPECTED LEARNING ACHIEVEMENTS WHILE STUDYING BIOLOGY IN 6TH GRADE OF GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....54

Novitska O.I., Mysyk O.A.

TRAINING COMPLEX OF EXERCISES FOR FOREIGN MEDICAL STUDENTS (BASED ON THE MATERIALS OF THE TRAINING SESSION «PROFESSIONAL COMMUNICATION OF A TRAUMATOLOGIST-ORTHOPEDIST AND A PATIENT WITH DISEASES OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM».....59

Oliinyk T.I.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF POLY CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN OUT-OF-SCHOOL ART EDUCATION INSTITUTIONS.....65

Perebyinis Yu.V.

MODERN METHODOLOGICAL TOOLKIT FOR TRAINING FUTURE LAWYERS FOR PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION.....69

Pivnenko Yu.V., Aksonova O.P. MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF A CULTURE OF STUDENT HEALTH IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....	74
SECTION 3. CORRECTIONAL PEDAGOGY	
Kovylina V.H., Olkhovska N.M. LOGARITHMICS IN THE CORRECTION OF VIOLATIONS OF THE SYLLABLE STRUCTURE OF WORDS IN CHILDREN WITH DELAYED SPEECH DEVELOPMENT.....	79
Kurienkova A.V. DIRECTION OF SPEECH THERAPY WORK WITH CHILDREN AFTER COCHLEAR IMPLANTATION.....	83
SECTION 4. THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION	
Zaika O.Ya. TRANSFORMATIVE STAGE OF DEVELOPING ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF INTENDING EDUCATORS AND TEACHERS.....	88
Ihnatenko S.O., Bohatov A.O. MODERN PROBLEMS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS IN PHYSICAL EDUCATION.....	94
Isaieva O.S., Hrytsko M.I. CULTUROLOGICAL APPROACH AS AN IMPORTANT COMPONENT IN TRAINING MEDICAL STUDENTS.....	97
Kniazian M.O., Hvozdi S.P. THEORETICAL PRINCIPLES TO FORM THE FUTURE TEACHERS' READINESS FOR THE APPLICATION OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES.....	100
Konotop O.S. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ENGLISH-SPEAKING STRATEGIC COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS.....	104
Krasylnyk Yu.S. FEATURES OF ORGANIZING THE INDEPENDENT WORK OF FUTURE BACHELORS BY SPECIALIZATION «PROFESSIONAL EDUCATION (CONSTRUCTION AND WELDING)».....	108
Kupina I.O., Radchenia I.V. THE FORMATION OF PEDAGOGICAL STYLE OF COMMUNICATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS.....	114
Levchenko Ya.S., Semenenko I.Ye. SOME ASPECTS OF MODERN TEACHING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS.....	119
Leonova V.I., Vitsukaieva K.M. EXPERIMENTAL RESEARCH PROGRAM ON OVERCOMING ANXIETY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN THROUGH PLAY THERAPY.....	124
Marykivska H.A. PREPARATION OF FUTURE POLICE OFFICERS FOR BUSINESS COMMUNICATION AT THE UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES OF PROFESSIONAL GUIDANCE.....	129
Marushko L.P. CONCEPTUAL PROVISIONS OF THE TRAINING OF FUTURE SCIENCE TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES ON THE BASIS OF DIFFERENTIATION AND INDIVIDUALIZATION OF LEARNING.....	134
Melnychenko H.V., Susol L.O. CONTENTS AND STRUCTURE OF THE SUBJECT «INTRODUCTION TO THE SPECIALTY» IN THE SYSTEM OF TRAINING TEACHERS OF THE ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE.....	138

Myronenko O.V., Kulakova Ya.V. FORMATION OF «4K» COMPETENCES IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS.....	144
Mykhailova O.S., Kuznietsova O.V., Pyko V.M. TEACHING ENGLISH WRITING TO SENIOR LEARNERS USING AUTHENTIC MATERIALS.....	148

SECTION 5. PRESCHOOL PEDAGOGY

Bai Tszishen THEORETICAL ASPECTS OF READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITIES OF EDUCATORS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN A GLOBALIZED SOCIETY.....	155
Horodyska V.V. COGNITIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL STUDENTS USING MODERN TECHNIQUES OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS.....	159
Ivakh S.M., Palasevych I.L. VOCABULARY DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD BY MEANS OF FOLKLORE SMALL GENRES.....	164
Syvash S.V. PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS FOR THE SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN.....	169

SECTION 6. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION

Martseva L.A., Vakaliuk T.A. THE TECHNOLOGY OF DISTANCE EDUCATION: DEVELOPMENT, PROBLEMS OF USING AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION.....	173
Nahrybelna I.A., Nahrybelnyi Ya.A. THE PRACTICE OF USING THE MOODLE INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT IN THE TRAINING OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING.....	179
Parshukova L.M., Parshukov S.V. THE USING OF VIRTUAL AND AUGMENTED REALITY TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF A TEACHER OF INFORMATICS.....	183
Fuchyla O.M. ADAPTIVE VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS: EUROPEAN EXPERIENCE.....	187

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ТА СИСТЕМНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

STUDENT-CENTERED AND SYSTEMATIC APPROACHES TO THE FORMATION OF SELF-EDUCATION COMPETENCE OF FUTURE YOUNGER BACHELOR OF MUSICAL ARTS

Стаття присвячена висвітленню студентоцентрованого та системного підходів у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. У контексті студентоцентрованого підходу пріоритетним завданням є створення атмосфери, в якій студент відчуває себе максимально комфортно на шляху оволодіння професією, вияву креативності, самоствердження та самореалізації. Орієнтація на культурний, інтелектуальний, емоційний, естетичний розвиток забезпечує можливості перспективної самоосвіти, сприяє її інтенсивності та стабільності. Важливим є формування самоосвітньої компетентності студентів з їхніх перших днів навчання у закладах музичної освіти, при цьому слід сприяти поступовій адаптації студентів до вимог закладу освіти. Пріоритетного значення має демонстрація студентам поваги, толерантності, уваги. У контексті студентоцентрованого підходу відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія, котра сприяє індивідуальній та колективній творчості. Вияв творчості є важливою вимогою студентоцентрованого підходу, оскільки саме творчість здатна продемонструвати креативний потенціал здобувачів освіти, їхні здібності, інтереси. До того ж має сенс спрямовувати викладачів на диференціацію форм і методів навчання основних та вибіркових навчальних дисциплін. Це є важливою передумовою розробки індивідуальної траєкторії професійної підготовки майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. Слід акцентувати також на дослідницькій діяльності з вивчення досягнень у вітчизняній та зарубіжній музичній культурі.

Натомість реалізація системного підходу вимагає від викладачів таких дій: визначення того, як кожний складник процесу формування цієї компетентності залежить від інших; як система самоосвіти відображає специфіку її компонентів та характеристики цілісної структури; дослідження ієрархії компонентів самоосвітньої компетентності; вивчення динаміки розвитку системи самоосвіти у навчальному закладі.

Вимоги студентоцентрованого та системного підходів спрямовують відповідно до індивідуальної траєкторії навчання на систематичне дослідження здобутків вітчизняної та зарубіжної музичної культури та досвіду навчання музики, що розширює самоосвітню компетентність студентів.

Ключові слова: студентоцентрований, системний, підхід, самоосвітній, компетентність, молодший бакалавр, музичний, мистецтво.

The article is devoted to highlighting student-centered and systemic approaches in the formation of self-educational competence of future junior bachelors of musical art. In the context of the student-centered approach, the priority task is to create an atmosphere in which the student feels as comfortable as possible on the way to mastering the profession, expressing creativity, and self-realization. Orientation to cultural, intellectual, emotional development provides opportunities for prospective self-education, contributes to its intensity and stability. It is important to form the self-educational competence of students from their first days of study in music education institutions. Demonstrating respect, tolerance, and attention to students is of priority importance. In the context of the student-centered approach, there is subject-subject interaction that promotes individual and collective creativity. Expression of creativity is an important requirement of a student-centered approach, since it is creativity that can demonstrate the students' potential, their abilities, and interests. In addition, it makes sense to direct teachers to differentiate the forms and methods of teaching basic and elective subjects. This is an important prerequisite for the development of an individual trajectory of professional training of future junior bachelors of musical art. Emphasis should also be placed on research activities to study achievements in domestic and foreign musical culture.

Instead, the implementation of a systemic approach requires such actions from teachers as determining how each component of the process to form and develop this competence; how the system of self-education reflects the specifics of its components and the characteristics of the whole structure; research on the hierarchy of components of self-educational competence; studying the dynamics of the development of the self-education system in an educational institution.

The requirements of student-centered and systemic approaches direct, in accordance with the individual learning trajectory, to a systematic study of the achievements of domestic and foreign musical culture and the experience of learning music, which expands the self-educational competence of students.

Key words: student-centered, systematic, approach, self-education, competence, junior bachelor, musical, art.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.1>

Іванова В.Ю.,

аспірантка

Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні однією з найважливіших проблем освіти є підготовка майбутніх фахівців до самостійного опанування знань, розширення досвіду професійної діяльності, поглиблення ерудиції в різних сферах функціонування суспільства. У цьому аспекті неабиякого значення набуває формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва, оскільки володіння нею забезпечує здатність до ефективної освіти впродовж життя, саморозвитку творчого потенціалу, результативної розробки та втілення студентами програми самовиховання й самонавчання.

Ця проблема пов'язана з такими важливими практичними завданнями, як-от формування загальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва, їхнього критичного мислення, здатності до аналізу інформації з різних джерел, її опрацювання та використання на практиці, оволодіння дослідницькими методами, розвиток рефлексивних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні питання зазначеної проблеми розглядалася у ракурсі людиноцентрованого підходу до впровадження освітньої діяльності (І. Бех, В. Кремень), системного підходу (В. Заслуженюк, В. Кушнір, В. Семиченко), вивчення потенціалу дослідницької діяльності студентів (М. Князян).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Утім поза увагою науковців залишаються питання визначення методологічних орієнтирів формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва, насамперед студентоцентрованого та системного, задля визначення умов забезпечення ефективності цього процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідити студентоцентрований та системний підходи як теоретичний базис формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. Завданнями статті є розкрити основні положення цих підходів та сформулювати умови формування окресленої компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Насамперед варто наголосити, що людиноцентрований підхід, на якому базується студентоцентрований, висуває вимоги ставитися до людини як до найвищої соціальної цінності, забезпечувати її ефективно включення в суспільне життя країни, надавати найкращі можливості для втілення нею свого творчого потенціалу, реалізації інноваційних ідей [1, с. 9; 2, с. 5].

У контексті студентоцентрованого підходу здобувач освіти розглядається в цілісності його унікального потенціалу, індивідуальної сутності.

Завданням навчального процесу, виходячи із зазначених вище вимог, є створення навчальної атмосфери, в якій особистість здобувача освіти відчуває себе максимально комфортно на шляху оволодіння професією, вияву креативності, самоствердження та самореалізації. Базовим положенням для цього є позиція В. Кременя, відповідно до якої слід «увести в практику основне завдання людиноцентризму – зробити світ таким, у якому людина стверджує себе» [2, с. 7].

Іншою важливою вимогою, котра висувається в смисловому полі цього підходу є зорієнтованість особистості на самопізнання. Ці ідеї висловлювалися неодноразово в історії української педагогічної думки. Так, Г. Сковорода закликав до пізнання власних здібностей та вибору відповідно до них «спорідненої праці», котра приносить задоволення від життя й спонукає людину ще більше вдосконалювати себе заради принесення користі, радості, щастя іншим [3, с. 123].

Логічним продовженням самопізнання є наступне самовдосконалення, отож, іншою важливою проблемою, на вирішення якої спрямований студентоцентрований підхід, є закладення основ розвитку та саморозвитку здобувачів освіти впродовж їхнього життя. Наголосимо, що в цьому контексті саме орієнтація на духовне, культурне, розумове, емоційне, естетичне зростання й забезпечує, на нашу думку, можливості перспективної самоосвіти, надає більшої енергії задля її програмування та втілення, сприяє її інтенсивності. Особливу увагу в окресленому аспекті слід звернути на проблему формування самоосвітньої компетентності студентів з їхніх перших днів навчання у закладах музичної освіти. Важливого значення набуває поступова адаптація здобувачів освіти як до вимог закладу, так і до вимог освітньо-професійної програми, за якою здійснюється підготовка. Надзвичайно важливим є визнання самоцінності студента, демонстрація йому поваги, толерантності, уваги. Неабиякого значення набуває підтримка та допомога з боку викладачів, оскільки здобувачі освіти ще не в змозі самостійно організовувати процеси самонавчання та самовиховання у закладі перед вищою освітою. Вияв гуманістичних цінностей, організація самоосвіти на демократичних засадах, що передбачає можливість висловити студентом власні критичні зауваження, прагнення змінити щось на краще задля власного професійного зростання, – все це сприятиме самозростанню студента як творчої, конкурентоздатної, високопрофесійної особистості.

Саме в контексті студентоцентрованого підходу активізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, котра сприяє й актуалізації індивідуальної та колективної творчості. Вияв творчості є важливою вимогою в площині студентоцентрованого підходу,

оскільки саме творчість здатна продемонструвати й актуалізувати найкращий креативний потенціал здобувачів освіти. У цьому ракурсі М. Князян на основі аналізу наукових позицій представників гуманістичної психології та гуманістичної педагогіки доходить небезпідставного висновку про те, що «творчість надає значимість життю кожної окремої людини й існуванню людства в цілому, бо творчість забезпечує єдність, цілісність, гармонію особистості» [4, с. 24]. Перед викладачами в процесі впровадження студентоцентрованого підходу стоїть завдання встановлення особистого креативного простору здобувачів освіти, оскільки саме це й забезпечуватиме їхнє прагнення до пізнання нового й розробки й реалізації на цій основі цікавих ідей. Однією з найважливіших вимог, котра постає в межах цього підходу, є активізація самостійного пошуку студентами нової інформації, що й дозволяє розширити грані його самовияву як творчої особистості. Від кожного викладача вимагається уважне ставлення до вияву талантів здобувачів освіти задля орієнтації їх на максимально ефективний розвиток кращих здібностей. Саме цей духовний, інтелектуально-розумовий, емоційно-вольовий унікальний потенціал і є найвищою цінністю й об'єктом розвитку в самоосвітній діяльності. Задля вияву індивідуально-цінного потенціалу здобувачів освіти має сенс спрямовувати викладачів на диференціацію форм і методів навчання основних та вибіркових освітніх компонентів. Це є важливою передумовою розробки індивідуальної траєкторії професійної підготовки майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. У цьому сенсі повертає увагу заклик М. Князян до диференціації навчально-виховного процесу, а саме необхідності «створення диверсифікованих стратегій, тактик та відповідних їм засобів навчання й виховання, які забезпечували б оцінку, проектування та перспективне вдосконалення всіх граней виявлення особистості з урахуванням її життєвизначальних цілей, намірів, планів» [4, с. 26].

Зазначимо, що саме від викладача залежить внутрішній розквіт особистості здобувача освіти на основі визначення його стартових можливостей, коректного вибору методів та прийомів підготовки до самоосвіти, підтримки в цьому процесі, надання помірної допомоги за антиномічним принципом допомогти йому зробити це самостійно, забезпечення перспективного саморозвитку в індивідуально організованому режимі самоосвіти. Варто наголосити й на тому, що в самоосвітню діяльність у контексті студентоцентрованого підходу доцільно організувати так, щоб забезпечувати неперервне розширення знань, простір вияву професіоналізму, рефлексію своїх дій, оцінку впливу на школярів, їхніх батьків, соціальне оточення в цілому.

Отже, на основі вивчення численних наукових джерел маємо змогу дійти висновку про першорядність орієнтації студентів на проведення самостійного дослідження за індивідуальними траєкторіями вивчення надбань у вітчизняній та зарубіжній музичній культурі.

Максимальне врахування зазначених вище чинників дозволяє активізувати в студентоцентрованому навчанні творчість особистості здобувача освіти, аналітичність, критичність, рефлексивність його мислення, вселити впевненість у можливість досягнення високих результатів його праці над собою, виховати переконання в надзвичайній цінності самоосвіти для забезпечення конкурентоспроможності як музиканта та як педагога.

Ці результати можуть бути більш ефективно досягнуті за умов реалізації в навчально-виховному процесі системного підходу до формування самоосвітньої компетентності майбутніх молодших бакалаврів музичного мистецтва. За умов упровадження в навчально-виховний процес вимог цього підходу, формування цієї компетентності набуває більш організованого, послідовного, поетапного характеру, що й відповідає принципам інших наукових підходів, зокрема студентоцентрованого.

Як відомо, система – це є структурно організоване ціле, що складається із закономірно розташованих, взаємопов'язаних частин, функціонування яких є упорядкованим та планомірним [5, с. 1126]. Висвітлюючи системний підхід задля вивчення та моделювання педагогічних явищ, В. Заслуженюк, В. Семиченко орієнтують на вияв зв'язків множинних об'єктів системи; тих властивостей, котрі умовно передаються її компонентам; ієрархічного структурування її складових та їхньої взаємодії у процесі функціонування системи; особливостей інтеграції цілісної системи або її окремих елементів в інші системи [6]. Науковці наголошують також і на важливості врахування неподільного характеру кожного складника структури системи та його вивчення у якості окремої системи. На увагу заслуговує також вимога дослідження системи як несумарного результату взаємодії та взаємовпливу її складових, а також визначення конкретизованих цілей функціонування кожного її рівня. На безперечну думку В. Заслуженюк, В. Семиченко, зазначені вище вимоги щодо структурування системи свідчать про важливість врахування специфіки її вертикальної та горизонтальної інтеграції, входження кожного її елемента до структури інших систем, а, отже, й визначення тих ланок, котрі пов'язують цю систему з іншими автономними системами [6].

Значущим, на наш погляд, є й положення науковців про необхідність врахування специфіки взаємодії елементів у системи, оскільки зміна цієї взаємодії суттєво впливає на характер детермінації системи, її функціонування та вплив на

оточуюче середовище. Цікавою є й думка про те, що кожний структурний компонент системи може мати лише часткову внутрісистемну реалізацію своїх властивостей. А вплив якоїсь події на дійсність слід завжди розглядати у більш широкому ракурсі, а саме в контексті декількох систем. Окрім окресленого вище, оскільки в нашому дослідженні розглядається системний підхід до вивчення та моделювання саме педагогічних явищ та об'єктів, неабиякого значення набуває наукова позиція В. Кушніра про те, що є важливим визначати систему цілей педагогічного процесу, котрі характеризуються взаємовпливом. Сам педагогічний процес як система має певні характеристики, як-от одночасно з одного боку – нестійкість та хаотичність, з іншого – стійкість та закономірність; поліцентризм та полілогічність; гетерогенність; антиномічність; співвідношення опозицій; активність [7].

Переосмислення зазначених вище положень та вимог щодо формування самоосвітньої компетентності переконує в необхідності впровадження системного підходу, що зорієнтовує на вивчення кожного з об'єктів, дотичних до висвітлення сутності, компонентів та інструментарію організації самоосвітньої діяльності, як динамічної складноструктурованої системи, котра взаємодіє із навколишнім середовищем.

Отож, реалізація системного підходу вимагає від викладачів задля якнайбільш ефективного формування самоосвітньої компетентності таких дій, як-от визначення того, як кожний складник процесу формування та розвитку цієї компетентності залежить від інших у навчальній системі закладу освіти та якими є його функції; наскільки функціонування самоосвіти як системи відображає специфіку її компонентів та характеристики цілісної структури; аналіз того, як в системі самоосвіти відзеркалено механізм її взаємозумовленості та взаємодії із середовищем; дослідження своєрідності

ієрархічного впорядкування компонентів системи самоосвіти та, відповідно, самоосвітньої компетентності; вивчення динаміки розвитку системи самоосвіти у закладі освіти.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, виходячи з вимог студентоцентрованого та системного підходів маємо змогу сформулювати таку важливу педагогічну умову формування самоосвітньої компетентності, як-от орієнтація здобувачів освіти на систематичне дослідження за індивідуальною траєкторією здобутків вітчизняної та зарубіжної музичної культури та досвіду навчання музики. Перспективи дослідження цієї проблеми полягають у висвітленні функцій культурологічного, компетентнісного, акмеологічного підходів до формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Д. Духовні цінності як надбання особистості. *Рідна школа*. 2012. № 1-2. С. 9-12.
2. Кремень, В. Сучасне мислення й освіта : методологічний концепт. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 3. С. 5-14.
3. Сковорода, Г. *Твори*. У 2 т. Т. 1. / Передм. О. Мишанича. Київ : АТ «Обереги». 1994. 528 с.
4. Князян, М. О. *Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки* : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Ізмаїл, 2007. 445 с.
5. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
6. Семиченко, В. А., Заслуженюк, В. С. *Психологічна структура педагогічної діяльності* : навчальний посібник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. Ч. II. 230 с.
7. Кушнір В. А. *Системний аналіз педагогічного процесу : методологічний аспект* : монографія. Кіровоград : Видавничий центр КДПУ, 2001. 348 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ГЕРОЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STUDYING THE IMAGE OF THE HERO IN UKRAINIAN LITERATURE AND ITS INTERPRETATION IN SCHOOL TEXTBOOKS OF THE 20TH CENTURY

Статтю присвячено презентації методологічних засад дослідження образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття. Доведено, що в презентації методології дослідження першочергову роль відіграють підходи до вивчення образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття, що дає змогу реалізувати комплексний і об'єктивний аналіз теорії і практики такого процесу в означених хронологічних межах. Розглянуто зміст понять «методологія», «методологічний підхід». Визначено та схарактеризовано основні підходи до такого дослідження, серед яких: аксіологічний, герменевтичний, культурологічний, хронологічно-історичний, ретроспективний, системний, особистісно-діяльнісний, порівняльно-зіставний та ін. Окреслено, що використання вищезазначених підходів передбачає застосування методологічних принципів: науковості, сутнісного аналізу, цілісності, історико-педагогічної об'єктивності, історико-часової корекції, ретроспективно-прогностичної спрямованості, парадигмального співвідношення історико-педагогічного матеріалу, конструктивно-позитивного аналізу історії педагогіки. Означено роль історико-логічного, історико-структурного, порівняльно-зіставного, історико-системного дослідницьких методів. Встановлено, що узагальнення презентованих методологічних засад організації та проведення дослідження дає змогу виявити і охарактеризувати основні тенденції, особливості становлення та розвитку образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття, означити нормативні та практичні основи вивчення образу героя на уроках української літератури та окреслити шляхи покращення змістового наповнення критичних матеріалів сучасних підручників з української літератури, враховуючи конструктивні історичні надбання. Зауважено, що проведена розвідка не претендує на завершеність дослідження проблеми (подальшого вивчення потребує історіографія дослідження образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття).

Ключові слова: методологія, методологічний підхід, методологічний принцип, дослідницький метод.

The article is devoted to the presentation of the methodological foundations of the study of the image of the hero in Ukrainian literature and its interpretation in school textbooks of the 20th century. It is proved that in the presentation of the research methodology, approaches to the study of the image of the hero in Ukrainian literature and its interpretation in school textbooks of the 20th century play a primary role, which makes it possible to implement a comprehensive and objective analysis of the theory and practice of such a process within certain chronological limits. The content of the concepts "methodology", "methodological approach" is considered. The main approaches to such research are defined and characterized, including: axiological, hermeneutic, cultural, chronological-historical, retrospective, systemic, personal-activity, comparative-comparative, etc. It is outlined that the use of the above-mentioned approaches involves the application of methodological principles: scientificity, substantive analysis, integrity, historical-pedagogical objectivity, historical-temporal correction, retrospective-prognostic orientation, paradigmatic correlation of historical-pedagogical material, constructive-positive analysis of the history of pedagogy. The role of historical-logical, historical-structural, comparative-comparative, historical-systemic research methods is defined. It was established that the generalization of the presented methodological principles of the organization and the conduct of the research makes it possible to identify and characterize the main trends, features of the formation and development of the image of the hero in Ukrainian literature and its interpretation in school textbooks of the 20th century, to identify the normative and practical foundations of the study of the image of the hero in the lessons of Ukrainian literature and outline ways to improve the content of critical materials of modern textbooks on Ukrainian literature, taking into account constructive historical heritage. It is noted that the conducted research does not pretend to be a complete study of the problem (the historiography of the study of the image of the hero in Ukrainian literature and its interpretation in school textbooks of the 20th century requires further study).

Key words: methodology, methodological approach, methodological principle, research method.

УДК 37.091.64:37.014.5"20":821.161.0:7.04

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.2>

Йовенко Л.І.,

докт. пед. наук,
професорка кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах російсько-української війни актуалізувалася необхідність формування нової особистості – патріотаносія національних та європейських цінностей.

Це зумовлює розробку системи заходів, що спрямовані на посилення національно-патріотичного виховання молоді, враховуючи історико-педагогічний досвід розвитку патріотичних чеснот та героїчних рис попередніх років. Зокрема, у «Концепції національно-патріотичного виховання

в системі освіти України» зазначено, що: «нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загально виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери» [9].

Вагому роль у розробці сучасної освітньої системи є методологічні засади дослідження образу героя та його інтерпретації в шкільних підручниках із української літератури ХХ століття.

Важливим для отримання наукових, теоретичних і практичних результатів є вибір методологічних основ дослідження. Як стверджує С. Гончаренко, структура методологічного знання передбачає опанування дослідником філософських знань, загальнонаукової та конкретно-наукової методології [7].

Зауважимо, що поняття «методологія» в нашій статті розглядається як система загальних підходів, принципів і методів, що можуть використовуватися для дослідження образу героя в українській літературі та вивчення його інтерпретацій в шкільних підручниках з української літератури ХХ століття. Це стосується вибору загального напрямку дослідження, системи основних підходів, принципів і методів його організації та проведення, а також аналізу отриманих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Розробкою методологічної основ історико-педагогічних досліджень займалися: В. Безпалько, І. Бех, С. Гончаренко, Н. Гупан, А. Капська, В. Кремень, В. Кушнір, О. Сухомлинська (загальні методологічні вимоги до історико-педагогічного дослідження, критерії оцінювання стану педагогічної науки в той чи інший період розвитку). Зокрема, О. Сухомлинська зосереджує увагу на тому, що історико-педагогічний простір постійно збагачується новими темами, іменами, фактами, датами, дослідниками, що зумовлює багатоаспектність наукової рефлексії (історичне, наукове, соціальне знання, світоглядні й культурні універсалії), які комплексно становлять контекст дослідження. Вчена називає його лінгвістично-літературознавчим терміном «околиці» (згідно з теорією Карла Бюлера щодо околиць мовного контексту) [10, с. 43]. Запропоновану розвідку ми спробуємо провести в аналогічному ракурсі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукових досліджень, які б детально презентували методологічні засади

дослідження обраної проблематики, обмаль, що й обумовило виникнення цієї публікації.

Метою статті є розгляд методологічних підходів, принципів і дослідницьких методів вивчення образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. У презентації методології дослідження першочергову роль відіграють підходи до вивчення образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття, що дає змогу реалізувати комплексний і об'єктивний аналіз теорії і практики такого процесу в означених хронологічних межах. Основними підходами визначено: аксіологічний, ґерменевтичний, культурологічний, хронологічно-історичний, ретроспективний, системний, особистісно-діяльнісний, порівняльно-зіставний та ін.

Зазначимо, що під «методологічним підходом» ми розуміємо «спосіб вивчення об'єкта, що ставить кордони його пізнання й визначає загальну стратегію дослідження» [6, с. 29].

У сучасних педагогічних парадигмах зацентровано на ролі ціннісних чинників, що повною мірою розкрито в законах України про освіту, Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національно-патріотичного виховання тощо. Так, у законі України «Про освіту» наголошується на пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей, зв'язку з національною культурою, історією, освітою.

Педагогічна аксіологія містить такі компоненти: «демонстрація багатоманітності наявних систем ціннісних орієнтацій; реальний плюралізм спрямованості людей, що взаємодіють у процесі виховання; розробка й обґрунтування системи методичних процедур, які дають змогу виявляти й урахувувати системи ціннісних орієнтацій реального життя; розробка й обґрунтування науково-методичного інструментарію, який уможливілює пояснення системи диспозицій, що реально регулюють інтерперсональні стосунки» [6, с. 87].

Аксіологічний підхід безпосередньо властивий гуманістичній педагогіці, яка досліджує особистість як найвищу цінність й самоціль громадського розвитку. Зважаючи на це, аксіологія стає фундаментом нової філософії освіти і методології педагогічної науки. Ціннісні орієнтири українського суспільства зумовлені культурними особливостями й ментальністю, що склалися історично (моральність, служіння Батьківщині, патріотизм, милосердя, здатність до емпатії, справедливість, толерантність до інших народів і культур, розумові здібності) [1].

Аксіологічний підхід для нашої розвідки є можливістю введення в дослідницький простір таких понять, як «ідеал», «цінність», «переживання», «духовне зростання», «віра»; модусом вивчення образу героя в українській літературі в єдності

соціального та екзистенційного; чинником для вивчення інтерпретації образу героя в шкільних підручниках з української літератури ХХ століття.

Герменевтичний підхід розглянуто як підґрунтя, що стосується пізнання і, відповідно, розуміння людської думки, літератури, культури, історії, мистецтва. Таке розуміння поєднує зовнішню й внутрішню суть людини і має діалектичний характер. Саме інтерпретація й розуміння вважаються фундаментальними засобами людського буття.

«Розуміння» відбиває духовну діяльність свідомості щодо осмислення дійсності і виявляється в тому, щоб осягнути логіку характерного предмета. У цьому випадку об'єктом розуміння є відображення дійсності у свідомості індивіда, що зафіксовано текстами, знаковими системами й втіленим в них змістом. Одночасно, сутність педагогічної герменевтики виявляється в здатності педагога зрозуміти й інтерпретувати педагогічні знання, опираючись на раціональну і емоційно-чуттєву, суспільну й індивідуальну практику, презентовану не тільки в науці, але й в мистецтві, мові, релігії, народних традиціях тощо.

Для нашого дослідження герменевтичний підхід є умовою розуміння текстів критичних статей шкільних підручників з української літератури й здатності встановлювати істинність або хибність наявних в них інтерпретацій образів героїв з метою опанування логічних операцій, що завдяки критичному мисленню, дає змогу вибудувати логічно повну, незалежну та несуперечливу систему знань.

Плідним для обраної проблематики дослідження є використання культурологічного підходу, який окреслює соціокультурний вимір історико-педагогічного процесу, зосередження на «економічних, соціальних, політичних обставинах, умовах, факторах, детермінантах функціонування і розвитку педагогічних феноменів, що є зовнішніми (контекстними) по відношенню до них і наповнюють їх соціокультурним змістом» [6, с. 90].

Культурологічний підхід поєднує загальнолюдський, національний і особистісно-культурний чинники, базується на тривалому взаємозв'язку освіти та культури [6, с. 41]. Він передбачає сприйняття процесу та системи наукового дослідження у контексті культурних цінностей. Застосування цього підходу дає змогу розглядати історію педагогіки як зміну культурно-історичних понять і уявлень, тобто простежити еволюцію педагогічних ідей у різних культурних умовах [6, с. 33]; сформулювати повноту відображення у змісті освіти основоположних складників культури: 1) матеріальних наслідків діяльності людності, віддзеркалених у мові, свідомості, політичній ідеології, моралі, релігії, мистецтві, науці, філософії; 2) індивідуальних людських потужностей та здібностей, зафіксованих в образних, чуттєвих знаннях, в уміннях та навичках, розвитку індивідуальних здібностей тощо.

Культурологічний підхід до вивчення образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках ХХ століття дає розуміння еволюції і трансформації головних ідей, маніфестувати глибинні підстави, найбільш виразні тенденції їх розвитку.

В основі нашого дослідження застосовано хронологічно-історичний підхід для вираження процесу формування образу героя під час розвитку мистецтва слова, віддзеркалення змін в його трактуванні у шкільних підручниках з української літератури ХХ століття.

Ретроспективний підхід використовувався з метою вивчення досвіду розвитку патріотичних та героїчних рис молоді засобами української літератури, розгляду педагогічних ідей виховання доведеної людини для розробки шляхів формування нової особистості ХХІ.

Напрямом методології соціальної практики й соціально-наукового пізнання є системний підхід, який реалізується під час дослідження об'єктів як систем. Його сутність виявляється в новій орієнтації всього дослідження, а також в новітніх принципах підходу до об'єкта вивчення. Така орієнтація спрямовується на прагнення побудувати цілісну картину об'єкта.

Основоположним системоутворювальним чинником такої системи є мета – кінцевий або проміжний результат системних змін [7]. Планомірна педагогічна система є процесом логічних змін станів, викликаним пертурбацією якісних і кількісних вимірів; щільним зв'язком фаз розвитку системи, що закономірно перетворюють одна одну.

Таким чином, системний підхід дає змогу розглядати досліджувану проблему як цілісну систему, частини якої взаємопов'язані між собою та з зовнішнім середовищем, забезпечуючи її сталий розвиток під впливом чітких умов і факторів. Цей підхід дає змогу ґрунтовно дослідити основні етапи становлення образу героя в українській літературі, повною мірою представити процес його розвитку, зосереджуючись на феноменах інтеграції та диференціації.

Образ героя в українській літературі та його інтерпретацію в шкільних підручниках у контексті системного підходу ми простежуємо як складне педагогічне явище з властивою йому системою взаємозв'язків і характеристик.

Історичний підхід також використано як методологічну основу дослідження, що розгортається як процес логічного сходження від абстрактного до конкретного, в єдності логічного та історичного методів пізнання в ході вивчення об'єктів, що удосконалюються [5; 4; 8]. Цей підхід базується на принципі історизму та встановлює об'єктивний погляд на дійсність, що підпорядковується постійним змінам упродовж років. Закономірність означеного підходу передбачає характеристику

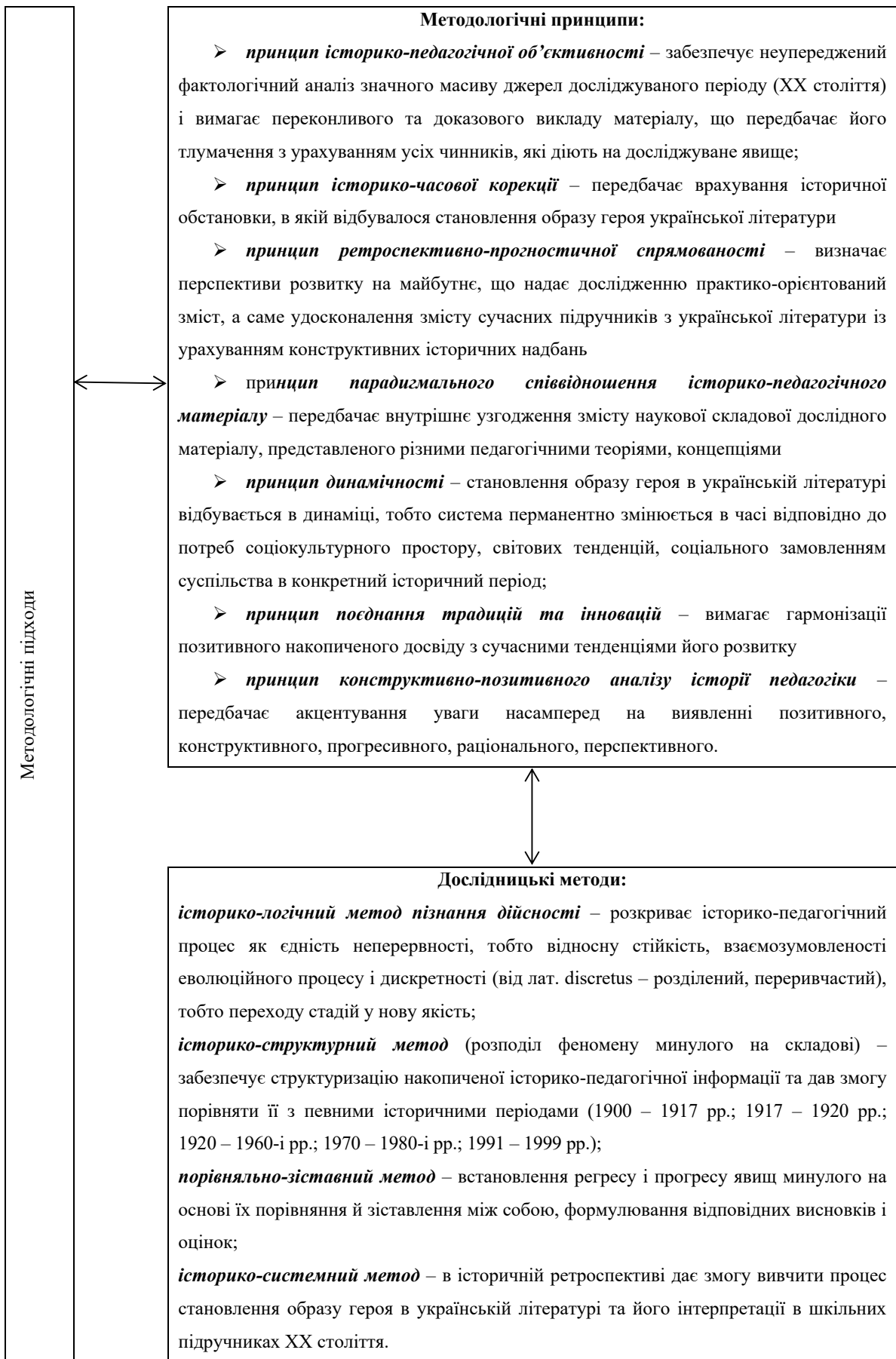

Рис. 1

кожного етапу реального стану соціально-історичного розвитку вітчизняної педагогічної думки та її місця в контексті світових тенденцій розвитку освіти [10, с. 24].

Застосування історичного підходу в контексті обраної тематики допомагає прослідкувати особливості витоків та становлення образу героя в українській літературі в історичному та сучасному вимірах (фольклорі, літописних та педагогічних джерелах періоду Київської Русі, літописній та педагогічній спадщині XVI – XVIII ст., художніх творах вітчизняних митців слова XIX – XX ст.).

Особистісно-діяльнісний підхід у дослідженні спрямовується на розвиток особистості, формування активності, самостійності, зростанню її творчості, впевненості у своїх можливостях. Сучасні вчені (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, С. Смірнов) характеризують діяльність як субстанцію культури і всього людського світу, що створює і саму особистість; сукупність процесів реального буття людини, опосередкованих навмисним відображенням, що породжують людську психіку; форму зв'язку індивіда зі світом. Вона складається із двох взаємопов'язаних процесів: активної трансформації світу особистістю і зміну самої особистості в процесі інтеріоризації, що являє собою перетворення форм зовнішньої матеріально-чуттєвої діяльності у внутрішній план свідомості. Діяльність, маючи соціальну суспільно-історичну природу, завжди продуктивна та призводить до перетворень як у зовнішньому світі, так і в самій особистості. Саме людина є суб'єктом діяльності [2]. У центрі особистісно-діялісного підходу є здобувач освіти, його самоцінність, самобутність, суб'єктивний досвід, які потім корелюються зі змістом навчання.

В умовах означеного підходу реалізовується першорядне завдання освіти – через активізацію внутрішніх резервів створюються умови для розвитку морально досконалої, всебічно розвинутої, соціально активної особистості та здатної до саморозвитку особистості. Таким чином, особистість перебуває в центрі навчання [3].

Для інтерпретації образу героя в художній та навчальній літературі XX століття для нашого дослідження є особистісно-діялісний підхід, що спрямований на визначення індивідуалізації педагогічного процесу.

Сутність застосування методологічних принципів і методів у дослідженні подано у рис. 1.

Висновки. Таким чином, узагальнення презентованих методологічних засад організації та проведення дослідження дає змогу виявити і охарактеризувати основні тенденції, особливості становлення та розвитку образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках XX століття, означити нормативні та практичні основи вивчення образу героя на уроках української літератури та окреслити шляхи покращення змістового наповнення критичних матеріалів сучасних підручників з української літератури, враховуючи конструктивні історичні надбання.

Проведена розвідка не претендує на завершеність дослідження проблеми. Подальшого вивчення потребує історіографія дослідження образу героя в українській літературі та його інтерпретації в шкільних підручниках XX століття.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аксиологічний підхід як шлях до усвідомлення ціннісних аспектів громадянської освіти і виховання молоді. URL: <http://vuzlib.com/content/view/792/941/>.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : навч.-метод. посіб. К.: ІСДО, 1998. 204 с.
3. Верченко Н. Особистісно-діялісний підхід як головна передумова сучасної освіти. irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiiirbis_64.exe.
4. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська область / ред. рада вид. : В. Г. Кремень (гол.) [та ін.]. К. : Знання України, 2009. 491 с.
5. Вовк Л. П. Історія освіти дорослих в Україні: нариси. К.: Укр. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 1994. 226 с.
6. Глухарєв С. М. Методологія наукових досліджень: конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2012. 112 с.
7. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. К. Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
8. Еволюція педагогічної освіти в Україні на етапі націєтворення : монографія / А. В. Суцєнко, Т. І. Суцєнко, О. О. Фунтікова та ін.; за заг. ред. О. О. Фунтікової. Запоріжжя: КПУ, 2008. 392 с.
9. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти в Україні. URL: <https://nvs.org.ua/news/mon-zatverdyllo-novu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/>.
10. Кушнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX – XX ст.): монографія. – Умань: Видавець «Сочинський», 2016. 418 с.
11. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. Шлях освіти. 1999. № 1. С. 42–45.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЕР-РІЯДІ (КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ): ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВКЛЮЧЕНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN ER-RIYADH (KINGDOM OF SAUDI ARABIA): ACCORDING TO THE MATERIALS OF INCLUDED OBSERVATION

Подано результати включеного спостереження процесу реалізації інклюзивної освіти в Ер-Ріяд, столиці Королівства Саудівська Аравія. Зроблено акцент на соціокультурних особливостях навчання дітей з особливими потребами в мусульманській культурі. Подано результати аналізу наукових публікацій українських науковців з питань зарубіжної практики інклюзивної освіти, які дозволили зробити обґрунтований висновок про те, що значний їх масив присвячений країнам Європи та США, де інклюзивна освіта функціонує на етапі розвитку норм, демократії та економічного піднесення. Показано, що дослідження відмінностей мусульманських та західних культур дають можливість глибше проникати у процес становлення, розвитку та функціонування інклюзивної освіти. Наведені результати включеного спостереження, які засвідчили, що у специфіці мусульманської культури, орієнтованій на саморозвиток людини та суспільства, у зверненні до духовного світу людини – коріння її внутрішньої глибини та багатства. Ісламські рухи припускають альтернативну модель сучасності, яка знаменує не відмову від модернізації, а прагнення будувати сучасне суспільство, яке хоч і бере участь у глобальній системі, але надихається ісламською культурою, що володіє власною самосвідомістю. Проаналізовано поняття «мусульманське суспільство», «дитина з особливими потребами». Встановлено, що у мусульманському суспільстві Королівства Саудівська Аравія це новий і ще не усталений термін.

Визначено, що не зважаючи на значну підтримку системи освіти урядом Королівства Саудівська Аравія та прагненням побудови сучасної системи освіти, у питаннях інклюзивної освіти існує ціла низка нереалізованих можливостей. В дослідженні були використані наукові публікації арабських вчених, які не перекладалися європейськими мовами.

Ключові слова: Іслам, мусульманська культура, мусульманське суспільство, діти з особливими потребами, інклюзивна освіта.

The results of the included observation of the implementation process of inclusive education in Riyadh, the capital of the Kingdom of Saudi Arabia, are presented. Emphasis is placed on sociocultural features of teaching children with special needs in Muslim culture. The results of the analysis of the scientific publications of Ukrainian scientists on the foreign practice of inclusive education are presented, which allowed us to draw a well-founded conclusion that a significant number of them are devoted to the countries of Europe and the USA, where inclusive education functions at the stage of development of norms, democracy and economic growth. It is shown that the study of the differences between Muslim and Western cultures provides an opportunity to penetrate deeper into the process of formation, development and functioning of inclusive education. The results of the included observation are presented, which proved that the specifics of Muslim culture, oriented towards the self-development of man and society, in addressing the spiritual world of man are the roots of his inner depth and wealth. Islamic movements assume an alternative model of modernity, which does not mean a rejection of modernization, but an aspiration to build a modern society, which, although it participates in the global system, is inspired by Islamic culture, which has its own self-awareness. The concepts of "Muslim society" and "child with special needs" are analyzed. It is established that in the Muslim society of the Kingdom of Saudi Arabia this is a new and not yet established term.

It was determined that despite the significant support of the education system by the government of the Kingdom of Saudi Arabia and the desire to build a modern education system, there are a number of unrealized opportunities in the issues of inclusive education. Scientific publications of Arab scientists, which were not translated into European languages, were used in the study.

Key words: Islam, Muslim culture, Muslim society, children with special needs, inclusive education.

УДК 364:37

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.3>

Крупенина Н.А.,

канд. психол. наук,
доцент кафедри інноваційних
технологій з педагогіки, психології
та соціальної роботи
Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді. Не зважаючи на те, що після ухвалення міжнародних документів та заяв різних країн про запровадження інклюзивної освіти, відкритим залишається питання, чи успішно вона реалізується. У цьому глобалізованому світі освіту для всіх можна розглядати як ідеал, який встановлює мету та дає імпульс для перетворень. У той час як 192 країни-члени Організації Об'єднаних Націй висловлюють прихильність концепції «Освіта для всіх» як корисної та благородної справи, чи означає інклюзивність одне й те саме для всіх країн?

Різні версії інклюзії були прийняті в усьому світі, в тому числі й в арабських країнах, але науковці починають констатувати, що, хоча інклюзія звучить добре в теорії, вона ще не перетворилася на здійсненні та реалізовані ідеали. Мусульманський світ жодною мірою не прагне ізоляціонізму, відмови від істотних позитивних моментів, пов'язаних з розширенням можливостей освіти, порівняння та запозичення позитивного досвіду інклюзивної освіти.

Дослідження відмінностей мусульманської та західних культур дають можливість глибше

проникати у процес становлення, розвитку та функціонування освіти. У специфіці мусульманської культури, орієнтованої на саморозвиток людини та суспільства, у зверненні до духовного світу людини – коріння її внутрішньої глибини та багатства. Ісламські рухи припускають альтернативну модель сучасності, що знаменує не відмову від модернізації, а прагнення будувати сучасне суспільство, яке хоч і бере участь у глобальній системі, але надихається ісламською культурою, що володіє власною самосвідомістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Глобальний світ диктує необхідність досліджень локальних спільнот. Регіональний соціум, як предмет наукового пошуку, представлений у працях В.Г. Баруліна, Є. Головахи, І.Ф. Кононова, Зірака Абдулла Каріма та ін. Певний рух в цьому напрямку відбувається і в ісламському світі. Він шукає власну модель розвитку, в якій помітне місце займає іслам. У цій частині світу є прагнення поєднати універсальні риси сучасної цивілізації і її цінності з самобутніми ідеалами ісламської спадщини.

Проведений нами аналіз наукових публікацій українських науковців з питань зарубіжної практики інклюзивної освіти дозволяє зробити обґрунтований висновок про те, що значний їх масив присвячений країнам Європи та США, де інклюзивна освіта функціонує на етапі розвитку норм, демократії та економічного піднесення, що установлені, юридично закріплені.

Наукові дослідження проблем інклюзивної освіти в мусульманській культурі представлені дослідженнями арабських і курдських вчених (Al-Hendawi, Al-Kaabi, Al Attiyah, Bosbait M., Dwairy M., El-Banyan A. S. C. Gibb та ін.). Але в українському науковому просторі таких досліджень ми не зустріли.

В Королівстві Саудівська Аравія у 2021 році було проведено аналітичне дослідження (Al et Alqhtani) впровадження інклюзивної освіти у школах. Результати їх опубліковані у Саудівській цифровій бібліотеці, Al-Nawdhamah та Al-Manial.

У попередні роки науковці Королівства Саудівська Аравія із застосуванням методу опитування вивчали питання відношення вчителів шкіл до включення учнів з особливими освітніми потребами до звичайних класів (Alquraini, 2012; Alshahrani, 2014; Somaily et al., 2012; Хаймур-Абу, 2015; Alqhtani et al. 2021; Alkhateeb et al. 2016).

В проведених дослідженнях констатується, що не зважаючи на значну підтримку системи освіти урядом Королівства Саудівська Аравія та прагненням побудови сучасної системи освіти, у питаннях інклюзивної освіти існує ціла низка нереалізованих можливостей (Alharbi, 2022) [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Треба відзначити, що проаналізовані нами дослідження питань інклюзивної

освіти дітей з особливими потребами саудівських вчених за останні 10 років не містили експериментальних даних.

Мета статті. При проведенні дослідженнями ми визнали за мету вивчення специфіки та перспектив реалізації інклюзивної освіти в мусульманській культурі.

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічна модель інклюзивної освіти в Україні і в мусульманських країнах Середнього Сходу, однією з яких є Королівство Саудівська Аравія, реалізується, коли немає встановлених, юридично закріплених норм, коли демократія перебуває на етапі становлення.

Крім того, використовуючи дані індексу соціального прогресу (The Social Progress Index) як комбінованого показника міжнародного дослідницького проекту The Social Progress Imperative, який вимірює досягнення країн світу з погляду суспільного добробуту та соціального прогресу, зазначимо, що Україна посіла 52 місце (індекс 74,17), Королівство Саудівська Аравія посіло 101 місце (індекс 63,83) зі 128 країн [2].

Ми спираємось на ці дослідження з тієї причини, що вони оцінюють досягнення у соціальній сфері окремо від економічних індикаторів. Констатуючи той факт, що Королівство Саудівська Аравія має зростання реального ВВП у 2022 році 7,6, а в Україні є певні проблеми економічного плану (-35), наше дослідження було б не коректним. Разом з тим, представники The Social Progress Imperative стверджують, що традиційні показники економічного зростання не відображають дійсної ситуації в країні. Хоча отримання великих доходів безперечно веде до зростання рівня життя, але можна досягти високого рівня соціального розвитку і за досить не високого рівня доходу, і навпаки – можна спостерігати соціальний регрес і за високого рівня доходів [3].

Однією із суттєвих проблем у проведенні закордонних досліджень з питань інклюзивної освіти є нестача інформації щодо методів, що лежать в основі кожного дослідження (Allan Slee, 2008; Farrell, 2015; Lindsay, 2017).

У проведеному дослідженні ми використовували включене спостереження як якісний метод польового дослідження, який дозволяє проводити польове вивчення індивідів у їхньому природному середовищі та в повсякденних життєвих обставинах, тобто вивчення соціальної групи «зсерєдини». Даний метод дослідження ми вже використовували в Іракському Курдистані (м. Ербіль), Катарі (м. Аль Вакра), Об'єднаних Арабських Еміратах (м. Дубай). Результати цих попередніх досліджень покладені у змістовну частину навчального посібника «Соціологія освіти», який був виданий в Іракському Курдистані кудською/сорані мовою у 2019 році.

При цьому автор статті (за ступенем закритості-відкритості для респондентів) виступав в ролі повного спостерігача. За формою взаємовідносин – це було відкрите спостереження. За охопленням – суцільне спостереження. Вид включеного спостереження був визначений як нестандартизоване (неконтрольоване).

За результатами включеного спостереження ми провели статистичне опитування, оскільки була значна ймовірність порушення вимоги репрезентативності досліджуваної сукупності.

Іслам – це окрема специфічна культура. Вона не є арабською, ближньо- або просто східною. Вона не монолітна, а багата різноманітністю. Зрозуміло, що в ісламській культурі є елементи фундаментальні, загальні для всіх мусульман, але є й інші, що відрізняються від країни до країни й від народу до народу. Універсальні основи ісламської культури є наслідком Корану і Сунни, а особливі – з місцевих звичаїв різних народів.

Державна освіта в Королівстві Саудівська Аравія відкрита для кожного громадянина. Другі за величиною державні витрати цієї країни йдуть на освіту. Королівство Саудівська Аравія витрачає 8,8% свого валового внутрішнього продукту на освіту порівняно з середньосвітовим показником 4,6%, що майже вдвічі перевищує середній світовий показник на освіту. Разом з тим, рівень грамотності у цій країні за даними Статистичного інституту ЮНЕСКО у 2021 році складав 98% (у 2017 році цей показник був 95%) [4].

Ініціативи Міністерства освіти Королівства сприяють покращенню результатів та підвищенню якості сектору загальної освіти «завдяки нескінченному інтересу та підтримки з боку Зберігача священних мечетей та Його Високості наслідного принца Мухаммеда ібн Салман Аль Сауд». Починаючи з 2016 року в країні реалізовується «Стратегія у сфері освіти», яка має за мету надання освітніх можливостей за якістю та інклюзивністю всім членам суспільства обох статей, не залежно від того чи є вони звичайними учнями, чи обдарованими, чи інвалідами, чи не грамотні. У цій Стратегії також передбачено розвиток освіти учнів з обмеженими можливостями відповідно до вказівок ісламу, що зробить освіту загальним правом для всіх людей нації [5].

Саудівська освіта відома своїм релігійним змістом. Станом на 2022 рік, релігієзнавство в середньому становило дев'ять годин на тиждень на рівні початкової школи порівняно, наприклад, з 23 годинами на тиждень з математики, природничих наук (фізика, хімія, біологія та геологія), громадських наук, арабської, англійської мовами та фізичної культури.

У Королівстві Саудівська Аравія приватна освіта вважається одним із елементів підтримки державної освіти на всіх рівнях освіти.

Генеральний департамент приватної освіти Міністерства освіти займається приватними школами для хлопчиків та приватними школами для дівчат, а уряд надає приватним школам безплатні підручники та щорічну фінансову допомогу. Уряд також призначає та оплачує кваліфікованого директора у кожній приватній школі. В одній із таких приватних шкіл Dawne House Riyadh ми проводили дослідження.

В основі нашої дослідницької програми було покладено уявлення про те, що інклюзивна освіта у школах Королівства Саудівська Аравія розгортається у специфічному соціокультурному середовищі мусульманського суспільства. Важливим тут є точне розуміння поняття "мусульманське" – від арабського "муслім" – "той, хто підкоряється". В ісламі активність та самовираження індивіда зведені до мінімуму, при цьому посилено роль суспільного буття та втіленню ідеї колективного порятунку. Коран наказує послідовникам ісламу залишити "звичаї батьків" на користь правил, встановлених у самому Корані. Замість громади по крові – громада за вірою – умма. Ісламу не властиво поділ сфери життя на світську та релігійну частини. Ця неподільність призвела до появи Шаріату – закону, що ґрунтується на інтерпретації положень Корану і Сунни й містить релігійні встановлення, правові норми, моральні та побутові розпорядження. Ніякий науково обґрунтований постулат, ніякі зміни у шкільних програмах чи зміни в правилах приймання на курси водіїв не матиме абсолютного авторитету, якщо вони сформульовані «невірним» і не мають підтвердження в Корані чи Сунні. Але головне – це ставлення до дітей з особливими потребами у соціокультурному середовищі мусульманського суспільства. Тому в ході включеного спостереження ми мали за мету отримання емпіричних даних корегування освітньої системи в школі (яка по суті є структурованою по освітнім програмам Великої Британії) відповідно до соціокультурних умов, що існують

Але головне – це ставлення до дітей з особливими потребами в соціокультурному середовищі саудівського суспільства.

«Дитина з особливими потребами» – це новий і ще не усталений термін у мусульманському суспільстві, коли воно усвідомлює необхідність відобразити в мові своє мінливе ставлення до таких дітей.

Висловлюючи відмову суспільства, яке сповідує іслам, від поділу людей на повноцінну більшість і неповноцінну меншість, новий термін закріплює зміщення акцентів в характеристиці цих дітей з недоліків, порушень, відхилень від норми до фіксації їх потреб в особливих умовах і засобах освіти. Цей термін підкреслює відповідальність суспільства за виявлення і реалізацію цих потреб. Попри те, що даний термін з'явився

в мусульманських країнах пізніше, ніж в Америці та країнах Західної Європи, його введення в ужиток не можна кваліфікувати як пряме запозичення західного терміну «діти з особливими потребами» («Children with Special Needs»). Зміст терміну «діти з особливими потребами» органічно відображає розуміння дитини з порушеннями в розвитку, яка потребує «обхідних шляхів» досягнення тих завдань культурного розвитку, які в умовах норми досягаються вкоріненими в ісламі засобами виховання [6].

Народження дитини з особливими потребами у мусульманських сім'ях вважається покаранням, ганьбою [7;8].

Цей факт намагаються приховати від умма. Батьки не намагаються щось змінити в житті дитини, тому що «Аллах покладає на душу тільки те, що вона може винести» (Сура 2.Корова, 286-й аят) і ще тому, що віра у долю (шоста основа іману) обов'язкова для всіх мусульман. У багатьох аятах Корану вказується на те, що все, що відбувається у Всесвіті, було заздалегідь зумовлене Аллахом і відповідає Його мудрому задуму: «Воістину, Ми створили кожну річ згідно з приреченням» (сура 54 «Місяць», Аят 49). Кадар і Када (доля (рок) і вирок) – ісламські терміни, якими позначають зумовленість всього суцього волею Аллаха. Згідно з ісламським віровченням, Аллах приймає рішення у всьому і за всіх, караючи та милуючи своєю волею [9].

Аль-Хендаві Al-Hendawi (2014), аналізуючи соціокультурні особливості мусульманського суспільства, звернув увагу на запобігання потенційному опору, який може виникнути, коли західні моделі інклюзивної освіти реалізуються у традиційному суспільстві [10].

Тому, на першому етапі ми проаналізували дослідження Мухаммада бін Саад бін Ібрагім Аль Шуайл, доцента кафедри спеціальної освіти педагогічного факультету Таїфського університету (м.Таїф, Саудівська Аравія) [11].

Зауважмо, що це дослідження та його результати не перекладалися європейськими мовами.

В цьому дослідженні автор констатує, поряд з проблемами інклюзивної освіти, які можуть бути властиві не тільки для Саудівської Аравії (нестача коштів, кваліфікованих кадрів, адаптованих програм тощо), таку проблему, як соціальної стигматизації відносно дітей з особливими потребами у саудівському суспільстві. Значний масив даних, які отримав Мухаммада бін Саад бін Ібрагім Аль Шуайл засвідчує, що соціальна стигматизація та не гуманні уявлення домінують в суспільстві, до дітей з обмеженими можливостями відносяться як до тягаря для сім'ї та суспільства в цілому. Поширене насильство та жорстоке поводження з дітьми з обмеженими можливостями, особливо з дівчатами. Вивчення методик та результатів

дослідження Мухаммада бін Саад бін Ібрагім Аль Шуайл дозволили нам ввести корективи та уточнення в програму нашого дослідження. Наша робота була ускладнена відсутністю точної та актуальної статистики дітей з обмеженими можливостями, відсутністю індексованих публікацій щодо інклюзивної освіти науковців Королівства Саудівська Аравія. Дослідження проводилося з червня 2022 року по грудень 2022 року школі Dawne House Riyadh та в компаунді Rihad Pearl Compound (м. Ер-Ріяд, Королівство Саудівська Аравія). Метод дослідження: включене спостереження. Для верифікації методу включеного спостереження здійснювався контроль іншими методами збору інформації – інтерв'юванням, контент-аналізом, аналізом документів, повторним спостереженням. Валідність методу дослідження була забезпечена наявністю спільних для спостерігача та спостережуваної спільноти соціокультурних контекстів: автор цієї статті знаходився в позиції «інсайдера», оскільки до входу в поле поряд з членами спільноти, що спостерігається, був включений в цілу низку загальних соціально-культурних контекстів; знання загальних знаково – символічних систем («інсайдерська» позиція спостерігача) сприяло швидкому включенню в повсякденне життя спільноти, що вивчається, і досягненню рольової визначеності в польовій комунікації. Школа Dawne House Riyadh, в якій відбувалося включене спостереження, працює за програмами Великої Британії. В школі навчаються (від загальної кількості учнів) 1,2% дітей з особливими потребами. Більшість учнів (86,1%) – це діти, які сповідують іслам. Вчителі мусульмани складають 48%. Компаунд Rihad Pearl Compound, в якому проводилося включене спостереження, розташовано у столиці Королівства Саудівська Аравія місті Ер Ріяд. Більшість мешканців – це араби мусульмани (91,3%).

Проводячи дослідження, ми спиралися на твердження Каддумі Мавран Алі (Гуманітарний університет, Хартум, Судан): «Немає сумнівів у тому, що іслам є керівництвом по вихованню та навчанню дітей з особливими потребами» [12].

Проведення фокус групи з вчителями школи Dawne House Riyadh дозволив констатувати факт соціальної стигматизації відносно дітей з особливими потребами у саудівському суспільстві, а також намагання керівництва країни подолати цю соціальну стигматизацію.

Цей факт був підтверджений й результатами онлайн опитування, в якому брали участь мешканці Rihad Pearl Compound.

Також результати проведення фокус групи з вчителями школи Dawne House Riyadh засвідчили, що в організації інклюзивного навчання в Королівстві Саудівська Аравія, не дивлячись на сучасні нормативні документи, продовжує

домінувати медична модель інвалідності у законодавстві. Закони, що захищають права дітей з особливими потребами, в більшості своїй ще на стадії розробки. 89,4% вчителів школи вважають, що медико-соціальна модель побудови інклюзивної освіти сприяє закріпленню сегрегації у саудівській системі освіти. Потрібна соціально-правозахисна модель, з якої розпочиналась інклюзивна освіта у Великій Британії

З метою вивчення питань щодо подолання соціальної стигматизації дітей та сегрегації з особливими потребами ми використовували контент-аналіз телепрограм у телевізійній провідній арабомовної медіамережі Saudi One, беручи до уваги той факт, що телебачення, нині, є наймасовішим каналом комунікації й одним із серйозних факторів, що впливають на особистість, що обумовлено специфікою телевізійного впливу (використання відразу двох каналів – зорового і слухового, різних маніпулятивних технологій). За оцінками уряду Саудівської Аравії, у 2021 році середній саудит проводив за переглядом телевізійних програм на 50 – 100% більше часу, ніж його чи її європейський, чи американський колега [13].

Об'єкт контент-аналізу – телевізійні канали. Предмет – зміст телевізійних програм. Вибірка – телепрограми телеканалу Saudi One.

Одиниця аналізу рахунку – кількість згадок в назвах слів й у словосполученнях «сім'я», «доброта», «співчуття», «дружні діти», «діти з особливими потребами», сура 37 «Ті, хто стоїть в ряд», аят 96. Закономірності частотного розподілу слів та словосполучень дозволяють зрозуміти закономірності змістовного визначення об'єкта.

Пояснимо включення в даний список сури 37 «Ті, хто стоїть в ряд», аят 96. У багатьох аятах Корану вказується на те, що все, що відбувається у Всесвіті було заздалегідь визначено Аллахом і відповідає Його мудрості: Він здатний змінити всіх людей, спрямувавши їх на прямий шлях, але Він хоче, щоб люди самостійно робили свій вибір і були випробуванням один для одного. Коран говорить: «Якби твій Господь побажав, вони не надходили б так» (сура 6 «Худоба», аят 112); «Якби твій Господь захотів, то Він зробив би людство єдиною громадою» (сура 11 «Худ», аят 118). Аллах створив все, що є у Всесвіті, включаючи людські діяння і помисли: «Аллах створив вас і те, що ви робите» (сура 37 «Ті, хто стоїть в ряд», аят 96). Згідно з Кораном, вчинки людей залежать від їх бажань і можливостей. Аллах вкладає в їх серця бажання і дає їм можливість здійснити їх. Він творить причину, яка втілюється в результаті [14].

Після попереднього аналізу телепрограм телеканалу Saudi One та позначення смислових одиниць, виділених відповідно до цілей дослідження та наведеної у телевізійних програмах інформації було здійснено підрахунок кількості кожної одиниці

аналізу із зазначенням відповідного індикатора оцінки.

У проаналізованій телепрограмі ми зафіксували 1998 згадок одиниць аналізу рахунку контент-аналізу: «сім'я» (165); «доброта» (100); «співчуття» (96); «дружні діти» (12); «діти з особливими потребами» (639); сура 37 «Ті, хто стоїть в ряд», аят 96 (986).

Дані контент-аналізу наочно ілюструють соціокультурний аспект конструювання попередження потенційного опору, який може виникнути, коли західні моделі відносин до дітей з особливими потребами реалізуються в традиційному суспільстві.

Також в контент-аналізі була виділена категорія «динаміка», але в даній статті результат по цій категорії не представлений, динаміка одиниць аналізу рахунку стане темою для подальших публікацій.

Висновки. Зміни, що відбуваються в освіті під впливом ряду внутрішніх і зовнішніх причин, викликаних глобалізацією, незаперечні. Але їх джерела дуже різноманітні. Спроби осмислити сутність цих перетворень мають не лише пізнавальне, а й практичне значення для розвитку інклюзивної освіти.

Наслідування і права дітей з особливими потребами в мусульманській культурі Королівства Саудівська Аравія не є породженням сучасності й відповіддю на заклик правозахисних організацій. Ісламський шаріат зобов'язує надавати таким дітям всі види захисту: соціальну, медичну, психологічну, адаптаційну, розглядаючи їх як рівноправних членів мусульманського суспільства.

Неминучий процес модернізації ісламських цінностей в саудівському суспільстві повинен мінімізувати суперечності і посилювати можливості спільного впливу на наслідування і права дітей з особливими потребами, подолання сегрегації та стигматизації дітей з особливими потребами в Королівстві Саудівська Аравія.

Перспективами подальших досліджень полягають в узагальненні матеріалів щодо співвідношення ісламських цінностей та наслідування і прав дитини з особливими потребами в мусульманській культурі; визначенні змістовних індикаторів, пов'язаних з характеристиками шкіл Ер-Ріяд (Королівство Саудівська Аравія) та учнів з особливими потребами, які в них навчаються.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. التعميم الشامل لمطالب من ذوي العاقة الفكرية في المملكة العربية السعودية: وجهة نظر نقدية 4244 أغسطس. https://msejournals.ekb.eg/article_258257_002f7eaf9404e7d8dcacaf113616ce2573.pdf
2. Global Index 2022: Results URL: <https://www.socialprogress.org/global-index-2022-results>
3. Real GDP growth. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD
4. Literacy rate, adult total – Saydi Arabia. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS?locations=SA>

5. Ministry of Education Saudi Arabia. URL: <https://www.moe.gov.sa/en/Pages/default.aspx>.
6. البصري، الربيع بن حبيب بن عمر الأزدي (1415هـ): مسند الربيع، تحقيق: محمد إدريس عاشور بن يوسف، دار الحكمة، مكتبة الاستقامة، بيروت، سلطنة عمان، 1/170:419.
7. شقار، منذر (1396هـ): الأوقاف الإسلامية القديمة إنسانية ورحمة، وتكافل اجتماعي، مجلة الوعي الإسلامي، عدد (137)، ص 65.
9. Kay A.K. 2011. Mothers perceptions of the treatment of their children with disabilities in Qatar. *Journal of International Special Needs Education*, 62-73.
10. الطفل المعاق – حقوقه ومتطلبات تربيته من منظور إسلامي. <http://www.dawahmemo.com/>
11. Al-Hendawi, M., & Keller C. 2014. Beyond the walls of the school: Risk factors and children and youth in the Gulf. *Near and Middle Eastern Journal of Research in Education*, <http://dx.doi.org/10.5339/nmejre.2014.1>
12. التعميم الشامل لمطالب من ذوي الإعاقة الفكرية في المملكة العربية السعودية: وجهة نظر نقدية https://mseg.journals.ekb.eg/article_258257_002f7eaf9404e7d8dcaf113616ce2573.pdf
13. القدومي، مروان علي (2001): حقوق المعاق في الشريعة الإسلامية، مجلة جامعة القرآن الكريم والعلوم الإنسانية، الخرطوم، العدد (4)، ص 149.
14. Cordesman, Anthony H. (2021). Saudi Arabia enters the 21st century. URL: https://books.google.com.sa/books?id=tjpExwQWtOsC&pg=PA234&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
15. القدومي، مروان علي (2001): حقوق المعاق في الشريعة الإسلامية، مجلة جامعة القرآن الكريم والعلوم الإنسانية، الخرطوم، العدد (4)، ص 149.

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION IN NON-LINGUISTIC STUDENTS WHEN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

There is a growing demand for hands-on English since the scope of the professional mobility, tourism and travel are developing, the processes of educational migration are also growing. However, due to experience, it can be concluded that students entering a non-linguistic university are primarily oriented for specialty disciplines. Many future economists, marketers, managers, engineers find it difficult to speak foreign languages and learn other humanitarian disciplines. Therefore, English is often the last in the list of important disciplines and he does not attach great importance. However, already in senior years, students begin to understand that the economy is developing on a global scale, and a foreign language becomes a means of learning experience and advanced technologies, an essential tool for professional development, and academic mobility as well as one of the ways to become in demand specialist

Motivation is not something abstract when it comes to our desire to achieve something in life or study. Motivation is mostly an integral part of our consciousness, and therefore when a person wants to achieve something, under the influence of motivation, he will move and act to achieve what he wants. Nevertheless, quite often students of non-linguistic majors, who perceive foreign language classes as optional, encounter with a lack of motivation to learn a specific foreign language.

The program in foreign languages for universities of non-linguistic specialties provides for the development of students' language competence, which is understood as the ability to use the linguistic system in order to communicate and in accordance with the situation.

Thus, there is a contradiction between objective necessity and the real state of affairs, since training in a foreign language in a non-linguistic university does not meet the requirements of today and necessitates the optimization of the teaching system in this discipline.

Students of non-language faculties often face low motivation, because they believe that they will not have to use a foreign language in the process of working in their main professional field. Nevertheless, in the light of recent events and significant European integration of many, if not all, types of industry, it is a foreign language that will be the key to professional success.

That is why this article considers the types of motivation, its reasons and aspects in the paradigm of foreign language learning by students of technical specialties.

In the process of learning a foreign language, in addition to studying the grammatical aspect or listening techniques, the motivation to learn a specific foreign language can be a more serious challenge.

Key words: *positive motivation, learning foreign languages, non-linguistic students.*

В даний час зростає потреба практичного володіння іноземною мовою, оскільки збільшуються масштаби професійної мобільності, розвиваються туризм та подорожі,

посилюються процеси освітньої міграції. Однак зі свого досвіду можна зробити висновок, що студенти, які вступають до немовного вузу, насамперед орієнтовані на дисципліни спеціальності. Багатьом майбутнім економістам, маркетологам, менеджерам, інженерам складно даються іноземні мови та інші гуманітарні дисципліни. Тому іноземна мова часто виявляється на останньому місці у списку важливих дисциплін і йому не надають великого значення. Проте вже на старших курсах студенти починають розуміти, що економіка розвивається у глобальному масштабі, та англійська мова стає засобом вивчення досвіду та передових технологій, необхідним інструментом професійного розвитку, а академічна мобільність – одним із способів стати затребуваним спеціалістом.

Мотивація не є чимось абстрактним, коли річ заходить про наші бажання чогось досягти у житті чи навчанні. Мотивація здебільшого являється невідомою частиною нашої свідомості, і тому коли людина хоче чогось досягти, під впливом мотивації вона буде рухатись та діяти, щоб досягти бажаного.

Тим не менше досить часто студенти немовних спеціальностей, які сприймають заняття з іноземної мови як факультатив, зтикаються з відсутністю мотивації вивчення конкретної іноземної мови.

Програма з іноземних мов для вузів немовних спеціальностей передбачає розвиток у студентів мовної компетенції, під якою розуміється вміння користуватися лінгвістичною системою з метою спілкування та відповідно до ситуації.

Відтак, існує суперечність між об'єктивною необхідністю та реальним станом справ, оскільки підготовка з іноземної мови у немовному виші не задовольняє вимогам сьогодення та викликає необхідність оптимізації системи викладання з цієї дисципліни.

Студенти немовних факультетів найчастіше зтикаються з низькою мотивацією, оскільки вважають, що їм не доведеться задіяти іноземну мову у процесі роботи за їх основним професійним напрямком. Тим не менше у світлі останніх подій та значної євроінтеграції багатьох, якщо не усіх, видів промисловості, саме іноземна мова буде тим ключиком на шляху до професійного успіху.

Саме тому дана стаття розглядає види мотивації, її причини та аспекти у парадигмі вивчення іноземної мови студентами технічних спеціальностей.

В процесі вивчення іноземної мови, окрім вивчення граматичного аспекту чи методики аудіювання, більш серйозним викликом може стати сама мотивація до вивчення конкретної іноземної мови.

Ключові слова: *позитивна мотивація, викладання іноземних мов, студенти нелінгвістичного профілю.*

UDC 1:811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.4>

Lakiychuk O.V.,

Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Medkova O.N.,

Senior Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Nikitina N.S.,

Lecturer at the Department of English for Engineering № 2
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Formulation of the problem. Recently, there has been an expansion of professional contacts in the world. The exchange of information is becoming much freer, more educational, methodological, and thus scientific literature, which is published today abroad, provides an accessible enrichment of information to specialists from different countries, and in addition, allows you to communicate on various topics at an international level. Learning foreign languages helps strengthen cultural, professional and educational contacts. Based on this, we need specialists who would have mastered a foreign language at the required level.

The purpose of the article. The purpose of this work is a theoretical justification compliance with the necessary set of conditions to achieve positive motivation of students of a non-linguistic university in the process of learning a foreign language. The article compares the internal and external motives of this pedagogical problems, emphasizes the importance of using active and interactive forms of education to achieve the set goals. Approaches that increase motivation to learn a foreign language in a non-linguistic university are described. Results of the studies of motivation in a non-linguistic university emphasize the need for its modeling in the process of studying a foreign language. The results obtained indicate the importance of creating conditions for motivation for students of non-linguistic universities.

Thus, the higher institutions of Ukraine bear the responsibility of improving the efficiency of training and optimizing the initial and learning activity of students. The process of improving the preparation of future professionals lies in the factors of making this process easier.

Higher education motivation plays, of course, a decisive role, therefore special attention devoted to the problems of its formation. Even a highly qualified teacher will not be able to achieve the desired result if his efforts which are not there aligned with the motivational basis of the educational process.

Analysis of recent research and publications. The democratization of society and the growth of national self-awareness in the country led to a radical rethinking of the tasks set for the higher educational institution. The main objectives of teaching a foreign language are: the implementation of a personal-activity approach and the formation of sustainable positive motivation in learning activities. Based on the fundamental thesis of domestic (L.I. Bozhovich, L.S. Vygotsky, P.Ya. Galperin, B.I. Dodonov, I.A. Zimnyaya, A.N. Leontiev, A.K. Markova, L. S. Rubenshtein, E. I. Savonko, P. M. Yakobson) and foreign (J. Bruner, D. Berleim, I. Lingart, M. Fumadel, etc.) researchers on the role of motivation in activities, including educational activities that motivation is one of the most important tools for managing students' learning activities, we consider it relevant to find ways to manage

students' motivation in the context of foreign language speech activity.

Motivational aspect of training psychologists and educators added significant respect to their practices: M. Alekseeva, L. Bozhovich, O. Kovalyov, G. Kostyuk, A. Markova, V. Merlin, S. Rubinstein, I. Sinitza, V. Sukhomlinsky and others. Forming process positive initial motivation of students is shown in scientific research Y. Babansky, V. Bogoslovsky, L. Vasilenko, A. Vinogradova, V. Galuzyak, V. Davidov, D. Elkonin, M. Zabrotsky, Y. Ilyina, S. Maksimenka, T. Matis, M. Milman.

Presentation of the main material. Scientists V.E. Andreeva and G.L. Ilyin considered the problem of teaching speaking based on professional text and communication. In order to activate the cognitive activity of students, scientists have proposed a model of educational role-playing games and a problem-communicative approach [2, 4]. According to scientists, the main role in learning a foreign language play approaches in learning, interest in the subject, as well as the state of teaching aids.

We can conclude that the combination of these factors influences the development of motives for learning activities that affect a foreign language. Consequently, we can say that each student has his own level of formation motivation. So, A.K. Markova identifies 6 levels of motivation formation when learning a foreign language. In each level, she highlights 4 blocks: motivational, target, cognitive and emotional. We are most interested in motivational and cognitive blocks, which are presented in the theory of A.K. Markova. According to the type of attitude to teaching, she distinguishes the following levels [8, p. 145]:

- negative attitude – lack of interest in the process and content of learning, inadequate control and self-assessment of educational activities.

- neutral (passive) attitude – passivity in new situations and conditions, unformed motives for external results.

- positive (situational) attitude – a deep cognitive interest in the teacher, the assimilation of new knowledge, the fulfillment of tasks.

- positive (cognitive, conscious) attitude – independent setting of goals and motives, the ability to apply new knowledge in familiar situations, self-control, self-esteem.

Research by scientists is mainly carried out in two main directions: study of the influence of motivation on activity, change of activity depending on the student's actualization of various motives; study of the impact of activities on formation of the motivational sphere. However, it should be noted that despite extensive coverage of various aspects of the studied problem, the issue of increasing students' motivation for learning of each individual discipline remains insufficiently studied in the domestic one science The

problem of motivation for studying philology students also requires separate consideration.

Thus, the relevance of the general issue determined our goal scientific intelligence, namely: to determine ways to increase students' motivation of philological specialties of pedagogical universities before mastering the linguistics of the text.

The level of educational motivation activity is one of the determining factors in the successful acquisition of professional skills and abilities by philology students. According to modern scientists, study of the problem of increasing educational and cognitive motivation activity at the university makes it possible to make many aspects the object of study inner life of the student: his interests, values and convictions, motives activities, abilities, knowledge, abilities, skills that will be developed in the future his professional competence [8, p. 121].

In scientific theory and practice, it is customary to distinguish between the concepts of "motive" and "motivation". The first is a rather complex phenomenon that scientists interpret differently. E. Ilyin defines it as a complex psychological formation that encourages conscious actions and deeds, and is also the basis for these actions [5, p. 211]. S. Honcharenko characterizes the motive as the motivating cause of actions, deeds of a person, aimed at satisfying needs [3, p. 47]. O. Leontiev analyzes this term as a materialized need, i.e. aspiration and desire to possess something specific (diploma of higher education, specialty, language, etc.). An unobjectified need is not yet a motive because it does not determine character activity, because it does not have an object to which the action is directed.

External and internal motives can be distinguished. Scientists distinguish 2 types of motivation when learning a foreign language, namely instrumental and integrative. In our opinion, external motivation is instrumental, and internal motivation is integrative [1, 3, 5].

Instrumental motivation is reflected in external needs and promotes because the student is studying a foreign language because money, careers, etc. For the student, the goal of study foreign language becomes not a personal desire, but an external necessity.

The structure of students' educational motivation combines external and

internal motives (polymotivation of educational and cognitive activity).

External motives are:

- the desire to get a certain development in education;
- acquisition of new knowledge, abilities and skills;
- interaction with classmates;
- trying to be a leader or gain prestige;
- desire to be in the center of attention;
- desire to receive encouragement [6, p. 12].

The internal motives of educational and cognitive activity include:

– cognitive motives, or motives embedded in the educational and cognitive activity itself (based on students' interest in the content of the material, what is being studied);

– motives for achievement, based on the desire for success and avoiding failures (broad social motives (motives of duty to the people of Ukraine, comrades, parents, etc.);

– motives of self-determination (understanding of the role knowledge, abilities and skills for future professional activity and success in it, etc.); motives for improvement; selfish motives (trying to get encouragement, high grades, striving to be the best among peers);

– negative motives (trying to avoid difficult relations with teachers, comrades) [2, p. 312].

We are of the opinion that integrative motivation reflects the internal needs of the student and is related to the internal motivation when mastering a foreign language.

Scientist S.T. Hryhoryan distinguishes the following types of integrative motivation: communicative, linguistic-cognitive, and instrumental [3, p. 29]. According to scientists, we mean proactive participation by communicative motivation student in the community, both in class and in free time.

Linguistic-cognitive motivation means a positive attitude of students to language material. Formation such motivation can occur both indirectly and directly. The first method (mediated) is achieved at the expense of communicative motivation, and the second (indirect) – by stimulating students' search activity in language material [3, p. 42].

According to M.E. Kuzovleva, who examined the system of motives and "anti-motives" in students, we can conclude that the structure of motivation in learning a foreign language has changed. It is interesting that "antimotives" they fade into the background and generally disappear. This connected with the fact that students realize the importance a foreign language for your future life. In the central place is motivation, which is connected with the prospects of personal development, which are comparable to professional growth. In connection with this, a new motive appears – to marry a foreigner. Scientists are alarmed, that there is a disappearance of motivation, which it is generated by the very educational activity, as well as internal integrative motivation.

At the same time, there is an opinion that can explain to us this phenomenon with which we can not fully agree, integrative motivation (activity for the sake of the activity itself) has much more influence if the student is in a foreign language environment, and instrumental motivation is necessary when a foreign language is studied at a university. We stick to it of the

opinion that both types of motivation are important if the teacher can effectively combine them these two types of motivation, the student will be able to harmoniously master a foreign language [3, p. 32].

H. Rosenfeld defines the following factors of learning motivation:

- learning for the sake of learning, without or without pleasure from the activity
- interest in the discipline;
- study without personal interests and benefits;
- training for social identification;
- learning for the sake of success or fear of failure;
- training under compulsion or pressure;
- learning based on concepts and moral obligations or on generally accepted norms;
- education based on a social purpose, requirements and values [5, p. 55].

We will consider the specific conditions for the formation of motivation for learning a foreign language at the university.

1. Formation of students' motivation based on the content of professional competencies based on the principles of contextual learning. The creation is sufficiently complete and an adequate idea of one's future profession.

2. Application of active and interactive teaching methods.

3. The content of the educational material corresponds to the abilities and needs of the students.

4. Formation of a personal attitude to the future profession with the help of tasks and exercises used in foreign classes tongue

5. Using interactive teaching methods to support "communicative motivation".

The formation of motivation is influenced by taking into account the specifics of future professional activity, we need to stop on the characteristics of the professional activity itself. Among the most central features of professional activity, most authors distinguish a high degree of social competence, reflexivity, empathic abilities, and the ability to clearly and specifically formulate problems [7, p. 93].

Conclusions. Summarizing all of the above, it was found that in order to form a positive motivation of students of a non-linguistic university when teaching a foreign language, the following conditions must be observed, which can have a positive effect on motivation learning a foreign language:

- 1) conditions conducive to the formation of internal motivation in the study of a foreign language language,
- 2) conditions conducive to the formation external motivation when learning a foreign language,
- 3) conditions conducive to the formation of positive motivation in general,
- 4) the conditions that the teacher contributes to, etc.
- 5) conditions that have a positive impact on the motivation of learning activities.

The considered conditions seem to be sufficient for the effective formation of a positive motivation for learning among students of a non-linguistic university when teaching a foreign language.

REFERENCES:

1. Артюшина М., Журавська Л., Колесніченко Л. та ін. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навчальний посібник К., 2008. С. 329.
2. Ильин Е. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2000. С 512.
3. Якобсон П. Психологические проблемы мотивации поведения человека. М.: А. С. К., 2001. С 64.
4. Ilyin G.L. Personally oriented pedagogical technology (analysis of the concept and practice of application). М.: Education, 1999. P. 24.
5. Markova A.K. The psychology of professionalism. М.: Intern. Humanitarian. Knowledge Foundation, 1996. P. 309.
6. Nepomnyashchaya E.A. The formation of the motives of educational activities when teaching general science disciplines in the first year of high school: Abstract. dis. ... cand. ped Sciences (13.00.08). Kiev, 1977. P. 20.
7. Rosenfeld G. Theorie und Praxis Lernmotivation / Rosenfeld G. – Berlin, 1973. P. 144.
8. Verbitsky A.A., Bakshaeva H.A. Development of student motivation in contextual learning. М.: IC, 2000. P. 200.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF HEALTH-PRESERVING ACTIVITIES OF THE FUTURE PHYSICAL THERAPIST

Сьогодення диктує свої правила розвитку, формування та перебігу всіх процесів людства. Світова глобалізація, блискавичний розвиток ринкових відносин, та інших явищ сучасної цивілізації охопили всі аспекти та своєрідно вплинули на фахову підготовку майбутніх професіоналів багатьох сфер у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Сучасне суспільство усе міцніше утверджує поняття «антропоцентризму», тобто висуває людину як центр Всесвіту. При цьому якість людського потенціалу, рівень освіченості та культура населення загалом стають тим самим вирішальним фактором економічного, соціального та духовного зростання. Принагідно зазначити, що і Україна, як невід'ємний компонент світової спільноти зазнала та продовжує зазнавати фундаментальних змін та перетворень. Наша держава розбудовується на засадах демократії та вимагає переходу до гуманістичного типу освіти, задля забезпечення всебічного зросту та розкриття інтелектуального, культурного та духовного потенціалу кожного індивіда.

Сучасні наукові та освітні процеси, формуючи й забезпечуючи сприятливість умов для особистісного розвитку людини, таким чином готують конкурентоспроможного фахівця, який буде спроможний свідомо та ефективно адаптуватись в умовах високотехнічного інформаційного прогресу та процесів, що його супроводжують.

Вітчизняна система фахової підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів потребує глобальної, але поступової оптимізації через побудову концепції вищої освіти на ідеях гуманізму, перманентного особистісного розвитку, толерантності та інтелектуального активізму.

У матеріалах статті більш детально конкретизовано сутність структури готовності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів до використання здоров'язбережувальних технологій (далі – ЗЗТ) у процесі праці. Також сформовані критерії, рівневі співвідношення та показники готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, розроблено модель застосування здоров'язбережувальних технологій у майбутній фаховій діяльності реабілітологів та впровадження її у науковий процес закладів освіти.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, фізична реабілітація, фахові компетенції, підготовка, фізична терапія, ерготерапія.

The present dictates its own rules for the development, formation and course of all human processes. World globalization, the rapid development of market relations, and other phenomena of modern civilization have covered all aspects and have had a unique impact on the professional training of future professionals in many fields in institutions of higher education (hereinafter – higher education institutions). Modern society is increasingly affirming the concept of "anthropocentrism", i.e. it puts forward man as the center of the universe. At the same time, the quality of human potential, the level of education and the culture of the population in general become the decisive factor of economic, social and spiritual growth. It is worth noting that Ukraine, as an integral component of the world community, has undergone and continues to undergo fundamental changes and transformations. Our state is being built on the principles of democracy and requires a transition to a humanistic type of education, in order to ensure the comprehensive growth and disclosure of the intellectual, cultural and spiritual potential of each individual.

Modern scientific and educational processes, forming and providing favorable conditions for the personal development of a person, thus prepare a competitive specialist who will be able to consciously and effectively adapt to the conditions of high-tech information progress and the processes that accompany it.

The domestic system of professional training of future physical therapists and occupational therapists needs global, but gradual optimization through the construction of the concept of higher education based on the ideas of humanism, permanent personal development, tolerance and intellectual activism. In the materials of the article, the essence of the structure of readiness of future physical therapists, occupational therapists to use health-saving technologies (hereinafter – PPE) in the work process is specified in more detail. Criteria, level ratios and indicators of readiness of future specialists in physical rehabilitation were also formed, a model of the use of health-saving technologies in the future professional activity of rehabilitators and its introduction into the scientific process of educational institutions was developed.

Key words: health-preserving technologies, physical rehabilitation, professional competences, training, physical therapy, occupational therapy.

UDK 2.378:37.011.3-051:615.825-051(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.5>

Дроздова К.В.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії та методики фізичної культури та спортивних дисциплін
Навчально наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Динаміка розвитку України на

початку ХХІ століття та її швидких рух у напрямку загальноєвропейських тенденцій освіти обумовили високі вимоги до системи ЗВО та якості

підготовки майбутніх спеціалістів. Фактично, мова йде про абсолютно нову модель змісту освіти, яка готуватиме не просто фахівця, а висококваліфікованого професіонала, спроможного перетворювати, формувати та коректувати професійний простір.

У зв'язку таким тенденціями сучасної освітньої сфери фахова підготовка майбутніх фізичних терапевтів неможлива без оптимізації, вдосконалення змісту навчального процесу, системного опрацювання й формування ефективної моделі навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання використання здоров'язбережувальних технологій фізичної реабілітації опрацьовані в дослідженнях наступних науковців: В.М. Мухін, Г.Е. Верич, О.М. Вацеба, О.Д. Дубогай, В.П. Мурза, С.М. Попов Т.Ю. Круцевич, – професійно-педагогічні аспекти підготовки фахівців з фізичної реабілітації; В.О. Кукса, Т.В. Д'яченко, О.І. Міхенко – загальні питання фахової підготовки фізичних терапевтів у ЗВО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ретроспективний аналіз наукових джерел продемонстрував відсутність досліджень, у яких розкрито особливості здоров'язбережувальної діяльності у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Також засвідчено, що більшість наукових праць окреслює переважно медичні аспекти ЗТ фізичної реабілітації.

Мета статті – теоретичне обґрунтування моделі підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії до використання ЗТ у професійній діяльності та перевірки її ефективності у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні ми можемо спостерігати вдосконалення системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Підхід при цій підготовці базується саме на базових позиціях Болонської декларації, відбувається поетапна модернізація освітнього процесу. Пріоритетними напрямками державної політики у розвитку освіти є:

- інтегрування українського освітнього процесу в європейський та світовий освітній простори;
- організація навчання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій на всіх його етапах [2, с. 241].

Змістове наповнення та організаційні аспекти навчального процесу майбутніх фахівців ґрунтуються відповідно до засад Закону України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також відповідних нормативних документах, які акцентують на обов'язковій перманентності, адаптивній спроможності, відкритості, доступності та гуманістичному забарвленню фізичної терапії. Відповідно до Концептуальних засад розвитку фізичної реабілітації в Україні та її інтеграції до європейського науковий

простору, формування технологічно розвинутого суспільства та наявність докорінних змін у розвитку держави вимагають підготовки кадрів нової генерації, що призводить до повного переформування освітньої діяльності ЗВО відповідно до вимог сучасності шляхом інтеграції традиційних і новітніх мультимедійних технологій навчання [3, с. 356].

Питання модернізації фахової підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів за допомогою включення різноманітних інновацій у освітній процес розглянуто рядом дослідників. На сьогодні обсяг технологічних засобів сучасної освітнього простору досить великий, до того ж, простежується тенденція до стрімкого розширення та вдосконалення. Наразі розроблено мультимедійні програмні системи, що дають змогу вивчати необхідні дисципліни, підготовлені до видання та тиражування електронні джерела, орієнтовані на користування студентами ЗВО, відбувається розробка дистанційних навчальних курсів для фахівців фізичної терапії [1, с. 19-25].

Під такими освітніми нововведеннями розуміється новизна, що докорінно змінює результати навчального процесу, утворюючи:

- модернізовані або новітні освітні, дидактичні системи;
- технології освітньої педагогіки;
- форми, методи та засоби особистісного розвитку, організації процесів навчання й виховання;
- технології керування закладами вищої освіти, освітньою системою загалом.

Принагідно зазначити, що сучасна стратегія розвитку ЗВО передбачає формування відповідної цільової системи, інфраструктурних комплексів, створених для їх досягнення та відпрацьовування стимулюючих та підтримуючих методів запровадження інновацій у сучасну освітню систему. Відсутність налагодженого ефективного механізму створення, фінансування та оцінювання інновацій унеможливить втримання конкурентоспроможності ЗВО на відповідному рівні. Лише створення сучасної високотехнічної системи якісної та доступної для кожного освіти зможе вирішити й інші проблеми модернізації інноваційних процесів, а також впровадження їх у практичний курс підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Цієї мети можливо добитись через можливість створення та надання новітніх освітніх послуг у навчальному процесі [4, с. 6-16].

Важливо розуміти, що рішення щодо впровадження таких освітніх послуг може бути ухвалено лише при дотриманні комплексу вимог, що включають відповідність даних послуг тактичним та стратегічним цілям розвитку закладу освіти, володіння широким науковим, методологічним, матеріально-технічним професійним і економічним потенціалом для формування конкретної освітньої послуги, а також позитивні прогнози від її.

До переліку освітніх послуг, які пропонуються до застосування в процесі навчання, а також можуть мати безпосередній вплив на підвищення престижу ЗВО та, як наслідок, на створення його економічної стабільності, варто відносити:

- нові перспективні спеціальності;
- якісну матеріально-технічну базу, включаючи використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- можливість проведення освітнього процесу у дистанційному форматі [1, с. 19-25].

На думку науковців у ЗВО одним із різновидів такої інноваційної модернізації може бути включення педагогіки здоров'язбереження, основним завдання якої буде саме створення валелогічного ставлення до свого здоров'я, запровадження новітніх педагогічних технологій задля покращення та збереження здоров'я здобувачів вищої освіти.

Сучасні реалії вимагають від майбутніх фахівців низку конкретних вимог, а саме:

- здатність бути конкурентоспроможним;
- вміння швидко адаптуватись до нестандартних ситуацій;
- високий рівень професіоналізму і вміння використовувати сучасні ІКТ [2, с. 241].

Процес підготовки майбутніх фізичних терапевтів до здоров'язбережувальної діяльності це доволі тривалий та складний процес, який здійснюється протягом усього освітнього періоду закладі вищої освіти. Принагідно зазначити, що кожен із циклів змісту фізично-терапевтичної освіти із його основоположними та фаховими дисциплінами повною мірою забезпечуватиме формування окремих структурних елементів підготовки до здоров'язбережувальної діяльності. Саме такі «цикли дисциплін» впливають на значне посилення ролі інтеграційних комплексів, що складаються із внутрішньо- та міжциклових зв'язків. У освітньому процесі домінуюча роль належить спершу базово-теоретичним знанням, надалі – послідовно введеним оздоровчим вмінням прикладного характеру.

Змістова складова підготовчого процесу майбутніх фізичних терапевтів до фахової здоров'язбережувальної діяльності направлений саме на отримання здобувачами вищої освіти ґрунтовних знань із фундаментальних навчальних дисциплін, а саме «Фізіологія людини», «Загальна теорія здоров'я», «Клініко-реабілітаційних менеджмент», а також спецкурсів, до прикладу «Здоров'язбережувальні технології у ФР» [1. С. 19-25].

Під час складання навчальних програм із включенням вищезазначених дисциплін варто дотримуватись принципів структуризації навчального матеріалу:

- системності, яка забезпечить чітку логічну структуру навчальних знань;

- принципу інтерактивного проведення занять, що забезпечить зворотний зв'язок від здобувачі;
- принципу модульну структуру, тобто організації навчального матеріалу на модульній основі;
- можливості адаптації форм навчальних матеріалів.

Ключову роль у процесі формуванні базових умінь та навичок, які є підґрунтям для якісної підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії до здоров'язбережувальної діяльності, відіграють такі навчальні дисципліни, як «Фізіологія людини» і «Загальна теорія здоров'я», які включені у перші два курси підготовки фахівця бакалаврського освітнього рівня [3, с. 356].

Окремо варто відзначити саме дисципліну «Загальна теорія здоров'я», адже вона направлена на формування у здобувачі освіти стійких пріоритетів у ставленні до свого здоров'я як ключового фактору реалізації потенціалу людини у всіх його проявах, із урахуванням особливостей кожного індивіда. Основними цілями вивчення цієї освітньої дисципліни є:

- ознайомити майбутніх фахівців із основними складовими здоров'я;
- навчити студентів вміти застосовувати отримані знаннями та вміннями для на практиці;
- сформувати відповідальне ставлення до особистого здоров'я та здоров'я інших.

«Фізіологія людини», як ще одна базова навчальна дисципліна, посідає важливе місце в процесі підготовки майбутнього фахівця з фізичної терапії, адже забезпечує можливість оволодіння студентом тими фундаментальними знаннями про функціонування органів та систем організму людини, які дають змогу поглиблювати та деталізувати ці функції задля забезпечення діяльності рухового апарату людини. Метою вивчення цієї дисципліни є вміння керувати отриманим комплексом знань щодо фізіологічних закономірностей життєдіяльності індивіда в умовах відносно сталого середовища, при фізичній активності та під час психоемоційних навантажень. При вивченні кожної з тем особлива увага звертається на процес змін у роботі окремих органів та їх систем, що відбуваються під час виконання фізичних навантажень, на етіологію та патогенез цих змін, особливості адаптування організму [3, с. 356].

Зокрема, варто наголосити на важливості такої навчальної дисципліни, як «Основи фізичної реабілітації» через причину її спрямованості на оволодіння фундаментальними навичками та вміннями про засоби ФР та методики їх застосування, а також можливість формування уяви про поетапність і безперервність процесу реабілітації на кожному із рівнів відновного лікування пацієнтів, включно із підтримкою рівня їх здоров'я та відновлення максимально можливого рівня

працездатності відносно початкового у подальшому. Дана навчальна дисципліна готує майбутніх фахівців до подальшого поглиблення знань під час вивчення ФР при різних патологічних станах [2, с. 241].

Висновки. При підготовці майбутніх фахівців із фізичної терапії, ерготерапії до здоров'язбережувальної діяльності необхідно дотримуватись принципів структурності, етапності та доступності надання навчального матеріалу із урахуванням інтегрованості та міждисциплінарного підходу щодо реалізації цього процесу. Це дасть змогу ЗВО випускати кваліфікованих спеціалістів, які будуть конкурентоспроможні на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белікова Н. Змістове наповнення процесу підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до

здоров'язбережувальної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. № 4 (24). 2013. С. 19-25

2. Бишевец Н. Г. Здоров'язбережувальна технологія навчання майбутніх учителів фізичної культури в умовах інформатизації освіти: дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук: 13.00.02. Луцьк. 2018. 241 с.

3. Вишар Є. В. Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до застосування здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук : 13.00.04. Полтава. 2021. 356 с.

4. Вишар Є. Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до використання здоров'язбережувальних технологій. Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія», Серія Д 44.053.01 «Педагогіка», Серія «Медицина». Електронний науковий журнал. Громадська організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління». Вип. № 5. 2021. С. 6-16.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO FUTURE SPECIALISTS OF TOURISM SPHERE

Стаття присвячена визначенню особливостей методик викладання іноземної мови у вищій школі, спрямованих на формування компетентного фахівця туристичної сфери. Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасні методики викладання іноземної мови дозволяють не лише здобувати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці, однак їх використання в закладах вищої освіти України є недостатнім.

Мета статті – розробити заходи, спрямовані на вирішення проблем впровадження сучасних методик навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери в закладах вищої освіти України. Для досягнення мети в процесі дослідження було вирішено низку завдань: визначено поняття «методика навчання», основну мету вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями туристичної сфери; розглянуто методи та прийоми, які застосовуються в закладах вищої освіти України; виокремлено проблеми їх впровадження в освітній процес; розроблено шляхи вирішення цих проблем. В процесі дослідження використано загальнонаукові методи дослідження, а саме, метод критичного аналізу, синтезу, індукції та дедукції.

За результатами дослідження встановлено, що під методикою навчання іноземної мови розуміється сукупність методів та прийомів навчання, які використовуються в процесі навчального процесу. Основною метою вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями туристичної сфери називають виховну, розвиваючу та практичну. Крім класичного методу навчання, існує досить багато сучасних методів: комунікативний, аудіовізуальний, проектний, ігровий тощо. Викладання іноземної мови передбачає застосування різних прийомів: дебати, мозковий штурм, ситуативне моделювання, навчальна співпраця, мовне портфоліо, Case-study. Сучасні методи та прийоми поступово впроваджуються в освітній процес, однак багато викладачів використовують застарілі методики, що не відповідають вимогам до фахівців туристичної сфери. Це пояснюється низькою кваліфікацією викладачів та відсутністю мотивації до постійного розвитку і вдосконалення. Для вирішення цієї проблеми необхідно залучати викладачів іноземної мови до участі в міжнародних програмах та проектах, онлайн-конференціях та вебінарах із методики навчання іноземних мов, співпрацювати з міжнародними освітніми організаціями та впроваджувати педагогіку партнерства, яка передбачає демократичну співпрацю зі студентами.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів викладачами у процесі розроблення нових методик навчання інозем-

ної мови майбутніх фахівців туристичної сфери.

Ключові слова: методика навчання, іноземна мова, туристична сфера, комунікативний метод, мозковий штурм, Case-study.

The article is devoted to determining the peculiarities of foreign language teaching methods in higher education aimed at forming a competent specialist in the tourism industry. The relevance of the study is due to the fact that modern methods of teaching a foreign language allow not only to acquire theoretical knowledge, but also to apply them in practice, but their use in higher education institutions of Ukraine is insufficient.

The purpose of the article is to develop measures aimed at solving the problems of introducing modern methods of teaching foreign language to future tourism professionals in higher education institutions of Ukraine. To achieve this goal, the study solved a number of tasks: defined the concept of "teaching methods", the main purpose of learning a foreign language by future tourism professionals, considered the methods and techniques used in higher education institutions of Ukraine, identified the problems of their implementation in the educational process and developed ways to solve these problems. The study used general scientific research methods, namely, the method of critical analysis, synthesis, induction and deduction.

According to the results of the study, it was found that the method of teaching a foreign language is understood as a set of methods and teaching techniques used in the educational process. The main purpose of learning a foreign language by future tourism professionals is called educational, developing and practical. In addition to the classical method of teaching, there are many modern methods: communicative, audiovisual, project, game, etc. Teaching a foreign language involves the use of various techniques: debate, brainstorming, situational modeling, educational cooperation, language portfolio, Case-study. Modern methods and techniques are gradually being introduced into the educational process, but many teachers use outdated methods that do not meet the requirements for tourism professionals. This is due to the low qualification of teachers and lack of motivation for continuous development and improvement. To solve this problem, it is necessary to involve foreign language teachers in international programs and projects, online conferences and webinars on foreign language teaching methods, to cooperate with international educational organizations and to introduce partnership pedagogy, which involves democratic cooperation with students.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying the results obtained by teachers in the process of developing new methods of teaching foreign languages to future tourism professionals.

Key words: teaching methods, foreign language, tourism, communicative method, brainstorming, Case-study.

УДК 378.14:81

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.6>

Жумбей М.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
і країнознавства

Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Савчук Н.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
і країнознавства

Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Шикиринська О.Б.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та світової літератури

Ізмаїльського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному ринку праці затребуваними є фахівці, які мають набір універсальних та професійних компетенцій у конкретній сфері діяльності. Серед усіх галузей економіки своїм динамічним розвитком вирізняється сфера туризму. Згідно з даними statista.com, подорожі та туризм склали 6,1% світового валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2021 році, що означає зростання порівняно з 2020 роком, але залишається нижчим за показники до пандемії коронавірусу. В 2021 році загальний внесок туризму у світовий ВВП склав приблизно 5,81 трлн дол. США, що свідчить про поступове відновлення туристичної індустрії після колосального удару, якого вона зазнала в 2019-2020 рр внаслідок карантинних обмежень, спричинених коронавірусом SARS-CoV-2 [1].

Туризм є важливою галуззю економіки України та невід'ємною складовою її іміджу. Так, у 2021 році Україна увійшла в рейтинг найкращих туристичних країн Європи та була визнана однією з найкращих держав для туристичних походів [2]. Сьогодні, незважаючи на війну в Україні та практично повне знищення туризму у східних та південних напрямках України, туристичний потенціал нашої країни залишається достатньо високим. В зв'язку з цим туризм є одним з найбільш популярних напрямів підготовки. Все більше студентів хочуть здобути якісну освіту саме в цій сфері. Однак, щоб стати фахівцем високого рівня, необхідно розумітися на особливостях економіки різних країн, знати їх традиції, культуру та релігію. Випускники закладів вищої освіти повинні вміти вести діалог, спілкуватися, вирішувати різні питання іноземною мовою. Тому володіння іноземними мовами є обов'язковою вимогою для тих, хто працює у туристичній сфері.

При підготовці майбутніх фахівців туристичної сфери викладачі закладів вищої освіти шукають нові ефективні методики викладання, які дозволять не лише здобувати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Методика навчання іноземної мови в закладах вищої освіти України розглядається в роботах багатьох науковців: Мартиненко С. та Хоружої Л. [3], Ніколаєва С. Ю. [4], Кобзара Н. В. [6], Назаренко М. М. [7], Хорушко Н. М. [8], Медведчука А. В. [9]. Кожен автор має свою точку зору щодо доцільності застосування сучасних методів та прийомів навчання у вищій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо дослідженим на сьогоднішній день залишається питання, яке стосується методики навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери. В зв'язку з цим, це питання потребує поглибленого вивчення та аналізу. Враховуючи вищезазначене, **мета статті** полягає в розробленні заходів, спрямованих на

вирішення проблем впровадження сучасних методик навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери в закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. В межах дослідження під методикою навчання іноземної мови розуміється сукупність методів та прийомів навчання, які використовує викладач під час навчального процесу з метою отримання найкращих результатів вивчення іноземної мови [3]. Методика важлива з погляду ефективності навчання, досягнення викладачем цілей та високих результатів у навчанні іноземної мови. Чим ефективніша методика навчання, тим кращих показників досягає той, хто навчається.

Вибір методики навчання іноземної мови залежить від цілей, які ставить перед собою викладач, тобто заздалегідь запланований результат педагогічної діяльності [4, с. 17-18]. Довгий час головною метою вивчення іноземної мови було вміння грамотно та правильно писати, перекладати тексти з іноземної на українську мову. У 60-х роках ХХ століття ціль дещо змінилася. Основною метою вивчення іноземної мови стало розуміння мовлення та підтримка розмови на різні теми, тобто граматично-перекладний метод змінився аудіовізуальним та аудіолінгвальними методами. У 70-80-х роках ХХ століття головною метою вивчення іноземної мови стало навчання спілкуванню іноземною мовою з урахуванням культурних особливостей носія мови. Сьогодні основною метою вивчення іноземної мови називають виховну, розвиваючу та практичну (рис. 1).

Отже, майбутній фахівець туристичної сфери повинен вільно спілкуватися з іноземними партнерами (представниками іноземних туристичних фірм чи готельних комплексів), мати розвинену пам'ять, логічне мислення та ділові якості, вміти застосовувати отримані знання з іноземної мови на практиці для досягнення професійно значущих цілей [6, с. 48]. Отримання необхідних для роботи в туристичній сфері знань та навичок з іноземної мови можливе за умови застосування ефективних методів та прийомів навчання. Розглянемо основні методи, які застосовуються в закладах вищої освіти (ЗВО) України та світу.

1. *Традиційний метод.* Передбачає розвиток основних мовних навичок, до яких відноситься розмовна мова, аудіювання, читання та письмо. Традиційний метод вивчення іноземної мови спрямований на розвиток мовної компетенції (знання граматичної структури мови, наявність мінімального словникового запасу). Цей метод вважається малоефективним, особливо якщо йдеться про підготовку майбутніх фахівців туристичної сфери.

2. *Комунікативний метод.* Передбачає знайомство не тільки з іноземною мовою, а з іншомовною культурою через спілкування. Основний

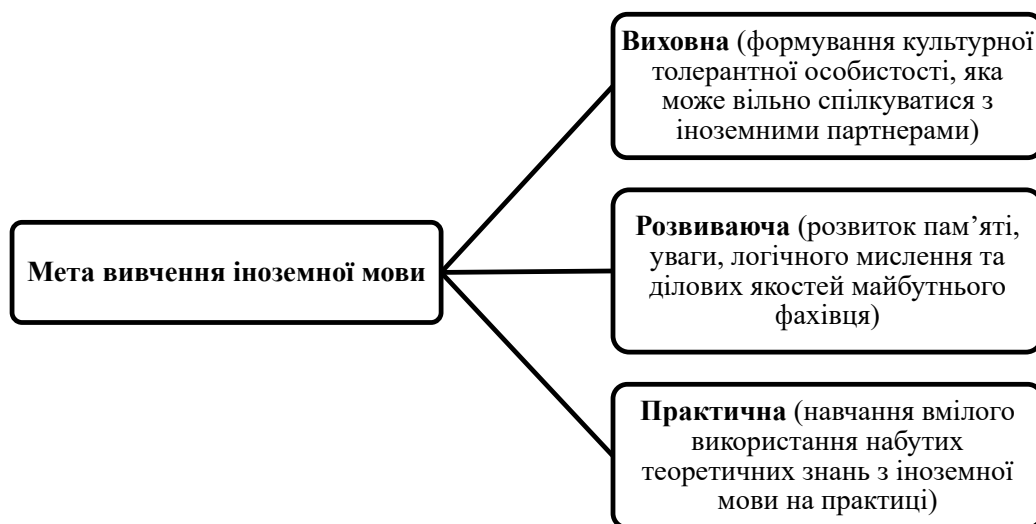

Рис. 1. Мета вивчення іноземної мови

Джерело: систематизовано авторами на основі [5, с. 232-235]

акцент робиться на комунікації, а мова є лише інструментом цієї комунікації [3]. Комунікативний метод розроблений викладачами-лінгвістами та психологами провідних британських університетів. На базі цієї методики розроблені популярні навчальні курси з англійської, німецької та французької мови (Headway і New Cambridge English Course, Teumen neu, Le Nouvelle sans Frontiers). Застосування комунікативного методу спрямоване на розвиток навичок писемного та усного мовлення в процесі живого спілкування. Лексика, граматичні структури, вираження чужої мови подаються студенту в контексті реальної, емоційно забарвленої ситуації, яка сприяє швидкому запам'ятовуванню матеріалу, що вивчається. Завдяки цьому розвивається комунікативна компетенція, яка є пріоритетом у навчанні студентів, що планують працювати в туристичній індустрії. Для них важливіше вміти говорити та розуміти іноземців, ніж знати всі правила граматики та орфографії.

3. *Аудіовізуальний метод.* Цей метод є одним із найбільш дієвих методів вивчення іноземної мови. Він допомагає вивчити іноземну мову за допомогою говоріння та аудіювання. Під говорінням розуміємо грамотний вираз власних думок іноземною мовою. Аудіювання – це розуміння як мови викладача, так і живої, іноземної мови при натуральному темпі звучання. Аудіовізуальний метод передбачає використання аудіо- та відеотехнічних засобів. Цей метод неможливо назвати інновацією, однак досі він вважається найбільш популярним, дієвим інструментом при навчанні навичок говоріння, розуміння, сприйняття на слух іноземної мови. При його використанні викладач одночасно вирішує кілька завдань: студенти навчаються правильній вимові, засвоюють ритм та мелодику мови, поповнюють словниковий

запас, вчаться розуміти на слух та застосовувати граматичні конструкції у мові, реагувати на фрази співрозмовника. Регулярне застосування цього методу допоможе подолати багато труднощів при засвоєнні іноземної мови [7].

4. *Проектний метод.* Цей метод викладання іноземної мови набув популярності серед студентів, які хочуть оволодіти нею для роботи у сфері туризму. Використання проектного методу передбачає підготовку проекту на іноземній мові, спрямованого на вирішення практичних завдань. Застосування проектного методу дозволяє об'єднати освітню діяльність з творчою, науковою, дослідною та практичною діяльністю. Студент вчиться грамотно представляти результати своєї проектною діяльності іноземною мовою, лаконічно викладати свою точку зору, правильно вибирати інструменти демонстрації результатів проекту, використовувати різноманітні мовні способи вираження думок. В процесі вивчення іноземної мови можливе поступове ускладнення проектів, що готуються студентами. Наприклад, на першому та другому курсах готуються прості інформаційні або пошукові проекти. На старших курсах готуються більш складні, дослідницькі чи творчі проекти. Застосування проектного підходу в навчанні дозволяє прищепити студентам професійні компетенції з самостійного збору та обробки інформації, її аналізу, пошуку способів вирішення проблеми, що дуже актуально для роботи в сфері туризму [8].

5. *Ігровий метод.* Завдяки грі можна змоделювати ситуації, наближені до реальних та пов'язані із застосуванням іноземної мови. Ігрові ситуації стимулюють активне застосування студентом мовних і немовних способів комунікації для вирішення поставлених завдань. Застосування ігрової складової дозволяє зацікавити студента,

Основні прийоми навчання іноземної мови в закладах вищої освіти

Прийоми	Практичне застосування
Дебати	Під дебатами слід розуміти організацію дискусії, яка проводиться в жорстких часових рамках відповідно до визначених правил. Використання цього прийому сприяє зацікавленості студентів у вивченні матеріалу та формуванню спеціальних навичок, таких як швидке мислення, вміння вирішувати конфлікти, вміння виступати перед публікою, швидка орієнтація в тій чи іншій ситуації, відстоювання своєї точки зору
Мозковий штурм	Застосовується тоді, коли необхідно знайти нові рішення та підходи до ситуації. Використання цього прийому збільшує генерування нових ідей у великій аудиторії, де кількість студентів досягає 30 осіб. Основна мета «мозкового штурму» – знайти якомога більше рішень проблеми за короткий проміжок часу
Ситуативне моделювання (ділові ігри)	Цей прийом передбачає виконання певних ролей студентами. Сюжет ділової гри побудований таким чином, щоб стикалися інтереси двох сторін та був знайдений компроміс, тобто оптимальне рішення проблеми
Навчальна співпраця	Велика група студентів розділяється на декілька малих груп. Кожна група працює над своєю частиною матеріалу, яка є частиною одного завдання. Робота здійснюється відповідно до інструкції викладача. Після обробки матеріалу групи обмінюються своїми роботами. Робота кожної групи є дуже важливою, адже без неї втрачається частина важливого матеріалу, тобто завдання залишається невиконаним. В зв'язку з цим студенти розуміють залежність один від одного та свою відповідальність перед всією групою
Мовне портфоліо	Портфоліо з італійської означає «папка з документами». Таким чином, портфоліо можна визначити, як набір інструментів для документування та оцінювання мовних умінь студента. Він дозволяє власнику вести запис вивчення ним мови та самостійно оцінювати свій рівень за допомогою таблиць, встановлювати перед собою певні цілі
Case-study (навчання з використанням конкретних навчальних ситуацій)	Цей прийом вважається найбільш ефективним у процесі навчання іноземної мови. Його застосування передбачає самостійну діяльність студентів у штучно створеній ситуації професійного спілкування іноземною мовою, де поєднуються теоретичні та практичні знання та вміння, необхідні для майбутньої діяльності фахівця туристичної сфери

Джерело: систематизовано авторами на основі [9; 10, с. 104; 11, с. 101]

викликати позитивні емоції, сконцентрувати увагу на вирішенні завдання, досягти мети заняття у розважальній формі. Також застосування ігрового методу допомагає зняти у студента страх спілкування іноземною мовою. Навчальна гра є імітацією події чи ситуації, яка потенційно може виникнути в професійній діяльності майбутнього фахівця туристичної сфери. Студенти «вживаються» в роль і виконують певні дії, які дозволяють отримати їм нові знання та вміння, і одразу їх застосувати на практиці. Важливим при застосуванні гри в навчанні є відсутність примусу з боку викладача. Чим менше викладач втручається в гру, тим більший рівень самостійності та самоорганізації студентів. Відповідно, підвищується цінність гри як освітнього інструменту.

Навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери передбачає використання певних прийомів, спрямованих на покращення якості занять, сприйняття інформації та підвищення мотивації студентів. Приклади таких прийомів наведені в табл. 1.

Таким чином, крім класичного методу навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери існує досить багато сучасних методів та прийомів. Основний акцент при їх застосуванні робиться на розвитку комунікативних навичок студентів та вмінні застосовувати отримані знання з іноземної мови на практиці, тобто в професійній діяльності.

Сучасні методики навчання іноземної мови поступово впроваджуються закладами вищої освіти, які займаються підготовкою майбутніх фахівців туристичної сфери. Цьому сприяє реформування навчального процесу згідно з європейськими вимогами до якості вищої освіти, а саме, інтеграційні процеси, які відбуваються в сучасній українській освіті, інформатизація освітнього простору, співпраця вітчизняних закладів вищої освіти з провідними ЗВО Європи та світу, міжнародні обміни студентами тощо.

Разом з тим, велика кількість викладачів іноземних мов продовжує застосовувати застарілі методики, які не відповідають сучасним вимогам до майбутнього фахівця туристичної сфери. Це пояснюється низькою кваліфікацією викладачів та відсутністю мотивації до постійного розвитку та вдосконалення. Вирішення цієї проблеми потребує виконання наступних заходів:

- підвищення кваліфікації викладачів шляхом їх участі в міжнародних програмах і проектах, навчання на тренінгах із провідними методистами країн Євросоюзу та США;
- налагодження співпраці з міжнародними організаціями (Британською Радою, Корпусом Миру США в Україні, освітніми асоціаціями викладачів іноземних мов тощо);
- участь в онлайн-конференціях та вебінарах із методики навчання іноземних мов, спілкування із колегами-однодумцями;

• впровадження педагогіки партнерства, яка передбачає демократичну співпрацю викладачів зі студентами [12].

Висновки. Майбутні фахівці туристичної сфери повинні розумітися на особливостях економіки різних країн, знати їх традиції, культуру та релігію. Тому володіння іноземними мовами є обов'язковою вимогою для тих, хто працює у туристичній сфері. Навчання іноземної мови в закладах вищої освіти України потребує застосування ефективних методик викладання, які дозволять не лише здобувати теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці. Однак велика кількість викладачів продовжує використовувати застарілі методи та прийоми, які не відповідають сучасним вимогам. Така ситуація зумовлена низькою кваліфікацією викладачів та відсутністю мотивації до постійного розвитку та вдосконалення. Для вирішення цієї проблеми необхідно залучати викладачів іноземної мови до участі в міжнародних програмах та проектах, онлайн-конференціях та вебінарах із методики навчання іноземних мов, співпрацювати з міжнародними освітніми організаціями та впроваджувати педагогіку партнерства.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів викладачами у процесі розроблення нових методик навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристичної сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Share of the total gross domestic product (GDP) generated by travel and tourism worldwide from 2000 to 2021. Statista, 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/1099933/travel-and-tourism-share-of-gdp/>
2. Україна увійшла до рейтингу найкращих туристичних країн Європи. Tsn.ua, 2021. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-uviyshla-do-reytingu-naykraschih-turistichnih-krayin-yevropi-1806736.html>

ua/ukrayina/ukrayina-uviyshla-do-reytingu-naykraschih-turistichnih-krayin-yevropi-1806736.html

3. Мартиненко С., Хоружа Л. Методи навчання та їх класифікація. Освіта.Ua, 2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/780/>

4. Николаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. С. 11-17.

5. Якубовська Л. Г., Березюк О. А. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (м. Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2018 р.). Львів: ЛТЕУ, 2018. 342 С. 232-235. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/yakubovska.htm

6. Кобзар Н. В. Роль міжкультурної комунікації в діяльності менеджерів туризму. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2011. № 14 (225). 48 с.

7. Назаренко М. М. Особливості використання аудіовізуального методу при вивченні іноземної мови у багатонаціональній аудиторії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 64. С. 39-41.

8. Хорушко Н. М. З досвіду використання проектно-методики у викладанні англійської мови. *Іноземні мови*. 2002. № 1. С. 16-18.

9. Медведчук А. В. Інтерактивні методи навчання іноземної мови. *Вісник університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2018. № 2 (16).

10. Антонова О. Є. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2011. 104 с.

11. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: монографія. Київ: Інкос, 2005. 101 с.

12. Полікарпова Ю. О. Сучасні тенденції у викладанні англійської мови в Україні, 2017. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4870

ХАКАТОН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СВІТЛІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

HACKATHON AS A MEANS OF INNOVATIVE FORMAT OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL-METHODOLOGICAL DEVELOPMENT IN VIEW OF NEW UKRAINIAN SCHOOL

Стаття присвячена актуальному питанню методики навчання іноземних мов – професійно-методичній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. Через постійні виклики сьогодення, зміни й оновлення системи освіти, запровадження технологізації навчання, появу нових стандартів та програм навчання іноземної мови, професійно-методична підготовка в мовному, вищому навчальному закладі вимагає переосмислення.

Зазначається, що в світлі реформ Нової української школи готовність та здатність учителя іноземної мови до роботи в початковій школі є надзвичайно важливими. В статті представлено аналіз наукових досліджень з вище зазначеної проблеми та висвітлено необхідність пошуку новітніх форматів професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, готового до роботи в початковій школі.

Зроблено припущення, що хакатон може стати інноваційним форматом у професійно-методичній підготовці майбутніх вчителів. Розглянуто можливі функції хакатону в освітньому процесі та уточнена його роль у професійно-методичній підготовці, зосереджена увага на доцільності використання внутрішнього хакатону, який проводиться в одному навчальному закладі, що надає змогу студентам однієї спеціальності самостійно визначити свої професійно-методичні вподобання та знайти однодумців з такими ж методичними інтересами.

Окреслено етапи проведення хакатону, його цілі та завдання на прикладі професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, вчителя початкової школи в ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Представлено та описано креативні технології та засоби навчання іноземної мови, які створюються студентами під час колективного пошуку, обговорювання та представлення всім учасникам хакатону.

Стаття містить результати опитування майбутніх вчителів, учасників хакатону, на основі яких висвітлено переваги хакатону як інноваційного формату професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи у стінах ЗВО. Доведено високий рейтинг цього формату професійно-методичної підготовки в порівнянні з іншими форматами професійної підготовки майбутнього вчителя, які використовуються у вищих Україні.

Результати проведеного дослідження дають авторам змогу констатувати недостатність традиційного пояснювально-ілюстративного формату професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови XXI століття та доцільність використання інноваційних форматів, зокрема хакатону. Наголошено про можливості використання зовнішнього хакатону, як платформи студентів різних мовних ЗВО України для обміну

знаннями і досвідом з актуальних проблем методики навчання іноземної мови.

Ключові слова: професійно-методична підготовка, Нова українська школа, вчитель іноземної мови початкової школи, хакатон, інноваційний формат професійної підготовки, майбутній вчитель.

The article is devoted to one of the actual questions of English Language Teaching methodology – professional-methodological development of a future English teacher. Due to the constant challenges of the present time, changes, updates in Ukrainian educational system, the emergence of New Foreign language standards Core Curriculums, professional development of future foreign language teachers at the linguistic universities and faculties of foreign languages should be thoroughly rethought. It has been noted that in view of New Ukrainian School reforms the ability and readiness of an English teacher for successful work in a primary school is extremely important. The analysis of Ukrainian foreign scientists on researches of the problems mentioned above is presented and necessity of new, professional development formats for primary school English teachers' is revealed.

The article substantiates that hackathon as a new innovative format of students' professional training might be effective. The possible functions of hackathon in education and its specific role in professional-methodological development of future English teachers are outlined.

Special attention is paid to the expediency of so-called inner hackathon, which takes place at one Higher educational establishment. The authors believe that such a format enables the future teachers to determine their professional-methodological interests independently and to find other students with the same preferences.

The stages of the hackathon's conduct, their aims and tasks as a means of future English teachers' professional development on the example of the Institute of Foreign Philology of the Zhytomyr Ivan Franko State University are described.

Creative methodological technologies, teaching aids, materials designed by students of Special Interest Groups (SIGs) during the hackathon are presented.

The article contains the results of future English teachers' (the participants of the hackathon) testing, on the basis of which the advantages of hackathon as a means of professional-methodological development are revealed, high-rating of this format of professional-methodological training in comparison with traditional ones is proved. On the basis of carried out research the insufficiency of traditional future English teachers' of the 21st century professional-methodological development is revealed.

It has been mentioned that the use of hackathon for future English teachers' professional training of different linguistic universities might very effective too.

Key words: professional-methodological development, New Ukrainian School, an English teacher of primary school, future teachers, hackathon, innovative formats of professional training.

УДК 378.147:37.014.3:81'243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.7>

Калініна Л.В.,

канд. пед. наук, професор,
професор кафедри міжкультурної
комунікації та іншомовної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Папіжук В.О.,

канд. пед. наук, доцент
завідувач кафедри міжкультурної
комунікації та іншомовної освіти
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Реалії нового полікультурного та інформаційного суспільства, його цифровізація, яка постійно прискорюється, розвиток інноваційної діяльності у всіх сферах життя та інші глобальні виклики сучасності висувають нові вимоги до випускників закладів вищої освіти.

Вища мовна професійна освіта в Україні розвивається в різних напрямках і характеризується рядом тенденцій – перехід до особистісно-орієнтованої парадигми, акцент на компетентнісний та рівневий підходи до навчання, культурознавча соціологізація та екологізація змісту навчання, орієнтація на неперервність освіти та ін.

Великого значення набуває розвиток нових форматів професійної підготовки в умовах online та змішаного навчання, які сьогодні стають педагогічною дійсністю, і їх потенціал необхідно використовувати для формування навиків і компетентностей майбутнього вчителя нового покоління. Вищесказане великою мірою стосується майбутнього вчителя англійської мови початкової школи, який закладає основи формування всіх ключових компетентностей учнів відповідно до рекомендацій Нової української школи (НУШ).

Професійний стандарт за професією «вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти» 2020 року окреслює основну мету професійної діяльності учителя початкових класів та професійні компетентності, якими він/вона повинен володіти. Серед загальнопедагогічних компетентностей, притаманних вчителям, які навчають дітей всім предметам, виокремлені такі, що також притаманні вчителю іноземної мови, наприклад: «мовно-комунікативна компетентність», як здатність вчителя до спілкування іноземною мовою на рівні B2/C1 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та розвиток мовно-комунікативної компетентності в учнів; «предметна компетентність», що потребує здатності до добору й застосування доцільних форм, методів, технологій та засобів навчання іноземної мови, «інноваційна компетентність» – здатність до використання інновацій у професійній діяльності в школі [10]. Для того, щоб реалізувати ідеї Нової української школи, бути готовим до формування життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації, розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей своїх потенційних учнів, потрібно озброїти майбутнього вчителя іноземної мови всіма технологіями XXI століття.

Все це диктує необхідність осмислення нових підходів та форматів професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у вищому мовному закладі освіти, корекції існуючих форм і методів, розробки нових ефективних технологій і засобів у професійній підготовці студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови завжди посідала відповідне місце в працях відомих зарубіжних вчених J. Harmer, M. Wallace, A. Stoltzfus, та вітчизняних методистів О. Бігич, С. Ніколаєвої, Л. Морської, О. Тарнопольського та інших. Вчені одностайні щодо ключових методологічних основ професіоналізму вчителя іноземної мови, важливості формування професійно-орієнтованої комунікативної компетентності студентів мовних спеціальностей, необхідності інтегрованого навчання іноземної мови у мовному закладі вищої освіти (ЗВО) тощо.

Однак аналіз останніх публікацій в галузі іншомовної освіти, зокрема, досліджень Н. Бориско, Н. Майєр, О. Першукової, В. Черниш говорить про те, що зусилля методистів направлені на пошук інноваційних форматів професійно-методичної підготовки спеціалістів майбутнього, які б задовольняли потреби сьогодення, відповідали б інтересам і преференціям студентів нового покоління.

Сучасним студентам мовних ЗВО, представникам нової генерації вчителів доведеться на практиці самостійно розв'язувати складніші завдання, ніж їхнім попередникам, в умовах постійної зміни змісту освіти, нових досягнень вітчизняної та зарубіжної науки.

Саме методична компетентність майбутнього вчителя іноземної мови, як здатність перетворювати отримані теоретичні знання у засіб ефективного навчання іноземної мови учнів Нової української школи має стати ключовим елементом професійно-методичної компетентності студентів у ЗВО. Від професійно-методичної підготовки студентів залежить не тільки готовність швидко адаптувати методи та технології навчання в різних режимах навчання, але й проявляти творчість у розробленні власних технологій та навчальних матеріалів і засобів навчання. Тому грамотна професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови буде сприяти успішному реформуванню початкової і середньої школи в Україні.

Ми припустили, що одним з таких форматів може стати хакатон, використанню якого в різних галузях науки присвячені роботи О. Долгової, С. Коляденко, С. Петрович, Р. Тичук, N. Linnell, S. Figueira, N. Chintala, D. Groen, B. Calderhead.

Тому **метою нашої статті** є спроба показати можливості використання хакатону як ефективного формату професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Слово «хакатон» представляє собою компіляцію двох англійських слів «hack» та «marathon» і вперше було використане в кінці 90-х років для програмного забезпечення. В XXI столітті формат хакатону використовується для досягнення різного роду

освітніх та соціальних цілей: як марафон, призначений для створення спільних проєктів [13]; площадка зустрічей людей для обміну знаннями і досвідом [4]; можливість прояву власної креативності [8]; експериментальний майданчик для реалізації нових ідей [3; 14]; змагання команд в створенні нового продукту [15] тощо.

Дослідники хакатону в освіті виділяють два основних його види – внутрішній, який проводиться в одному навчальному закладі і зовнішній, коли в ньому беруть участь представники різних освітніх закладів. Обидва види можуть мати різні форми проведення: online, offline або змішаний формат.

Наші спостереження за професійно-методичною підготовкою студентів на основі нової програми «Методика навчання англійської мови» (освітній ступінь бакалавра), яка була розроблена за участю Британської Ради в Україні та МОН України [12] показали, що під час наскрізної педагогічної практики, починаючи з третього семестру, майбутні вчителі іноземної мови вчать самостійно визначати «коло власних професійно-методичних інтересів» та знаходити однодумців, які також цікавляться подібними методичними питаннями.

Бажання знайти креативне рішення методичної проблеми, яка їх цікавить, колективними зусиллями створити новий сучасний продукт, отримати нові знання і поділитися ними з іншими студентами мотивує майбутніх вчителів до участі в хакатоні. Таким чином, в ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, кафедрою міжкультурної комунікації та іншомовної освіти був проведений внутрішній хакатон з проблеми «Особливості навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку».

В рамках першого **підготовчого етапу** було визначено коло учасників. Ними стали не лише студенти 3-4 курсів, які мають невеликий досвід роботи з молодшими школярами, а й автор підручників з англійської мови для початкової школи Л. В. Калініна та вчителі-експерти міста Житомир, які успішно працюють в початковій школі. Ми виходили з того, що чим ширша аудиторія учасників хакатону, тим креативнішими можуть бути їх рішення. Також була визначена його тема «Способи стимулювання учнів початкової школи до вивчення іноземної мови». Під час методичних майстерень з курсу «Методика навчання англійської мови» майбутні вчителі не раз зверталися до Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти молодшої школи, знайомилися з новим державним стандартом та новими програмами з іноземних мов і були добре обізнані в питаннях рекомендацій Нової української школи щодо навчання у початковій школі. Все це стало теоретичним підґрунтям для обговорення ключової проблеми хакатону.

Основний етап хакатону продовжувався кілька днів, під час яких всі учасники обмінювалися власними ідеями, спільно шукали та обговорювали найцікавіші способи мотивації дітей молодшого шкільного віку до вивчення іноземної мови. Ми вважаємо, що завдяки співпраці, обміну набутими теоретичними знаннями, результатами емпіричних досліджень під час наскрізних педагогічних практик, кожен учасник хакатону зміг конкретизувати напрям свого майбутнього дослідження відповідно до власних схильностей, здібностей та професійних інтересів. Також «поєднання» отриманих знань з їх можливим практичним застосуванням стимулювало майбутніх вчителів до пропозиції розробки інноваційних технологій, наприклад, створення «picture books», «візуальних путівників», «акумулятивних казок» для формування когнітивних вмій учнів початкової школи, технологій гейміфікації у вигляді мовних та мовленнєвих дидактичних ігор, комп'ютерних технологій – загадок для формування навичок орфографії, технологій рольової драматизації на основі створення «Big audio books» тощо.

Кожна ідея представлялась з методичним обґрунтуванням ефективності її використання, як способу стимулювання до вивчення іноземної мови, тому учасники хакатону прийняли рішення представити свій кінцевий продукт під назвою «Цікавинки, які мотивують початківців до вивчення іноземної мови». Таким чином, створилася спільнота активних, талановитих і зацікавлених студентів, яка породила новий і необхідний для школи методичний стартап.

Крім того, робота в команді хакатону виконання поставлених задач стимулювала творчий підхід студентів до навчання іноземної мови, сприяла розвитку їх панорамного мислення і методичної рефлексії. Накопичення нових знань, створених всією командою хакатону, дозволило всім її учасникам сприймати професійне спілкування не як індивідуальне досягнення, а як «парадигму спільного відкриття». Наш досвід показав, що такі спільні відкриття підвищують впевненість кожного студента у власній значимості для колективу, свого досвіду знань, умінь і навичок для створення нового продукту. Крім того, дослідження проблем, що цікавлять студентів, сприяло інтелектуальному розвитку майбутніх вчителів, розумінню наукових механізмів, які знаходять свою реалізацію на практиці.

По закінченню хакатону 60% його учасників виразили бажання приєднатися до студентської науково-дослідної лабораторії кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти «Інноваційні технології навчання іноземних мов у закладах середньої освіти (ЗСО)», Special Interest Group (SIG), яка займалася проблемами, пов'язаними з дослідженнями вивчення іноземних мови у початковій школі.

Рейтинг використаних форматів професійно-методичної підготовки майбутніх вчителів англійської мови

№	Формати професійно-методичної підготовки студентів	Кількість відповідей	Відсоток співвідношень
1.	Проектна робота з шкільними менторами	10	38%
2.	Інтернет-серфінг	13	51%
3.	Антилекції	16	70%
4.	Відео-презентація	12	45%
5.	Інтерактивна методична майстерня	15	68%
6.	Індивідуальна робота з методистом	9	35%
7.	Вебінари	11	44%
8.	Брифінг	10	42%
9.	Рольова гра	12	45%
10.	Online зустрічі з експертами-професіоналами	13	51%
11.	Наскрізна педагогічна практика в школі	18	72%
12.	Хакатон	17	71%

Наприкінці восьмого семестру, після самостійної педагогічної практики у школах, де студенти демонстрували власні професійно-методичні вміння, ми запропонували їм заповнити таблицю, яка дала б нам можливість визначити найбільш цікаві та ефективні формати професійно-методичної підготовки з точки зору студента серед всіх, які були нами використані під час їх навчання в ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка. Результати представлені в наступній таблиці.

Як видно з таблиці, найбільшу цікавість у більшості студентів $\approx 82\%$ викликають нові формати професійно-методичної підготовки, які мають більше можливостей для самостійного пізнання нової колективної творчості, розкриття власних нахилів та їх реалізація. Це наскрізна педагогічна практика 72%, хакатон 71%, антилекції 70%, інтернет-серфінг 51%, інтерактивна методична майстерня 68%, online зустрічі з експертами-професіоналами 51%.

Ми також попросили студентів, які брали участь у різних хакатонах, ідентифікувати переваги цього формату професійно-методичної підготовки в порівнянні з іншими форматами. Майбутні вчителі іноземної мови виділили такі переваги:

- колективний пошук рішення проблеми і представлення спільного готового продукту (81%);
- швидке досягнення спільної цілі (74%);
- створення інтерактивного середовища для обміну знаннями та досвідом (70%);
- реалізація власного творчого і наукового потенціалу (73%);
- можливість визначити власне професійне зростання (65%).

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє зробити висновок про недостатність традиційного пояснювально-ілюстративного формату професійно-методичної підготовки майбутнього

вчителя іноземної мови. Сьогодні у вищій освіті користуються попитом інноваційні формати професійної підготовки спеціалістів XXI століття, які вимагають нових знань, навичок та умінь, самостійних та колективних пошуків і обробки інформації, готовності застосувати отримані знання для рішення нагальних проблем і створення нових. Результати нашого досвіду та дослідної роботи свідчать про доцільність використання хакатону як ефективного формату професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Перспективи подальшого дослідження. Ефективне проведення внутрішніх хакатонів у професійно-методичній підготовці майбутніх студентів дає нам підстави припустити, що створення і проведення зовнішніх хакатонів в оп- або offline режимах для студентів ЗВО спеціальності «Середня освіта», а також педагогічних коледжів по спеціальності «Початкова освіта» може стати предметом нових, цікавих досліджень. Не менш доцільним, на нашу думку, може стати проведення зовнішнього хакатону, як платформи майбутніх вчителів іноземної мови різних ЗВО України для обміну знаннями і досвідом з актуальних проблем методики навчання іноземних мов.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бігич О. Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи: Навчальний посібник. К.: Ленвіт, 2006, 200 с.
2. Бориско Н. Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или сколько методики нужно будущему учителю. *Іноземні мови*. 2010, № 2. С. 3-10.
3. Долгова О. В. Хакатон як інноваційна форма STEM-освіти: досвід практичної діяльності лідерів учнівського самоврядування. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017, Вип. 21(1), С. 180-190.

4. Коляденко С. В. Вплив цифрової економіки на глобалізацію. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2020, № 2, С. 104-118.

5. Майєр Н. В. Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика : Монографія. К.: Влад. центр КНЛУ, 2015, 472 с.

6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : [підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів] за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013, 590 с.

7. Теоретико-методичні основи розробки та застосування комп'ютерного педагогічного тесту: Монографія, Тернопіль: Видавництво Астон, 2006, 160 с.

8. Петрович С. Д., Тичук Р. Б. Використання технології розвитку критичного мислення в процесі проведення освітнього хакатону. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2016, № 5. С. 16-20.

9. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. Дніпропетровськ: Видавництво ДУЕП, 2005, 248 с.

10. Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти"

2020. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2445-vchitel-pochatkovih-klasv-profesyniy-standart>

11. Черниш В. В. Методика формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції у студентів мовних спеціальностей. Ніколаєва С.Ю. Методика формування міжкультурної комунікативної компетенції: Курс лекцій [навчально-методичний посібник]. Київ : Ленвіт, 2011, 344 с.

12. Core Curriculum English Language Teaching Methodology Bachelor's Level. Івано-Франківськ: HAIR, 2020, 126 с.

13. Groen D, Calderhead B. Science hackathons for developing interdisciplinary research and collaborations. *eLife* 2015. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4511834/>

14. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching (with DVD)*. ESSEX; Pearson Longman, 2007, 448 p.

15. Linnell N., Figueira S., Chintala N., Falzarano L., Ciancio V. Hack for the homeless: A humanitarian technology hackathon. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6970341>

16. Stoltzfus1 A., Rosenberg M., Budd A., Cranston K., Pontelli E., Olive S. Community and Code: Nine Lessons from Nine NES Cent Hackathons, URL: <https://f1000research.com/articles/6-786>

ВИКОРИСТАННЯ ФОРМАЛІЗОВАНИХ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПЕДАГОГІЧНИХ ДАНИХ

USE OF FORMALIZED MATHEMATICAL MODELS FOR THE ANALYSIS OF PEDAGOGICAL DATA

У статті розглянуто проблеми використання формалізованих математичних моделей для аналізу педагогічних даних. Обґрунтовано застосування у педагогічній практиці принципу Парето, закономірностей простих чисел та послідовностей чисел виду $2n$. Визначено використання закону «Згусток бінарної складності» для аналізу великих інформаційних баз даних у педагогічній практиці. Запропоновано застосування формалізованих математичних методів як інструмент для «прикидкових оцінок» передбачуваних результатів діагностики та прогнозування педагогічних явищ та процесів. Напрямок, пов'язаний з вивченням формалізованих математичних моделей для аналізу дидактичних даних, має великі перспективи застосування, особливо в педагогічному експерименті, а сама проблема використання формалізованих методів все ще недостатньо досліджена як у теоретичному, так і практичному аспектах. Поза увагою дослідників залишилися такі важливі питання як вибір відповідних математичних моделей, обґрунтованість їх застосування для аналізу педагогічних даних, методологічні основи їх реалізації у педагогічній практиці.

Разом з тим, враховуючи практичну значущість використання формальних підходів для аналізу педагогічних масивів інформації, відсутність теоретичного обґрунтування та практичного впровадження нових формалізованих математичних моделей, було обрано тему дослідження: «Використання формалізованих математичних моделей для аналізу педагогічних даних».

Ця тема дослідження є дуже актуальною не тільки для наукових співробітників, які займаються проблемами планування, моніторингу, прогнозування в освітній сфері, але і для пересічних педагогів-дослідників, які постійно стикаються з проблемами обґрунтування отриманих даних, інтерпретацією та отриманням даних, що відсутні, у логічному ланцюжку експериментів. Сподіваємося, що змістовне розкриття цієї проблеми стане потужним теоретико-практичним поштовхом у їхній професійній діяльності.

Ключові слова: математичні методи педагогіки педагогічна діагностика, аналіз педагогічних даних, обробка педагогічної

інформації, педагогічне прогнозування формалізовані моделі.

The article discusses the problems of using formalized mathematical models for the analysis of pedagogical data. The application of the Pareto principle, regularities of prime numbers and sequences of numbers of the form $2n$ in pedagogical practice is substantiated. The use of the law "Clump of binary complexity" for the analysis of large information databases in pedagogical practice is determined. The application of formalized mathematical methods is proposed as a tool for "rough estimates" of the expected results of diagnosis and forecasting of pedagogical phenomena and processes.

The direction related to the study of formalized mathematical models for the analysis of didactic data has great application prospects, especially in the pedagogical experiment, and the very problem of using formalized methods is still not sufficiently explored in both theoretical and practical aspects. Such important issues as the choice of appropriate mathematical models, the validity of their application for the analysis of pedagogical data, and the methodological basis of their implementation in pedagogical practice remained outside the attention of researchers.

At the same time, taking into account the practical significance of the use of formal approaches for the analysis of pedagogical data sets, the lack of theoretical justification and the practical implementation of new formalized mathematical models, the research topic was chosen: "Using formalized mathematical models for the analysis of pedagogical data."

This topic of research is very relevant not only for researchers who deal with the problems of planning, monitoring, forecasting in the educational field, but also for ordinary teacher-researchers who are constantly faced with the problems of substantiation of the obtained data, interpretation and obtaining of missing data in logical chain of experiments. We hope that meaningful disclosure of this problem will become a powerful theoretical and practical impetus in their professional activities.

Key words: mathematical methods of pedagogy, pedagogical diagnosis, analysis of pedagogical data, processing of pedagogical information, pedagogical forecasting, formalized models.

УДК 37.001.103:303.72]:510.426(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.8>

Коблик В.О.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Формулювання цілей статті – показати формалізовані математичні моделі та можливість їх використання у системі педагогічних знань.

Виклад основного матеріалу. Серед основних завдань, що виникають при цьому, було виділено дві: 1) виявити особливості застосування формалізованих математичних методів у педагогічній практиці; 2) показати можливість їх використання як «опорних точок» та граничних кордонів у педагогічному аналізі.

У сучасній педагогічній практиці найчастіше використовуються математичні методи для обробки експериментальних даних, чому і присвячені численні роботи із застосування статистичних методів у педагогіці та психології (С.У. Гончаренко [2], В. І. Міхєєв, Є. В. Сидоренко [3], Г. В. Суходольський та ін). Застосування регресійного, факторного чи кластерного аналізу робить більш привабливим використання описової статистики. Проте з її допомогою об'єктивно можна лише

констатувати фактичний стан справ, але пояснити причини їх неможливо.

У зв'язку з тим, що зараз питанням аналізу педагогічних даних у всьому світі приділяється дуже велика увага, то можливості, що відкриваються використанням кваліметрії (вимірювання якості), стали залучати все ширші кола як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, які працюють в галузі освітнього моніторингу, педагогічного моделювання та прогнозування. Так ще на початку 80-х років минулого століття Г. Г. Азальрічним та Е. П. Райхманом була спроба систематизувати численні відомості про кваліметрію, підбити перші підсумки першого етапу її розвитку [1]. Проблемами математичного моделювання за допомогою системного підходу займалися такі вчені як В. П. Беспалько, В. І. Загвязинський, Т. А. Ільїна, Г. Д. Кирилов, Ф. Ф. Корольов та ін. свою увагу В. Ф. Зайцев, А. В. Солодов, Є. А. Солодова, Г. Т. Солдатова, І. П. Лебедева. Але проблеми використання формалізованих математичних моделей у педагогічній практиці, роботах вищерозглянутих авторів не досліджувалися.

Матеріал та результати дослідження. Природа у всіх своїх проявах прагне економії енергії та інформації, а педагогічні закони та закономірності в цьому плані, не є винятками, отже, можна спробувати дослідити дидактичні явища та процеси за допомогою вже знайдених формалізованих методів. Можливо, деякі з них стануть готовими моделями, а оскільки вони вже достатньо вивчені, то розумне перенесення їх на педагогічну дійсність дасть помітний вигреш і вченим-дослідникам, і пересічним педагогам-практикам.

Для початку скористаємося прикладами, які реалізують залежності нелінійної форми. Саме завдання, що мають нелінійні форми між змінними, найважче піддаються формалізації.

Скористаємося набором спостережень швейцарського вченого Вальфредо Парето, який ще 1906 р. встановив, що 80% землі в Італії належить лише 20% її мешканців. Їм сформульовано єдине правило, так званий принцип «20 на 80»: перші 20% зусиль дають перші 80% бажаного результату.

У контексті педагогічної тематики цей принцип можна сформулювати так: достатньо засвоїти

(визначити) 20% необхідних базових понять теми заняття, щоб осмислено розібратися (тобто зрозуміти) у 80% всього вивченого матеріалу. Ця важлива закономірність сьогодні у педагогіці формулюється по-різному, наприклад: 80% із запропонованого навчального матеріалу на занятті повністю засвоюється лише 20% учнями (студентами); 80% функціональності викладацької діяльності припадає на 20% виконаної ним навчальної роботи; 80% трудовитрат студентів, зрештою, буде реалізовано у майбутній професійній діяльності лише на 20%; 20% студентів використовують 80% знань певної спрямованості (Наприклад, навчального предмета або курсу).

Наведемо покрокове застосування принципу Парето.

Так, якщо на першому кроці, докладаючи 20% зусиль, можна отримати 80% результату, то на другому кроці, застосовуючи 20% (від 80%) зусиль, можна досягти 80% від 20% результатів, що залишилися на першому кроці, тобто 16%. Це означає, що за перші два кроки, застосовавши $20 + 16 = 36\%$ зусиль, можна отримати 96% результатів.

Очевидно, що на n -му кроці, застосовавши у сумі $(1 - 0,8^n)$ 100% зусиль, можна отримати $(1 - 0,2^n)$ 100% результатів. Отже, на наступному кроці, застосовуючи ще 20% від 64%, що залишилися, або витративши в сумі менше 50% зусиль, можна отримати більше 99% результатів [7, с. 231-235].

Ці міркування можна записати як таблиці (табл. 1).

Округлюючи значення до цілих, і розраховуючи відсутні дані другої змінної (Основа дії), отримаємо остаточну таблицю (табл. 2).

Якщо припустити, що педагогічна система має 99% необхідних можливостей і її створили, прикладу за 10 людино-годин, то на практиці для доведення функціональності педагогічної системи до рівня 100% потрібно ще не менше 10 людино-годин. Таким чином, ціна останнього відсотка дорівнює ціні всієї системи, що працює з 99% функціональністю. Нам і потрібно знайти ті значення вхідних змінних, які будуть точно наближені до 100% функціональності системи.

Тепер розглянемо формалізовані обчислювальні моделі, пов'язані з використанням простих

Таблиця 1

Таблиця покрокових зусиль та результатів

	Зусилля	Основа дії	Результат
Крок 1	20	100	80
Крок 2	20	80	16
	36		96
Крок 3	20	64	12,8
	48,8		99,2
Крок 4	20	51,2	10,24
	69,04		101,76

Таблиця покрокових зусиль, з урахуванням основ дії та їх результати

	Зусилля	Основа дії	Результат
крок 1	20	100	80
крок2	36	267	96
крок 3	49	203	99
крок 4	69	147	102

чисел. Одним із перших, хто звернув на них увагу, був відомий російський соціолог А. А. Давидов [5, с. 224]. Він припустив, що багато емпіричних соціологічних даних можна описати простими числами. Він помітив високу частоту таких чисел у багатьох соціологічних показниках, наприклад: частка безробітних в економічно активному населенні країн світу; хронологічний перелік часу правління на престолі римських імператорів; найбільше розлучень на 1, 3, 5, 7 роках сімейного шлюбу та багато інших. Він встановив, що у динаміці кількісних соціальних показників також спостерігаються різні закономірності переходу від одного простого числа до іншого (або від групи простих чисел до іншої групи), а також зауважив, що деякі прості числа збігаються з верхньою та нижньою межами зміни значення якогось соціального показника

На підтвердження того, що прості числа багато в чому відображають фундаментальні закони економії (найчастіше енергії чи інформації), говорить і той факт, що, наприклад, в механіці цей принцип відомий як принцип найменшого часу (принцип Ферма) або принцип найменшої дії (принцип Мопертьюї та Гамільтона). Певною мірою доказом, що збіг закономірностей простих чисел можна використовувати в педагогічній практиці є теорія наближення функцій (теорема Вейерштрассе), яка стверджує, що будь-яку безперервну функцію можна як завгодно точно наблизити поліномом. Як доповнення до можливості використання закономірностей з простими числами в педагогічному аналізі служить доказ теореми Фінаhashi, згідно з якою нескінченно велика штучна нейронна мережа з єдиним прихованим шаром здатна точно наблизити (апроксимувати) будь-яку безперервну функцію. Отже, можна з певною мірою точності наблизити і використання закономірностей простих чисел у педагогічній практиці.

Усе це разом дає підстави вважати, як і навпаки, використовуючи прості числа можна з високим рівнем ймовірності знаходити закони і закономірності поведінки опорних педагогічних даних (їх інакше називають «реперні точки»). Але проблема ускладнюється тим, що поява найпростіших чисел не підпорядкована будь-якій системі: вони виникають у ряді натуральних чисел мимоволі, ігноруючи всі спроби математиків виявити закономірності в їхній послідовності. Тому факт їхнього продуктивного використання в педагогіці очевидний, але

проблема виявлення, за якими законами вони функціонують, залишається відкритою. Але все ж таки, дослідники і в цьому напрямку просунулися далеко вперед. Розглянемо помічені правила знаходження простих чисел та механізми роботи з ними.

Нагадаємо, що число називається простим, якщо воно ділиться тільки на одиницю і на себе. Таким чином, простими числами є 2, 5, 7, 11, 13, 17 і т.д.

Але чи існують закони знаходження простих чисел? Чи нескінченні прості числа? На друге запитання можна відповісти ствердно: так, прості числа нескінченні. Відповідь на перше запитання – і так, і ні. Є методи, такі як «решета Ератосфена», що дозволяють знаходити прості числа менше заданого числа; є формули знаходження деяких простих чисел, але немає правил, дозволяють обчислити все прості числа.

Нині не знайдено закону появи простих чисел серед натуральних чисел. Наприклад, найбільше простих чисел зустрічається в інтервалі від 1 до 100 та від 101 до 200. Серед чисел від 1 до 1000 налічується 168 простих чисел, а в останній тисячі серед чисел 10100 та 10100 + 1000 простих – всього два. Доведено теорему, що визначає приблизну частоту появи простих чисел серед цілих. Припустимо, що $P(N)$ – кількість простих чисел менших N . Наприклад, $P(8)$ дорівнює 4, оскільки в інтервалі до 8 присутні чотири простих числа – 2, 3, 5 та 7. Теорема про розподіл простих чисел свідчить, що зі збільшенням N співвідношення $N/P(N)$ поступово наближається до натурального логарифму N : $P(N) \sim N/\ln(N)$.

Одне з перших питань, яке неминуче виникає щодо простих чисел, звучить так: яка відстань між двома сусідніми простими числами? Поки що на це запитання не зміг відповісти ніхто, проте можна помітити, що багато простих чисел відокремлені один від одного всього двома числами.

Наприклад: $5 = 3 + 2$, $7 = 5 + 2$, $13 = 11 + 2$.

Такі пари простих чисел (p, q) , котрим виконується умова $q = p + 2$, отримали назву простих чисел-близнюків. Перші прості числа-близнюки: $(3, 5)$, $(5, 7)$, $(11, 13)$, $(17, 19)$, ... $(857, 859)$, $(881, 883)$... Формула простих близнюків $(6x + 5, 6x + 7)$, де x – натуральне число. Є всього 1224 пари близнюків до $n = 100000$ та 8164 пари до $n = 1000000$. Якщо два простих близнюки розташовані поруч

у послідовності простих чисел, то такі числа називають четвірками близнюків. Наприклад, 191, 193, 197, 199. Формула четвірки близнюків наступна ($6x + 5$, $6x + 7$, $6x + 11$, $6x + 13$), де x – натуральне число.

І так, досі невідома загальна формула, яка породжувала б послідовність простих чисел. Однак існує ряд емпіричних формул, наприклад, просте число $p > 3$ у вигляді $6n \pm 1$, де n – натуральне число. Інша формула, багаточлен Ейлера $x^2 + x + p$, де x – натуральне число, p – просте число, при $x^2 + x + 41$ дає 581 просте число.

У педагогічних системах існують критичні рівні розвитку, граничні верхні та нижні допустимі межі різних параметрів, які за законами «загальної економії» обов'язково прагнуть числових значень розглянутих формалізованих методів. Усі представлені моделі є відображенням фундаментальних законів природи, багато з яких підкріплені та ґрунтуються на законах симетрії, законах збереження, концепції «золотого перерізу» та інших законах. Вони функціонують на основі загальної гармонії, тому є своєрідним відображенням об'єктивної педагогічної реальності, своєрідним «структурним скелетом» будови та динаміки педагогічних систем.

Але це не означає, що всі отримані емпіричні дані в педагогічних дослідженнях обов'язково повинні повторювати «опорні» числові значення або обмежувальні рівні розвитку, що впливають із розглянутих формалізованих моделей, хоча сам факт, що вони прагнуть цих значень – очевидний. Гіпотеза, висунута в цій статті, багаторазово підтверджується численними результатами педагогічних досліджень, які говорять про спільність та єдність законів природи, включаючи і закони розвитку педагогічних систем. Особлива цінність застосування формалізованих методів проявляється тоді, коли інших конструктивних чи предметних моделей виявлення закономірностей немає,

чи, коли модель можна побудувати, але це піде дуже багато часу й сил. Тому такі формалізовані моделі є чудовим інструментом у «прикидкових оцінках» передбачуваних результатів для діагностики та прогнозування педагогічних явищ та процесів. Вони можуть бути відправною точкою для більш змістовного аналізу, з використанням більш глибоких та обґрунтованих методик.

Розглянуті моделі на основі чисто формалізованих математичних закономірностей є основою для реалізації їх в інтелектуальних системах видобутку знань (Data Mining), зокрема, для швидкої та ефективної обробки великих масивів педагогічної інформації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азальгадов Р. Р. Про кваліметрії. Видавництво стандартів. 1972 р. 172 с.
2. Гончаренко С.У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі. Київ: Вища школа, 2003. 323 с.
3. Гліненко Л. К., Сухоносів О. Г. *Основи моделювання технічних систем*: навч. посіб. Львів: Вид-во «Бескид Біт», 2003. 176 с.
4. Давидов А. А. Системний підхід у соціології: нові напрями, теорії та методи аналізу соціальних систем. ДомКнига, 2005. 328 с.
5. Сидоренко Є. В. Методи математичної обробки у психології. СПб.: Мова, 2001. 350 с.
6. Зайцев В. Ф. Математичні моделі у точних та гуманітарних науках. СПб.: ТОВ «Книжковий Дім», 2006. 112 с.
7. Солодова Є. А. Математичне моделювання педагогічних систем. МКО – 2005, Ч. 1, С. 113-121.
8. Філатов О. В. Ефект Арнольда-Філатова. Золотий, срібний переріз. Альтернативний запис нескінченно складної послідовності. Аргументація з фундаментальності «Потокової теорії». Журнал наукових публікацій аспірантів та докторантів, № 1, 2015.
9. Ford J. How random is a coin toss. Joseph Ford. – Physics Today, April 1983, p. 40-47.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ ЗА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ОНЛАЙН ТЕХНОЛОГІЙ

THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE PROCESS OF USING ONLINE TECHNOLOGIES ON THE PRACTICAL ENGLISH LESSONS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сьогодення, а саме вивченню англійської мови з використанням онлайн технологій. Основна увага в статті зосереджена на таких технологіях як інформаційно-комунікаційна, проектний метод, дослідницька діяльність студентів, різнорівневе навчання. В статті наведені приклади використання цих технологій онлайн та висвітлено основні принципи та цілі їх використання. Зазначаються також мета, види, ознаки та елементи використання цих технологій. Наводиться постановка проблеми та її зв'язок з викликами сьогодення, обґрунтування доцільності використання наведених методів та технологій.

Основними рисами кожної технології є: використання інформаційно-комунікаційної технології покращує навички користування мультимедійними засобами та підвищує якість комунікаційних навичок; проектний метод сприяє розвитку групової роботи з орієнтацією на кожного здобувача освіти; дослідницько-наукова діяльність сприяє покращенню самостійної роботи студентів; технологія різнорівневого навчання має на меті орієнтованість на особистість, що дозволяє працювати з проблемами кожного конкретного здобувача освіти. Поєднання усіх вищезазначених технологій дає комплексний результат та допомагає вдосконаленню вмінь та навичок студентів в умовах дистанційного навчання та з використанням різноманітних мультимедійних платформ.

Використання усіх вищезазначених онлайн технологій активно сприяє підвищенню мотивації студентів під час практичного вивчення англійської мови, заохочує до співпраці у групах та індивідуально, показує ефективний результат з покращення навичок володіння англійською мовою та в подальшому стає розвиненою платформою для підготовки та початку використання більш складних технологій дистанційного навчання з залученням мультимедійного простору. Головною умовою дієвості цих методів є комплексний підхід до їх впровадження та охоплення інтересів усіх здобувачів освіти.

Ключові слова: дослідницько-наукова діяльність, здобувачі освіти, інформаційно-кому-

нікаційні технології, проектний метод, технологія різнорівневого навчання.

The article is devoted to one of today's urgent problems, namely the study of the English language using online technologies. The main focus of the article is on such technologies as information and communication technology, project method, research activity of students, multi-level education. The article gives examples of the use of these technologies online and highlights the main principles and purposes of their use. The purpose, types, signs and elements of the use of these technologies are also indicated. The statement of the problem and its connection with today's challenges, justification of the expediency of using the given methods and technologies are given in the article.

The main features of each technology are: the use of information and communication technology improves the skills of using multimedia tools and increases the quality of communication skills; the project method promotes the development of group work with an orientation to each student in educational process; research and scientific activity contributes to the improvement of students' independent work; the technology of multi-level education aims to be person-oriented, which allows working with the problems of each specific student in a group. The combination of all the above-mentioned technologies gives a comprehensive result and helps to improve the skills and abilities of students in the conditions of distance learning and using various multimedia platforms.

The use of all the above-mentioned online technologies actively contributes to increasing the motivation of students during the practical study of the English language, encourages cooperation in groups and individually, shows an effective result in improving English language skills, and subsequently becomes a developed platform for preparing and starting to use more complex distance learning technologies with the involvement of multimedia space. The main condition for the effectiveness of these methods is a comprehensive approach to their implementation and coverage of the interests of all education seekers.

Key words: research and scientific activity, education seekers, information and communication technologies, project method, technology of multi-level education.

УДК 37.091.33-027.22=111:004.9
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.9>

Ковінько К.В.,

ст. викладач кафедри загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Рапава Р.Б.,

ст. викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими та практичними завданнями. Останні декілька років перед багатьма ЗВО України постав виклик проведення практичних занять з англійської мови онлайн з використанням сучасних та цікавих технологій. Дистанційні заняття, відео конференції, семінари, ділові ігри, практикуми та інші форми навчальних занять, які проводяться за допомогою засобів Інтернет технологій дозволяють підвищити мотивацію здобувачів освіти з дисципліни

та якісно покращити результати навчання. Дистанційне навчання англійської мови передбачає використання сучасних інформаційних технологій задля покращення якості освіти та перебування на зв'язку зі студентами в умовах пандемії та війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Після проведення певного аналізу різних джерел наукової літератури можна зазначити, що це питання гостро постає у світі. Багато вчених України та зарубіжжя працюють над виділенням та покращенням використання онлайн технологій

на практичних заняттях з англійської мови. Серед таких вчених можна згадати вітчизняних, таких як О. Андрєєва, А. Білоцерковець, В. Бондаренко, К. Бугайчука, Л. Варченко-Троценко тощо та деяких зарубіжних Cornelia M. Ashby, Dave Cormier, Michael G. Moore тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На мій погляд однією з найбільших проблем зараз є матеріально-технічне забезпечення викладача та оновлення систем та методів онлайн технологій згідно з викликами в освіті, які є на часі.

Мета статті є висвітлення та обґрунтування онлайн технологій, які наразі використовують ЗВО України на практичних заняттях з англійської мови задля підвищення якості освіти, мотивації студентів та покращення рівня знань.

Виклад основного матеріалу.

Використання дистанційних прийомів щодо іноземних мов широко застосовується в сучасній вищій школі. Дистанційне навчання англійської мови передбачає використання актуальних інформаційних технологій. Сьогодні в освіті у зв'язку з процесами інтеграції та глобалізації головну роль серед медіа джерел відіграє Інтернет. Завдяки Інтернету мільйони людей постійно спілкуються в соціальних мережах, різних месенджерах, на Інтернет-форумах, а також у програмах відеоконференцій, наприклад, у Zoom. Створюється активна взаємодія між викладачами з інших країн, обмін досвідом стає простішим та швидшим. Вивчення англійської мови є необхідним, тому що без тісної взаємодії та розуміння один одного буде не тільки неможливо вирішення глобальних проблем сучасного суспільства, а й звичайне спілкування між людьми [1, с. 6].

В основі концепції використання сучасних освітніх технологій на практичних заняттях з англійської мови використовуються принципи та методи компетентісно-орієнтованої освіти, технології особистісно-орієнтованого та розвиваючого навчання, активно використовуються стратегії та прийоми навчання смислового читання та роботи з текстом. З огляду на те, що здобувачі освіти мають різний рівень мовної підготовки кожного разу використовуються різні сучасні освітні технології: інформаційно-комунікаційні, проектний метод, дослідницька діяльність студентів, різнорівневе навчання, диференційоване навчання, технологія навчання у співпраці або групова робота, тощо [3, с. 51].

Основною метою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційної технології) для вивчення іноземної мови є формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції та розвиток особистості здобувача освіти, який здатен та має бажання оволодіти іноземною мовою як засобом спілкування та вдосконалюватися в цій галузі.

Сформульована мета є комплексною і включає 4 компоненти: практичний, розвиваючий, виховний, загальноосвітній. Мультимедійні технології відкривають можливості викладачам відмовитися від притаманних традиційному навчанню рутинних видів діяльності викладання, надавши їм можливість використовувати інтелектуальні форми праці, звільняють від викладу значної частини навчального матеріалу та рутинних операцій, пов'язаних із відпрацюванням зовнішніх умов, що змінюються, дозволяючи замінювати освітні модулі на більш сучасні, доповнюючи систему, не знижуючи накопичений цінний досвід досягнень та помилок; заповнювати дефіцит найрізноманітніших знань та навичок у тих, хто залучений до цієї освітньої системи.

В даний час широко використовуються мультимедійні технології. Термін "мультимедіа" означає: багаторівневе середовище. Такими інформаційними середовищами є текст, звук, відео. Програмні продукти, що використовують усі ці форми подання інформації, називають мультимедійними. Використання мультимедійних засобів – закономірний етап розвитку педагогічних технологій [2, с. 10].

Проектний метод був розроблений на початку ХХ століття у США. Основною метою методу проектів є надання студентам можливості самостійного набуття знання у процесі вирішення практичних завдань чи проблем, які вимагають інтеграції знань із різних предметних областей. Викладачеві в проекті відводиться роль координатора, експерта, додаткового джерела інформації. Англійські фахівці у галузі методики викладання мов Т.І. Блур та М.Дж. Сент-Джон розрізняють три види проектів:

1. Груповий проект, в якому "дослідження проводиться всією групою, а кожен студент вивчає певний аспект обраної теми. Яскравим прикладом такого проекту може слугувати розділення усіх студентів на декілька груп з певним завданням для кожної з них.

2. Міні-дослідження, що полягає у проведенні "індивідуального соціологічного опитування з використанням анкетування та інтерв'ю". Наприклад, створення презентацій.

3. Проект на основі роботи з літературою, що має на увазі "вибіркове читання текстів за фахом" і придатний для індивідуальної роботи. Наприклад, читання аутентичних текстів з подальшою роботою над ними [4, с. 63].

Усі ці види проектів є цілком можливими з використанням Інтернет технологій сучасного світу. Дослідники вважають останній тип найлегшим для практичного використання і тому найпопулярнішим. Однак описана ними структура такого проекту показує, що він передбачає розвиток тільки тих навичок, які необхідні для роботи

з літературою: переглядового та уважного читання, вміння працювати зі довідниками та бібліотечними каталогами тощо. Одночасно "мінідослідження" та "роботу з літературою" можна вважати різновидом групового проекту, який є найважливішим для методики викладання іноземних мов.

Ознаками проектної технології є: особистісно-діяльнісний підхід; точність та передбачуваність результатів, усвідомлення шляхів їх досягнення; цілеспрямованість створення конкретного мовного продукту (діалог, монолог тощо), реалізованого у видах та формах навчальної та самостійної діяльності (презентація, плакат тощо); зв'язок між ідеєю проекту та реальним життям чи майбутньою професійною діяльністю здобувачів освіти; самоорганізація; координаційно-консультуючий характер діяльності викладача. Правильно організована проектна робота надає позитивний навчальний вплив на студентів, сприяє самостійному здобуванню студентами знань та досвіду, що, у свою чергу, розвиває у них ініціативність, самостійність, критичність мислення, а також прагнення творчості. Все це сприяє підвищенню мотивації до навчання, підвищує інтерес до предмета та,

як наслідок, веде до зростання комунікативної компетенції студентів. [5, с. 8].

Дослідницька діяльність під час дистанційного вивчення англійської мови та задля підвищення практичних навичок володіння іноземною мовою у якості технології навчання також посідає не останнє місце. Серед дидактичних функцій дослідницької діяльності можна виокремити наступні: систематизація та структурування вивченого матеріалу з метою виявлення зв'язків між вивченим раніше та розрізненням деяких понять; узагальнення та поглиблення навчального матеріалу, а також знаходження практичного застосування вивченого матеріалу; вивчення нового матеріалу, тобто встановлення суттєвих властивостей понять, виявлення закономірностей між ними тощо; розвиток та формування в здобувачів освіти самостійності, навичок самоврядування, самореалізації, самовиховання, самоосвіти; навчання студентів різним засобам дослідницької діяльності. Програма дослідницького навчання включає в себе наступні обов'язкові елементи:

- діяльність, спрямовану на розвиток умінь та навичок дослідницької діяльності;
- саму дослідницьку діяльність, її практичний етап;
- спостереження та аналіз дослідницької діяльності здобувачів освіти.

У процесі вдосконалення дослідницьких здібностей слід приділяти велику увагу спеціальним знанням, вмінням та навичкам, характерним для дослідницького пошуку. До них відносяться: постановка питань; бачення проблеми; висування гіпотези; спостереження; класифікація; проведення

тестів або експериментів; визначення значень різних понять; здійснення висновків; структурування матеріалу; пояснення, доказ та захист своїх ідей; підготовка власних доповідей та проектів.

В результаті впровадження навчально-дослідницької діяльності у студентів формуються наступні навички: самостійна організація пошуку інформації; набуття нових предметних знань, способів та прийомів дій; досягнення поставленої мети навчання, формування таких розумових операцій як узагальнення, аналогія, класифікація, порівняння та інших.

Для реалізації навчально-дослідницької діяльності потрібно мати наступні здібності: зацікавленість у пошуку інформації та вирішення проблеми, позитивно-емоційне ставлення до виконання експериментів або тестів; варіативний та наполегливий характер дослідницького пошуку здобувачів освіти; ініціативність та самостійність; використання різних засобів вирішення проблеми; результативність щодо поставленої мети, частковий результат чи відсутність результату взагалі. Одним з прикладів використання цієї технології є онлайн конференції з попередньою підготовкою доповіді, питань та тем для обговорення [7, с. 81].

Різнорівневе навчання – це технологія навчання в одній групі студентів з різним рівнем володіння англійською мовою. Допомогає створити найбільш сприятливі умови розвитку особистості здобувача освіти як індивідуальності. Забезпечення технологій різнорівневого навчання передбачає, зокрема, рішення наступних питань: психологічних завдань (визначення індивідуально-особистісних особливостей студентів, типів їх розвитку на основі виявлення якостей уваги, пам'яті, мислення, працездатності, сформованості компонентів навчальної діяльності тощо); предметно-дидактичних завдань (розробка навчального матеріалу у відповідності до знань та рівня володіння англійською мовою, його гнучке структурування), які забезпечують ізоморфізм структур змісту та типологічного простору навчально-пізнавальних можливостей; реалізації принципу «навчання». Для визначення рівню студентів можна застосовувати онлайн тести та різноманітні платформи перевірки рівня знань, що є досить зручним в умовах дистанційного навчання. Система роботи з даної технології включає різні ступені: виявлення проблем; ліквідацію деяких з них; усунення причин неуспішності; формування інтересу та мотивація до навчання; диференціювання (за ступенем складності) навчальних завдань та оцінок діяльності здобувачів освіти. Внутрішня диференціація передбачає умовний поділ групи: за рівнем розумового розвитку (рівнем досягнень) та за особистісно-психологічними типами (типу мислення, характеру, темпераменту тощо) [6, с. 60].

Висновки. Отже можна зазначити що для результативних практичних занять з англійської мови доцільне використання вищеперерахованих технологій з метою підвищення мотивації та рівня володіння англійською мовою у студентів ЗВО. Сучасні онлайн технології допомагають покращити якість освіти та перебувати зі студентами на зв'язку за будь-яких умов. Мають орієнтованість на потреби здобувачів освіти та покращують її якість загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрієвська В.М., Олефіренко Н.В. Інформаційні технології і засоби навчання, 2010. № 2 (16). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навчально-методичний. Посібник для самостійного вивчення курсу. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький, 2009. 100 с.
3. Воронцова, Т. Ю. Використання нових інформаційних технологій в процесі вивчення іноземної мови. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11105/1/33.pdf>. 2014. С. 51.
4. Олійник В. О. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. Лінгвістичні дослідження, 2014. Вип. 38. С. 238–246.
5. Зубченко О.С. Характеристика сучасних мережених педагогічних технологій / Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звітної конференції інституту педагогіки АПН України. К.: Пед. думка, 2006. С. 35.
6. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій: навч. посіб. для студ. ВНЗ. К.: Видавнича група BHV. 2008. 350 с.
7. Blamire R. Being on-line. Information technologies in schools: reasons and strategies for investment. Symposium Jurnalā (Latvia) 8-10 July 1999. Council of Europe Publishing, 2000. P. 59–73.

ПІДГОТОВКА УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ГРИ У РЕГБІ-5

PREPARATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHYSICAL EDUCATION FOR PLAYING RUGBY-5

В основі нашої статті – визначення необхідних талантів серед юних регбістів, комплексне дослідження морфологічних ознак функціонального стану організму, природних задатків, аналіз модельних характеристик їхньої підготовленості. Також в роботі узагальнюється практичний особистий досвід навчання дітей грі регбі-5. Особливу увагу приділено ситуативним завданням групового характеру та колективного навчання. Це спеціальні вправи, рухливі ігри та естафети з елементами регбі. Які можна застосовувати на уроці з фізичної культури в будь-якому класі. Запропоновані рекомендації та ключові етапи базового початкового навчання школярів спортивної гри «Регбі-5», враховують вимоги оновленої програми, та формують компетентності школярів.

Якщо виступити мовою про такий модуль, як «Регбі» оновленої шкільної програми з фізичної культури дає вчителю змогу ознайомити дітей із цією грою, а дитині – дізнатися та відчувати на собі приналежність цієї гри. Регбі – це захоплююча й цікава гра, яка розвиває дитину як фізично, так і розумово. Люди, які мало знайомі з регбі, плутають цю гру з американським футболом – надзвичайно грубою і небезпечною грою. Однак у цих видів спорту мало спільного. Окрім того, цей вид спорту виховує в юнаків і дівчат почуття відповідальності, товарищескості й працьовитості. Уданій роботі містяться матеріали щодо планування та організації навчально-виховного процесу та методики проведення занять з модуля «Регбі» на уроках фізичної культури, в гуртках, тощо. Освоєння основних елементів гри у сполученні з фізичними вправами є ефективним засобом зміцнення здоров'я та збагачення рухового досвіду школярів. Граючи, можна непомітно навчити дітей швидко бігати, вправно ловити м'яча, миттєво орієнтуватися в обстановці та мислити, як справжні гравці.

Регбі є захопливою атлетичною грою та ефективним засобом фізичного виховання. Різноманітність технічних і тактичних дій і власне ігрова діяльність мають унікальні властивості для формування життєво важливих навичок й умінь школярів, усебічного розвитку їхніх фізичних і психічних рис.

Ключові слова: регбі, модельні характеристики, здібності, рухові вміння, рухові навички.

The basis of our article is the determination of the necessary talents among young rugby players, a comprehensive study of the morphological signs of the functional state of the body, natural endowments, and the analysis of model characteristics of their readiness. The work also summarizes the practical personal experience of teaching children to play rugby five. Special attention is paid to situational tasks of a group nature and collective learning. These are special exercises, mobile games and relays with elements of rugby. Which can be used in a physical education lesson in any class. The proposed recommendations and key stages of the basic initial education of schoolchildren in the sports game "Rugby-5" take into account the requirements of the updated program and form the competences of schoolchildren.

If we talk about such a module as "Rugby" of the updated school physical culture program, it allows the teacher to introduce children to this game, and the child – to learn and experience the charm of this game. Rugby is an exciting and interesting game that develops a child both physically and mentally. People who are not familiar with rugby confuse this game with American football – an extremely rough and dangerous game. However, these sports have little in common. In addition, this sport instills a sense of responsibility, sociability and hard work in young men and women. The successful work contains materials on the planning and organization of the educational process and the methodology of conducting lessons from the "Rugby" module in physical education lessons, in circles, etc. Mastering the basic elements of the game in combination with physical exercises is an effective means of strengthening health and enriching the motor experience of schoolchildren. Playing, you can imperceptibly teach children to run quickly, skillfully catch the ball, instantly navigate the environment and think like real players.

Rugby is an exciting athletic game and an effective means of physical education. The variety of technical and tactical actions and actual game activities have unique properties for the formation of vital skills and abilities of schoolchildren, comprehensive development of their physical and mental traits.

Key words: rugby, model characteristics, abilities, motor skills, motor skills.

УДК 373.5.018.8:796.333(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.10>

Маєвський М.І.,

канд. пед. наук, доцент,
викладач кафедри теорії і методики спорту
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми. Згідно з концепцією НУШ, це школа без нудьги, вимоглива і водночас творча, де існує допитливість та наполегливість, де цінують інтереси та потреби дитини. Шкільний урок швидше нагадує цікаву гру, ніж навчання. Одне з головних задач Нової української школи – це щодня користуватися здобутими знаннями в реальному житті.

Насамперед змінилися методи навчання, роль учителя. Тепер він – партнер та наставник,

який підтримує дітей та розвиває в них критичне незалежне мислення, самоповагу та впевненість у собі.

Змінився зміст навчання. Необхідні знання збереглися, але навчання переорієнтувалося на розвиток умінь, відповідає віковим особливостям дітей, їхнім інтересам і потребам. У школі відтепер формують компетентності, необхідні для вирішення життєвих проблем. Значна частина освітнього процесу інтегрується. Змінено середовище

для навчання. Класна кімната перетворилася на простір для самореалізації дитини.

Нова українська школа – це школа нових можливостей, це територія позитиву та розуміння. Змінено й філософію навчання. Сьогодні ми ставимо за мету не напоювати учнів великою кількістю знань, а вчити застосовувати їх на практиці. Навчання повинно приносити радість дитині. Вивільнилося більше часу для досліджень, творчості та рухової діяльності.

Першокласники навчаються по новому: опановують знання та навички через діяльність; учяться висловлювати свої думки та слухати інших, співпрацювати з учителем та однокласниками. Усе це в дружній, демократичній навчальній атмосфері.

Учитель має велику академічну свободу для творчості та обрання способу для досягнення бажаних результатів. У фокусі – спрямування занять на вирішення реальних проблем і питань, на розуміння реального застосування тих знань, що пропонує школа.

Змінилась традиційна модель виховання. Основним засобом навчання виступають ситуативні завдання, які використовують з урахуванням теми, змісту, етапу уроку та підготовленості класу. Для проведення уроків рекомендований комунікативно діяльнісний підхід, який з одного боку створює умови для взаємодії, засвоєння теоретичних і практичних умінь та навичок, а з іншого – формує вміння орієнтуватися у різних видах діяльності.

Зараз вчити дітей треба по новому! Учитель повинен виховувати особистість, дати змогу дитині розкрити свої здібності і таланти, прищеплювати інтерес до фізичних вправ та вчити самостійно займатися спортом. Нові елементи треба виконувати з поясненням, тобто, що розвиває, яку користь приносить та чи інша вправа.

З'явилося більше ігрової практики. Через гру, комунікацію, через можливі ігрові моменти діти на уроці вчаться спілкуватися одне з одним, приймати рішення, вирішувати спірні питання. Вчаться вигравати, та програвати, знаходити спільну мову, та виходити із конфліктних ситуацій.

Щоб урок пройшов ефективно та увага дитини була максимально сконцентрованою, учителю за урок треба змінити 3-4 методики подачі матеріалу. Наприклад після розминки зупинити урок на 3-5 хвилин, показати відео з теми уроку, перерватись на гру, або розказати щось з теорії, згадати вивчений матеріал чи поставити контрольні запитання з попередніх тем.

У нашій державі особлива увага зосереджується на підготовці юних регбістів. Регбі – одна зі спортивних ігор, в якій від гравців вимагається висока всебічна підготовка, що охоплює всі її складові. Регбістам необхідні рідкісні морфологічні дані та психологічні здібності. Великий обсяг тренувальних навантажень і виключно висока

інтенсивність у регбійних матчах вимагають від юних спортсменів перш за все високого рівня розвитку фізичних здібностей, спортивно-технічної майстерності, унікального поєднання морфологічних даних і функціональних здібностей. Таке поєднання зустрічається дуже рідко. Відомий спортсмен – чемпіон світу або Олімпійських ігор – особистість яскрава й неповторна за своїми природними задатками, як і талановитий композитор, математик.

Пошук і визначення талановитих регбістів відіграє важливу роль у підготовці кваліфікованих регбістів і залишається надзвичайно актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На вирішення актуальних питань відбору спрямовані сьогодні зусилля багатьох спеціалістів [1, 3, 4, 6]. Бурхливий розвиток досягнень у світовому регбі вимагає нових ефективних методів пошуку юних талановитих спортсменів [3, 5, 7, 8]. В Україні зроблена й успішно впроваджується система спортивного відбору, що починається в дитячому віці й завершується в збірних командах країни для участі в Олімпійських іграх [6].

Формування цілей статті. Подальше удосконалення системи спортивного відбору і фізичної підготовленості юних регбістів. У цій праці було поставлено завдання здійснити аналіз модельних характеристик фізичної підготовленості регбістів та провести дослідження спортивної обдарованості юнаків для відбору до спортивної школи регбі.

Виклад основного матеріалу. Підготовка та визначення спортивних талантів передбачає проведення комплексного дослідження організму, технічної, тактичної, психічної підготовленості юного регбіста. Ефективна система відбору включає педагогічні, психологічні, соціологічні, медико-біологічні та інші методи досліджень. На основі результатів відбору виявляються задатки і здібності спортсмена, які найбільше відповідають вимогам регбі. Важливо своєчасно виявити природні задатки й визначити відповідні засоби й методи їх розвитку.

Засновницею регбі в Україні стала Одеса. У 1878 році в Південній Пальмірі виник «Одеський британський атлетичний клуб», який зібрали англійці-службовці комерційних фірм, пароплавних компаній, а також працівники Індоевропейського телеграфу. В одеський порт заходило багато іноземних пароплавів. Одного разу до берега пристав корабель англійської компанії. Команда цього пароплава викликала одеситів на гру в регбі. Це була нова гра, але одесити все ж погодились, і зустріч відбулася. Матч мав різкий, грубий характер.

У регбі, як і у футболі, існує безліч різновидів: регбі-юніон: найбільш класичний варіант гри.

склад команди – 15 осіб, а гра триває два тайми по сорок хвилин; регбілінг: майже те ж саме, що і класичне регбі, але кількість гравців у команді – 13; регбі-7: олімпійський варіант, склад команди – 7 гравців, а гра триває два тайми по сім хвилин. Тач-регбі, тег-регбі: розміри поля цих різновидів гри вдвічі менш в порівнянні з класичним, як і тривалість гри, два тайми по 20 хвилин. Регбі-5: склад команди 5 гравців а гра триває два тайми по сім хвилин. цю гру вважають найбільш «м'якою» версією регбі, оскільки контакт між гравцями зведено до мінімуму. Також регбі на візках, пляжне регбі, міні-регбі, зимове регбі, регбі-9, регбі-10. Правила відрізняються, але сенс і дух гри одні й ті самі [2].

Серед усіх вище перерахованих видів регбі для школи адаптовано саме тач-регбі, тег-регбі та регбі-5. Правила цих видів регбі значно знижують ризик травмуватися, адже замість захоплення суперника з метою відібрати м'яч спортсмену досить зірвати стрічку зі спеціального ремня.

Починати ознайомлювати з грою можна в 3–4 класі. Навчаючи дітей елементам регбі, необхідно враховувати, що учні не можуть концентрувати увагу тривалий час на одній вправі, тому завдання треба комбінувати з урахуванням можливостей дітей та пам'ятати, що виконувати складні елементи для них проблематично.

Основне місце на початковому етапі посідає загальна фізична підготовка та прищеплення зацікавленості до занять регбі. Починати навчати дітей гри потрібно з правильного тримання м'яча в руках. Якщо вже спочатку гравець правильно тримає м'яч, йому буде простіше засвоїти всі дії з ним.

Коли діти навчилися правильно тримати м'яча, треба переходити до передачі. Найголовніший елемент гри – це пас. Уміння вчасно й правильно віддати передачу партнеру часто вирішує результат матчу. Як свідчить практика, у гри загалом використовують короткі передачі, тому відпрацюванню цього елемента потрібно приділити найбільше часу. Але не варто забувати й про довгий пас. Починати треба зі стійки гравця та передачі на місці, стоячи колом, шеренгою або колоною, поступово збільшуючи відстань між гравцями.

Далі налагодити передачу в русі, спочатку кроком, а потім і бігом. Так само необхідно одночасно з пасом тренувати захват (зривання стрічки зі спеціального ремня суперника). На перший погляд здається, що легко зірвати стрічку, а в русі на швидкості це не завжди виходить.

Таким чином, особливе значення в регбі має всебічне фізична підготовка, зокрема м'язова сила, загальна витривалість, силова й швидкісна витривалість, швидкість, гнучкість, вибухова сила, координація рухів і спритність. Трансильванська академія регбі для індивідуального контролю фізичного рівня кожного гравця та рівня всієї команди пропонує такі тести: підтягування на перекладині, потрійний стрибок, згинання, лежачи на спині, ривок 30 м, інтервальне прискорення (5×22), біг 3000 м (табл. 1).

Основними завданнями першого етапу відбору є масовий перегляд задатків дітей 6–10 років (1–4 класи загальноосвітньої школи) з метою широкого залучення їх до спорту. У групи початкової підготовки спортивної школи регбі приймаються всі бажаючі школярі відповідно до віку, визначеного для даного виду спорту. Критеріями спортивної орієнтації є рекомендації вчителя фізкультури, дані медичного обстеження, антропометричні виміри та їхня оцінка з позицій перспективи.

Спортивна практика засвідчує, що на першому етапі далеко не завжди можна виявити ідеальний тип дітей, у котрих є сприятливі морфологічні, функціональні і психічні якості, необхідні для подальшої спеціалізації у визначеному виді спорту.

Істотні індивідуальні розходження в біологічному розвитку початківців значно ускладнює це завдання. Дані, отримані на даному етапі відбору, варто використовувати, як орієнтовні. Основне завдання другого етапу відбору – виявлення обдарованих у спортивному відношенні юних спортсменів для комплектування навчально-тренувальних груп.

Відбір проводиться за такою програмою: оцінка стану здоров'я; виконання контрольних нормативів, розроблених для кожного виду спорту й викладених у програмах для спортивних шкіл;

Таблиця 1

Тест фізичної підготовки за трансильванською академією регбі

Види тестів	Перша лінія	хукер	Друга лінія	Третя лінія	Три четверті
Підтягування на перекладині	10	13	11	13	15
Потрійний стрибок, м	7,0	7,8	7,5	7,8	8,0
Згинання тулуба, лежачи на спині (2 хв)	85	85	85	85	85
Ривок 30 м, с	4,3с-4,5	4,2-4,4	4,3с-4,5	4,2- 4,4	4,0-4,2
Інтервальні прискорення (5×22м), разів	10	12	11	12	12,5
3000 м, хв	13-14	11-12	12-13	11-12	11

антропометричні виміри; виявлення темпів приросту фізичних якостей і спортивних результатів.

Важливу роль у системі відбору відіграють педагогічні контрольні випробування, зокрема на швидкість, силу, витривалість, антропометричні показники (будова й пропорції тіла), здатність до максимального споживання кисню, економність функціонування вегетативних систем організму, деякі психічні особливості особистості спортсмена. Вивчення практики роботи більшості спортивних шкіл регбі дозволяє стверджувати, що з поля зору тренерів часто випадають обдаровані спортсмени, а в тренувальних групах на початкових етапах відбору перевагу віддають дітям посередніх здібностей, які в силу певних обставин показують відносно високі результати.

Причин, які обумовлюють таку ситуацію багато. Перевагу віддають, як правило, дітям, які мають прискорений темп біологічного розвитку. В якості критеріїв відбору часто використовують показники, які не мають прогностичного значення, і головним є те, що практично відсутні модельні характеристики для відбору юних регбістів.

Велика розмаїтість вимог до окремих гравців – форвардів, тричетвертних, складу і формування лінії коридору, гра в коридорі, відкрита гра, сутички, вимагають від юного регбіста різного рівня й характеру кондиції і розширює можливість індивіда досягти майстерності в одному з видів діяльності.

Зокрема, гравець “стовп відкритої голови” повинен бути вищим і міцнішим за середнього гравця, особливо в шиї, плечах, руках, спині й ногах. У нього повинна бути добре розвинута вибухова сила й рухливість. У «хукера», який бере участь у всіх силових моментах відкритої гри повинен бути сильний торс і кінцівки, здатність багато й швидко пересуватися. “Стовп закритої голови” – мезоморф, з особливою вибуховою

силою та рухливістю. Гравець “замки” – високого зросту, стрибучий, рухливий і швидкий. Для “фланкера” золоте правило: чим більше, вище і сильніше – тим краще.

Висновки і перспективи. Таким чином, підготовка і прогнозування спортивних здібностей юних регбістів необхідно здійснювати лише стосовно до окремого виду діяльності гравця, виходячи при цьому з загальних положень, характерних для системи відбору. При прогнозуванні спортивних здібностей варто звертати увагу насамперед на ті відносно мало мінливі ознаки, що обумовлюють успішність майбутньої спортивної діяльності. Оскільки роль спадково обумовлених ознак максимально розкривається при пред’явленні до організму високих вимог, то при оцінці діяльності юного спортсмена необхідно орієнтуватися на рівень вищих досягнень. Для цього необхідні модельні характеристики фізичної кондиції окремих учасників гри. При цьому з метою підготовки необхідно враховувати темпи зростання показників, а також їх вихідний рівень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вікіпедія. Регбі. Різновиди регбі URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Регби>.
2. Мартиросян А.А. Комплексна методика розвитку швидко-силових здібностей кваліфікованих регбістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. Зб. наук. праць. Харків: ХДАДМ, 2005. № 20. С. 103-110.
3. Матвеев Л.П. Основи загальної теорії спорту і системи підготовки спортсменів. К., 1999. 294 с.
4. Платонов В.Н., Сахновський К.П. Підготовка юного спортсмена К. «Радянська школа», 1988. 287 с.
5. Платонов В.Н. Загальна теорія підготовки спортсменів в олімпійському спорті. К. 1997. 577 с.
6. Сахарова М.В. Основи підготовки в дитячо-юнацькому регбі. М.: Спортна, 2005. 320 с.

ДЕМОНСТРАЦІЙНІ ДОСЛІДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОЧІКУВАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В 6 КЛАСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

DEMONSTRATION EXPERIMENTS AS MEANS TO ACCOMPLISH EXPECTED LEARNING ACHIEVEMENTS WHILE STUDYING BIOLOGY IN 6TH GRADE OF GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

В статті розглянуто проблему реалізації компетентнісного підходу під час вивчення біології в 6 класі. В межах цього підходу питання формування результатів навчання під час виконання завдань практичного спрямування залишається недостатньо дослідженим. Тому мета даної статті полягає в обґрунтуванні можливості використання демонстраційних дослідів для формування очікуваних результатів навчання під час вивчення теми «Рослини» в 6 класі загальноосвітніх навчальних закладів. Показано, що виконання демонстраційних дослідів фізіологічного спрямування потребує попередньої підготовки, до якої доцільно залучити учнів у позаурочний час. Так формується одна з основних компетентностей у природничих науках: уміння самостійно чи в групі досліджувати живу природу. Запропоновано такий порядок проведення демонстраційних дослідів, який дозволить реалізувати основні компетентності із розділу «діяльність»: уміння планувати власні спостереження; прогнозувати та фіксувати результати дослідів; застосовувати знання для догляду за природними об'єктами. Вказано на доцільність, зважаючи на простоту багатьох дослідів, використовувати їх як домашнє завдання з підсумковими малюнками з позначками. Показано, що така практична діяльність дозволить сформувати ряд очікуваних результатів навчання: уміння планувати власні спостереження будови та життєдіяльності рослин; прогнозувати результати власних спостережень; практикувати дослідів, що підтверджують основні процеси життєдіяльності рослин. Крім того, в учнів формується певне ставлення до рослин: усвідомлення, що рослина – цілісний організм. Наведено перелік демонстрацій, які можна використати як засіб формування основної компетентності «пояснення явищ в живій природі, з використанням наукового мислення». Наведені в статті міркування із застосування різних демонстрацій допоможе вчителям біології зробити вибір на користь тієї чи іншої демонстрації, як того вимагає навчальна програма.

Ключові слова: компетентність, демонстраційний дослід, результати навчання, освітній процес, біологія, шкільна програма.

The article considers the problem of the competence approach implementation while studying biology in the 6th grade. As part of this approach, the issue of learning achievements accomplishment while working upon practical tasks remains insufficiently explored. Therefore, the purpose of the article is to substantiate the appeal to the demonstration experiments as means to accomplish the desirable learning achievements while studying the topic "Plants" in the 6th grade of general educational institutions. It is testified to the fact that the demonstration experiments exploring some physiology processes need to be prepared in advance; this preparation is positive to become a part of students' extracurricular activities. This is a way the ability to study wildlife individually or in a group as one of the main natural sciences competence is developing. It is suggested to conduct the demonstration experiments according to the certain procedure which allows implementing such key competencies from the section "activities" as the ability to plan observations, to predict and to record the experiment results, to apply knowledge for taking care about natural objects. As many experiments are quite simple, it is recommended to use them as homework with final drawings with marks. It made the case that such practical activities allow forming several expected learning achievements such as the ability to plan observations over the plant structure and activity, to predict the results of observations, to exercise the experiments that confirm the basic plant activities. Moreover, students gain a certain attitude towards plants that is the understanding that a plant is a single organism. The demonstrations are listed that can be used to build such basic competence as "explanation of wildlife phenomena through scientific thinking". The considerations on the different demonstrations use given in the article could help biology teachers to choose some or other demonstration as required by the school curriculum.

Key words: competence, demonstration experiment, learning achievement, educational process, biology, school curriculum.

УДК 371.321.1:57
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.11>

Москаленко М.П.,
канд. біол. наук,
доцент кафедри біології та методики
навчання біології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка
Міроненко Л.П.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри біології та методики
навчання біології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасною основою освітнього процесу є компетентнісний підхід. «Компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2].

На сьогодні сформульовано компетентнісний потенціал кожної навчальної дисципліни

в загальноосвітніх навчальних закладах. Всі основні, або ключові компетентності конкретизовано та розкрито через предметні компетенції, визначені в шкільних навчальних програмах. До їх формування необхідно приступати від початку вивчення кожної навчальної дисципліни. Особливістю дисципліни «Біологія» в 6 класі є те, що майже кожна тема містить перелік демонстраційних дослідів, лабораторних досліджень, дослідницьких практикумів та міні-проектів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фактично компетентнісний потенціал такого предмету як біологія – це сукупність набутих знань, сформованих умінь та ставлення до об'єктів живої природи. Проблематиці теми компетентностей, їх визначення, взаємній підпорядкованості, присвячені чисельні публікації таких дослідників як А. Хуторской, О.П. Пінчук, В.Г. Кремень, Т.В. Коршевнюк, Н.Ю. Матяш, Л.П. Міронець та інші [3, с. 408; 4, с. 198; 5, с. 222; 6, с. 78; 8, с. 165; 9]. Автори обговорюють можливості здобуття біологічної освіти в межах компетентнісного підходу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання формування результатів навчання в освітньому процесі під час проведення практичних робіт, демонстраційних дослідів, лабораторних досліджень або виконання міні-проектів під час вивчення конкретних тем предмету «Біологія» в закладах загальної середньої освіти залишається, на нашу думку, недостатньо дослідженим.

Мета статті полягає в обґрунтуванні можливості використання демонстраційних дослідів фізіологічного спрямування для формування очікуваних результатів навчання під час вивчення теми «Рослини» в 6 класі загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення предмету «Біологія» в загальноосвітніх навчальних закладах починається в 6 класі. Одна з перших тем «Рослини» присвячена вивченню анатомічної будови та фізіологічних процесів рослинного організму. Шкільна програма містить чисельні тематичні демонстраційні дослідів, з яких вчитель обирає найдоцільніші. Схарактеризуємо деякі дослідів фізіологічного спрямування з точки зору формування очікуваних програмних результатів навчання.

Демонстраційний дослід «Визначення швидкості транспорту речовин по судинах рослин» доцільно проводити відразу після вивчення внутрішньої будови кореня. Дослід ілюструє твердження, що внутрішня будова органів визначається завданнями, які вони виконують у рослині.

Спілкування з учнями перед виконанням демонстрації має базуватися на двох головних тезах:

1. Транспорт речовин є життєво необхідним для існування рослин.

2. Переміщення будь-яких речовин нерозривно пов'язане з водним режимом рослини.

Головне питання: чому транспорт речовин є настільки важливим? Відбувається обговорення просторової будови рослин. Для цих організмів існує два джерела необхідних для існування речовин: ґрунт з неорганічними мінеральними речовинами та листки, в яких синтезуються органічні сполуки. Листки просторово відділені від коренів,

а корені – від листків. Отже, питання транспорту речовин в рослинному організмі на значні відстані є завжди актуальним. Такій підхід переформується з попередньою темою «Одноклітинні організми. Перехід до багатоклітинності», адже знайомить учнів зі справжніми багатоклітинними організмами. Стає очевидним зв'язок різних груп організмів, в учнів формується уявлення про єдину картину органічного світу.

Виконання даного демонстраційного дослідів потребує часу на попередню підготовку (фарбування розчину, вибір рослин). Всі ці операції доволі прості і можуть бути виконані дітьми у позаурочний час, як елемент гурткової роботи. У таких спосіб реалізується одна з основних компетентностей у природничих науках та технологіях: уміння самостійно чи в групі досліджувати живу природу [1].

Друге питання для учнів стосується залежності транспорту речовин від водного режиму рослин. Перед його обговоренням доцільно згадати, в яких агрегатних станах існують всі речовини в природі. Учні самостійно згадують про рідкий, твердий та газоподібний стан. Далі вчитель пропонує дітям самостійно обрати агрегатний стан, який на їх думку, є найліпшим для руху речовин рослиною. Найкращий варіант: рідкий стан, розчин, коли наявні розчинені речовини, необхідні для рослини, і розчинник для цих речовин. Найпоширеніший розчинник в природі – вода. Тому, головна умова переміщення речовин рослиною – це знаходження їх у водному розчині. Таким чином, ми виявили зв'язок транспорту речовин з водним обміном в рослині.

Результати обговорення підтверджуються демонстраційним дослідом, де роль розчинених речовин виконує барвник (дослід «Визначення швидкості транспорту речовин по судинах рослин»). За його результатами вчитель підкреслює, що відбулося забарвлення не всієї внутрішньої структури стебла, а лише певної частини (тканини).

Такий дослід можна поставити з рослинами квасолі разом з кореневою системою. Для цього використовують не пробірку, а більший за об'ємом лабораторний посуд. Учні разом з вчителем роблять висновок про те, що транспорт речовин в рослині дійсно існує і речовини транспортуються у водному розчині.

Даний демонстраційний дослід допомагає сформувати очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів із категорії «діяльність»: уміння розпізнавати клітини, тканини та органи рослин; аналізувати значення живлення для рослин [1].

Зважаючи на простоту дослідів, його можна запропонувати як домашнє завдання, але обов'язково з іншим рослинним об'єктом та підсумковим малюнком з позначками. Така діяльність дозволить реалізувати ще ряд очікуваних результатів навчання: уміння планувати власні

спостереження будови та життєдіяльності рослин; прогнозувати результати власних спостережень; практикувати досліди, що підтверджують основні процеси життєдіяльності рослин. Крім того, в учнів формується певне ставлення до рослин: усвідомлення, що рослина – цілісний організм [1].

Ще одна демонстрація фізіологічного змісту, яка пропонується в навчальній програмі, присвячена підтвердженню існування такого процесу, як фотосинтез. З численних демонстраційних дослідів цього розділу пропонуємо «Утворення хлорофілу». Це найпростіший шлях познайомити учнів з фотосинтезом. В шостому класі діти дізнаються про цей багатостадійний хімічний процес, але викладання хімії, що дозволить розібратися у фотосинтезі глибше, розпочинається лише в сьомому класі. Тому під час уроку з даної теми пропонуємо розглянути лише основні моменти:

- під час фотосинтезу утворюються органічні речовини для побудови клітин, тканин і органів рослини;

- ще одним продуктом фотосинтезу, окрім органічних сполук, є кисень;

- фотосинтез відбувається на світлі за участі спеціального зеленого пігменту хлорофілу.

На початку уроку, присвяченого фотосинтезу, вчителю варто зробити акцент на тому, що існування хлорофілу тісно пов'язане з освітленням рослини, без світла хлорофіл не синтезується. Фактично це зв'язок фізичного та біохімічного явищ і обговорення даного моменту з учнями реалізує одну з основних компетентностей у природничих науках та технологіях: уміння пояснювати явища в живій природі, використовуючи наукове мислення [1]. Адаже уміння застосовувати знання із різних наукових сфер для пояснення зв'язку відмінних за своєю природою явищ є первинним елементом наукового мислення.

За підсумками демонстраційного дослідження «Утворення хлорофілу» вчитель ставить питання: в яких умовах знаходилися рослини на двох половинках чашки Петрі? На одній половині, в умовах близьких до природних (освітлення, зволоження), а на іншій було відсутнє світло. Учні бачать, що освітлені листки набули інтенсивно зеленого кольору, це утворився хлорофіл.

Наступне питання: що сталося з рослинами іншої половинки чашки Петрі? Вони росли в затемненні, тому їх листки не набули зеленого кольору. Висновок учнів: для фотосинтезу обов'язково необхідне світло, саме під його дією синтезується хлорофіл.

І нарешті: чому ж, за відсутності світла, паростки з'явилися при затемненні? Так, вони мали бліді листки, але росли. Чому нетривалий час можуть існувати паростки на початку життя? Учні доходять висновку, що спочатку ріст відбувається за рахунок запасу речовин у насінні. Далі

вчитель наголошує, що дослід було перервано для демонстрації результатів, коли рослини були ще паростками. Що було б, якби ми дали їм розвиватися далі?

Учні разом з вчителем роблять висновок, що паростки без освітлення загинули б, вичерпавши речовин насінни, а рослини з освітленням росли далі за рахунок фотосинтезу [7, с. 14].

Таким чином, проведення даного демонстраційного дослідження та обговорення з класом його результатів, це елемент формування результату навчання компоненту «знання»: діти називають умови, за яких відбувається фотосинтез. З компоненту «діяльність»: учні набувають уміння моделювати біологічні об'єкти та процеси. З компоненту «ставлення»: учні можуть оцінювати значення фотосинтезу, робити висновки про цей процес, як характерну особливість рослин [1].

Окрім того, дана демонстрація має екологічну складову, адже зміни в рослинному організмі відбуваються під впливом фактору середовища.

В програмі з біології для 6-9 класів передбачено також демонстрацію, що підтверджує наявність у рослин такого фізіологічного процесу, як дихання. Це демонстраційний дослід «Виявлення виділення CO₂ під час дихання насіння, що проростає».

Урок варто розпочати зі вступної бесіди, підвести учнів до основної думки про те, що процес дихання складається з двох великих складових:

- газообмін;

- окиснення органічних речовин (клітинне дихання, тканинне дихання).

В шостому класі дихання можна вивчати фактично лише в розрізі першого пункту. Вивчення другої складової процесу обмежено рівнем учнівських знань з хімії. Головним завданням вчителя є така побудова уроку, щоб з одного боку, адаптувати складний навчальний матеріал під рівень знань учнів, а з іншого, залишити зміст процесу дихання без зведення його до недопустимо примітивного рівня. Процес дихання (газообміну), на відміну від фотосинтезу, не є специфічним для рослин, він характерний для всіх живих організмів, в тому числі для людини. Вважаємо за можливе в поясненнях опиратися на доступний для дітей факт (їх власне дихання), щоб спростити сприйняття цього явища у рослин, в яких воно не є таким очевидним.

Для початкового ознайомлення з процесом учням варто озвучити зміст загального рівняння аеробного дихання без написання формул і власне самого рівняння. Дихання, це взаємодія органічних речовин з киснем з виділенням вуглекислого газу, води та певної кількості енергії. Для подальшого обговорення результатів демонстраційного дослідження вчитель повинен наголосити на трьох головних моментах:

- кисень підтримує горіння;
- вуглекислий газ не підтримує горіння;
- під час дихання виділяється енергія.

Останнє положення є фактично визначенням основного фізіологічного змісту процесу дихання для будь-яких організмів.

Два перших положення можна використати, щоб проілюструвати зовнішні прояви процесу дихання (газообміну). Демонстраційний дослід «Виявлення виділення CO₂ під час дихання насіння, що проростає» найкраще підходить для такої ілюстрації [7, с. 14].

Наприкінці демонстрації тріска, яка горіла, гасне в банці з пророслим насінням. Вчитель відразу питає, чому тріска згасла. Учні роблять висновок про те, що під час дихання насіння, що проростає, поглинає кисень і виділяє вуглекислий газ. Це і є газообмін. Чи підтверджує даний демонстраційний дослід те, що початок будь-якого етапу росту і розвитку рослин обов'язково потребує певної кількості енергії, а значить, такого процесу як дихання? Так, підтверджує. Обраний хід уроку та демонстраційний дослід дозволяють учням самостійно зробити цей висновок. Тобто, вказана демонстрація правильно обрана нами як засіб формування основної компетентності «пояснення явищ в живій природі, з використанням наукового мислення» [1].

Проведення даного демонстраційного дослідів та обговорення з класом його результатів також дає можливість сформулювати очікувані результати навчання компоненту «знання»: учні називають основні процеси життєдіяльності рослин, в т.ч. дихання; перелічують умови та речовини, необхідні для життєдіяльності рослин [1].

З компоненту «діяльність» предметної компетентності учні описують ріст і розвиток рослинного організму (розвиток рослини з насінини). При чому роблять це не автоматично, лише констатуючи зміни морфологічної будови насіння та проростку, а вже з розумінням потреб насінини в енергії для свого проростання, тобто вміють аналізувати значення дихання для отримання цієї енергії. Таким чином учні здатні порівнювати за вказаними ознаками процеси фотосинтезу та дихання [1].

Окремо зазначимо, що припинення горіння тріски під час дослідів – фізичне явище, яке відбувається в ході дослідів з рослинами. Це допомагає пов'язати у свідомості учнів живу і неживу природу, підкреслити їх єдність та взаємну залежність. Тобто цей дослід є елементом формування наукового сприйняття всесвіту.

Ще один фізіологічний процес рослинного організму – транспірація. Дослід, що його демонструє, так і називається: «Випаровування води листком (транспірація)».

Перед початком доцільно провести бесіду з учнями для з'ясування змісту процесу транспірації.

Вчитель починає з питання: «Скажіть, будь ласка, звідки рослини беруть воду?» Учні відповідають, що з ґрунту. Так, вода надходить з ґрунту через корені, але її потрібно підняти до листків та інших органів, адже надземна частина рослини може бути достатньо високою. Чи буде сила тяжіння заважати підняттю води? Так, бо вона направлена вниз, проти руху води. Це значить, що повинен існувати особливий механізм підняття води рослиною. Таким механізмом є випаровування води з поверхні листка або транспірація.

Проблема полягає в тому, що вода надходить через корінь, а випаровування відбувається далеко від кореня, з поверхні листків. Як таке пояснити, яким чином транспірація забезпечує підняття води рослиною? Це можна уявити лише в тому випадку, якщо водні молекули зв'язані між собою від листка до кореня.

Саме так і відбувається, молекули H₂O з'єднані в суцільний ланцюг через всю рослину від листка до ґрунтової води. При транспірації на місце втраченої з поверхні листка молекули, надходить наступна з кореня і ґрунту.

Вдало підібрані питання для обговорення явища транспірації будують логічну послідовність відповідей учнів, а отже, допомагають реалізувати основну компетентність в природничих науках і технологіях: *уміння* пояснювати явища в живій природі, використовуючи наукове мислення; самостійно чи в групі досліджувати живу природу, аналізувати й визначати проблеми довкілля [1, с. 3]. Подальша демонстрація виступає ілюстрацією до висновків дітей.

На даному етапі зручно розглянути екологічний аспект проблеми транспірації. Для цього включити до обговорення рослини, що ростуть у найрізноманітніших кліматичних умовах, від водойм до пустель. Таке явище, як транспірація, властиве всій флорі у будь-якому середовищі.

Ще одне питання: чи будуть відрізнятися рослини різних місць існування за інтенсивністю втрати води під час транспірації? Учні відповідають, що рослини з посушливих зон, пустель і напівпустель, будуть втрачати вологу менше, а з кліматичних зон з достатньою кількістю опадів, більше. Після цього варто запропонувати класу підібрати приклади.

Таке обговорення пов'язує морфологію та анатомію з фізіологічними процесами рослини, що є формуванням очікуваного результату навчання з розділу «знання»: учні характеризують будову кореня, стебла, листка у зв'язку з функціями, а також з розділу з розділу «діяльність (уміння)»: аналіз значення фотосинтезу, живлення, дихання, випаровування води в житті рослин [1].

Висновки. Демонстраційні дослідів широко використовуються під час викладання теми «Рослини» в 6 класі. Швидкі результати мотивують учнів до самостійного (або під наглядом вчителя)

проведення простих біологічних досліджень. Наведені в статті міркування показують можливості використання демонстраційних дослідів фізіологічного змісту для формування очікуваних результатів навчання під час вивчення теми «Рослини» у 6 класах загальноосвітніх навчальних закладів. Можливо запропонована нами послідовність питань для обговорення результатів дослідів допоможе вчителям біології зробити вибір на користь тієї чи іншої демонстрації, як того вимагає навчальна програма загальноосвітніх навчальних закладів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біологія 6–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/.../navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.01.2022).
3. Компетентність у навчанні. Компетенції. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В.Г. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 408-409.
4. Коршевнюк Т.В. Компетентнісний потенціал підручника біології / *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. пр. Київ, 2018. Вип. 20. С. 197–203.
5. Матяш Н. Ю. Предметна (біологічна) компетентність: її прояв у результатах загальноосвітньої підготовки учнів основної школи. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік. Київ, 2016. С. 222–223.
6. Міронець Л. П. Система інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції вчителя біології. *Проблеми підготовки фахівців* : матеріали міжнар. наук.–практ. конф., 7-11 лют. 2005р. Дніпропетровськ, 2005. С. 78 – 79.
7. Москаленко М.П., Міронець Л.П. Навчально-методичний посібник з біології рослин (практична складова). Суми : СумДПУ імені. А.С. Макаренка, 2016. 108 с.
8. Пінчук О. П. Предметна компетентність з фізики у системі спеціальних компетентностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2011. № 17. С. 165-167.
9. Хуторской А. Ключові освітні компетентності. URL : <http://osvita.ua/school/theory/2340/> (дата звернення: 03.01.2022).

НАВЧАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ВПРАВ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗАНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ТРАВМАТОЛОГА-ОРТОПЕДА І ПАЦІЄНТА ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ»

TRAINING COMPLEX OF EXERCISES FOR FOREIGN MEDICAL STUDENTS (BASED ON THE MATERIALS OF THE TRAINING SESSION «PROFESSIONAL COMMUNICATION OF A TRAUMATOLOGIST-ORTHOPEDIST AND A PATIENT WITH DISEASES OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM»

У статті представлено систему вправ для іноземних студентів-медиків на матеріалі «Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату». Методична робота спрямована на формування у іноземних студентів-медиків комунікативних умінь під час вивчення теми. Окреслено зміст навчання дисципліни, проаналізовано особливості оволодіння усною та писемною формами мови. Подано спеціальні навчальні техніки та інноваційні підходи до вивчення української мови. У дослідженні представлено систему вправ, спрямованих на розвиток умінь і навичок студентів: 1) запам'ятовування лексичних одиниць; 2) засвоєння вивченого матеріалу, за допомогою вивчених слів та словосполучень студенти будують речення; 3) вживання правильних форм іменників та займенників у родовому відмінку; 4) повторення та запам'ятовування симптомів, хвороб і станів пацієнта; 5) використання необхідного лексичного мінімуму у комунікативних ситуаціях, пов'язаних із темою заняття; 6) сприймання мови під час прослуховування текстів.

Підібрані завдання, допоможуть іноземним студентам не лише розширити свій словниковий запас, а й досягти соціальної взаємодії в іншомовному середовищі. Професійне спрямування вивчення цієї теми полягає у формуванні українськомовної фахової компетентності майбутнього спеціаліста, здатного брати участь у діалоговій комунікації, розв'язувати комунікативні завдання у сфері професійної діяльності. Подані вправи сприятимуть збагаченню словникового запасу іноземців, розвитку усного й писемного, монологічного та діалогічного мовлення, удосконаленню вмінь та навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Розроблена система вправ відповідає програмі навчальної дисципліни «Професійна медична комунікація лікаря з пацієнтом українською мовою» для студентів спеціальності 222 «Медицина».

Ключові слова: професійна медична комунікація, система вправ, методична розробка, іноземні студенти.

The article presents a system of exercises for foreign medical students based on the material "Professional communication between a traumatologist-orthopedic and a patient with diseases of the musculoskeletal system." Methodical work is aimed at the formation of foreign medical students' communication skills during the study of the topic. The content of teaching the discipline is outlined, the peculiarities of mastering the oral and written forms of the language are analyzed. Special educational techniques and innovative approaches to learning the Ukrainian language are presented. The study presents a system of exercises aimed at developing students' abilities and skills: 1) memorizing lexical items; 2) assimilation of the studied material, students construct sentences with the help of the studied words and phrases; 3) use of the correct forms of nouns and pronouns in the genitive case; 4) repetition and memorization of symptoms, diseases and conditions of the patient; 5) use of the necessary lexical minimum in communicative situations related to the topic of the lesson; 6) language perception while listening to texts.

Suggested tasks will help foreign students not only to expand their vocabulary, but also to achieve social interaction in a foreign language environment. The professional direction of the study of this topic consists in the formation of the Ukrainian-language professional competence of the future specialist, who is able to participate in dialogic communication, to solve communicative tasks in the field of professional activity. The proposed exercises will contribute to the enrichment of the vocabulary of foreigners, the development of oral and written, monologic and dialogic speech, and the improvement of abilities and skills in all types of speech activity.

The developed system of exercises corresponds to the program of the educational discipline "Professional medical communication of a doctor with a patient in the Ukrainian language" for students of the specialty 222 "Medicine".

Key words: professional medical communication, system of exercises, methodical guidelines, foreign students.

УДК 811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.12>

Новицька О.І.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я. Горбачевського

Мисик О.А.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри української мови
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я. Горбачевського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Навчання мови – це процес систематичного і послідовного передавання викладачем знань, формування вмінь і навичок у лінгвістичній сфері, процес активного й усвідомленого засвоєння їх студентами, процес утворення та закріплення у студентів якостей, необхідних для подальшого

професійного саморозвитку: стійке позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, толерантність по відношенню до представників іншої культури [3, с. 17].

Вивчення іноземної мови у ВНЗ саме по собі не може бути самоціллю. Воно повинно озброїти майбутнього фахівця широкими можливостями

одержання з джерел такої інформації, яку можна було б використати в інтересах його професії [2, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні проблема вивчення «Української мови як іноземної» є предметом наукового зацікавлення багатьох учених. Вагомими дослідженнями у сфері викладання української мови як іноземної є праці Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімової, Т. Лагути, Е. Ляпичева, Л. Мацько, Д. Мазурик, І. Кочан, Т. Кудіна, А. Кулик, Т. Лагути, О. Тростинської, Г. Тохтар, Б. Сокола та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Методика викладання української мови як іноземної є новою та мало дослідженою галуззю, тому пропонуємо наукові дослідження для роботи зі студентами медичних спеціальностей на практичних заняттях.

Мета статті. Метою статті є запропонувати методичну розробку для викладачів до теми «Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату», апробовану на практичних заняттях із дисципліни «Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом» автором цієї праці.

Виклад основного матеріалу. Професійне спілкування – найскладніший вид комунікації, який є одним із головних напрямків розвитку сучасної методики викладання іноземної мови. Особливо ця проблема актуальна при навчанні студентів – медиків, які як у процесі навчання так і при вирішенні своїх професійних завдань вступають у прямий контакт з іншими людьми – пацієнтами, колегами, молодшим медичним персоналом [1, с. 20].

У сучасному світі все більшого значення набуває комунікативна компетентність медичного працівника, яка забезпечує вкрай важливу здатність співпрацювати, вирішувати важливі науково-професійні проблеми присвячених не лише медицині, але й новим передовим технологіям.

Л. В. Пляка зазначає, що становлення професійної компетентності є надзвичайно актуальним, оскільки сучасний ринок праці потребує фахівців, здатних сприймати та використовувати в практичній діяльності нові наукові ідеї та методи сучасного виробництва [5, с. 137].

Для вивчення української мови, першим кроком є визначення мети та завдання, які ставлять перед собою студенти. Наступним – це вирішення, які завдання, вправи усні чи письмові, виконувати, які тексти, діалоги обговорювати на занятті. І звичайно, важливо враховувати методи та засоби для вивчення будь-якої теми.

Відповідно до програми дисципліни «Професійна медична комунікація лікаря з пацієнтом українською мовою» Тернопільського

національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України» [6] на вивчення теми «Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату» відводиться 2 години для практичного заняття. Курс вивчається на третьому курсі.

Представлені навчально-методичні матеріали для вивчення дисципліни «Професійна медична комунікація лікаря з пацієнтом українською мовою» спрямовані на формування і розвиток професійних і комунікативних компетенцій у студентів. Пропонуємо методичну розробку для викладача.

Теоретична частина.

Тема заняття. Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату [4].

Мета: засвоїти лексичні одиниці на позначення органів, складників і захворювань опорно-рухової системи; удосконалювати вміння будувати монологічні та діалогічні висловлювання, що містять опис причин та симптомів хвороб і травм опорно-рухового апарату, застосовуючи засвоєні лексичні одиниці та фрази; розвивати навички збору анамнезу захворювання; сприяти розвитку комунікативних навичок у студентів, логічного мислення, уваги, пам'яті, інтересу до вивчення української мови.

Студент повинен знати:

1. Лексику на позначення органів, складників і захворювань опорно-рухової системи.
2. Базові моделі узгодження слів на позначення органів, складників і захворювань опорно-рухової системи у мовленнєвих конструкціях.
3. Правила побудови словосполучень, речень, запитань, відповідей на запитання при зборі анамнезу хвороб кістково-м'язової системи.

Студент повинен вміти:

1. Застосовувати набуті знання в зборі анамнезу хвороб кістково-м'язової системи.
2. Узгоджувати слова на позначення органів, складників і захворювань опорно-рухової системи у мовленнєвих конструкціях.
3. Будувати питання до пацієнта при зборі анамнезу.
4. Будувати монологічні та діалогічні висловлювання, що містять опис причин та симптомів хвороб опорно-рухового апарату.
5. Використовувати різні мовленнєві конструкції у веденні діалогу.

Перелік основних питань, що розглядаються на занятті:

1. Органи і складники опорно-рухової системи.
2. Анамнез захворювання.
3. Причини захворювань опорно-рухового апарату.
4. Захворювання опорно-рухового апарату.

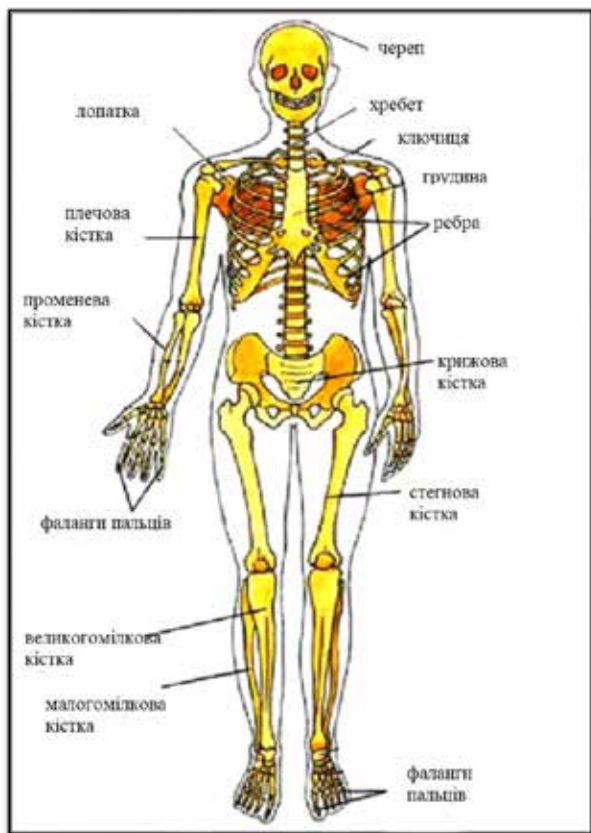
Методика виконання практичної роботи.

Робота 1. Засвоєння лексико-граматичного матеріалу до теми.

Завдання 1. Слушайте. Повторюйте. Читайте. Пишіть. Вивчіть.

гнучка тканина – flexible fabric, забиття – bruise, закрепи – fasten, зв'язка – cjnnection, кінцівка – limb, кістка – bone, млявість – languor, м'яз – muscle, пружна тканина – resilient fabric, скелет – skeleton, скорочуватися – to grow short, сонливість – sleepiness, сполучна тканина – connecting fabric, суглоб – joint, сухожилки – tendon, травма – trauma, хребет – spine, хребці – vertebrae, череп – skull.

Завдання 2. Розгляньте будову скелета людини. Запам'ятайте назви.

Робота 2. Виконання тренувальних вправ.

Завдання 1. Знайдіть зайве слово або словосполучення.

1. Травматолог, невролог, ортопед-травматолог, вертебролог, уролог.
2. Зв'язка, хрящ, м'яз, сухожилля, череп.
3. Скелет, кістка, ребра, печінка, ключиця.
4. Грудна клітка, хребет, сухожилля, тазові кістки, нижні кінцівки.
5. Зап'ясток, п'ясток, фаланги пальців, таз, палець.
6. Ключиця, плечова кістка, променева кістка, п'ятова кістка.
7. Фаланги пальців, великогомілкова кістка, малогомілкова кістка, щелепа.

8. Крижі, тазові кістки, куприк, хрящ.
9. Верхня кінцівка, плечовий пояс, нога, плече, передпліччя.

Завдання 2. Напишіть. Поставте слова у дужках у правильній формі. Складіть речення з утвореними словосполученнями.

Зразок: Травма (голова). Травма голови.

1. Захворювання (суглоб) 2. Перелом (верхня кінцівка).
3. Запалення (суглоби).
4. Травма (хребет).
5. Пошкодження (плечова кістка).
6. Забиття на (рука).
7. Травматичні ушкодження (кістка тазового поясу).
8. Травма (череп).
9. Забиття (грудна клітка).
10. Перелом (гомілка).

Завдання 3. Поєднайте слова з колонок А і Б. Утворіть речення за зразком.

Зразок: Скелет – сукупність кісток, яка становить опору всього організму (табл. 1).

Робота 3. Робота з текстом.

Завдання 1. Прочитайте текст.

Опорно-рухова система людини та її захворювання

Опорно-рухова система – сукупність кісток, хрящів та м'язів, які побудовані зі сполучної та м'язової тканин і забезпечують можливість активної взаємодії організму з навколишнім світом. **Скелет** – це сукупність кісток тіла, з'єднаних між собою. До нього відносяться: череп, хребет, грудна клітка, таз, нижні та верхні кінцівки. **М'яз** – це тканина, яка скорочується й забезпечує функцію руху.

Травматолог, ортопед-травматолог, вертебролог та невролог – це спеціалісти, які лікують хвороби та травми опорно-рухової системи.

Найпоширеніші захворювання кістково-м'язової системи є: артрит, артроз, гіподинамія, остеопороз, остеохондроз, подагра, радикуліт та інші.

Артрит – запалення суглобів різного походження (внаслідок інфекції, зниження імунітету, травми, алергії, генетичної схильності). Симптоми: почервоніння, скутість рухів, поява щільних вузликів.

Артроз – це хронічне захворювання суглоба. Симптоми: зниження кількості рідини в суглобі, утворення сольових наростів, які заподіюють біль, тріск, скрегіт у суглобі під час руху, при якому він поступово втрачає свої рухові функції.

Гіподинамія – порушення функцій організму (опорно-рухового апарату, кровообігу, дихання, травлення), яке виникає через обмеження рухової активності. Симптоми: млявість, сонливість, поганий настрій, дратівливість, загальне нездужання, втома, зниження апетиту, порушення сну, зниження працездатності.

Остеопороз – це захворювання, при якому щільність і якість кісткової тканини знижується. Кістки стають ламкими, що призводить до значного зростання ризику переломів. Симптоми: болі в спині, сутула постава, деформація хребта, зменшення росту.

А Органи, складники опорно-рухової системи, хвороби, травми	Б Визначення
1. Артроз	А. Пошкодження тканин або органів тіла внаслідок удару, поранення, опіку.
2. Вивих	Б. Системна патологія, яка характеризується підвищеним рівнем сечової кислоти в крові та відкладенням кристалів сечової кислоти в м'яких тканинах, і запальними процесами.
3. Гіподинамія	В. Запалення корінців спинномозкових нервів у людини. Зумовлений втратою форми і еластичності міжхребцевих дисків.
4. Кістка	Г. Тканина, яка скорочується й забезпечує функцію руху.
5. М'яз	Ґ. Орган опори й руху, що складається з кісткової тканини і всередині містить кістковий мозок.
6. Остеопороз	Д. Хронічне захворювання суглоба, при якому він поступово втрачає свої рухові функції.
7. Остеохондроз	Е. Часткове або повне порушення цілісності кістки, через раптове падіння, удар або скручення.
8. Перелом	Є. Зміщення суглобових поверхонь кісток за межі фізіологічної норми.
9. Подагра	Ж. Захворювання, при якому щільність і якість кісткової тканини знижується. Кістки стають ламкими, що призводить до значного зростання ризику переломів.
10. Радикуліт (попереково-крижовий)	З. Порушення функцій організму (опорно-рухового апарату, кровообігу, дихання, травлення), яке сталося через обмеження рухової активності.
11. Суглоб	И. Запалення суглобів різного походження.
12. Травма	І. Головна вісь й опора.
13. Хребет	Ї. Комплекс дистрофічних порушень в суглобових хрящах. Може розвиватися практично в будь-якому суглобі, але частіше всього уражаються міжхребцеві диски.
14. Артирит	К. Рухоме з'єднання кісток.

Остеохондроз – комплекс дистрофічних порушень у суглобових хрящах. Захворювання може розвиватися практично в будь-якому суглобі, але найчастіше відбуваються у хрящових тканинах хребта. Згодом вони провокують зміну структури хребців та міжхребцевих дисків. Симптоми: постійний ниючий біль у спині, посилення болю при рухах та навантаженні хребта, спазми м'язів спини, погіршення рухливості хребта.

Подагра – це системна патологія, яка характеризується підвищеним рівнем сечової кислоти в крові, відкладенням кристалів сечової кислоти в м'яких тканинах і запальними процесами. Симптоми: гострий біль у суглобі, чутливість, почервоніння і припухлість, підвищення температури, озноб, тахікардія, загальна слабкість і лейкоцитоз.

Радикуліт (попереково-крижовий) – запалення корінців спинномозкових нервів у людини. Він виникає через втрату форми і еластичності міжхребцевих дисків. Симптоми: біль при згинанні і розгинанні попереку, біль у попереку, в сідниці, стегні, нозі, оніміння ноги, слабкість.

Довідка: артрит – arthritis, артроз – arthrosis, гіподинамія – hypodynamia, біль у суглобах – pain in joints, відсутність апетиту – lack of appetite, гематома на місці забиття – hematoma at the place of injury, деформація хребта – deformation of backbone, затруднене дихання – heavy breathing, зміна форми кістки – change of the

shape of the bone, зміщення кістки – dislocation of bone, кісткова основа голови – bone basis of chairman, кістковий мозок – marrow міжхребцеві диски – intervertebral disks, малорухливість спини – not mobility of back, нерухливість суглоба – non-mobility of joints, оніміння рук – numbness of hands, опора й рух тіла – support and motion of body, основа скелету – basis to the skeleton, остеопороз – osteoporosis, остеохондроз – osteochondrosis, подагра – gout, радикуліт – radiculitis, раптова слабкість – sudden weakness розтягнення зв'язок – stretching connection розтягнення сухожилля – stretching tendon, рухоме з'єднання кісток – movable connection of bones скоротливі органи руху – retractive organs of motion, скутість та хрускіт кісток – constraint and crunch bones, спазми м'язів – spasms of muscle, сполучна тканина – connective tissue, сукупність кісток – set of bones, сутула постава – stooped posture, темніє в очах – it darkens in the eyes, укорочення кінцівки – shortening of the limb, хрящ – cartilage, шум у вухах – tinnitus.

Завдання 2. Відповідайте на запитання.

1. Що таке опорно-рухова система?
2. З чого складається скелет?
3. Що утворюють хребет і ребра?
4. Що таке м'яз?
5. Що міститься у отворі хребта?
6. Чим з'єднані між собою кістки?

7. Які найпоширеніші захворювання кістково-м'язової системи ви знаєте?

8. Назвіть лікарів, які лікують захворювання опорно-рухової системи.

9. Назвіть захворювання з такими симптомами: зниження кількості рідини в суглобі, утворення сольових наростів, які заподіюють біль, тріск, скрегіт у суглобі під час руху.

10. При якому захворюванні відбувається деформація хребта та зменшення росту людини?

Робота 4. Удосконалення знань.

Завдання 1. Поставте запитання до речень.

Зразок: У хворого гострий біль у суглобі. – Який біль у суглобі відчуває хворий?

1. У хворого підвищена температура. 2. Хворого турбують гострі болі у стегні. 3. У хворого з'являється біль (сильний або незначний) в суглобі при рухах або навантаженні. 4. У хворого млявість, сонливість, поганий настрій, дратівливість, загальне нездужання, втома. 5. У хворого ниючий біль при згинанні та розгинанні попереку. 6. У хворого набряк, гематома, синець. 7. У хворого хронічне захворювання суглоба, при якому він поступово втрачає свої рухові функції. 8. Хворий відчуває тахікардію, загальну слабкість. 9. Хворий відчуває біль в сідниці, стегні та оніміння ноги. 10. У хворого відчуття холоду в нижніх кінцівках.

Завдання 2. Прочитайте діалог. Проаналізувавши скарги пацієнта встановіть діагноз.

– Добрий день лікарю!
 – Добрий день! Що Вас турбує?
 – Відчуваю біль по задній поверхні шиї.
 – Який біль відчуваєте?
 – Ниючий, здавлюючий, пекучий. Біль віддає у ділянку потилиці, лопаток та плечей).

– Коли почався пекучий біль? Чи раніше у Вас були травми або переломи?

– Біль розпочався п'ять днів тому. Травм і переломів у мене не було.

– Головний біль або запаморочення відчуваєте?

– Так, болить голова і шумить у вухах.

– Коли Ви чхаєте або кашляєте, відчуваєте біль?

– Так.

– Щоб правильно встановити діагноз і призначити максимально ефективне лікування, Вам потрібно пройти додаткове обстеження. Необхідно зробити рентгенографію шийного відділу, МРТ (магнітно-резонансну томографію) тканин, та УЗД судин голови і шийного відділу (доплерографію). З отриманими результатами обстеження прийдете до мене на повторний огляд.

– Добре лікарю. Дякую за консультацію. До побачення!

– До зустрічі! Одужуйте!

Завдання 3. Допишіть діалог.

– ... !

– Добрий день!

– ...?

– Мене звати Василь Давиденко.

– ...?

– Мені 39 років.

– ...?

– Місто Тернопіль, вулиця Соломії Крушельницької, будинок 5, квартира 15.

– ...?

– Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського, юрист.

– ...?

– У мене при згинанні і розгинанні дуже болить попереку. Біль відчуваю після перебування в одноманітному положенні. А також є гострий біль в сідниці, стегні та нозі.

– ...?

– Так, я відчуваю оніміння ноги.

– Зараз я Вас огляну. Для зменшення болю я призначу препарати, але для остаточного встановлення діагнозу Вам потрібно зробити магнітно-резонансну томографію.

– Добре лікарю.

– У Вас ... Для лікування призначаю препарати, ось Вам рецепт.

– А також рекомендую обмежити фізичні навантаження.

– ...?

– На повторний огляд прийдіть через п'ять днів.

–

– До побачення.

Робота 4. Поточний контроль

Студентам пропонують 12–24 тестові завдання (2–4 варіанти) з вибором однієї правильної відповіді.

Організаційна структура заняття.

1. Організаційна частина – 5 хв.

2. Інструктаж студентів і розподіл груп для практичної роботи – 5 хв.

3. Практична робота студентів – 20 хв.

4. Обговорення теоретичних питань і практичної роботи – 40 хв.

5. Перевірка вихідного рівня знань (проводиться у вигляді тестування з кожної теми, розв'язування ситуаційних задач, відповідей на контрольні питання) – 20 хв.

Технічні засоби навчання:

1. Технічні засоби та матеріальне забезпечення заняття: підручники, словники, довідкова література, комп'ютери, відеосистема, інтерактивна дошка.

2. Презентація до заняття.

Висновки. Підібрані завдання, допоможуть іноземним студентам не лише розширити свій словниковий запас, а й досягти соціальної взаємодії в іншомовному середовищі. Професійне спрямування вивчення цієї теми полягає у формуванні

українськомовної фахової компетентності майбутнього спеціаліста, здатного брати участь у діалогівій комунікації, розв'язувати комунікативні завдання у сфері професійної діяльності. Подані вправи сприятимуть збагаченню словникового запасу іноземців, розвитку усного й писемного, монологічного та діалогічного мовлення, удосконаленню вмінь та навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бермас Л.І. Підготовка майбутніх лікарів до професійної міжкультурної комунікації. *Трансформаційні процеси в освіті та медицині: вітчизняний та зарубіжний контекст* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : ТДМУ, 2018. С. 20.
2. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / відп. ред. Ю.О. Жлуктенка. Київ : Вища школа, 1971. 224 с.
3. Новіцька О.І. Лінгвістичні компоненти вивчення української мови як іноземної студентами-інозем-

цями. *Професійна лінгводидактика в контексті особистісної парадигми* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : ТДМУ, 2022. С. 119.

4. Новіцька О.І. Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату. *Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом : посібник для іноземних студентів* / [А. В. Вихрущ, І. Д. Драч, І. Я. Заліпська та ін.] ; за ред. А. В. Вихруща, І. Я. Заліпської. – Тернопіль : ТНМУ, 2021. – С. 70–80.

5. Пляка Л. В. Професійна компетентність як фактор формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Молодіжна політика: проблеми і перспективи* : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. С. 135-137.

6. Робоча програма з дисципліни «Професійна медична комунікація лікаря з пацієнтом українською мовою», спеціальність 222 «Медицина» URL: <https://moodle.tdmu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=259606>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF POLY CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS IN OUT-OF-SCHOOL ART EDUCATION INSTITUTIONS

Полікультурність простору життєдіяльності людини стала актуальним питанням сучасного світу. Насамперед вона торкнулася сфери освіти, змінивши вимоги до результатів навчання та виховання сучасного підростаючого покоління, показавши необхідність формування здатності жити у відкритому суспільстві, де взаємодіють представники різних культурних традицій. У зв'язку з цим, завданням освіти стає підготовка всебічно розвинутої особистості, що належить певному етносоціуму, культурі, історичній епосі, природно-географічному регіону. Мета статті полягає у дослідженні педагогічних умов формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти. Визначаючи педагогічні умови, як сукупність заходів освітнього процесу, що забезпечують необхідний рівень сформованості полікультурної компетентності учнів музичної школи, обґрунтовано сутність та доцільність таких педагогічних умов: розробка та реалізація моделі формування полікультурної компетентності учнів музичної школи, як системи в єдності її цільових, змістовних та процесуальних складових; спрямованість змісту предметних дисциплін формування полікультурної компетентності учнів (специфіка дисциплін «Українська та зарубіжна музична література»; «Хор. Оркестр. Ансамбль»; «Музичний інструмент» полягає у направленості навчального процесу на оволодіння специфічними особливостями художньої культури свого та інших народів, що сприяє формуванню національної самосвідомості учнів та розумінню ними загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей); впровадження в освітній процес факультативного курсу (допомагає не лише збагачувати зміст предметних дисциплін полікультурним компонентом, а й запроваджувати міждисциплінарні спеціальні позаурочні заняття, що сприяють формуванню полікультурної компетентності); використання різноманітних форм навчальної та позанавчальної діяльності, а також інтерактивних методів організації навчально-виховної роботи (формування полікультурної компетентності найбільш ефективно відбувається при використанні активних та інтерактивних методів навчання, спрямованих на організацію самовиховання та саморозвитку особистості, формування свідомості, на організацію та стимулювання діяльності та поведінки).

Ключові слова: полікультурна компетентність, педагогічні умови, заклади позашкільної мистецької освіти, навчально-виховне середовище дитячої музичної школи, учні

музичної школи, національна самосвідомість, полікультурне середовище.

Polyculturality of the space of human life activity has become an urgent issue of the modern world. First of all, it affected the field of education, changing the requirements for the results of education and upbringing of the modern younger generation, showing the need to develop the ability to live in an open society where representatives of different cultural traditions interact. In this regard, the task of education becomes the preparation of a comprehensively developed personality belonging to a certain ethnosociety, culture, historical epoch, natural-geographical region. The purpose of the article is to study the pedagogical conditions for the formation of multicultural competence of students in out-of-school art education institutions. Determining the pedagogical conditions as a set of measures of the educational process that ensure the necessary level of formation of the multicultural competence of music school students, the essence and feasibility of such pedagogical conditions are substantiated: the development and implementation of a model of the formation of multicultural competence of music school students as a system in the unity of its goals, content and process components; the focus of the content of the subject disciplines on the formation of students' multicultural competence (the specifics of the disciplines «Ukrainian and foreign musical literature», «Choir. Orchestra. Ensemble», «Musical instrument») consists in the focus of the educational process on mastering the specific features of the artistic culture of one's own and other peoples, which will lead to the formation students' national self-awareness and their understanding of universal and national values); introduction of an optional course into the educational process (it helps not only to enrich the content of subject disciplines with a multicultural component, but also to introduce interdisciplinary special extracurricular classes that contribute to the formation of multicultural competence); the use of various forms of educational and extracurricular activities, as well as interactive methods of organizing educational and educational work (the formation of multicultural competence occurs most effectively when using active and interactive learning methods aimed at the organization of self-education and self-development of the individual, the formation of consciousness, the organization and stimulation of activities and behavior).

Key words: multicultural competence, pedagogical conditions, institutions of extracurricular art education, educational and educational environment of a children's music school, students of a music school, national self-awareness, multicultural environment.

УДК 373.5.011.2-053.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.13>

Олійник Т.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри інструментального
виконавства
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді.
З кінця ХХ століття в Україні, як і у всьому цивілізованому світі, більше уваги стало приділятися

інтересам та потребам особистості: визнається рівноправність особистих і громадських інтересів, право кожного на власну думку, на реалізацію

індивідуальних здібностей та задоволення власних інтересів у соціальному житті та професійної діяльності, індивідуально-особистісний підхід до кожної людини стає основою гуманістичної педагогіки тощо.

За очевидної гуманності та прогресивності зазначених тенденцій, останні мають низку наслідків, недостатньо врахованих психолого-педагогічною наукою: усвідомивши власну самотність, кожна людина прагне відстоювати власне бачення світу, власну правоту, часто забуваючи, що її оточують такі ж індивідуальності. Тобто, визнаючи власну культурну самотність, люди не готові до конструктивної взаємодії з іншими індивідуальними культурами, не готові до життя в полікультурному світі, що актуалізує полікультурну підготовку, полікультурну освіту, полікультурне виховання тощо, як важливе педагогічне завдання.

Традиційно полікультурність розглядається у контексті етнічної різноманітності, а полікультурна підготовка громадян звужується до виховання культури міжнародного спілкування, толерантності до етнокультурних відмінностей. Однак, справедливо відмітити, що полікультурність суспільства не зводиться тільки до національного чи релігійного різноманіття, а передбачає різноманіття життєвих стилів (в основі яких лежать ціннісні орієнтації, установки, види діяльності, особливості взаємовідносин тощо), характерних для різних соціальних груп: етнічних та релігійних, вікових та гендерних, професійних та ін.

Таким чином, завдання системи освіти полягає у підготовці людини до ефективної діяльності та спілкування в полікультурному середовищі, що пов'язано з усвідомленням культурного різноманіття, толерантним ставленням до цього різноманіття та здатністю до поведінки, яка б відповідала конкретним культурним умовам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з установ позашкільної мистецької освіти дітей є музична школа, що визначає цілі та завдання її діяльності, особливості міжособистісних відносин та взаємодій, що виникають між суб'єктами навчально-виховного процесу, а також специфіку полікультурного освітнього середовища.

Ретроспективний аналіз наукових джерел доводить, що різні сторони проблеми формування полікультурної компетентності особистості стають особливо затребуваними (Л. Вороняк О. Дем'яненко, О. Костенко; М. Левіна; О. Резунова; П. Фриз та ін.).

Останнім часом у педагогічних дослідженнях достатньо ґрунтовно розкрито та досліджено сутність додаткової освіти дітей та молоді, виявлено її концептуальні засади, окреслено відмінності від освіти загальної (О. Асмолов, В. Березіна, В. Берека, Л. Буйлова, Л. Буровкіна, Є. Евладова,

С. Жданова, О. Жукова, Б. Купріянов, О. Литовченко, Л. Логінова, Н. Михайлова, Г. Пустовіт, М. Чеков та ін).

Однак, наявний практичний та теоретичний досвід, накопичений у педагогічній науці доводить, що проблема формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти не є предметом спеціального дослідження.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на особливу актуальність вказаної проблеми, поза увагою наукових досліджень залишились питання врахування сучасних соціальних та етнокультурних змін, що відбуваються в соціумі для успішної організації освітнього процесу в музичних школах; розробки педагогічних умов для реалізації даного питання в закладах позашкільної мистецької освіти, що знаходяться в багатонаціональному регіоні.

Перелічені аспекти актуалізують проблему дослідження, яка полягає у необхідності визначення педагогічних умов формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти.

Мета статті полягає у дослідженні педагогічних умов формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. З філософських позицій «умова» – це категорія, що виражає ставлення предмета до навколишніх явищ, без яких вона існувати не може. У педагогічній науці умова в найбільш загальній формі визначається як основа, наявність обставин, що сприяють досягненню поставлених цілей, або, що гальмують їх досягнення [4].

У літературі є кілька визначень педагогічних умов. Наприклад, О. Бражнич вважає, що умови є визначальними обставинами, існуючою обставиною, ситуацією, в якій функціонує освіта, і ділить їх на зовнішні – зумовлені соціумом, і внутрішні – зумовлені здатністю самої освіти до автономії, – самозабезпечення, самоорганізації та самоврядування [2]. А. Галєєва розглядає педагогічні умови як середовище, в якому здійснюється навчання [3]. О. Єжова під педагогічними умовами розуміє цілеспрямований відбір і застосування елементів змісту, методів, прийомів, і навіть організованих форм навчання задля досягнення поставленої мети [5].

Отже, умова виступає найважливішим чинником стосовно предмету дослідження – процесу формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти.

У своєму дослідженні педагогічні умови ми визначаємо як сукупність заходів освітнього процесу, що забезпечують необхідний рівень сформованості полікультурної компетентності учнів

музичної школи, що визначається поставленими навчально-виховними завданнями.

Теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив нам виділити та теоретично обґрунтувати комплекс педагогічних умов. Так, першою педагогічною умовою є розробка та реалізація моделі формування полікультурної компетентності учнів музичної школи, як системи в єдності її цільових, змістовних та процесуальних складових.

Другою педагогічною умовою є спрямованість змісту предметних дисциплін формування полікультурної компетентності учнів. У контексті нашого дослідження постає проблема – наскільки зміст предметних дисциплін, передбачених навчальним планом музичної школи, впливає на ефективне формування полікультурної компетентності учнів. Так, великий потенціал у формуванні досліджуваного феномену мають «Українська та зарубіжна музична література»; «Хор. Оркестр. Ансамбль»; «Музичний інструмент». Специфіка даних дисциплін полягає у направленості навчального процесу на оволодіння специфічними особливостями художньої культури свого та інших народів за допомогою вивчення зразків їх художньої творчості, організації колективної музичної діяльності дітей, які відрізняються культурними відмінностями, що сприяє формуванню національної самосвідомості учнів та розумінню ними загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей.

Сказане вище дозволяє дійти висновку, що роль предметних дисциплін велика як і в теоретичному плані (зв'язок з проблемами полікультурності), так і в плані можливого розширення перспектив вирішення цієї проблеми. Тому важливо не лише збагачувати зміст предметних дисциплін полікультурним компонентом, а й запроваджувати міждисциплінарні спеціальні позаурочні заняття, що сприяють формуванню полікультурної компетентності. Це можуть бути дисципліни національно-регіонального компонента, предмети з вибору національно-культурної тематики, що дозволить інтегрувати процес формування полікультурної компетентності учнів.

У зв'язку з цим, третьою педагогічною умовою є впровадження в освітній процес факультативного курсу. При цьому, важливим засобом реалізації є навчальні посібники, тоді як їх зміст та принципи побудови повинні бути:

- орієнтовані на цілісний розвиток особистості учнів;
- орієнтовані на створення мотивації до оволодіння полікультурною компетентністю;
- спиратися на особистий досвід;
- розподіляти матеріал за рівнем складності учнів.

Відбір та конструювання змісту навчального матеріалу є важливим моментом при досягненні

мети. Відбір змісту навчального матеріалу, відбувається за такими критеріями: цілісне відображення у змісті основних компонентів соціального досвіду, перспектив його вдосконалення, завдань всебічного розвитку особистості; відбір у змісті головного та суттєвого; відповідність віковим особливостям учнів та їх можливостям; відповідність часу; відповідність змісту наявної навчально-матеріальної та методичної бази [1].

Зміст текстів має виконувати інформативну, етнічну, гуманістичну та інші функції, створені задля формування здатності мислити, адекватно сприймати явища життя інших народів, робити правильний вибір.

Загальну частину інформації, яку одержують учні через зміст текстів, називають фоновими знаннями. Вирізняють такі розділи фонових знань, якими має опанувати учень для успішного спілкування у міжкультурному середовищі: історико-культурний фон, соціокультурний, етнокультурний та семіотичний фон. Х. Хамерлі виділяє: інформаційну (знання історії, географії, загальних відомостей), поведінкову (норми, цінності, особливості взаємовідносин), традиційну культуру (художні цінності) [6, с. 171–172].

До складу навчальних посібників, відповідно з певною темою, входять тексти культурознавчого спрямування (вивчення історії, культури, музичної творчості та її специфічних особливостей, культури та побуту, народних звичаїв та закономірностей, норм поведінки тощо); вправи творчого характеру, обговорення результатів виконаних завдань: завдання для дослідницької самостійної роботи учнів, спрямовані на пошук додаткових матеріалів з уроку, вивчення та аналіз теми; методи, такі як ігрові ситуації, інтерактивне навчання, огляди, інсценування, досягнення певного рівня володіння полікультурною компетентністю, а також досягнення певного рівня особистих характеристик – компетентності.

Четверта умова – це використання різноманітних форм навчальної та позанавчальної діяльності, а також інтерактивних методів організації навчально-виховної роботи. Формування полікультурної компетентності найбільш ефективно відбувається при використанні активних та інтерактивних методів навчання, спрямованих на організацію самовиховання та саморозвитку особистості, формування свідомості, на організацію та стимулювання діяльності та поведінки. У процесі використання інтерактивних методів навчання учні набувають досвіду вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з особливостями взаємодії в полікультурному середовищі. Суть активного та інтерактивного навчання полягає в тому, що учень є активним учасником навчально-виховного процесу, а вчитель – творцем умов для ефективної взаємодії учнів, що належать до різних культур,

в ході якої відбувається обмін полікультурними знаннями, набуття досвіду, формування міжособистісних відносин.

До інтерактивних методів організації навчально-виховної роботи можна віднести діалог, бесіду, рольові ігри, зустрічі з представниками інших культур, а також методи реконструкції та демонстрації, частково-пошукові методи тощо. Форми організації виховного процесу – це система цілеспрямованої організації колективної та індивідуальної діяльності учнів. Вони складаються залежно від напрямку виховної роботи (в даному випадку – форми полікультурного виховання); кількості учнів (групові, індивідуальні, масові). Інтерактивне навчання при формуванні полікультурної компетентності передбачає роботу учнів у групах, що у свою чергу сприяє зміцненню дружби, поважливих відносин між однолітками тощо.

Форма організації навчання – це зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється в певному порядку та режимі: урок, екскурсія, домашня навчальна робота, консультація, факультатив, додаткове завдання тощо. Нижче розглянемо форми організації педагогічного процесу.

1. Основною формою організації педагогічного процесу є урок. Його перевага полягає в тому, що вона має сприятливі можливості для поєднання різноманітних видів робіт (фронтальних, індивідуальних, групових); дозволяє педагогу послідовно викладати матеріал; керувати розвитком пізнавальної діяльності та формувати світоглядні позиції школярів; стимулює позакласний та домашній вид діяльності учня; учні на уроці опановують систему необхідних знань, умінь та навичок, оволодівають методами пізнавальної діяльності.

2. Додатковими формами організації педагогічного процесу є екскурсії, додаткові заняття та консультації, навчальні конференції, домашня робота тощо.

3. Допоміжні форми організації педагогічного процесу спрямовані на задоволення різнобічних інтересів та потреб учнів, відповідно до їх схильностей. До цих форм відносяться предметні факультативи та різні клубні та гурткові форми роботи.

Висновки. Полікультурність простору життєдіяльності людини стала актуальним питанням сучасного світу. Насамперед вона торкнулася сфери освіти, змінивши вимоги до результатів навчання та виховання сучасного підростаючого покоління, показавши необхідність формування

здатності жити у відкритому суспільстві, де взаємодіють представники різних культурних традицій. Сучасне життя людини явно змінилося у характері його праці, побуту, спілкування, у сімейній сфері. У зв'язку з цим, завданням освіти стає підготовка всебічно розвиненої особистості, що належить певному етносоціуму, культурі, історичній епосі, природно-географічному регіону.

Полікультурність передбачає готовність до спільної політичної, економічної, пізнавальної та інших видів діяльності протягом усього життя і вимагає такої нової особистісної якості, як компетентність. Необхідність підвищення рівня полікультурності учнів вимагає обґрунтування відповідних педагогічних умов, спрямованих на формування досліджуваної компетентності: розробка та реалізація моделі формування полікультурної компетентності учнів музичної школи, як системи в єдності її цільових, змістовних та процесуальних складових; спрямованість змісту предметних дисциплін формування полікультурної компетентності учнів; впровадження в освітній процес факультативного курсу; використання різноманітних форм навчальної та позанавчальної діяльності, а також інтерактивних методів організації навчально-виховної роботи. **Перспективи подальших досліджень** можуть бути пов'язані з виявленням засобів розвитку умінь міжнетичної взаємодії в учнів різних закладів додаткової мистецької освіти; відстеження індивідуальних особливостей дітей під час формування досліджуваної компетентності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект. Москва : Педагогика, 1977. 256 с.
2. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2001. 238 с.
3. Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Дрогобич, 2009. 22 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
5. Єжова О.О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39–43.
6. Hammerly H. Synthesis in Second Language Teaching. Second Language Publications. Blaine, Wash. ; Second Language, 1982. 693 p.

СУЧАСНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВОНАВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

MODERN METHODOLOGICAL TOOLKIT FOR TRAINING FUTURE LAWYERS FOR PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION

Стаття націлена на розкриття такого аспекту підготовки майбутніх спеціалістів у галузі права, як формування їхньої готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування, його мотиваційного, когнітивного, діяльнісного й рефлексійного компонентів. Цей процес базується на ознайомленні студентів зі специфікою юридичного дискурсу, його усним і писемним модусами й прищеплення їм відповідних дискурсивних умінь. Ключову роль у його успішності відіграє відібраний викладачем сучасний методичний інструментарій.

Аудиторна та позааудиторна підготовка з іноземної мови цієї категорії здобувачів освіти переважно спрямована на аналіз й тлумачення інформації, отриманої унаслідок читання текстів юридичних документів, опрацювання аудіо- й відеоресурсів. Це передбачає виконання спеціально відібраних дидактичних рецептивних та рецептивно-продуктивних вправ і завдань на закріплення юридичної термінології й суспільно-політичної лексики, що сприяє розвитку навичок усного та писемного мовлення студентів.

Нами визначено і обґрунтовано сукупність методів та прийомів, залучення яких до пізнавальної діяльності успішно формує зазначену готовність в умовах освітнього середовища юридичного університету. До них ми відносимо ігрові (мовні, мовленнєві ігри), дискусійні («Зустріч експертів», «Шкала думок») та дослідницькі (проектів, вебквесту) методи, а також методи колективно-групового («Мозковий штурм», «Мікрофон»), проблемного (проблемний виклад нового матеріалу, частково-пошуковий) і ситуативного (кейс-метод) навчання. Саме вони, на нашу думку, є найбільш ефективними для досягнення мети, поставленої перед викладачем іноземної мови за прazosнавчим спрямуванням.

Використання зазначених інструментів залежить від етапу опанування названої дисципліни, теми й мети аудиторного заняття чи виду самостійної або індивідуальної роботи, рівня іншомовної компетентності здобувачів освіти. Завдяки названим методам, послуговуючись як традиційними, так й інноваційними прийомами, педагог має змогу зацікавити майбутніх правників у підвищенні свого рівня готовності до комунікації у межах фаху та зробити їхню пізнавальну активність комунікативно наповненою.

Ключові слова: готовність до професійно орієнтованого іншомовного спілкування,

іншомовна компетентність, комунікація у галузі права, іншомовна підготовка, метод навчання.

The article is aimed at revealing such an aspect of future lawyers' training as formation of their readiness for professionally oriented foreign language communication, its motivational, cognitive, operational and reflective components. This process is based on familiarizing students with the specifics of legal discourse, its oral and written modes, and instilling in them appropriate discursive skills. The key role in its success is played by the modern methodical toolkit selected by the teacher.

In-class and individual foreign language training of this category of learners is mainly directed at the analysis and interpretation of the information obtained when reading the texts of legal documents, viewing video resources or listening to audio materials. Their processing involves doing specially selected didactic receptive and receptive-productive exercises and tasks in order to consolidate students' legal terminology and socio-political vocabulary, which contributes to the development of their oral and written communication skills.

We have determined and substantiated a set of methods and techniques, the involvement of which in cognitive activity contributes to the successful formation of the specified readiness in the conditions of the educational environment of university. They include gaming (language and conversational games), debating ("Expert Meeting", "Opinion Scale") and research (project, webquest) methods, as well as methods of problem-based (problematic presentation of new material, partially search), group ("Brainstorming", "Microphone") and situational (case study) training. In our opinion, they are the most effective to achieve the goal set before the teacher of a foreign language for legal studies.

Use of the said tools depends on the stage of mastering the named subject, the topic and purpose of a lesson or type of individual work and learners' level of foreign language competence. It is thanks to the mentioned methods, both traditional and innovative, that the teacher is able to motivate future lawyers to increase their level of readiness for communication within the scope of their profession and make their cognitive activity filled with communication.

Key words: future bachelors' of law readiness for professionally oriented foreign language communication, foreign language competence, legal communication, foreign language training, teaching method.

УДК 378.04:34]:37.035:316.454.52
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.14>

Перебийніс Ю.В.,
викладач кафедри теоретико-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із основних принципів, на якому базується іншомовна підготовка у сучасному ЗВО – принцип професійної спрямованості – націлений на формування готовності здобувачів освіти до професійно орієнтованої

комунікації іноземною мовою у контексті майбутнього фаху, що відповідає особливостям предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), згідно з яким «будь-який освітній контекст, зорієнтований на вивчення мови, що не є рідною для тих, хто навчається, використовується як

засіб викладання й вивчення немовного змісту» [9, с. 15].

Формування готовності до комунікації майбутніх фахівців у галузі права без сумніву, має реалізуватися під впливом особливостей цієї професії, тобто зміст відповідних едукативних ресурсів повинен базуватися на юридичному дискурсі. У зв'язку з цим актуальним є питання відбору таких методів і прийомів навчання, що дозволили б максимально ефективно виконати поставлене перед викладачем іноземної мови завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема іншомовної підготовки в умовах освітнього середовища юридичного університету досить широко висвітлюється у публікаціях як українських, так і зарубіжних спеціалістів у галузі лінгводидактики. Зокрема К. Годдард указує на те, що зміст курсу іноземної мови за правознавчим спрямуванням має спиратися на комунікативні потреби студентів: готувати їх до спілкування (у тому числі й за допомогою засобів зв'язку), опрацювання різних видів письмових джерел, співвідноситися із особливостями професійного дискурсу і ґрунтуватися на відповідних методах та педагогічних технологіях [8, с. 51].

Вивченням методів викладання іноземних мов, доречних з огляду на комунікативну методику, займається низка українських і зарубіжних науковців. Роль проблемних методів у навчанні студентів немовних спеціальностей розглядають В. Азат'ян, Г. Бородіна, Т. Рябуха, С. Яблоков, колективно-групового навчання – К. Галацин, М. Ткаченко, І. Свириденко, дискусійних методів – Ю. Біднова, Т. Коваль, Л. Чернишова, Л. Ярославська. Дослідницькі методи детально охарактеризовано у працях Є. Полат і Є. Багузиної, при цьому Я. Дьячкова, Л. Смерженко, Н. Сорокіна та Л. Петриця наголошують на інтеграції сучасних інформаційних технологій у процес формування професійної іншомовної компетентності, зокрема завдяки використанню мультимедійних презентацій, створених у результаті самостійного наукового пошуку здобувачів освіти. Про доцільність застосування методів ситуативного навчання стверджують Н. Лутай і Т. Бесараб, а ігрових методів – Д. Ельконін, Н. Кузовлева, А. Мартинюк, Ю. Пассова, Н. Тишко й Т. Шапотюк.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ознайомлення із науково-методичними джерелами стосовно сучасних методів і прийомів навчання, доречних на заняттях з іноземної мови у вищій школі, дозволяє нам зробити висновок, що, незважаючи на значну увагу до цього питання, варто, на нашу думку, проаналізувати спектр тих із них, що сприяють розвиткові іншомовної компетентності саме майбутніх спеціалістів у галузі права.

Метою статті є визначення і обґрунтування доцільності залучення у освітню діяльність юридичного ЗВО сучасних інтерактивних методів, які б приляли успішному формуванню готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування як в аудиторії, так і за її межами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ефективна іншомовна підготовка має ґрунтуватися на комунікації суб'єктів освітньої діяльності у межах відкритого іншомовного комунікативного середовища, базуючись на принципі комунікативності викладання іноземних мов, згідно з яким навчальний процес повинен конструюватися за зразком реального спілкування (Ю. Пассов). З огляду ж на багатожанровість англійського юридичного дискурсу й специфіки його терміносистеми, погоджуючись із колегами [3, с. 19; 6, с. 583-584], зазначимо, що іншомовна підготовка студентів-юристів повинна мати своїм результатом вироблення низки дискурсивних умінь. У першу чергу це здатність дотримуватись норм взаємодії професійної сфери країни, мову якої вони опановують, коректно уживаючи при цьому юридичні терміни. Другим важливим умінням є лінгвістичні й соціолінгвістичні уміння: упливати на співрозмовника, спираючись на отримані знання про специфіку соціальної комунікації. По-третє, немаловажною є комунікативно-когнітивна здатність майбутнього правника, що полягає в умінні логічно й аргументовано доносити до реципієнта свою думку, уживаючи при цьому адекватні мовні засоби з метою аргументації, уточнення чи заперечення. Четвертим дискурсивним умінням є стратегічне – висловлюючись, вибирати доцільні мовні (лексичні та граматичні) засоби, зважаючи на дискурсивний контекст.

Вирішення лінгводидактичного завдання прищеплення майбутнім правникам здатності до міжкультурної комунікативної компетентності у межах фаху повинне спиратися на принцип міжпредметної інтеграції й відбуватися у процесі досягнення викладачем низки проміжних цілей: 1) ознайомлення першокурсників із ключовими поняттями англо-американської правової культури шляхом співставлення їх із властивими українській системі права; 2) характеристика жанрово-структурних елементів, лексичних та граматичних ознак юридичного дискурсу, без чого неможливе розуміння текстового матеріалу; 3) інформування про специфіку комунікації представників правничої професії у різних ситуаціях (ведення переговорів, надання консультацій, захист інтересів клієнта у суді та ін.).

Зважаючи ж на виокремлення нами в структурі концепту «готовність майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування» мотиваційного, когнітивного, діяльнісного й рефлексійного складників [5, с. 260],

підбір методичного інструментарію має відповідати поставленому завданню формування кожного із зазначених елементів його композиційного складу. Пам'ятаючи про необхідність постійної суб'єкт-суб'єктної інтеракції, що має ґрунтуватись на урахуванні інтересів і запитів здобувачів освіти, їхніх когнітивних стилів, попереднього досвіду, цікавими є результати проведеного нами анонімного опитування студентів 1-4 курсів юридичних ЗВО (163 особи). 67,5 % респондентів підкреслюють важливість залучення до навчального процесу онлайн-ресурсів, а 57,1 % переконані у можливості іншомовної підготовки дистанційно. В силу об'єктивних обставин пізнавальна діяльність сьогодні нерідко здійснюється у змішаному чи навіть дистанційному форматі, тому раціональним вважаємо застосування інтерактивних інноваційних методів навчання, які базуються на широкому застосуванні електронних матеріалів, у поєднанні із традиційними, адже саме інтерактивне навчання призводить до підвищення відсотка засвоєного, упливаючи як на свідомість студентів, так і їхні почуття й волю [1, с. 8-9].

Результативність процесу оволодіння студентами особливостями юридичного дискурсу з метою формування їхньої готовності до професійно орієнтованого спілкування підвищується завдяки добору двох типів вправ – рецептивних та рецептивно-продуктивних [6, с. 582-583]. Перші націлені на засвоєння ознак названого дискурсу, а ціллю другої категорії є розвиток навиків комунікації іноземною мовою завдяки створенню викладачем квазіпрофесійних мовленнєвих ситуацій. Опрацювання текстового матеріалу має бути комунікативно наповненим завдяки використанню як традиційних (фронтального обговорення змісту документів, пояснення значення термінів шляхом дефініції й підбору синонімів та антонімів, короткого усного викладу суті текстів, їхнього реферування, дискусії щодо спірних питань у парах та мінігрупах, написання електронних листів тощо), так й інноваційних (створення мультимедійних презентацій, вебсторінок, відеороликів на основі дослідження певного питання) прийомів.

Рівень інтерактивності співвідноситься зі ступенем використання сучасних інформаційно-комунікаційних засобів [2, с. 87], які посилюють індивідуалізацію й диференціацію освітньої діяльності, дозволяють здобувачам освіти успішніше опановувати визначений педагогом обсяг завдань й удосконалювати свій рівень іншомовної компетентності самотужки. Відтак, наш вибір методів базуються на залученні ігрових, дискусійних та дослідницьких, а також колективно-групового, проблемного і ситуативного навчання.

Ігрові методи (мовні (підготовчі) й мовленнєві (творчі: ситуаційні, рольові, ділові) [7, с. 135]) є невід'ємними від сучасного заняття з огляду

на комунікативно-діяльнісний підхід до навчального процесу. Використання мовних ігор є слушним для розвитку термінологічної обізнаності студентів, що відбувається шляхом складання ними загадок у вигляді дефініцій термінів, проведення брейн-рингів чи вікторин на правничу тематику. Мовленнєві ігри дозволяють створити типові комунікативні квазіпрофесійні ситуації під час опанування різних тем курсу (від «Системи вищої юридичної освіти», «Правничої професії», до «Адміністративного права», «Договірної права», «Кримінального процесу» і «Цивільного судочинства»). З огляду на нерівність попередньої підготовки, вони мають базуватись на наданому викладачем зразку інтеракції представників юридичної професії (носіїв мови) у аудіо- чи відеоформаті. Мовленнєва взаємодія у парах чи малих групах сприяє формуванню мотиваційного, когнітивного й діяльнісного компонентів готовності здобувачів вищої юридичної освіти до професійно орієнтованого спілкування, адже до ознак ігрової діяльності належать зацікавленість її учасників, відсутність примусу, позитивний психологічний мікроклімат, що сприяє подоланню психологічних бар'єрів, створенню сприятливих умов для еволюції їхньої міжкультурної та комунікативної компетентностей.

Дискусійні методи вважаємо дієвими для розвитку як мотиваційного елемента зазначеної готовності, так і діяльнісного та рефлексійного її складових, позаяк вони мають комунікативну спрямованість й виробляють навички самостійної роботи. Зокрема, при застосуванні методу «*Зустріч експертів*» студенти («експерти») виконують роль основного джерела інформації, самотужки вивчаючи визначене педагогом коло проблем (наприклад, відбір присяжних, кримінальне й цивільне провадження у Великій Британії й США тощо), після чого діляться інформацією з одногрупниками і приводять аргументи на користь тієї чи іншої точки зору у процесі фронтального обговорення. *Метод «Шкала думок»* також спонукає майбутніх юристів до самостійного опрацювання едукативних ресурсів у процесі підготовки до дискусії щодо таких питань, приміром, як доцільність суду присяжних, повернення смертної кари, посилення відповідальності за домашнє насилля, узаконення четвертої групи прав людини (прав на сурогатне материнство, евтаназію, зміну статі та ін.).

Залучення *дослідницьких методів* (проєкту, веб-квесту) до іншомовної підготовки майбутніх правників зумовлене їхнім значенням для формування мотиваційного, діяльнісного і рефлексійного складників готовності до спілкування у межах фаху. Вони викликають позитивне ставлення до процесу пізнання, розкривають творчий потенціал, дають можливість урахувати особливості кожного, дозволяючи працювати з матеріалами в індивідуальному темпі.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів *метод проєктів* створює можливість застосувати сукупність різних навчально-пізнавальних засобів (дослідницьких, пошукових, проблемних, творчих). Тематика мультимедійних презентацій чи відеороликів переважно стосується прав і свобод людини, тобто тем останнього модуля курсу. Педагогові варто запропонувати для дослідження актуальні проблеми (порушення норм міжнародного права у результаті російської агресії, дотримання гендерних квот у виборчому та трудовому законодавстві тощо) разом із посиланням на корисні ресурси, як-от вебсайт *TED*. Підготовчий етап проєкту передбачає опрацювання зразка презентації юриста-практика: обговорення її змісту, аналіз структури, виокремлення дискурсивних формул, які можуть бути використаними студентами у власній роботі. Доцільно рекомендувати й провести опитування викладачів та одногрупників, наприклад, за допомогою Гугл-форм. Кульмінацією роботи над індивідуальним проєктом є представлення отриманих результатів перед академічною групою.

Беручи до уваги принципи міжпредметної інтеграції та професійної спрямованості, тематика *вебквестів*, як і проєктів, має бути злободенною, ґрунтуючись на новелах законотворчого процесу або інформаційних приводах і стосуючись професійно значущих питань. Оскільки майбутнім правникам слід вирішити проблемне завдання із застосуванням елементів рольової гри, перед кожним із них стоїть завдання аналітичного дослідження ресурсів інтернету одноосібно або у складі команди. Дослідження супроводжується створенням вебсторінки чи групи в соціальних мережах для анкетування, обговорення певних аспектів, за необхідності розміщення результатів пошуку. Презентація отриманих результатів відбувається віртуально або в аудиторії, а взаємодія зі слухачами передбачає відповіді на поставлені питання. Як і у випадку з проєктами, представлена робота оцінюється колективно: саме одногрупники мають висловитися стосовно якості проведеного дослідження, а також доречності структури виступу, логіки викладення матеріалу, можливих порушень мовних норм, естетики його оформлення тощо.

До *методів колективно-групового навчання* належать інтерактивні технології, що застосовуються у фронтальній роботі усієї підгрупи чи мінігруп. *Метод «Мозкового штурму»*, при якому учасники поділяються на групи генерації ідей та їх критики, певним чином пов'язаний зі специфікою проблемного навчання і є досить продуктивним, бо створює умови для активізації пізнання нового, набуття досвіду колективної інтелектуальної діяльності й творчого засвоєння нового матеріалу. За допомогою нього доречно формувати термінологічний апарат студентів із самого початку

вивчення навчального курсу: при опануванні тем «Джерела права», «Конституційне право», «Кримінальне право і процес» та ін. *Метод «Мікрофону»* базується на загальногруповому аналізі за допомогою уявного мікрофону попередньо самостійного опрацьованого текстового матеріалу, який, утім, потребує додаткового обговорення з огляду на його контрверсійність (як-от теми «Покарання» й «Захист прав людини»).

Значним дидактичним потенціалом для формування когнітивного та діяльнісного елементів готовності до професійно орієнтованої комунікації майбутніх правників володіють *проблемні методи навчання* (проблемний виклад нового матеріалу, частково-пошуковий), позаяк колективне вирішення проблеми супроводжується обміном ідеями, знаннями, досвідом із метою вироблення спільного рішення, що є невіддільним від іншомовного спілкування. Під час такої взаємодії відбувається обстоювання своїх припущень, перевірка їхньої точності, розгляд контексту, в якому вони мають сенс, вивчення можливих альтернатив.

Метод вирішення проблемних ситуацій має непересічне значення для розвитку як усного, так і писемного мовлення на різних етапах вивчення курсу. Доречними вважаємо вправи на виправлення студентами навмисне некоректних умовиводів викладача. Крім того, у парах чи малих групах можна закріплювати знання термінології традиційним шляхом пояснення значення основних категорій, пошуку синонімів чи антонімів до них, відмінностей між поняттями у різних правових системах, дефініції юридичних термінів, відсутніх в українській мові, а протягом останніх модулів і тлумачити істотні умови угод, у тому числі й міжнародних. Оскільки комунікативна мета висловлювання досягається ще й за рахунок коректного використання форм слів, правильного уживання прислівників і сполучників, доцільно використовувати ці методи з метою актуалізації попередньо вивченого граматичного матеріалу. Своє застосування вони знаходять і у процесі фронтального обговорення спірних питань із подальшим написання есеїв, присвячених, наприклад, своєчасності більш суворих покарань чи декриміналізації певних видів правопорушень.

Без сумніву, *кейс-метод (метод ситуативного навчання)* також є одним з найефективніших для розвитку мотиваційного, діяльнісного та рефлексійного складників готовності до іншомовного спілкування на юридично тематичну. Як слушно зазначається [4, с. 178], його застосування ставить високі вимоги до іншомовної компетентності студентів (не нижче рівня «незалежний просунутий користувач» (B2) відповідно до «Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти»), тому ми схильні удаватися до нього упродовж вивчення тем двох останніх модулів курсу («Приватне право»

та «Міжнародне право та право Європейського Союзу»). У ході вирішення кейсів, пов'язаних із порушенням норм договірних чи трудових прав, він дає можливість застосовувати на практиці знання, отримані унаслідок вивчення спеціальних курсів, сприяє мовленнєвій самостійності студентів, уможливорює взаємонавчання, взаємодопомогу й взаємоконтроль.

При використанні цього методу майбутні юристи мають прийняти рішення на основі наданих педагогом і знайдених самостійно матеріалів (нормативно-законодавчих актів, рішень суду, статей у ЗМІ тощо), виокремити основні проблеми, зробити висновки, зважити альтернативні дії, схилитися на бік найприйнятнішого варіанту, таким чином виробивши рекомендації для уявного клієнта щодо подальших дій чи викласти думки перед аудиторією у вигляді презентації. Після свого виступу здобувач освіти має бути готовим до обговорення, адже кейс-метод також передбачає необхідність відстоювання власної точки зору і навіть її перегляду під час дискусії із іншими суб'єктами навчального процесу. Що ж стосується ролі викладача, він має проводити моніторинг й фасилітацію процесу обговорення, а потім підсумувати роботу над кейсом й оцінити її. З метою заохочення як співпраці студентів під час підготовки завдання, так і особистого внеску кожного, пропонується [10, с. 33] ставити дві оцінки: групову та індивідуальну.

Висновки. Формування готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування базується на ознайомленні їх зі специфікою юридичного дискурсу, його усним і писемним модусами й прищеплення їм відповідних дискурсивних умінь. Неабияку роль в успішності цього процесу відіграють відібрані викладачем методи і прийоми навчання. Переважно аудиторна робота цієї категорії студентів націлена на аналіз й тлумачення інформації, отриманої при читанні текстів юридичних документів, перегляді відеоматеріалів чи прослуховуванні аудіоресурсів. Їхнє опрацювання передбачає виконання спеціально підібраних дидактичних рецептивних та рецептивно-продуктивних вправ і завдань, що допомагає не тільки закріпити юридичну термінологію й суспільно-політичну лексику, але й сприяє розвитку навичок усного і писемного мовлення. Саме ігрові (мовні і мовленнєві ігри), дискусійні («Зустріч експертів», «Шкала думок») та дослідницькі (проектів, вебквесту) методи, а також методи проблемного (проблемний виклад нового матеріалу, частково-пошуковий), колективно-групового («Мозковий штурм», «Мікрофон»)

і ситуативного (кейс-метод) навчання, на нашу думку, є найбільш ефективними для досягнення завдання розвитку іншомовної компетентності здобувачів освіти, поставленого перед викладачем іноземної мови за правознавчим спрямуванням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інтерактивні технології: теорія та методика. Колект. авт.: Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Умань-Київ, 2008. 95 с.
2. Коваль Т. І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал*. 2011. Вип. 21. С. 86-92.
3. Кургаева О. Л. Формирование дискурсивной компетенции студента на основе индивидуального учебного сопровождения (английский язык, неязыковой вуз): научный доклад об основных результатах научно-квалификационной работы (диссертации). М., 2020. 22 с.
4. Лутай Н. В., Бесараб Т. П. Метод case study у навчанні іноземної мови. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна*. 2013. Вип. 37. С. 177-179.
5. Перебийніс Ю. В. Структура готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 191. С. 259-262.
6. Радькова С. А. Обучение юридическому курсу как составляющая формирования профессионально ориентированной иноязычной межкультурной коммуникативной компетенции студентов-юристов. *Язык и межкультурная коммуникация: современные векторы развития: сборник научных статей по материалам II Междунар. научно-практ. конф.* (Пинск, март 2021 г.). Пинск: ПолесГУ, 2021. Вип. 2. С. 578-585.
7. Тишко Н. М., Мартинюк А. П. Класифікація ігор для організації процесу навчання англійської мови у немовному вищому навчальному закладі. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. пр.* Вип. 10. Рівне: РДГУ, 2014. С. 133-136.
8. Goddard C. Didactic Aspects of Legal English: Dynamics of Course Preparation. *ESP across cultures [Special issue]: Legal English across cultures*. M. Gotti, C. Williams (eds.). 2010. Vol. 7. P. 45-62.
9. Marsh D. (ed.). CLIL/EMILE. The European dimension. Actions, trends, and foresight potential. University of Jyväskylä: UniCOM, Continuing Education Centre, 2002. 204 p. URL: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47616/1/david_marshall-report.pdf.
10. Thomas D. Case Studies for ELT: a source of motivation. *Approches pratiques de l'enseignement des langues de spécialité*, 2003, vol. XXII, N° 2, pp. 59-73. URL: <https://journals.openedition.org/apliut/3730>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

MODERN APPROACHES TO THE FORMATION OF A CULTURE OF STUDENT HEALTH IN THE EDUCATIONAL PROCESS

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства одним з найважливіших завдань є збереження, розвиток та формування культури здоров'я підрастаючого покоління. Водночас педагогічний інструментарій часто залишається неадаптованим до особливостей розвитку і стану здоров'я сучасних учнів та учениць, зміст навчального матеріалу майже не враховує їхні реальні пізнавальні потреби.

Визначено, що освітні (навчальні) програми, які спрямовані на формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, навичками безпечної для життя і здоров'я поведінки розглядають складові здоров'я відокремлено. Це суперечить холістичному підходу до освітнього процесу.

Запропоновано авторську експериментальну освітню наскрізну програму «А3: архітектура здоров'я» для учнів 1-9 класів та здійснено її науково-теоретичне обґрунтування. Мета програми узгоджена із метою базової загальної середньої освіти й полягає у розвитку і соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Описано архітектоніку освітнього процесу за тематичними модулями та освітніми етапами, визначено вектори педагогічної уваги на кожному з них. Програмний матеріал розподілений за 7 тематичними модулями: «Харчування та здоров'я»; «Рух та здоров'я»; «Люди навколо та здоров'я»; «Мозок та здоров'я»; «Планета та здоров'я»; «ЗМІ та здоров'я».

Розкрито методичні особливості реалізації кожного з освітніх етапів: функціональність = користь, баланс = пропорційність, конструктивність = міцність, естетичність = краса.

Запропоновано інтерактивні технології та методичні прийоми для здійснення організаційно-методичної роботи над модулями програми на відповідних освітніх етапах.

Ключові слова: здоров'я, освітній процес, збереження, розвиток, формування культури здоров'я, експериментальна освітня наскрізна програма «А3: архітектура здоров'я», учні/учениці, тематичні модулі, освітні етапи.

At the current stage of development of our society, one of the most important tasks is preservation, development and formation of the health culture of our next generation. At the same time, the pedagogical toolkit often remains unadapted to the peculiarities of the development and the state of health of nowadays students, the content of educational material almost does not take into account their real cognitive needs.

It was determined that educational (training) programs aimed at forming students' conscious attitude to their life and health, mastering the basics of healthy lifestyle and skills of behavior which are safe for life and health consider the components of health separately. This concept contradicts the holistic approach to the educational process.

The authors propose their experimental educational end-to-end program «HA: Health Architecture» for students of grades 1-9 and they have developed its scientific theoretical justification. The purpose of the program is aligned with the basic general purpose of secondary education and consists in the development and socialization of students' personality, formation of their national self-awareness, general culture, worldview orientations, ecological style of thinking and behavior, creative skills, research and life-sustaining skills, ability to self-development and self-learning in conditions of global changes and challenges.

The architectonic of the educational process has been described according to thematic modules and educational stages, the vectors of pedagogical attention at each of them have been determined. The program material is divided into 7 thematic modules: «Nutrition and Health»; «Movement and Health»; «People Around and Health»; «Brain and Health»; «Planet and Health»; «Media and Health».

The methodological features of the implementation of each of the educational stages are presented: functionality = benefit, balance = proportionality, constructiveness = strength, aesthetics = beauty.

The authors propose interactive technologies and methodical techniques for implementation of organizational and methodical work on program modules on corresponding educational stages.

Key words: health, educational process, conservation, development, formation of culture of health, experimental educational end-to-end program «HA: Health Architecture», students, thematic modules, educational stages.

УДК 373.3/5.091.313:796.011.3(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.15>

Півненко Ю.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної Ради
Аксьонова О.П.,
канд. пед. наук,
завідувач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної Ради

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства одним з найважливіших завдань є збереження, розвиток та формування культури здоров'я підрастаючого покоління. Освітня політика України щодо його вирішення визначена Законом України «Про освіту», Національною стратегією розбудови безпечного

і здорового освітнього середовища у новій українській школі, Концепцією розвитку щоденного спорту в закладах освіти.

Швидкий ритм життя, модернізація освітнього процесу, інформаційні перенавантаження висувають високі вимоги до організму дітей та підлітків. Однак результати різноманітних досліджень

свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей та підлітків в Україні (С. Л. Няньковський, М. С. Яцула, О. С. Няньковська, А. В. Титуса, 2018).

Водночас педагогічний інструментарій часто залишається неадаптованим до особливостей розвитку і стану здоров'я сучасних учнів і учениць. Педагоги недостатньо підготовлені до діяльності зі збереження, розвитку та формування культури здоров'я дітей і підлітків. Зберігається пасивна позиція більшості учасників освітнього процесу стосовно власного здоров'я.

У Концепції «Нова українська школа» наголошується, що школа має давати знання та вміння, потрібні для успішної самореалізації у повсякденному житті та взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учнів/учениць. Отже, у сучасному закладі освіти недостатньо створити умови для збереження здоров'я учнів та «нафарширувати» дитину теоретичними знаннями [5]. Важливо вчити школярів навчатися все життя, поєднувати нові знання зі старими, трансформувати цей освітній багаж у власну життєдіяльність на засадах активного свідомого існування в соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних наукових дослідженнях актуальною є проблема оновлення змісту освіти та підходів щодо його реалізації.

У контексті нашого дослідження особливої уваги заслуговують наукові праці, присвячені вивченню холістичного (цілісного) підходу до освітнього процесу. Концепція цілісної освіти – філософія навчання цілісної людини, також набирає обертів у педагогічній практиці, оскільки школи намагаються покращити навчальні досягнення учнів і учениць.

Холістична освіта – це комплексний підхід до навчання, коли педагоги прагнуть задовольнити емоційні, соціальні, етичні та академічні потреби учнів у форматі інтегрованого навчання [2].

Кріс Дрю визначає основні риси холістичної (цілісної) освіти: освіта – це навчання «всієї дитини»; вчителі повинні направляти учня, щоб він став щасливим і всебічно розвиненим дорослим; ми повинні навчати учнів, що вони взаємопов'язані з навколишнім світом [1].

У дослідженнях J. Miller (2000), О. С. Буряк (2015) зазначено, що у процесі холістичної освіти сприйняття відбувається тоді, коли учень формулює власний зміст, створює свої поняття. Для цього необхідно ставити проблемні питання, вести діалог. Навчальна програма, вчитель і учень не існують окремо – тільки в єдності, це спільна творчість [4, с. 54].

У сучасних дослідженнях феномен здоров'я розглядається цілісно, а не з позиції його окремих складових (фізичне, психічне, емоційне,

соціальне, інтелектуальне тощо) (Б. С. Братусь, М. С. Гончаренко, І. В. Дубровіна та ін.) [3].

Позиції зазначених вище авторів є авторитетними у межах нашого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Освітні (навчальні) програми, які спрямовані на формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, навичками безпечної для життя і здоров'я поведінки розглядають складові здоров'я відокремлено. Це суперечить холістичному підходу до освітнього процесу. Тому виникла необхідність у межах дослідно-експериментальної роботи з теми «Модель формування культури здоров'я учнів сучасного закладу освіти» на базі комунального закладу «Балківська загальноосвітня школа I-II ступенів» Василівської районної ради Запорізької області розробити експериментальну освітню програму, яка передбачала б урахування пізнавальних потреб сучасного покоління та використання педагогічного інструментарію сучасного педагога.

Мета статті полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні експериментальної освітньої наскрізної програми «А3: архітектура здоров'я» для учнів 1-9 класів.

Виклад основного матеріалу. Експериментальна освітня наскрізна програма «А3: архітектура здоров'я» для учнів 1-9 класів (далі – Програма) розроблена співробітниками кафедри реабілітаційної педагогіки О. П. Аксьоновою, Ю. В. Півненко та педагогічним колективом комунального закладу «Балківська загальноосвітня школа I-II ступенів» Василівської районної ради Запорізької області.

Методологічною основою Програми є:

- синергетична парадигма, яка передбачає співробітництво усіх суб'єктів освітнього процесу на тлі спільних ідей, цілей; парадигма особистісного саморозвитку кожної людини;

- холізм і системність, які передбачають цілісне уявлення про предмети освіти, знищення розчленованого знання та шляхів його опанування;

- компетентісно орієнтований підхід, який передбачає формування ключових компетентностей учнів і учениць.

Мета Програми узгоджена із метою базової загальної середньої освіти, й полягає у розвитку і соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Відповідно до мети, завдання Програми узгоджені з індикаторами ефективної її реалізації (табл. 1).

Завдання Програми

Цілі	Завдання
Інноваційність	Розвивати у суб'єктів освітнього процесу відкритість до нових ідей та бажання ініціювати зміни у близькому середовищі (родина, клас, школа, громада тощо)
Навчання впродовж життя й регулярне оновлення знань, а отже неперервність освітнього процесу, чому відповідає феномен відкритої освіти	Створити умови для створення учнями індивідуальних програм збереження та розвитку здоров'я з урахуванням власних можливостей, мотивів та потреб
Формування здатності самостійно знаходити знання, а також використовувати нове знання, трансформуючи його в нові ідеї, завдяки самостійним напрацюванням	Формувати в учнів здатності ставити власні цілі та досягати їх, робити вибір та здійснювати самоконтроль щодо власного здоров'я

Таблиця 2

Архітектоніка освітнього процесу за тематичними модулями та векторами педагогічної уваги

ЯКОСТІ АРХІТЕКТУРИ	ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ = КОРИСТЬ	БАЛАНС = ПРОПОРЦІОНАЛЬНІСТЬ	КОНСТРУКТИВНІСТЬ = МІЦНІСТЬ	ЕСТЕТИЧНІСТЬ = КРАСА
ОСВІТНІ ЕТАПИ	Проблеми дня сьогоднішнього. А до чого тут я?	Гіпотези, аргументи та факти. Ескіз проєкту	Слідство ведуть.... Дослідження та підтвердження	Презентація. Експозиція
ВЕКТОРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ УВАГИ	Учитися визначати ступінь практичності, корисності певного об'єкту пізнання; встановлювати добрі наслідки для кого-, чого-небудь; позитивно діяти, впливати на кого-, що-небудь	Учитися пояснювати причини того чи іншого явища або припущення, в якому передбачається існування об'єкта, його властивості, поведінки тощо; наводити аргументи, для обґрунтування, підтвердження чого-небудь; використовувати реальні приклади, матеріал для певних висновків і підтверджень; створювати попередню уявну корекцію існуючих об'єктів; проєктувати та планувати власні задуми	Учитися виконувати наукову працю, спрямовану на підтвердження висунутих гіпотез, шляхів реалізації проєкту	Учитися публічно представляти власні досягнення

Архітектоніка освітнього процесу за тематичними модулями Програми ґрунтується на якостях архітектури, як-то:

- функціональність = користь;
- баланс = пропорціональність;
- конструктивність = міцність;
- естетичність = краса.

Під час освітнього процесу за кожним тематичним модулем учасники працюють поетапно. Таких освітніх етапів чотири. Кожен із етапів підпорядкований певним якостям архітектури та має конкретні вектори педагогічної уваги (табл. 2)

Програмний матеріал розподілений за 7 тематичними модулями: «Харчування та здоров'я»; «Рух та здоров'я»; «Люди навколо та здоров'я»; «Мозок та здоров'я»; «Планета та здоров'я»; «ЗМІ та здоров'я». Загальна кількість годин на рік – 35. Робота над кожним модулем здійснюється орієнтовно 5 годин.

У системі освіти були і на сьогодні існують різні навчальні предмети, які стосувалися здоров'я та безпеки. Зокрема, валеологія, основи безпеки життєдіяльності, основи здоров'я тощо. Проте педагогічна практика, результати моніторингів

щодо різних аспектів збереження здоров'я, власний досвід свідчать, що коефіцієнт корисної дії від впровадження цих курсів є не досить високим. Одна з причин – низька орієнтація змісту навчального матеріалу на реальні пізнавальні потреби учнів і учениць. Традиційно саме дорослі вирішують, що буде вивчатися, як і скільки годин. У процесі укладання Програми ми запропонували самим учням і ученицям сформувати зміст курсу. Назви тематичних модулів та зміст тематичних питань утворені на підставі онлайн-опитування. Окрім традиційних питань щодо статі, віку тощо, ми пропонували учасникам опитування поміркувати про здоров'я та роль самої людини щодо його збереження та сформулювати саме для них важливі питання стосовно різних аспектів збереження, розвитку та формування культури здоров'я.

Зокрема:

- Коли ти чуєш слово «здоров'я», про що починаєш думати?
- Коли людина твого віку хворіє, які причини?
- Будівництво споруди починається з фундаменту. З чого ти почнеш будівництво власного здоров'я?

– Будь-яка споруда, яка побудована людиною, має певний матеріал та структурні складові. З якого матеріалу та складових має бути найміцніше здоров'я найщасливішої сучасної людини?

– Харчування та здоров'я: які питання тут важливі саме для тебе?

– Люди навколо тебе і здоров'я: які питання тут важливі саме для тебе?

– Мозок та здоров'я: які питання тут важливі саме для тебе?

– Планета та здоров'я: які питання тут важливі саме для тебе?

– Родина (сім'я) та здоров'я: які питання тут важливі саме для тебе?

– Засоби масової інформації та комунікації: які питання тут важливі саме для тебе?

– Зараз – ти вчений. Тобі вже відомі різні формули. Спробуй скласти формулу будинку здоров'я.

– Зараз – ти кореспондент. Довідайся в своїх рідних, які слова-асоціації в них з'являються відносно їхнього власного здоров'я.

Варто відзначити, що учні, учениці та педагоги дуже добре впоралися з роллю вченого та запропонували унікальні формули будинку здоров'я. Наведемо приклади деяких WOW-формул здоров'я.

Початкова школа:

– Гарна генетика + якісна їжа + фізичні навантаження + гарний емоційний стан (*Ангеліна*).

– Гени + харчування + здоровий спосіб життя + вакцинація + вода + екологія = будинок здоров'я (*Георгій*).

– Якщо взяти правильне харчування, додати корисні звички, покласти трохи гігієни, все розмішати, то отримаємо міцне здоров'я (*Катерина*).

– (Здоровий спосіб життя + корисне харчування) * на позитивне ставлення і добрий настрій (*Герман*).

Основна школа:

– Здоров'я = (психологічний стан здоров'я + моральний стан здоров'я + фізичний стан здоров'я) × (оптимізм + наполегливість) (*Андрій*).

– Правильне харчування + заняття спортом + екологічно чиста планета + спілкування = міцне здоров'я (*Діана*).

– Гарний настрій + здоровий спосіб життя + щаслива родина + розвинений мозок = будинок здоров'я (*Діана*).

– Спосіб життя + харчування + люди, які тебе оточують + твоє налаштування на життя (позитивне або негативне) = твоє здоров'я (*Анна*).

– Спорт + здорове харчування – стрес = здоров'я (*Анна*).

– (Сім'я + друзі) * довіра + кохання – все погане = здоров'я (*Софія*).

Педагоги:

– (Інтелектуальне навантаження + емоційне навантаження + харчове навантаження) / фізичне навантаження = здоров'я (*Олена*).

– Мої дії + відповідальність + взаємодопомога + грамотність + любов до сім'ї + повага до країни = здоров'я для всіх (*Віталіна*).

– (Гарне харчування + емоційна стабільність + рух) / бажання бути здоровим (*Галина*).

– Правильне корисне харчування + спорт + гарне оточення + здорові відносини у родині + щось позитивне з боку ЗМІ (*Юлія*).

Питання, які сформулювали учасники опитування, були розподілені між класами – 1-4, 5-7 та 8-9 (враховувалися вікові особливості респондентів) та за освітніми етапами. Учителю під час роботи з учнями певного класу обирає одне питання на кожному освітньому етапі. Головна умова – наступного року не повторюватися. Наприклад, тематичний модуль 2 «Рух та здоров'я», освітній етап «Функціональність = користь» (табл. 3).

Вивчення кожного модуля відбувається впродовж чотирьох освітніх етапів, в основі яких лежить проектна технологія:

1. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ = КОРИСТЬ. Проблеми дня сьогоднішнього. А до чого тут я?

2. БАЛАНС = ПРОПОРЦІОНАЛЬНІСТЬ. Гіпотези, аргументи та факти. Ескіз проєкту.

3. КОНСТРУКТИВНІСТЬ = МІЦНІСТЬ. Слідство ведуть.... Дослідження та підтвердження.

4. ЕСТЕТИЧНІСТЬ = КРАСА. Презентація. Експозиція.

Організаційно-методична робота над модулями програми на відповідних освітніх етапах здійснюється з використанням інтерактивних технологій та методичних прийомів (табл. 4).

Висновки. Експериментальна освітня наскрізна програма «А3: архітектура здоров'я» для учнів 1-9 класів створена на основі сучасних підходів в освіті та з урахуванням пізнавальних потреб учнів. Вона містить сім тематичних

Таблиця 3

Тематичний модуль 2. «Рух та здоров'я»

ОСВІТНІ ЕТАПИ	Зміст тематичних питань за класами		
	1-4	5-7	8-9
ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ = КОРИСТЬ. Проблеми дня сьогоднішнього. А до чого тут я?	Чи важлива зарядка зранку? Які вправи допомагають швидше прокинутися зранку? Які цікаві фізичні вправи? Який вид спорту мені обрати?	Чи всі фізичні вправи безпечні? Як побороти лень? Як підібрати своє фізичне навантаження?	Чи важлива сила волі, щоб зайнятися своїм тілом? Як накачати м'язи?

**Організаційно-методичні особливості роботи над модулями програми
на відповідних освітніх етапах**

ОСВІТНІ ЕТАПИ	Організаційно-методичні особливості за класами навчання		
	1-4	5-7	8-9
ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ = КОРИСТЬ. Проблеми дня сьогоднішнього. А до чого тут я?	Мікрофон Асоціативний куц Мозковий штурм Незакінчені речення Пазл Кросворд Wow-ефект Ребус	Мікрофон Асоціативний куц Мозковий штурм Незакінчені речення Wow-ефект Пазл Кросворд Знаю – хочу знати – дізнався Ребус	Мозковий штурм Фішбоун Кластер Wow-ефект Пазл Кросворд Знаю – хочу знати – дізнався
БАЛАНС = ПРОПОРЦІОНАЛЬНІСТЬ Гіпотези, аргументи та факти. Ескіз проєкту	Аналіз ситуаційних вправ Рольові ігри Передбачення Коло ідей Займи позицію Кубування Компетентнісно орієнтовані завдання (далі – КОЗ)	Аналіз ситуаційних вправ Рольові ігри Прес Діаграма Венна Передбачення Коло ідей Займи позицію Кубування 2 – 4 – всі разом КОЗ	Аналіз ситуаційних вправ Прес Діаграма Венна Коло ідей Займи позицію Кубування КОЗ 2 – 4 – всі разом
КОНСТРУКТИВНІСТЬ = МІЦНІСТЬ Слідство ведуть.... Дослідження та підтвердження	Інтерв'ю Робота в групах Вертушка Збір та упорядкування інформації КОЗ	Інтерв'ю Робота в групах Вертушка Збір та упорядкування інформації КОЗ	Дебати Інтерв'ю Робота в групах Вертушка Збір та упорядкування інформації КОЗ
ЕСТЕТИЧНІСТЬ = КРАСА Презентація. Експозиція	Презентація та обговорення Скарбничка Казка, постанова Сенкан Картотека Реклама Снігова куля Герб Кодекс	Презентація та обговорення Mind Maps або інтелектуальна карта Експертна оцінка (есе) Сенкан Дизайн-проєкт Картотека Реклама Снігова куля Алфавіт	Презентація та обговорення Mind Maps або інтелектуальна карта Експертна оцінка (есе) Сенкан Дизайн-проєкт Картотека Реклама Снігова куля Алфавіт

модулів. Кожен модуль пропонується вивчати впродовж чотирьох освітніх етапів: функціональність = користь, баланс = пропорціональність, конструктивність = міцність, естетичність = краса. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в інтеграції змісту програми в усі предмети навчального плану, розробці відповідного навчально-методичного забезпечення та удосконаленні професійних компетентностей педагогів щодо впровадження експериментальної освітньої програми в освітній процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Drew C. (March 7, 2020). What is Holistic Education? – Benefits & Limitations. – URL: <https://helpfulprofessor.com/holistic-education/> (дата звернення: 13.10.2022).
2. What Is Holistic Education? Understanding the History, Methods, and Benefits. – URL: soeonline.american.edu/blog/what-is-holistic-education (дата звернення: 13.10.2022).

soeonline.american.edu/blog/what-is-holistic-education (дата звернення: 13.10.2022).

3. Бойчук Ю.Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія* 2017. С. 5-16. – URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_zdor_ta_korr_os/Zagalna_teorija_zdorovia_i_zdorviazberennja.pdf (дата звернення: 16.01.2023).

4. Бурак О. С. Концепція холистичної освіти у процесі формуванні цілісної особистості постмодерну. *Філософія неперервної професійної освіти*. 2015. № 3 (44), С. 52-56. – URL: <http://sphhcj.nuph.edu.ua/index.php/1609-8595/article/viewFile/183489/183399> (дата звернення: 15.10.2023).

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

ЛОГОРИТМИКА В КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА В ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

LOGARITHMICS IN THE CORRECTION OF VIOLATIONS OF THE SYLLABLE STRUCTURE OF WORDS IN CHILDREN WITH DELAYED SPEECH DEVELOPMENT

Стаття присвячена обґрунтуванню засобів логоритмічних вправ в методиці корекції порушень складової структури слова у дітей п'ятого року життя із затримкою мовленнєвого розвитку. Проте, втілення сучасних наукових здобутків в практику логопедичної роботи, потребує методичної розробки певних аспектів та напрямів корекційної роботи з подолання порушень складової структури слова у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. Необхідність вирішення зазначених проблем у теоретичному й практичному планах і визначило актуальність теми даного дослідження. Засвоєння дітьми складової структури слова передбачає оволодіння не тільки кількісним складом слова, але й певною послідовністю звуків, його ритміко-інтонаційним оформленням та наголою. Саме для цієї мети найбільш доцільно використовувати логоритміку, тому що комплексний вплив логоритмічних вправ дозволяє вирішити декілька задач: розвиток слухової уваги й фонематичного слуху; формування й закріплення навички правильного живання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування, виховання зв'язку між звуком і його музичним образом, літерним позначенням; розвиток музичного, звукового, тембрового, динамічного слуху, почуття ритму, співочого діапазону голосу; розвиток мовленнєвої моторики для формування артикуляційної бази звуків, фізіологічного й фонаційного подиху; розвиток кінестетичних відчуттів, пантоміміки, мімічних м'язів; розвиток і корекцію загальних рухових і координаторних функцій, дрібної пальцевої моторики; виховання перемикачності з одного поля діяльності на інше; виховання вміння перевтілюватися, виразності й грації рухів, уміння визначати характер музики, узгоджувати її з рухами; формування, розвиток і корекція слухо-зорової координації. Представлено методичну розробку занять з підготовки до навчання грамоти дітей 5-го року життя з затримкою мовленнєвого розвитку, до яких включено вправи з логоритміки.

Ключові слова: логопедична робота, порушення складової структури слова, логоритмічні вправи, затримка мовленнєвого розвитку.

The article is devoted to the substantiation of the means of logorhythmic exercises in the method of correcting violations of the constituent structure of the word in children of the fifth year of life with delayed speech development. However, the implementation of modern scientific achievements in the practice of speech therapy work requires methodical development of certain aspects and directions of corrective work to overcome violations of the component structure of speech in children with delayed speech development. The need to solve these problems in theoretical and practical terms determined the relevance of the topic of this study. Children's acquisition of the word structure involves mastering not only the quantitative composition of the word, but also a certain sequence of sounds, its rhythmic-intonation design and emphasis. It is for this purpose that it is most appropriate to use logorhythmics, because the complex effect of logorhythmic exercises allows you to solve several problems: the development of auditory attention and phonemic hearing; formation and consolidation of the skill of correct use of sounds in various forms and types of speech, in all situations of communication, education of the connection between sound and its musical image, letter notation; development of musical, sound, timbre, dynamic hearing, sense of rhythm, singing voice range; development of speech motility for the formation of the articulation base of sounds, physiological and phonation breathing; development of kinesthetic sensations, pantomime, facial muscles; development and correction of general motor and coordination functions, fine finger motility; education of switching from one field of activity to another; education of the ability to incarnate, expressiveness and grace of movements, the ability to determine the nature of music, to coordinate it with movements; formation, development and correction of auditory-visual-motor coordination. The methodical development of classes for preparing children for literacy in the 5th year of life with a delay in speech development, which includes exercises in logorhythmics, is presented.

Key words: speech therapy work, violation of the constituent structure of the word, logorhythmic exercises, delay in speech development.

УДК 376-056.264-053.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.16>

Ковиліна В.Г.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
ім. К.Д. Ушинського
Ольховська Н.М.,
магістрантка кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
ім. К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Останнім часом значно підвищився інтерес фахівців до проблем вивчення, діагностики та попередження порушень мовленнєвого розвитку дітей. Це пояснюється тенденціями щодо великої кількості дітей із мовленнєвими порушеннями [2, с. 53].

Сучасний етап розвитку дошкільної лінгводидактики, корекційної педагогіки, логопедії характеризується об'єднанням наукових пошуків у напрямі поглибленого вивчення загального, психічного, і зокрема, мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з метою створення ефективних умов для

їх усебічного розвитку з урахуванням індивідуальних, вікових та психофізіологічних особливостей, а також, потенційних можливостей кожної дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження етіології, проявів та особливостей мовленнєвих порушень у дітей, пошуку ефективних шляхів їх подолання та запобігання, ґрунтовно розроблялась і висвітлювалась у вітчизняній і зарубіжній літературі багатьма науковцями (Р.Є. Левіна, В.К. Орфінська, Г.І. Жаренкова, В.К. Воробйова, Б.М. Гріншпун, Л.Ф. Спірова, Є.Ф. Соботович, Л.М. Єфіменкова, О.М. Мاستюкова, Г.А. Каше, Г.В. Чиркіна, Л.І. Трофименко, М.В. Шевченко, В.В. Тарасун та ін.).

Результати досліджень Н.С. Жукової, Р.Є. Левіної, Т.Б. Філічевої, М.К. Шеремет, В.В. Тарасун, Н.В. Манько, Н.Г. Пахомової та ін., присвячені проблемам затримки мовленнєвого розвитку та загальному недорозвитку мовлення в дітей дошкільного віку, свідчать про те, що діти із порушеннями мовлення не здатні самостійно опанувати мовними закономірностями у процесі засвоєння рідної мови, зокрема, певними її компонентами – складова та звукова структура слова. Учені наголошують, що засвоєння мовленнєвих умінь і навичок без впровадження корекційно-педагогічних заходів, ускладнює подальший розвиток когнітивної, мовленнєвої сфери та особистості дитини в цілому.

Виділення раніше невіршених частин загальної проблеми. Поряд з достатньою кількістю дослідницького матеріалу з проблеми формування складової структури слова в дітей з різними формами мовленнєвого дизонтогенезу, теорія й практика логопедичної науки мають у своєму розпорядженні дані про особливості перебігу цього процесу в дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку, а також матеріалами цілеспрямованого дослідження факторів, значущих для його формування [3, с. 25]. Проте, втілення сучасних наукових здобутків в практику логопедичної роботи, потребує методичної розробки певних аспектів та напрямів корекційної роботи з подолання порушень складової структури слова у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. Необхідність вирішення зазначених проблем у теоретичному й практичному планах і визначило актуальність теми даного дослідження.

Мета статті – запропонувати систему логоритмічних вправ в методиці корекції порушень складової структури слова у дітей п'ятого року життя із затримкою мовленнєвого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засвоєння дітьми складової структури слова передбачає оволодіння не тільки кількісним складом слова, але й певною послідовністю звуків, його ритміко-інтонаційним оформленням та наголосом. Саме для цієї мети найбільш доцільно

використовувати логоритміку, тому що комплексний вплив логоритмічних вправ дозволяє вирішити декілька задач: розвиток слухової уваги й фонематичного слуху; формування й закріплення навички правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування, виховання зв'язку між звуком і його музичним образом, літерним позначенням; розвиток музичного, звукового, тембрового, динамічного слуху, почуття ритму, співочого діапазону голосу; розвиток мовленнєвої моторики для формування артикуляційної бази звуків, фізіологічного й фонаційного подиху; розвиток кінестетичних відчуттів, пантоміміки, мімічних м'язів; розвиток і корекцію загальних рухових і координаторних функцій, дрібної пальцевої моторики; виховання перемикання з одного поля діяльності на інше; виховання вміння перевтілюватися, виразності й грації рухів, уміння визначати характер музики, узгоджувати її з рухами; формування, розвиток і корекція слухо-зоро-рухової координації [1, с. 76].

Відомо, що сенсомоторний рівень є базовим для подальшого розвитку ВПФ. Перевагу ми віддаємо руховим методам, тому що актуалізація будь-яких тілесних навичок потребує включення у процес таких психічних функцій як емоції, пам'ять, сприйняття, процес саморегуляції й мовлення.

З метою подолання специфічних помилок формування складової структури слова у дітей дошкільного віку, ми узагальнили досвід корекційної роботи, представлений у традиційних логопедичних методиках [4, с. 45] та запропонували її збагатити серією вправ з логоритміки. Корекційна методика роботи передбачає чотири етапи.

I етап роботи має на меті зосередження уваги дитини на різні розміри слова, тобто за кількістю складів. Відтворення ритмічного контуру слова, тобто кількості складів є тією основою, на якій тільки і можливе відпрацювання інших елементів складової структури.

На I етапі роботи можна запропонувати такі завдання, що проводяться обов'язково в ігровій формі: 1) відтворення немовленнєвого ритму з опорою на рухи; 2) розрізнення слів за кількістю складів; 3) розрізнення кількості складів в складовому ланцюжку; 4) промовляння складових рядів.

На даному етапі доцільно використовувати логоритмічні вправи та ігри, включаючи їх до загальних занять. На етапі формування первинних вимовних умінь в основній частині логоритмічних занять ми проводили наступні вправи:

- вправи на вироблення тривало-спрямованого видиху;
- артикуляційні й мімічні вправи;
- вправи координації рухів з мовленням;
- вправи на розвиток слухової уваги, а на її основі фонематичного слуху;
- вправи на формування почуття ритму й темпу;

– ігри на розвиток всіх видів уваги й пам'яті;

Ми навчаємо дітей навичкам довільної регуляції м'язового тонуусу й правильного подиху. Вміння розслаблюватися допомагає одним дітям зняти напругу, іншим – сконцентрувати увагу, зняти збудження. Спочатку навички релаксації формуємо в руховій сфері. Робота з навчання прийомам релаксації сполучається з роботою з формування правильного подиху. Дану роботу проводимо в певній послідовності:

– формування правильного нижнереберного подиху за наслідуванням;

– диференціація ротового й носового вдиху й видиху (тренування ритму мовного подиху);

– розвиток таких якостей подиху, як сила, тривалість, поступовість і цілеспрямованість.

На даному етапі ми формуємо орієнтування в «просторі» власного голосу.

Мета II етапу подолання порушення складової структури полягає в навчанні дітей розрізненню складів, усуненню помилок уподібнення складів один одному, оволодінню вмінням швидко переключатися з однієї складу на інший.

1. Артикуляційні вправи, що спрямовані на переключення з однієї артикуляційної позиції на іншу.

2. Артикуляційні вправи поєднуються з вимовлянням окремих голосних звуків: [y], [и], [а] тощо.

3. Відтворення рядів із декількох голосних звуків – ау, уа ауі, іау. Вправа проводиться у вище зазначеній послідовності.

4. Відтворення рядів, де змінюються голосні в двоскладових сполученнях (тату, тута, тато, тота, тутоту, тоту тощо). Рекомендуємо використовувати звуки, що мають стійку вимову.

5. Відтворення рядів у трискладових сполученнях (татуто, татоту, тотута, тутота, тутато).

6. Вимовляння складів із різними приголосними па-ка, ка-па, та-ка, ка-та, ва-ка, ка-ва.

7. Розрізнення складів за однією ознакою і приголосний – голосний (тата – тату, тата – тапа); Попередні вправи є підґрунтям для засвоєння двоскладових слів із збереженими звуками: вата, муха, хата, мука, кіно, ноти, вухо, око, Вова тощо.

8. Оволодіння складовим рядом з трьох складів. Використовуються такі підготовчі вправи як відстукування, розрізнення двоскладових і трискладових рядів тощо;

Під час роботи на даному етапі вправи з логоритміки залишаються тими ж, але діти виконують їх все точніше, збільшується рівень контролю. Додаються вправи для розвитку слухо-мовленнєвої пам'яті.

На III етапі роботи основною метою є розрізнення складових систем слів і на цій основі усунення порушень, що проявляються в об'єднанні складових систем різних слів.

Увага дитини привертається до звучання кожного слова в словосполученнях або реченнях.

В роботі використовується вербальний і дидактичний матеріал, що підібраний у відповідності до вимог програми й віку дітей.

Метою IV етапу роботи є подолання скорочень слів, на злитті приголосних в слові. Формуються навички правильного вимовляння слів різної складової будови. Особлива увага приділяється звуконаповненню слів, особливо тих, де зустрічається злиття приголосних. Спрощення слів виникають внаслідок несформованості операцій відбору звуків, що проявляється в складності артикуляторного переключення з одного складу на інший.

Пропонуємо такі корекційні вправи: 1) повторення складового контуру слів з однаковою кількістю складів (па-па-па – па-на-ма); 2) закріплення навичок з означеним закріпленням зорового образу артикуляції слова, яке автоматизується; 3) застосування поскладової (розчленованої) вимови слова під час переключення артикуляційних позицій від складу до складу.

У сюжеті занять використовуються розповіді й казки українських і закордонних письменників, які підбиралися відповідно до віку дітей і дозволяли вирішувати корекційні завдання в ігровій формі.

Вправи розучуються поетапно: спочатку рухи, потім текст, потім все разом. Оволодіння руховими навичками, розучування віршів і пісень із рухами, пальчикових ігор повинне проходити без зайвої дидактики, ненав'язливо, в ігровій формі.

У заняття з логоритміки ми обов'язково включали комунікативні ігри й танці. Розучування танцювальних рухів також проходить поетапно. Більша їхня частина побудована на жестах і рухах, що виражають дружелюбність, відкрите відношення людей один до одного, що дає дітям позитивні й радісні емоції. Тактильний контакт, здійснюваний у танці, ще більше сприяє розвитку доброзичливих відносин між дітьми й тим самим нормалізації соціального клімату в дитячій групі. Ігри з вибором учасника або запрошенням дозволяють задіяти малоактивних дітей. При відборі ігор обов'язково враховується те, щоб їхні правила були доступні й зрозумілі дітям. У комунікативних танцях і іграх не оцінюється якість виконання рухів, що дозволяє дитині розслабитися й наділяє змістом сам процес її участі в танці-грі.

Вважаємо, найважливіше – це координувана робота всіх цих складових. Тільки тоді мовлення буде гарним, звучним й виразним. Тому на заняттях з логоритміки відпрацьовується не тільки техніка подиху, голосу, темпу, але й їхній взаємозв'язок, їхня злагодженість. На заняттях зв'язок мови з музикою й рухом крім розвитку м'язового апарату й голосових даних дитини дозволяє розвивати дитячі емоції й підвищує інтерес дитини до занять, будить її думку й фантазію. Ще один плюс занять з логоритміки, це те, що вони допомагають дитині навчитися працювати

в дитячому колективі, знаходити спільну мову й учитися активно взаємодіяти.

Метою V етапу роботи є усунення персеверацій складів у слові. Цей тип помилок проявляється у дітей лише на певному рівні засвоєння складової структури слова. Роботу над усуненням перестановок в словах проводять після того, як дитина засвоїла правильне артикулювання в процесі переключення у вимові з одного складу на інший. Рекомендуємо проводити наступні вправи: 1) відпрацювання послідовності складів у слові з опорою на фонематичне сприймання та кінестетичні відчуття; 2) привертання уваги дитини до семантики слова з необхідним тлумаченням; 3) впізнання певного складу в тому чи іншому слові; 4) послідовне виділення складів із слова і усвідомлене визначення місця складу в слові.

Логоритмічні прийоми дозволяють дітям глибше поринути в ігрову ситуацію, створити сприятливу атмосферу для засвоєння досліджуваного матеріалу й розвитку творчих здатностей. Крім зазначеного, слід звернути увагу на широку варіативність та значні можливості застосування логоритміки в логопедичній роботі під час проведення занять з підготовки до опанування грамотою.

Висновки. Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю збагачення та удосконалення методики логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку в рамках мультидисциплінарного, комплексного психолого-педагогічного підходу.

Саме для цієї мети найбільш доцільно використовувати логоритміку, тому що комплексний вплив логоритмічних вправ дозволяє вирішити декілька задач: розвиток слухової уваги й фонематичного слуху; формування й закріплення навички правильного вживання звуків у різних формах і видах мовлення, у всіх ситуаціях спілкування, виховання зв'язку між звуком і його музичним образом,

літерним позначенням; розвиток музичного, звукового, тембрового, динамічного слуху, почуття ритму, співочого діапазону голосу; розвиток мовленнєвої моторики для формування артикуляційної бази звуків, фізіологічного й фонаційного подиху; розвиток кінестетичних відчуттів, пантоміміки, мімічних м'язів; розвиток і корекцію загальних рухових і координаторних функцій, дрібної пальцевої моторики; виховання перемикання з одного поля діяльності на інше; виховання вміння перевтілюватися, виразності й грації рухів, уміння визначати характер музики, узгоджувати її з рухами; формування, розвиток і корекція слухо-зоро-рухової координації.

Також, нами представлено методичну розробку занять з підготовки до навчання грамоти досліджуваної категорії дітей, до яких включено вправи з логоритміки. Кількісні та якісні показники, отримані нами в результаті експериментального дослідження, показали значну динаміку розвитку ритміко-динамічних і оптико-просторових функцій у дітей із ЗМР, а також успішне опанування складовою структурою слова.

Перспективним є удосконалення методики логопедичної роботи з формування складової структури слова у дітей із ЗМР, та її реалізація шляхом збагачення засобів логоритміки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Логопедія. Підручник. За ред. М.К. Шеремет. К. 2010. 376 с.
2. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення: логопед. робота з корекції порушень мовлення у дошкільників: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. 3-є вид., перероб. і допов. Київ, 2015. 307 с.
3. Шпирна О.М. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. Логопед. 2012. N 1. С. 28-31.
4. Хілько Г.О. Логоритміка для дітей-логопатів дошкільного віку. Логопед. 2013. N 8. С. 40-45.

СПРЯМОВАНІСТЬ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ПІСЛЯ КОХЛЕАРНОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ

DIRECTION OF SPEECH THERAPY WORK WITH CHILDREN AFTER COCHLEAR IMPLANTATION

У даній статті визначається поняття «кохлеарна імплантація». Висвітлена мета кохлеарної імплантації. Визначені спеціальні умови організації слухового середовища під час занять. Описуються чотири основні етапи (початковий, основний, мовленнєвий, розвитку зв'язного мовлення) логопедичної роботи з дітьми після кохлеарної імплантації. Визначена їх тривалість та зміст роботи на кожному етапі. На початковому етапі логопед формує у дитини фізіологічну основу майбутньої мови, викликає в неї інтересу до власного голосу, звуків навколишнього світу, голосу людини, слухання. Після імплантації початковий етап переходить в основний. На основному етапі значна увага приділяється розвитку фонематичного слуху, як основи для розвитку здатності впізнавати та запам'ятовувати слова на слух. На даному етапі доцільно використовувати фонетичну ритміку, артикуляційну та пальчикову гімнастику, малі повторювані ритмічні рядки в ігрових вправах, що є цікавими для дітей. На мовленнєвому етапі робота відбувається з розвитку мовлення спрямована та фразового мовлення, поповнення активного словника дитини, вивчення правила граматики, відбувається загальний розвиток системи мови. Подальша робота з розвитку зв'язного мовлення вдосконалює вимовні навички, лексико-граматичний лад мовлення, збільшується словниковий запас тощо. Визначено, що приблизно через два роки використання кохлеарного імпланта в дитини формується зв'язане мовлення. Окреслюються напрямки логопедичної роботи, що передують кохлеарній імплантації, такі як формування правильного мовленнєвого дихання, артикуляційний масаж, артикуляційна гімнастика. Розкривається зміст роботи логопеда з дітьми після кохлеарної імплантації. Визначають особливості корекційно-розвивальної роботи логопеда в процесі всього періоду логопедичної реабілітації імплантованої дитини.

Ключові слова: кохлеарна імплантація, логопедична робота, мовленнєвий розвиток, реабілітація.

This article defines the concept of "cochlear implantation". The purpose of cochlear implantation is highlighted. Special conditions for the organization of the auditory environment during classes are defined. Four main stages (initial, basic, speech, development of coherent speech) of speech therapy work with children after cochlear implantation are described. Their duration and content of work at each stage are determined. At the initial stage, the speech therapist forms the physiological basis of the child's future speech, arouses his interest in his own voice, the sounds of the world around him, the human voice, and listening. After implantation, the initial stage turns into the main one. At the main stage, considerable attention is paid to the development of phonemic hearing as the basis for the development of the ability to recognize and memorize words by ear. At this stage, it is advisable to use phonetic rhythm, articulation and finger exercises, small repetitive rhythmic lines in game exercises that are interesting for children. At the speech stage, work is carried out on the development of directed and phrase speech, replenishment of the child's active vocabulary, study of grammar rules, and the general development of the language system. Further work on the development of connected speech improves pronunciation skills, lexical and grammatical system of speech, increases vocabulary, etc. It is determined that after about two years of using a cochlear implant, a child develops connected speech. The directions of speech therapy work preceding cochlear implantation are outlined, such as the formation of correct speech breathing, articulation massage, articulation gymnastics. The content of the work of a speech therapist with children after cochlear implantation is revealed. The features of the correctional and developmental work of the speech therapist during the entire period of speech therapy rehabilitation of the implanted child are determined.

Key words: cochlear implantation, speech therapy work, speech development, rehabilitation.

УДК 373-056.264/.3:612.789
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.17>

Курєнкова А.В.,
доктор філософії (PhD) 016
спеціальна освіта,
старший викладач кафедри
дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Постановка проблеми. Глибоке порушення слуху чинить серйозний, а нерідко згубний вплив як на зрілу, так і на особистість людини та її сім'ю, що тільки формується. Це стосується як нечуючих дітей від народження, так і дорослих, підлітків, які раптово або поступово втрачали слух. У зв'язку з втратою слуху відбувається грубе порушення зв'язку із соціумом і культурою, як джерелами розвитку.

Протягом усієї історії навчання людей з порушеним слухом робили спроби знайти доступні засоби, які могли поліпшити їх слухове сприйняття. Для них придумували і використовували різні пристосування, наприклад: рупори, морські

раковини, розтруби, слухові трубки, слухові ріжки тощо. Одним із сучасних та ефективних засобів допомоги дітям з глибокими порушеннями слуху є кохлеарна імплантація (КІ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям реабілітаційної роботи з дітьми після кохлеарної імплантації присвячували свої дослідження С. Глазунова, Т. Дудченко, В. Жук, Н. Обухова, В. Шевченко та ін. Проте сьогодні дедалі гостро постає питання логопедичної роботи з дітьми після КІ, що і стало **метою нашої статті**.

Виклад основного матеріалу. Кохлеарна імплантація на сьогоднішній день є найефективнішим

методом відновлення слуху як у разі вродженої, так і в разі набутої сенсоневральної приглухуватості або глухоти. За цих порушень слуху уражаються рецептори равлика (волоскові клітини), проте волокна слухового нерву залишаються збереженими. У процесі хірургічної операції спеціальні електроди, які замінюють слухові рецептори, імплантуються у внутрішнє вухо. Мовленнєвий процесор уловлює звуки зовнішнього світу, вони, своєю чергою, перетворюються на електричні імпульси і за допомогою імплантованих електродів передаються до волокон слухового нерва, яким звукова інформація надходить до головного мозку [4].

Кохлеарна імплантація – це комплексна система заходів, спрямована на повноцінну соціальну адаптацію дітей і дорослих із глибокою втратою слуху. Вона включає відбір пацієнтів і хірургічне втручання з метою відновлення слухового відчуття шляхом електричної стимуляції волокон слухового нерву. Останнім, а також найбільш важливим і тривалим етапом є реабілітація, основні завдання якої полягають у під'єднанні мовленнєвого процесора та педагогічній роботі з імплантованим у різних напрямках, зокрема й у підготовці його до спілкування у суспільстві людей, які не мають порушень слуху [1].

На сьогодні дедалі більше імплантують дітей раннього віку, тому що перші три роки життя дитини є найбільш важливими для розвитку слухомовленнєвих і рухомих центрів головного мозку. Мета кохлеарної імплантації глухोї дитини раннього віку полягає саме в тому, щоб вона навчилася розуміти мовлення інших людей, говорити самостійно і використовувати мовлення для спілкування з оточуючими [6].

Одним із найголовніших напрямків реабілітації дітей раннього віку після кохлеарної імплантації є логопедична робота з розвитку мовлення. До початку проведення занять логопед з'ясовує за

допомогою мовлення різної гучності індивідуальні слухові можливості дітей.

Під час організації занять створюються спеціальні умови слухового середовища:

- відсутність стороннього шуму в приміщенні;
- виключення ефекту відлуння;
- розташування педагога з боку імплантованого вуха дитини;
- виключення одночасного говоріння кількох людей;
- комфортна гучність голосу логопеда з трохи сповільненим темпом і розстановкою пауз [7].

Етапи логопедичної корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми після кохлеарної імплантації представлені на рис. 1. [2, 3].

Охарактеризуємо визначені етапи докладніше. На *початковому етапі* логопед має формувати у дитини фізіологічну основу майбутньої мови, викликати в дитини інтересу до: власного голосу, звуків навколишнього світу, голосу людини, слухання. Важливо мотивувати дитину використовувати голос для спілкування. Крім того, великого значення має консультування батьків з питань розвитку вимовних навичок, активізації мовлення тощо.

Перший етап логопедичної роботи з дітьми раннього віку починається перед операцією або після операції, але до підключення мовленнєвого процесора кохлеарного імпланта. Попередня логопедична робота включає низку напрямів, що представлені на рис. 2.

Визначені напрями корекційної роботи створюють фізіологічну основу для майбутнього мовлення.

У більшості випадків діти раннього віку до кохлеарної імплантації не володіють власним мовленням, у них можуть бути присутніми лише голосові вокалізації [2]. Їх можна використовувати для викликання в дитини спочатку мимовільних, а потім і довільних голосових реакцій. Це

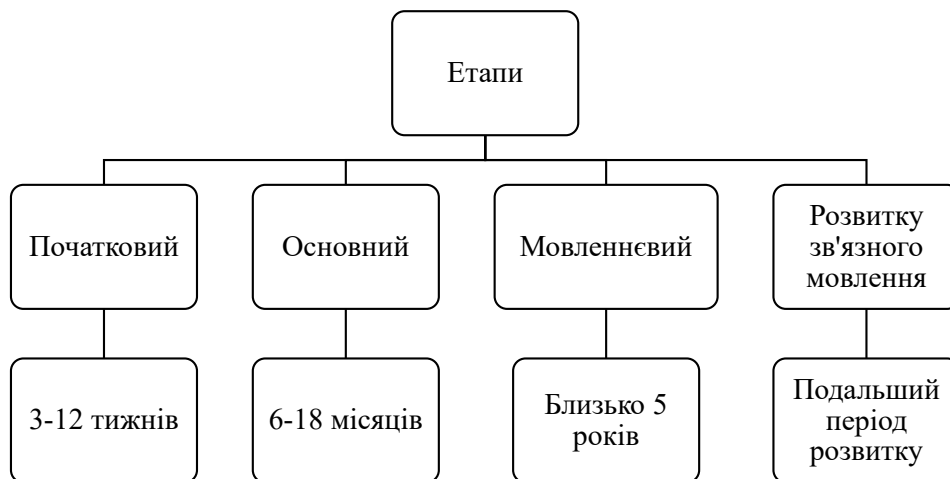

Рис. 1. Етапи логопедичної корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми після кохлеарної імплантації

Рис. 2. Напрямки логопедичної роботи, що передують кохлеарній імплантації

позитивно впливає на розвиток дихальної та голо-соутворювальної функції.

Після підключення мовленнєвого процесора кохлеарного імпланта починається робота з розвитку слухового сприйняття, поповнення пасивного словникового запасу і викликання спонтанного мовлення. Початковий етап переходить в основний.

Під час *основного етапу* значна увага приділяється розвитку фонематичного слуху, як основи для розвитку здатності впізнавати та запам'ятовувати слова на слух. Розвиток слухового сприйняття дитини з кохлеарним імплантом проводять за такими напрямами: виявлення звуку (є звук/немає звуку), локалізація джерела звуку, розрізнення мовленнєвих і немовленнєвих звуків, оцінювання характеристик звуків (гучний – тихий, високий – низький тощо), розрізнення й упізнавання немовленнєвих звуків довкілля (звучання музичних інструментів, голоси тварин), упізнавання різноманітних мовленнєвих сигналів (фонем, слів, фраз) [3].

Логопед проводить роботу з розвитку фонематичного слуху, починаючи з немовленнєвих звуків (вчить дитину впізнавати звуки тварин, навколишнього світу, голоси близьких людей). Одночасно проводиться робота з накопичення словникового запасу, провідна роль у якій належить батькам. Власне мовлення у дітей на момент проведення кохлеарної імплантації часто зовсім відсутнє, або представлене окремими лепетними словами [5].

Розвиток усного мовлення після кохлеарної імплантації відбувається в міру оволодіння розумінням мовлення оточуючих, граматичних уявлень і формування вимовних навичок. Завданням логопедичної роботи є викликання звуків мовлення для того, щоб активізувати звуки, подібні до белькотіння, розвинути в неї вміння вимовляти спочатку поодинокі склади, потім послідовність складів.

Розвиток звуковимови в дитини з кохлеарним імплантом має низку особливостей. Найчастіше це не механічна постановка звуків мови, а викликання цих звуків з опорою на великі рухи тіла, рук і ніг,

що супроводжуються вимовлянням звуків, складів або коротких слів. Це сприяє більш ефективному запам'ятовуванню дитиною вимови звуків. Використання цього методу допомагає швидше викликати голосові реакції, лепет, натренувати артикуляційний, дихальний і голосовий апарат.

Заняття з розвитку мовлення імплантованої дитини на ранніх етапах логопедичної роботи передбачають спонукання її до прояву спонтанної мовленнєвої активності. Для цього важливо навчати дітей використання простих слів. У процесі занять педагог спочатку кілька разів вимовляє прості й найчастіше вживані в побуті слова (дай, на, пити, ляля, поки що тощо), співвідносячи їх із відповідними діями та предметами. Поступово дитина намагається повторити за дорослим [2].

Для тренування артикуляційної моторики, розвитку сили голосу та правильної звуковимови доцільно використовувати фонетичну ритміку, артикуляційну та пальчикову гімнастику, малі повторювані ритмічні рядки (та-та-та-та, да-да-да тощо) в ігрових вправах, що є цікавими для дітей.

Педагог у процесі гри може супроводжувати діяльність дитини полегшеними словами-звуконаслідуваннями (бах, топ-топ, буль-буль), а дитина, граючись, вступає в мовленнєву взаємодію з дорослим.

Діти з кохлеарними імплантами доволі швидко навчаються імітувати відмінні звуки, склади та слова під час занять. Усі завдання надаються спочатку слухо-зорово, щоб вона бачила дії, які викликають звук, а потім вона сприймає всі сигнали, спираючись лише на слух [4].

До перших слів дитини можна зарахувати звуконаслідування і низку слів із простим складом («мама», «тато», «дай» тощо), оскільки це найзручніші за артикуляцією слова, які найлегше запам'ятати і повторити.

На наступному – *мовленнєвому* – етапі робота з розвитку мовлення спрямована на розвиток фразового мовлення та поповнення активного словника дитини.

Період становлення мовлення у роботі логопеда з дітьми після кохлеарної імплантації спрямований на розвиток: слухо-мовленнєвої пам'яті, граматичної системи, розуміння усного мовлення на слухо-зоровій та слуховій основі, діалогічного та зв'язного мовлення, навичок читання та розуміння прочитаного тексту та накопичення пасивного (імпресивного) та активного (експресивного) словників і удосконалення голосового контролю, звуковимови, просодичних компонентів.

Становлення фразового мовлення орієнтується на потребу дитини висловити прохання або бажання («хочу пити», «мамо, дай пити» тощо). дитина відчуває потребу в спілкуванні з дорослим або в предметі, який треба назвати, отже, їй необхідно назвати предмет, дію або прохання, а отже, вимовити потрібну фразу. Пропонується створювати ситуації, в яких потрібно було б звернутися до дорослого, іграшки або іншої дитини, використовуючи не одне слово, а цілу фразу, навіть якщо вона містить не полегшені за складом слова і звуконаслідування («дивись, бі-бі!», «ляля спить») [5].

Подальша логопедична робота з дитиною раннього віку після кохлеарної імплантації спрямована на розвиток інтонаційно-ритмічної сторони мовлення. Дітям складно відтворити складову структуру слова, оскільки їм важко повторити послідовність рухів органів артикуляції, тому вони часто пропускають склади, вимовляючи замість трискладового двоскладове слово. Для розвитку цього вміння використовується така вправа: спочатку педагог навчає дитину плескати в долоні певну кількість разів (2-3), потім одночасно з цим вимовляються склади. Ця вправа допомагає дитині навчитися відтворювати потрібну кількість складів. Потім проголошення будь-якого трискладового слова необхідно супроводжувати неголосними хлопками, щоб дитина почула, зі скількох складів складається слово, і змогла його повторити. Завдання з повторення слова по складах необхідно закінчувати вимовлянням цього слова наспівуючи, супроводжуючи плавним рухом руки. Це допоможе малюкові навчитися вимовляти слова разом [3].

На етапі формування лексико-граматичної будови мовлення дитина опановує словник і правила граматики, тобто відбувається розвиток системи мови. Малюк опановує значення багатьох слів, вчиться змінювати іменники за відмінками, родами та числами, правильно вживати закінчення дієслів, узгоджувати слова між собою в словосполученнях і реченнях тощо. Ця робота проводиться не стільки на цілеспрямованих заняттях, скільки в щоденних ситуаціях спілкування з дорослими в процесі спільної діяльності.

Опановуючи нові поняття, дитина знайомиться з узагальнюючими словами, що включають у себе низку понять. Наприклад, дитину вчать

об'єднувати предмети за родовою категорією (одяг, меблі, посуд тощо), вживання прийменників, поняття одухотворених і не одухотворених предметів тощо.

Діти навчаються дотримуватися у своєму висловлюванні правил граматики. Для засвоєння цих навичок важливими є різноманітні прийоми та ігри, важливою умовою яких є те, що потрібно дати розгорнуту відповідь на запитання або скласти поширене речення. Можна використовувати різні картинки, що зображують будь-яку ситуацію, і описувати їх. Педагог вчить дітей об'єднувати слова в речення, віддавати команди іграшкам («лягай спати», «іди гратися» тощо), висловлювати бажання та питати дозволу.

Робота над лексико-граматичною стороною мови створює основу для розвитку комунікативних умінь і навичок дітей раннього віку після кохлеарної імплантації. При цьому розвиток умінь імплантованої дитини спілкуватися з оточуючими людьми відбувається тільки за умови реальної та активної мовленнєвої взаємодії з групою однолітків і з дорослими. Для спонукання її до мовленнєвої діяльності потрібно створювати мотив використання мови шляхом ставлення запитань або створення ситуацій спілкування.

Результати розвитку мовлення дітей різні. За активної допомоги батьків, за 1,5 місяця після підключення мовленнєвого процесора дитина починає наслідувати інтонації дорослого, за півроку використовує в мовленні прості слова і звуконаслідування, а за 1-1,5 року формується вміння будувати фрази з кількох слів. Приблизно через 2 роки використання кохлеарного імпланта в дитини формується зв'язане мовлення.

На подальших етапах *розвитку зв'язного мовлення* вдосконалюються вимовні навички, лексико-граматичний лад мовлення, збільшується словниковий запас. Дитина вчиться будувати довгі зв'язні висловлювання за допомогою виразних засобів рідної мови, максимально наближаючись до рівня мовленнєвого розвитку однолітків, які нормально чують. Ця робота відбувається протягом усього шкільного навчання.

Більшість дітей, прооперованих у ранньому віці, можуть бути підготовлені до відвідування масової групи дитячого садка, але все ж таки їхній мовленнєвий розвиток все ж таки відставатиме від мовленнєвого розвитку однолітків із нормальним слухом [2].

Висновки. Таким чином, логопедична робота з дітьми раннього віку після кохлеарної імплантації спрямована на те, щоб допомогти дитині пройти всі етапи мовленнєвого розвитку, які вона не змогла пройти через порушений слух. Також основним завданням логопеда є наближення мовленнєвого розвитку імплантованого малюка до нормативного.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глазунова С. С. Кохлеарна імплантація-новий метод реабілітації глухих дітей Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2013. – Вип. 23. – С. 38-41.
2. Жук В. Корекційно-розвивальний вплив на слухомовленнєвий розвиток дітей із кохлеарними імплантами. Knowledge, Education, Law, Management 2021 № 3 (39), vol. 1. С. 46-52.
3. Обухова Н. О., Дудченко Т. М. Особливості кохлеарної імплантації та методи слухомовленнєвої реабілітації дітей з кохлеарним імплантом. Випуск № 16 том 2, 2020. С. 201-213.
4. Шевченко В. М. Кохлеарна імплантація як метод реабілітації дітей з тяжкими порушеннями слуху Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. Вип. 21. С. 320-323.
5. Шевченко В. М. Умови та фактори ефективного використання методу кохлеарної імплантації. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2013. Випуск 15. С. 121-125.
6. Шевченко В. М. Сутність кохлеарної імплантації в реабілітації дітей з порушеннями слуху. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 23. С. 289-292.
7. Шевченко В. М. Реабілітація дітей з порушеннями слуху в Україні на сучасному етапі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2021. Том 3 (2). С. 1-6.

ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ, ПЕДАГОГІВ

TRANSFORMATIVE STAGE OF DEVELOPING ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES OF INTENDING EDUCATORS AND TEACHERS

Акцентується увага на необхідності забезпечення послідовності розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вихователів, педагогів, що передбачає здійснення поетапного розвитку художньо-творчих здібностей, використання провідних способів доцільної організації процесу розвитку означеного процесу. Під художньо-творчими здібностями розуміється особистісно-інтегративне утворення, що виражає потребу до створення нового і здатність до пізнання, оцінювання художніх образів та самовираження у мистецькій діяльності.

На другому етапі розвитку художньо-творчих здібностей студенти в процесі самостійного планування роботи над музичною інтерпретацією твору відчувають недостатність рівня розвитку пошуково-операційного компоненту, який свідчить про схильність до перетворювальної діяльності в мистецтві, пошуку оригінальних способів вирішення творчих проблем, зокрема, варіантів інтерпретації художніх образів, уникнення шаблонних підходів, характеризується здатністю до самореалізації в художньо-виконавській діяльності.

Причина таких результатів вбачається в недостатній установці на художню роботу з дошкільниками, учнями, бажання і вміння донести до слухачів образний зміст виконуваних творів. Загальна картина впорядкування всіх компонентів розвитку художньо-творчих здібностей змінилася тільки після з'ясування наслідків роботи над проєктивно-комунікативним компонентом розвитку художньо-творчих здібностей, що характеризується потребою в художньому спілкуванні, в спроможності до виконавської самопрезентації.

Найбільш значущим є третій, перетворювальний етап. На цьому етапі підготовки студенти мають розширити власні репертуарні відомості, засвоїти критерії вибору музичного матеріалу для роботи з дошкільниками, учнями різних вікових категорій. Серед ефективних засобів роботи на цьому етапі визначено такі, як залучення студентів до вивчення провідного досвіду роботи в досліджуваному напрямі та аналізу естетико-педагогічних засад концертного проєктивності в теорії та практиці.

Висвітлюється зміст, оптимальні методи, форми, засоби розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вихователів, педагогів на перетворювальному етапі.

Ключові слова: перетворювальний етап розвитку, розвиток, художньо-творчі здібності, концертно-виконавська діяльність, майбутні вихователі, педагоги.

Attention is focused on the need to ensure the sequence of future educators and pedagogues' developing artistic and creative abilities that involves the implementation of step-by-step developing artistic and creative abilities, using the main methods of expedient organization of this process development. Artistic and creative abilities are understood as personal and integrative quality, which is expressed in the need to create something new and the ability to learn, evaluate artistic images and express oneself in artistic activity. At the second stage of the developing artistic and creative abilities, students in the process of independent planning of work on the piece musical interpretation feel insufficient in the level of the search-operational component development, which indicates a tendency to transformative activity in art, the search for original ways of solving creative problems, in particular, options for interpreting artistic images, avoiding template approaches, is characterized by the ability to self-realize in artistic and performing activities.

The reason for such results can be seen in the insufficient setting (attitude) towards artistic work with preschoolers and students, the desire and skills to convey the figurative content of the performed works to the listeners. The general picture of the all components arrangement of the developing artistic and creative abilities changed only after the clarification of the consequences of work on the project-communicative component of the developing artistic and creative abilities, which is characterized by the need for artistic communication and the ability to perform self-presentation.

The most significant is the third, transformative stage. At this stage of preparation, students should expand their own repertoire information; learn the criteria for choosing musical material for working with preschoolers and pupils of different age categories. Among the effective means of work at this stage, such ones as the involvement of students in the study of leading work experience in the researched direction and the analysis of the aesthetic and pedagogical principles of concert education in theory and practice have been identified.

The content, optimal methods, forms, means of developing artistic and creative abilities of intending preschool educators, teachers at the transformative stage are highlighted.

Key words: transformative stage of development, development, artistic and creative abilities, concert performance, intending educators, teachers.

УДК 378.0+372.78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.18>

Заїка О.Я.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним із стратегічних напрямків оновлення сучасної освіти є орієнтація вищої педагогічної школи на здійснення комплексу заходів по створенню умов для формування творчої особистості майбутнього педагога, реалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі ЗВО.

Специфікою художньо-педагогічної освіти майбутніх педагогів є необхідність спрямованості навчального процесу в ЗВО на оволодіння естетичним змістом мистецтва, використання в навчально-виховному процесі мистецтва слова, музики, театру, кіно та ін., що повинно сприяти розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів.

З метою розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх педагогів на першому, теоретично-пошуковому етапі, який мав на меті розширення знань студентів з мистецтва, зокрема усвідомлення його стильового й жанрового розмаїття, розвиток потягу майбутніх педагогів до художнього пізнання, – впроваджується спеціально розроблений курс «Традиції музичного виконавства» для студентів дошкільного, філологічного факультетів, факультету технологічної та професійної освіти; широко використовуються прийоми «наведення» на музику, дискусивне обговорення мистецьких проблем. Розширення художньо-естетичного кругозору, емпатійного переживання художніх образів у різних видах мистецтва може свідчити про зрушення в позитивному ставленні до стильового й жанрового розмаїття музики.

Другий, практично-пошуковий етап було спрямовано на формування в студентів інтересу до художньо-виховної роботи серед дітей, розповсюдження в їхньому середовищі кращих зразків мистецтва через моделювання на практичних заняттях, педагогічній практиці певних заходів, практичне їх упровадження в життя.

Третій етап вимагає закріплення отриманої художньої інформації, пізнання студентами своєї внутрішньої сутності, самоосмислення, самопізнання, самовдосконалення на основі отриманих художніх вражень. Тому на даному етапі потрібно створити умови для формування в студентів досвіду пізнання власних емоційних реакцій на художньо-творчу діяльність, самооцінки свого ставлення до художніх цінностей і до самого себе у виконавській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення проблеми становлення творчого потенціалу особистості знайшло відображення в наукових положеннях античних філософів (Аристотель, Платон, Сократ та ін.), представників класичної німецької філософії (Г. Гегель, І. Кант, Ф. Шелінг та ін.), філософів-екзистенціалістів (А. Бергсон, Е. Гуссерль, С.К'єркегор, М. Хайдеггер, К. Ясперс

та ін.), сучасних авторів (Ю. Борєв, М. Каган, О. Лосєв, В. Мазєпа).

Психологічні аспекти проблеми формування творчої особистості розглядаються в працях Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Дружиніна, О. Ковальова, Г. Костюка, Н. Лейтеса, О. Леонтєва, Н. Ліфарєвої, О. Лука, О. Матюшкіна, В. Моляка, В.М'ясищева, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін. У роботах даних авторів здібності розглядаються в різних аспектах, а саме: розуміння здібності як цілісного утворення: ансамблю властивостей (О. Ковальов), синтезу властивостей (В.М'ясищев), комплексу (Б. Теплов), єдиної якості (О. Леонтєв).

Психологія у процесі вирішення питання про детермінацію здібностей виходить з двох основних положень: про їхнє формування і розвиток у діяльності та про діалектичну єдність природного і набутого в них.

У контексті нашого дослідження суттєвого значення набувають концептуальні основи розвитку художньо-творчого потенціалу студентів, накопичені сучасною музичною педагогікою, праці з проблем художньо-естетичного розвитку учнівської і студентської молоді (Е. Абдуллін, Л. Арчажнікова, А. Болгарський, Б. Брилін, Т. Завадська, Л. Коваль, Л. Масол, С. Науменко, О. Олексюк, Г. Падалка, В. Ражніков, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Хижна, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На другому етапі розвитку художньо-творчих здібностей студенти в процесі самостійного планування роботи над музичною інтерпретацією відчують недостатність рівня розвитку пошуково-операційного компоненту, який свідчить про схильність до перетворювальної діяльності в мистецтві, пошуку оригінальних способів вирішення творчих проблем, зокрема, варіантів інтерпретації художніх образів, уникненні шаблонних підходів, характеризується здатністю до самореалізації в художньо-виконавській діяльності.

Причина таких результатів вбачається в недостатній установці на художню роботу з дошкільниками, учнями, бажання і вміння донести до слухачів образний зміст виконуваних творів. Загальна картина впорядкування всіх компонентів розвитку художньо-творчих здібностей змінилася тільки після з'ясування наслідків роботи над проективно-комунікативним компонентом розвитку художньо-творчих здібностей, що характеризується потребою в художньому спілкуванні, в спроможності до виконавської самопрезентації.

Найбільш значущим є третій, перетворювальний етап. На цьому етапі підготовки студенти мають розширити власні репертуарні відомості, засвоїти критерії вибору музичного матеріалу для

роботи з дошкільниками, учнями різних вікових категорій. Серед ефективних засобів роботи на цьому етапі визначено такі, як залучення студентів до вивчення провідного досвіду роботи в досліджуваному напрямі та аналізу естетико-педагогічних засад концертного просвітництва в теорії та практиці.

Мета статті – здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх вихователів, педагогів; висвітлити зміст, оптимальні методи, форми, засоби розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вихователів, педагогів на перетворювальному етапі розвитку художньо-творчих здібностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перетворювальний етап розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх вихователів, педагогів передбачає, насамперед, активізацію творчої діяльності студентів, що досягається шляхом застосування евристичних методів навчання, зокрема постановкою і вирішенням проблемних питань на лекціях, семінарських заняттях; залученням студентів до виконання самостійних робіт з елементами вирішення проблем щодо кращих варіантів інтерпретації музики, а також завдань дослідницького характеру з питань історії та теорії мистецтва, виконавства, естетичного виховання учнів. Особливістю цього етапу роботи є виконання студентами творчих завдань педагогічного характеру – вибір музичного репертуару, складання програм концертів для дітей, учнів з використанням прослуханої музики, орієнтованих на різну слухацьку аудиторію.

Ефективним засобом залучення вихованців до творчості є варіантне вирішення художньої проблеми. Створення варіантів, їх перебирання, й оцінювання, вибір найкращого виступають важелями активізації творчої енергії, спонукаючи до творчих пошуків [1, с. 122].

З метою розвитку в студентів здатності до збереження творчого самопочуття в умовах прилюдної діяльності, оволодіння умінням створення діалогу із слухацькою аудиторією, формування сценічно-педагогічної культури, використовують методики: уявного наближення до головного джерела страху; «щеплення від стресу» (вербальні підказки, техніка самонавіювання), різні види репетицій, де студенти випробовують на собі відфрагментарного виконання твору до цілісного відтворення концертної програми, а також тренінги розвитку креативності (за С. Гіпліусом): «Біографія за портретом», «Вуличний фотограф», «Фотоальбом», «Сад скульптур», «Суперечка піснями», «Казка утрьох», «Звуки музики», «Дивні пози», «Оркестр», «Виразні руки», «Крила», «Зал живопису», «Скульптура по пам'яті», «Режисери і актори», «Перед дзеркалом».

При організації концертно-виконавської діяльності враховують рівень мистецької підготовки студентів, ступінь їхнього володіння виконавськими уміннями і навичками.

Із студентами С.М. та В.В. (у різний час) було організовано творчі зустрічі-концерти. Концерт із С.М. носив характер концерту-інтерв'ю. Провівши попередню бесіду, було виявлено віхи у виконавській діяльності виконавця (який не мав музичної освіти), запропоновано побудувати програму відповідно до творів, які були знаковими у біографії. Основні запитання «інтерв'ю» ведучого (викладача), який сидів у залі, доповнювалися запитаннями слухачів. Після блоку запитань С.М. виконував музичний номер (акомпануючи собі на гітарі). Номери було дібрано відповідно з принципом поступовості емоційного, виконавського ускладнення, кульмінаційної насиченості – до найяскравіших, відомих, улюблених творів.

Студент В. В., маючи середню музичну освіту (музична школа по класу домри), володів гітарою краще. Це дозволяло використовувати для виконання більш складні твори і у вокальному, і в технічному плані. Послідовність концертних номерів була узгоджена сумісно з викладачем, але поєднано їх було логічними зв'язками у розповідь В.В. про себе самого, про динаміку власного творчого становлення. У концерті В.В. співав в основному твори В. Висоцького, декілька своїх власних творів.

Оскільки підготовка та проведення мистецького заходу є колективною працею учасників, то свобода творчого самовираження кожного має узгоджуватися з творчими проявами інших, породжуючи тим самим певну специфіку взаємин. Коли відтворення кожним учасником у собі почуттів мистецького твору контактує з творчим «Я» інших учасників, стає можливим досягнення спільної мети мистецького заходу [2, с. 331].

Безсумнівної ефективності позааудиторній виховній роботі додають і такі її форми, як організація зустрічей з письменниками, поетами, вечори поезії, літературно-музичні салони. У такий спосіб студенти прилучаються до творів вітчизняної та світової літератури й музичної класики, знайомляться з життєвим і творчим шляхом сучасних поетів Сіверщини – П. Товстухою, І. Колтаковою, М. Гурцем та ін., маючи нагоду запросити їх на свої заходи з презентацією своїх доробків.

До тижнів кафедри дошкільної педагогіки і психології (що є традицією на факультеті), проводять різні за жанром концерти: концерт-дивертисмент, концерт-дайджест, присвячені О. Вертинському, В. Висоцькому, Е. Преслі, Е. Піаф; концерт-традиція «Українська пісня за кордоном», перегляд відеоконкурсу «Кролевецькі рушники», «Вічність традицій» (знайомство з народними інструментами України); концерт-інтерпретація «Бардівська

музика», «Джазові інтерпретації Олександра Сарацького», «Інтерпретації класичної музики Боббі Мак Ферреном», «Інтерпретації Квартету народних інструментів «Лабіринт» (один з учасників – уродженець м. Глухова); концерт-презентація: Колтаков Дмитро (класична гітара), Слесарєв Іван (акордеон); концерт-настрій: «Настрій – джаз!», «Сніжний настрій»; концерт-подорож: «Подорож країнами музичної Європи», «Мандруючи світами»; концерт-жанр: «Вальс», «Романс», «Пісня» (бардівська, джазова); концерт-образ: «Жіночий образ як символ добра, миру і любові в народних та авторських піснях».

Серйозна увага приділяється індивідуалізації підготовки, відпрацюванню індивідуального педагогічного стилю, розвитку притаманних саме цьому студенту естетико-смакових переваг, акцентуації характерних способів музичного сприймання і виконання музики.

Важливого значення надається оволодінню уміннями музично-сценічної самопрезентації у студентів, відпрацюванню художньо-конструктивних умінь студентів (складання сценаріїв, створення різних варіантів концертно-освітніх програм, здійснення музично-режисерського планування в театральній діяльності).

Цей етап спрямовано на відпрацювання умінь концертно-освітньої діяльності в реальних умовах спілкування студентів із аудиторією. Взаємодія зі слухачами створює можливості для практичного закріплення і вдосконалення вже набутих, а також формування і розвитку нових виконавсько-просвітницьких умінь. Важливого значення в цей період набуває комунікативна підготовка студентів, розвиток у них здатності до збереження творчого самопочуття в умовах прилюдної діяльності.

Індивідуалізований спосіб організації діяльності «Вечір творчого портрету» ми організували з одним з випускників дошкільного факультету З.О., де він продемонстрував авторські пісні, самостійно коментуючи «біографію» їхнього створення і пов'язуючи із власними життєвими епізодами. На зустріч прийшло багато студентів досліджуваних груп, які задавали питання З.О. з приводу творчого процесу.

Студентам, які в ході спецкурсу виявили зацікавлення і бажання вдосконалювати свої вокальні навички, було запропоновано взяти участь у вокальному ансамблі. Творчий процес у вокальному виконавстві був підпорядкований загальним закономірностям, що активізувало емоційний процес, вимагало наполегливих пошуків і відбору різноманітних виразних засобів.

З однією із студенток філологічного факультету Т.С., яка закінчила педагогічне училище і мала досвід концертного виконання (соло, мішаний дует, вокальний ансамбль), проводилася індивідуальна робота (добирався репертуар, проводилися

консультації з приводу виступів, введення її в дует, вокальний ансамбль). На останньому курсі Т.С. презентувала сольний звітний концерт (програму концерту складала і готувала самостійно).

Особливого значення набув відбір музичного матеріалу з врахуванням його змістовності, естетичної досконалості: «Пісня на добро», муз. І. Карабиця, сл. Ю. Рибчинського, «Росла калинонька», муз. Цегляра, сл. Алексеїцева, «Гей, калино», муз. О. Зуєва, сл. О. Грибенка, «Ой у яру», муз. А. Шейченка, сл. В. Мелещенка, «Я співаночку посю», муз. А. Філіпенка, сл. І. Лазаревського, «Папороть цвіте», муз. О. Злотника, сл. Ю. Рибчинського, «Біла криниця», муз. П. Дворського, сл. В. Третьяка, «Золотиста осінь», муз. М. Мозгового, сл. А. Демиденка, «Someday» Фримля, «Три дороги» О. Зуєва, «Калина», муз. А. Новикова, сл. А. Саулиноса, «Дремущка», муз. О. Білаша, сл. Л. Татаренка, «Мати наша – сивая горлиця», муз. І. Карабиця, сл. Б. Олійника тощо.

Різноманітність тематики мистецьких заходів визначає можливість комплексного використання різновидів мистецтва. Такий підхід актуалізує взаємозв'язки предметів художньо-естетичного циклу, їх інтеграцію, і сприяє узагальненню та систематизації знань про художню картину світу [2, с. 332].

Для вдосконалення процесу самоосвіти доцільною є організація сольних концертів, виступи перед студентами в складі вокального квартету, з концертами краєзнавчо-історичного спрямування: концерт-спадщина «Ти наша зоря, що від Києва засяяла», присвячена музично-поетичній спадщині Дмитра Ростовського, святителя Глухівського педагогічного університету, «Наш край у музиці»; «З історії музично-культурної спадщини Глухівщини»; «Нестор Городовенко – повернення із забуття»; «Українське рондо Юрія Шапоріна»; «Музична спадщина М. Маркевича»; «Музичне життя садиби Тарновських»; «Культурне життя в маєтностях родини Туманських-Шапоріних на Глухівщині»; «Музика, яку боготворив М. Маркевич»; «Музичні традиції родини Розумовських».

Універсальність краєзнавчого матеріалу полягає в тому, що його використовують в різноманітних формах організації художньо-творчої діяльності студентів – під час проведення кураторських годин («Музична спадщина Дмитра Ростовського» з прослуховуванням музичних і поетичних творів святителя); читацько-слухацьких конференцій за книгами М. Дашкієва «Страчена пісня», В. Іванова «Дмитро Бортнянський», які проводять в краєзнавчому музеї, використовуючи музику видатних композиторів. Відвідується храм Св. Миколи чудотворця Мірлікійського, де слухається виступ народного камерного хору духовної музики; здійснюються поїздки до стародавнього монастиря «Глинська пустинь», до історичних міст, пов'язуючи

екскурсії, поїздки попереднім знайомством з творчими та життєвими біографіями людей, які прославили край чи то фактом народження, працею, творчістю, чи відвідали його в пошуках творчого натхнення. На кураторські години запрошують викладачів-ентузіастів із своїми творами, лекціями на етнографічні, археологічні, історичні, поетичні, музичні теми.

З метою поступового збагачення новими поняттями, цінностями, власним ставленням до краєзнавчого матеріалу при повторному зверненні до музичного, поетичного матеріалу студентам пропонується модифікувати музично-дидактичні ігри за даною та іншою тематикою в краєзнавчу сферу з обов'язковим використанням прослуханої музики: «Відгадай за музикою», «Чарівна скринька», «Весела платівка»; розвиваючі ігри з елементами музично-краєзнавчих знань; сюжетно-рольові ігри: «Подорожі містом», «Ми – археологи», творчі ігри: «Ми прийшли до музею», «Машина часу»; театралізовані ігри: «Ми – артисти»; ігри з елементами ТРВЗ: «Вулиці міста» (придумування своїх назв майбутнім вулицям міста). У цій роботі звертають увагу студентів на необхідність введення нового матеріалу у роботу з дітьми за принципом поступового переходу від того, що є для дитини особистісно значущим, до більш загального – культурно-історичних фактів, формування особистісного ставлення до них, подій з життя міста, створення умов для активного залучення вихованців до навколишньої дійсності, підвищення в них почуття особистісної причетності до того, що відбувається навколо, використовуючи при цьому, звичайно, музичний репертуар, вивчений у спецкурсі «Традиції музичного виконавства».

У процесі формування мистецького досвіду використовують: словесно-інформаційні методи (розповідь, прослуховування), наочно-евристичні (ілюстрація, демонстрація), словесно-евристичні (евристична бесіда, співставлення), практично-евристичні (показ з коментарем), практично-дослідницькі (виконання творчих завдань), метод варіантного вивчення творчості (залік), прослуховування запису у виконанні автора.

Показниками завершеності етапу формування естетичного досвіду є: осмисленість та узагальненість музичного сприйняття, активність естетичного категоріального-понятійного фонду, адекватність морально-естетичної оцінки образного змісту твору, сформованість смаків, здатність до втілення творчої ідеї.

Використання засобів театральної педагогіки відкриває великі можливості для формування артистизму як прояву художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів.

Артистизм формується в процесі духовно-практичного освоєння особистістю певних видів

творчої діяльності задля задоволення потреби в професійному самовдосконаленні й самоосвіті [3, с. 17, 18].

Для театральної вистави добирають твори, які б змогли виконати студенти: музичні казки, мюзикли. Студенти під час практичної роботи над постановкою дитячої опери не тільки опановують музично-театральний репертуар, а й навчаються дивитися на дитячі проблеми з позицій майбутнього педагога.

До репертуару театру входять музичні казки (Ю. Рожавська «Ведмедик-фізкультурник», А. Абрамов «Їжачок, який поспішав», «Жабеня і пелікан», В. Золотарьов «Кицин дім», М. Мінков «Де сонечко живе», В. Пікуль «Чемпіон»), щорічні новорічні свята для дітей.

Сворення театралізованої вистави студентами узагальнює ті знання, вміння та навички, яких вони набувають під час засвоєння матеріалу із спецкурсу, проведення щорічних художньо-виховних заходів (фестивалів, конкурсів, тижнів кафедр, календарних свят), позапланових заходів, концертів. Це сприяє активізації подальшої творчої роботи та впровадженню активних форм художньо-естетичного виховання дошкільників, школярів.

На базі театру запроваджується традиційне передноворічне свято-казка, головний сюжет якої побудовано так, що до дітей «у гості» приходять персонажі українських та зарубіжних казок, з якими діти співають народних і сучасних пісень, водять хороводи, демонструють хореографічно виразні сольні виходи й презентації-характеристики (Коза, Ріпка, Пічка, Мишка, Колобок, Поросята, Фея, Вітерець, Снігуронька, Ніч, Зима та ін.).

Ведучі (персонажі) залучають дітей до співу, танців, ігор, хороводів, застосовують при цьому пантомімічне зображення змісту пісень «Соловечку, сватку, сватку», «Мак», «Ой, Василю, товаришу» тощо).

Висновки і перспективи в цьому напрямку. Отже, забезпечення послідовності розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів передбачає необхідність здійснення поетапного розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів, використання провідних способів доцільної організації процесу розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх педагогів на перетворювальному етапі.

Означена проблема може знайти подальше дослідження у таких її напрямках, як: вивчення та добір ефективних педагогічних засобів для стимулювання творчих засад художньо-творчої діяльності студентів; віднайдення та впровадження способів оперування інтелектуальними вміннями (уміння аналізувати структуру й фактуру, форму й стиль виконаного твору).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2010. 274 с.
2. Паньків Л.І. Методичні засади проведення мистецьких заходів у загальноосвітній школі. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г. М. Падалки : колективна монографія / під наук. ред. А.В. Козир. Вид.друге, доповн. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. С. 329-333.
3. Білозуб Л. М. Основи сценарної роботи соціального педагога: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Соціальна педагогіка». Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 121 с.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ
У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІMODERN PROBLEMS OF THEORETICAL AND METHODOLOGICAL
FOUNDATIONS IN PHYSICAL EDUCATION

Сучасні умови, в яких відбувається швидкий розвиток всіх галузей науки, зокрема фізичного виховання (ФВ), вимагає від науково-педагогічних працівників постійного вдосконалення вже наявних знань теорії і методики фізичного виховання, умінь творчо підходити до вирішення проблемних ситуацій, швидкого засвоєння нової інформації, критичного мислення та коректної оцінки важливості та ролі суміжних дисциплін у процесі реалізації завдань ФВ. Саме дисципліна Теорія і методика фізичного виховання (ТМ ФВ) сприяє формуванню систем базових знань, які у подальшому визначають професійні вміння в сфері фізичного виховання.

Реалізація вищезгаданого відбувається через правильне розуміння та поступове виконання основних завдань ТМ ФВ, а саме:

- узагальнення компонентів для практичного застосування,
- усвідомлення сутності понять фізичного виховання,
- розуміння закономірностей щодо розвитку та функціонування,
- постановка цілей, формування принципів, завдань, та прогнозування оптимальних способів для управління конкретними процесами.

В статті описано важливість опанування здатностей використання різноманітних прийомів навчання та виховання індивіда, із використанням закономірностей розвитку та проявів психологічних та фізичних властивостей особистості, а також необхідність сприяння утворенню позитивних соціально-орієнтованих значущих якостей (відповідальності, ініціативності, працелюбності, організованості, наполегливості, комунікативних навичок та ін.) Проведено Теоретичне обґрунтування модернізованої системи ФВ здобувачів освіти, що орієнтується на підтримку та розвиток здоров'я. Запропоновано підхід, при якому утворюються необхідні передумови для розвитку фізичної культури фахівця із урахуванням особливостей стану здоров'я, рівня фізичного розвитку та підготовки, кола супутніх інтересів й особистісних потреб здобувачів.

ТМ ФВ нерозривно пов'язана із поняттями загальної педагогіки, загальної й вікової психології та дозволяє вирішити специфічні педагогічні моменти, які знаходяться на стику цих дисциплін. Така дисципліна, як філософія забезпечує методологічне підґрунтя для пізнання, опираючись на яке науковці спроможні об'єктивно оцінювати дії соціальних закономірностей галузі ФВ, проникаючи у суть проблематики, аналізувати, узагальнювати та бачити нові закономірності цього функціонування та перспектив розвитку.

Ключові слова: теорія, методика, фізичне виховання, основи, здобувачі вищої освіти.

Modern conditions, in which there is a rapid development of all branches of science, in particular physical education (PE), require scientific and pedagogical workers to permanently improve their already existing knowledge of theories and methods of physical education, the ability to creatively approach the solution of problem situations, the rapid assimilation of new information, critical thinking and correct assessment of the importance and role of related disciplines in the process of implementing the tasks of FP. It is the discipline Theory and methods of physical education (TM FV) that contributes to the formation of systems of basic knowledge, which further determine professional skills in the field of physical education.

The implementation of the above occurs due to the correct understanding and gradual implementation of the main tasks of TM FV, namely:

- generalization of components for practical application,
- awareness of the essence of the concepts of physical education,
- understanding the patterns of development and functioning,
- setting goals, forming principles, tasks, and forecasting optimal methods for managing specific processes.

The article describes the importance of mastering the ability to use various methods of training and education of an individual, using the patterns of development and manifestations of psychological and physical properties of the individual, as well as the need to promote the formation of positive socially oriented significant qualities (responsibility, initiative, diligence, organization, perseverance, communication skills etc.) Theoretical substantiation of the modernized system of PV of education seekers, which is focused on the maintenance and development of health, has been carried out. An approach is proposed, in which the necessary prerequisites for the development of the physical culture of a specialist are formed, taking into account the peculiarities of the state of health, the level of physical development and training, the range of related interests and personal needs of the applicants.

TM FV is inextricably linked with the concepts of general pedagogy, general and age psychology and allows solving specific pedagogical points that are at the intersection of these disciplines. Such a discipline as philosophy provides a methodological basis for knowledge, based on which scientists are able to objectively evaluate the actions of social patterns in the field of FP, penetrating the essence of the problem, analyze, generalize and see new patterns of this functioning and development prospects.

Key words: theory, methodology, physical education, basics, students of higher education.

УДК 378:37.011.3-051:615.825-051(038)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.19>

Ігнатенко С.О.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних
дисциплін

Навчально-наукового інституту фізичної
культури, спорту та реабілітації
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Богатов А.О.,

викладач кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних
дисциплін

Навчально-наукового інституту фізичної
культури, спорту та реабілітації
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сучасних

реалій існує чітка необхідність постійної модифікації та адаптування як теоретичного блоку фізичного виховання, та і його методологічної складової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка вчених постійно працюють на активною розробкою теоретичних та методологічних аспектів ФВ, а саме:

- на початку XXI ст. були сформовані навчальні підручники із даної проблематики (Линець М.М., Приступа Є.Н., Круцевич Т.Ю., Жданова О.М., Безверхня Г.В., Пангелова Н.Є.);

- пізніше активно розглядалися питання удосконалення процесу ФВ у закладах освіти (ДНЗ, ЗОШ, ВНЗ) такими провідними вітчизняних фахівцями, як: Ареф'єв В.Г., Москаленко Н.В., Вільчковський Е.С., Боднар І.Р., Дубогай О.Д., Круцевич Т.Ю., Куц О.С., Волков Л.В., Пангелова Н.Є., Шиян Б.М., Цьось А.В.;

- сьогодні швидко розглядаються саме ті дисципліни, що опираються на загальні комплекси положень ТМ ФВ, які розробляються провідними дослідниками України: Лісінчуком Г.А., Платоновим В.М., Костюкевичем В.М., Бріскіним Ю.А., Савченко В.Г., Шкретієм Ю.М., Булатовою М.М., Дрюковим В.О., Максименко Г.М.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатність матеріальної бази для ознайомлення із сучасною теорією та методологією фізичного виховання, через постійний та стрімкий розвиток цієї галузі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

- більш детально розглянути зміни теоретико-методологічних особливостей сучасної системи освіти у галузі ФВ;

- описати нові підходи до оволодіння та користування теоретичною базою ФВ;

- запропонувати адаптовану методику викладання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійні та доволі суттєві зміни в суспільному житті вимагають трансформації змісту ФВ здобувачів вищої освіти. Сучасні концептуальні засади модифікують вже сталі уявлення про фізичне виховання як певний процес, специфічність якого проявляється у розвитку рухових навичок та дій та удосконаленню фізичних здібностей особистості [4, с. 180].

Дисципліна фізичне виховання у закладах вищої освіти а – це доволі складний процес психологічної та педагогічної спрямованості, основним завданням якого є створення фізичної культури майбутнього фахівця ФВ, який буде спроможний організувати та дотримуватись принципів здорового способу життя [1, с. 100].

Для найбільш повного досягнення даної мети необхідно вирішити низку суперечностей та впровадити у практику наступні положення:

1. *Формування валеологічного світогляду у здобувачів.*

Заняття з ФВ у закладах вищої освіти сприймаються студентством як певне «соціальне

зобов'язання». Як наслідок, у них формується дещо несерйозне ставлення до дисципліни. Адже відомо, що будь-який примус викликає опір, провокує прояв упертості та активне небажання виконувати поради чи вимоги викладача. При ігноруванні цієї педагогічної аксіоми, досягнення ефекту формування потреби у фізичному вдосконаленні стає неможливим.

Лише при повному усвідомленні здобувачами реальної перспективи впливу на свій організм, вирішення окремих задач стає можливим. У такому випадку процес фізичної підготовки супроводжується активним «включенням» студента, а педагогічні вимоги трансформуються у особисті вимоги. [3, с. 1-45].

2. *Адекватність співвідношення змісту фізичної підготовки до фізичного стану здобувачів.*

В межах обов'язкової, чітко регламентованої програми відсутня реальна можливість реалізації найважливішого принципу системи ФВ – формування диференційованого та індивідуального підходу до кожного із здобувачів із урахуванням стану їх здоров'я, адаптаційного потенціалу, рівня фізичного розвитку та підготовки, шляхом нормування обсягів рухової активності відповідно до індивідуальних можливостей організму [5, с. 39].

3. *Забезпечення можливості вільного вибору виду рухової активності у відповідності до особистих здібностей студента.*

Існує пряма залежність між орієнтацією дисципліни на забезпечення потреб здобувачів у вдосконалення свого фізичного здоров'я та появою необхідності до трансформування сталих підходів організації навчального процесу. Комплексний підхід під час загальної фізичної підготовки дасть можливість студентам обирати близький саме їм вид рухової активності чи певну систему фізичних вправ із урахуванням кола інтересів і здібностей. Така свобода вибору та певна самостійність у прийнятті рішень сприятиме активному залученню здобувачів у процес вдосконалення, забезпечуватиме підвищення вимог до самих себе [3, с. 1-45].

4. *Відхід від стандартизованих навчальних програм та розробка програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання у ЗВО.*

Опираючись на сучасні концептуальні положення вищої освіти, програмна складова ФВ має бути досить гнучкою для максимального використання наявної бази закладів освіти та забезпечення можливості реалізації творчого підходу педагогів. Принагідно зазначити, що вона також повинна носити гуманістичний характер, що проявлятиметься у спрямованості на покращення стану здоров'я, всебічний фізичний розвиток, при неможливості дискримінації індивіда чи приниження її гідності щодо різного рівня фізичних можливостей або інших причинами [3, с. 1-45].

При жорсткому, «застарілому» нормативному підході до процесу побудови навчального програм простежується орієнтованість саме на результативну складову в тестах з визначення рівня фізичної підготовленості, а не на особистісні якості здобувача. Проте, повна відміна таких стандартів неможлива, вони потрібні як певна «соціальна норма» фізичної підготовленості здобувачів, як підґрунтя формування системи фізичного виховання загалом. У протилежному випадку, процес фізичної підготовки зведеться до простого активного відпочинку та розваг, а не буде спрямовуватись на вдосконалення рівня фізичного здоров'я студентів [2, с. 1-29].

З метою реалізації вищезгаданих теоретичних положень варто дотримуватись чітко розроблених навчальних програм, де основними завданнями дисципліни ФВ будуть наступні:

- формування усвідомленої потреби у постійному фізичному самовдосконаленні, через систематичні заняття ФВ.
- отримання необхідних знань із теоретичних, методологічних та організаційних основ фізичного виховання у системі забезпечення ЗСЖ й укорінення навички прикладного їх використання для самовдосконалення.
- формування практичних вмінь для розуміння основ методики самоконтролю під час процесу фізичного вдосконалення; вміння адекватно оцінювати рівень свого фізичного стану.
- зміцнення фізичного здоров'я, підвищення резистентності організму до дії несприятливих чинників зовнішнього середовища через

регулярну фізичну активність обсязі близько 6-10 годин на тиждень (з урахуванням можливих протипоказань) [1, с. 100].

Здобувач вищої освіти може обирати будь-який вид рухової активності із урахуванням особливостей фізичного стану, та індивідуальними потребами щодо вдосконалення, оздоровлення, загартування організму тощо [4, с. 180].

Висновки. При застосуванні запропонованих рекомендацій до теоретико-методологічних особливостей організації навчальної дисципліни ФВ, які передбачатимуть модернізацію нормативної бази із урахуванням індивідуального стану здоров'я, особливостей рівня фізичного розвитку та підготовленості, інтересів і потреб здобувачів вищої освіти якості надання освітніх послуг з боку ЗВО буде значно підвищена.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єрмакова С.С Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків. 2002. 100 с.
2. Круцевич Т.Ю., Пангелова Н.Є. Вступ до теорії та методики фізичного виховання: підручник. Київ: 2012 С. 1-29.
3. Товт В.А., Дуло О.А., Щерба М.Ю. Основи теорії та методики фізичного виховання: навч. пос. Ужгород. 2010 С. 1-45.
4. Тулайдан В.Г., Тулайдан Ю.Т. Практикум з теорії і методики фізичного виховання: навч.-мет. пос. Ужгород. 2017 180 с.
5. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: навч. пос. Харків. 2008. 39 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

CULTUROLOGICAL APPROACH AS AN IMPORTANT COMPONENT IN TRAINING MEDICAL STUDENTS

У статті розглядається культурологічний підхід як загальнонауковий метод, що передбачає розуміння і дослідження об'єкта як культурного явища або процесу.

Мета дослідження – схарактеризувати культурологічний підхід як особливу освітню діяльність в процесі підготовки майбутніх лікарів.

Культурологічний підхід, як методологічне підруччя, розглядає особистість головним дієвим суб'єктом культури і розкриває єдність аксіологічного, діяльнісного та індивідуально-творчого аспектів культури і, відповідно, як загальнонауковий метод передбачає розуміння та пояснення досліджуваного об'єкта як культурного явища чи процесу. Культурологічний підхід також виступає як методологічна основа сучасної педагогічної науки і освіти. Тому методологічна основа культурологічного підходу передбачає використання феномена культури у якості стрижневого щодо пояснення явищ і процесів з наукової точки зору.

Культурологічний підхід є методологічною основою та методом проектування суб'єктно-орієнтованої освіти, що формулює трактування освіти як процес оволодіння культурою, спрямований на розвиток, цілісне перетворення особистості студента як суб'єкта, зміст освіти як узагальнену культуру, призначену для оволодіння, творчості та діалог як методи самореалізації та саморозвитку студентів медичної освіти.

Культурологічний підхід відіграє важливу роль у становленні освітньої системи, адже нинішні умови вищої освіти відображають механізми, адекватні сучасному рівню культури й відповідають логіці культуровідповідності. Тому варто врахувати поліхронність культурного простору й актуалізувати культурологічний простір з метою забезпечення адекватності освітньої моделі ознакам постіндустріальної культури майбутнім медикам. Формування у студентів-медиків ознак сучасної культури і здатності до саморозвитку й самоосвіти упродовж життя передбачає створення умов відкритого, поліваріативного освітнього простору в ЗВО.

Ключові слова: студенти-медики, ЗВО, культурологічний підхід, культура, формування особистості.

The article highlights the culturological approach as a general scientific method which involves understanding and researching the object as a cultural phenomenon or process in higher medical educational institutions.

The purpose of the article is to characterize the cultural approach as a special educational activity in the process of training future doctors. The culturological approach, as a methodological basis, considers personality as the main effective subject of culture and reveals the unity of axiological and individual-creative aspects of culture and, accordingly, as a general scientific method, it involves understanding and explaining the researched object as a cultural phenomenon or process. The culturological approach also acts as the methodological basis of modern pedagogical science and education. Therefore, the methodological basis of the culturological approach involves the use of the phenomenon of culture as a key factor in explaining phenomena and processes from a scientific point of view.

The culturological approach plays an important role in the formation of the educational system, as modern conditions of higher medical education reflect mechanisms adequate to the current level of culture and correspond to the logic of cultural conformity. Therefore, it is worth taking into account polychronicity of the cultural space and actualizing it in order to ensure the adequacy of the educational model to the signs of post-industrial culture for future doctors. The formation of signs of modern culture and the ability for self-development and self-education throughout life in medical students involves the creation of conditions for an open, multivariate educational space in higher medical educational institutions. Consequently, the involvement of students in the process of professional education should be combined with the understanding of cultural values by future medical specialists.

Key words: medical students, higher educational institutions, cultural approach, culture, personality formation.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.20>

Ісаєва О.С.,

докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
та інноваційної освіти

Інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри латинської
та іноземних мов

Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Грицько М.І.,

канд. мед. наук,
асистент кафедри акушерства,
гінекології та перинатології

Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Формування особистості – це довготривалий процес розвитку, свідомої діяльності та спілкування з метою закладення загальнолюдських і суспільно значущих рис майбутнього фахівця сфери охорони здоров'я. Важливою сферою самовдосконалення студента-медика є культурно-моральне, етичне і деонтологічне становлення в сучасних умовах. Тому цілісному дослідженню професійної культури як проблеми особистості сприяють розвідки у різних галузях, котрі висвітлюють вивчення особистості та її культури, і тісно пов'язані

з особистісно-професійною культурою фахівця і культурологічним підходом до неї.

Загальновідомо, що культура і культурологічний підхід зокрема відіграють важливу роль у формуванні і становленні сучасного фахівця сфери охорони здоров'я. Отож, становлення культурологічного підходу пройшло тривалий шлях у філософсько-педагогічному осмисленні культури. Власне філософія трактує культуру з точки зору аксіологічного підходу як систему цінностей; діяльнісного підходу – виділяють технологічну та особистісно-творчу концепції; культурологічного підходу, що

розглядає культуру як цілісність або систему, яка включає прояви особистості у соціумі.

Актуальність даного дослідження підтверджує важливість культурологічного підходу у становленні сучасного фахівця сфери охорони здоров'я.

Мета статті – схарактеризувати культурологічний підхід як особливу освітню діяльність в процесі підготовки майбутніх лікарів.

З'ясовано **завдання** відповідно до мети:

– визначити особливості культурологічного підходу як важливого методологічного прийому у формуванні професійної діяльності в закладах вищої освіти;

– розкрити сутність становлення студентів-медиків як особистостей на основі культурологічного підходу у майбутній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Культурологічний підхід сприяв розвитку гуманістичного напрямку, що переплітається з принципом культуровідповідності В. Дистервега, розумінням культури як засобу формування особистості зарубіжними педагогами (К. Гельвецій, Я. Коменський, Дж. Локк), так і вітчизняними (О. Доготар, А. Богуш, В. Сухомлинський, Г. Сковорода, К. Ушинський). Дослідниками особистісно-орієнтованої освіти накопичено певний досвід щодо суті культурологічного підходу (К. Абульханова-Славська, Т. Андроннова, Є. Бондаревська, М. Бургін, А. Валицький, Г. Гайсіна, Є. Горбачова, В. Гриньова, В. Доманський, І. Зарецька, О. Кузнецова, І. Люнькова, А. Макареня, А. Малишевський, Т. Пороховська, В. Сластьонін, С. Смирнов, Н. Щуркова).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Погляди І. Песталоцці щодо культуровідповідності та досвід педагогічної антропології К. Ушинського стали методологічною основою приведення освіти у відповідність з культурою, тобто сформувалося підґрунтя культурологічного підходу в освіті ХХ ст. Оскільки культура повинна стати на рівні науки у змісті освіти, тому низка учених як В. Краєвський, І. Лернер, М. Скоткін актуалізували проблему змісту освіти, що ґрунтується на системі наукових підходів, реалізація яких забезпечується освітніми умовами та провідними тенденціями розвитку професійно-значущих особистісних характеристик майбутнього фахівця-медика з точки зору культури. Адже культурологічний підхід необхідно розглядати як напрям у науково-педагогічній праці, в основі якого лежить принцип культуровідповідності освіти, котрий абсолютно не суперечить науковому змісту освіти, проте навпаки, доповнює та збагачує його.

Погоджемося з ідеєю науковиці Є. Бондаревської, що «культурологічний підхід вказує на повернення усіх компонентів освіти до культури і людини як її творця і суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку» [2, с. 43-44]. У дослідженнях Н. Щуркової культура характеризується як вихідне поняття

культурологічного підходу: «Виховання на основі культурологічного підходу – це цілеспрямоване ... сходження до культури сучасного суспільства, входження її за допомогою педагога в контекст культури і розвиток здатності жити в сучасному суспільстві, свідомо будувати власне життя, гідне Людині» [7, с. 7]. Особливої уваги заслуговує тлумачення дослідниці Н. Крилової [4], яка окреслює культурологічний підхід як сукупність методологічних прийомів, що забезпечують аналіз будь-якої сфери соціального та психічного життя крізь призму системотворчих культурологічних понять: культура, культурні взірці, норми і цінності, уклад та спосіб життя, культурна діяльність й інтереси тощо.

Оскільки культурологічний підхід у освіті ґрунтується на навчальних матеріалах, які необхідно розуміти і розцінювати як прояв процесів, фактів і явищ культури, тому студенти повинні стати суб'єктами власного розвитку і перебувати в умовах діалогу з навколишнім світом і соціумом. Власне науковець І. Колмогорова трактує культурологічний підхід як «сукупність теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для освоєння й трансляції педагогічних цінностей і технологій, котрі забезпечують творчу самореалізацію особистості у професійній діяльності» [3, с. 166]. Такий прийом уможливить аналіз змісту освіти й інтеріоризацію осмисленого розуміння у власний культурний досвід особистості, що неможливо реалізувати поза даним підходом. Надзвичайно актуально науковці В. Аніщенко і О. Падалка трактують: «Культурологічний підхід як сукупність теоретико-методологічних положень й організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення умов для оволодіння змістом педагогічної культури і розвитку фахівця як її суб'єкта» [1]. Тобто культурологічний підхід, як методологічна основа і метод проєктування особистісно орієнтованої освіти, можна розглядати як:

- культуру, що містить гуманістично орієнтований зміст освіти;
- навчання, тобто процес оволодіння культурою, спрямований на розвиток, цілісне та ціннісне становлення особистості;
- творчість і комунікацію як способи саморозвитку і самореалізації особистості за допомогою пізнання світу.

Уважаємо і погоджемося з думкою, що гармонійна взаємодія освіти й культури сприяє передачі, засвоєнню й споживанню знань і цінностей сучасною молоддю [5]. Адже засвоєння культури у період навчання у вищій медичній школі вважається основним засобом виховання й розвитку студентів-медиків, зокрема їх особистісно-професійної культури. Загальновідомо, що культура є цінністю, тому залучення студентів у процесі професійної освіти повинно поєднуватися з осмисленням

цінностей культури майбутніми фахівцями медичного профілю. На думку С. Смирнова [6] культурологічний підхід обумовлений об'єктивним зв'язком особи з культурою як системою цінностей, адже особа є частиною культури. Особистість не лише розвивається на основі засвоєної нею культури, але й вносить у неї щось принципово нове, тобто стає творцем нових елементів культури. Тому засвоєння культури як системи цінностей являє як власний розвиток, так і становлення творчої особистості з критичним мисленням.

Варто зазначити, що культурологічний підхід також сприяє реалізації принципів культуровідповідності і культуротворчості цінностей у вищій школі, представляє культуру як зміст освіти у всій її повноті та розмаїтті, дозволяє використовувати її як основу навчання і виховання, створює умови для збагачення суб'єктів навчання відомостями про культуру, допомагає студентам сформувати власну культурну самосвідомість, ставлення до інших національностей чи культур, забезпечує вкорінення особистості у соціальному і національно-культурному планах.

На основі ретельного вивчення й аналізу праць Є. Бондаревської, І. Беха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Крилової, Н. Щуркової висновуємо, що найважливішими етапами процесу виховання медиків як особистостей на основі культурологічного підходу є:

- 1) засвоєння норм, правил поведінки і культурної взаємодії, які діють в соціумі;
- 2) прищеплення цінностей культури, формування гуманістичного світогляду, самовизначення в соціумі і культурі;
- 3) трансформація і реалізація культури у внутрішні духовно-моральні установки, гуманістичний світогляд, діяльність та творчість;
- 4) накопичення знань і умінь, орієнтованих на благо природного та соціального середовища.

Як стверджують науковці, особистість повинна пройти кожен із зазначених етапів, оскільки вони взаємопов'язані та сприяють становленню особистості (репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчий), які характеризуються різним ступенем сформованості якостей особистості [2; 4; 7]. Власне упродовж навчання у ЗВО відбувається формування якостей особистості культури на основі культурологічного підходу і характеризується націленістю на розвиток її культури та суб'єктності. Адже культурологічні принципи відіграють ключову роль становленні мабутнього медика як фахівця.

Таким чином, професійну підготовку студентів-медиків розглядаємо як культуротворчий освітній процес, в якому студенти та викладач повинні реалізуватися як суб'єкти культури в межах культурологічного підходу відповідно:

- планувати зміст навчання необхідно на основі змісту особистісно-професійної культури;
- застосовувати суб'єктно-орієнтовані та науково-педагогічні технології;

- імплементувати гуманістичний підхід начання для підготовки студентів-медиків;

- використовувати критерії оцінки рівня готовності студентів до професійної діяльності на основі культурологічних цінностей.

Висновок. Культурологічний підхід відіграє важливу роль у становленні освітньої системи, адже сучасні умови вищої освіти відображають механізми, адекватні сучасному рівню культури й відповідають логіці культуровідповідності. Тому варто врахувати поліхронність культурного простору й актуалізувати культурологічний простір з метою забезпечення адекватності освітньої моделі ознакам постіндустріальної культури майбутнім медикам. Формування у студентів-медиків ознак сучасної культури і здатності до саморозвитку й самоосвіти упродовж життя передбачає створення умов відкритого, поліваріативного освітнього простору в ЗВО. Особливої уваги заслуговує і забезпечення рівноправного функціонування різних моделей освіти, адекватних культурам різного типу (традиційна, інструктивна), відповідно до культурної специфіки регіонів і культур різних вікових соціальних груп – замовників освітніх послуг. Саме тому можемо ствердно вважати, що на сучасному етапі розвитку суспільства культурологічний підхід корелюється з освітою і розглядається як основа культуровідповідності і культуротворення.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у формуванні професійної культури майбутніх працівників сфери охорони здоров'я в період воєнного стану.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аніщенко В., Падалка О. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителя. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. № 6. С. 103-107.
2. Бондаревская Е. В. Научно-теоретические основы личностно-ориентированного образования. *Личностно-ориентированный образовательный процесс: сущность, содержание, технологии*. Ростов-на-Дону: РГПУ, 1995. 288 с.
3. Колмогорова И. В. Культурологический подход к формированию педагогической культуры учителя. *Известия Уральского государственного университета*. 2008. № 60. С. 163-167.
4. Крылова Н. Б. Культурология образования. М.: Народное образование, 2000. 272 с.
5. Мещеряков А. С., Крылова Н. Н. Ценностные ориентации и адаптационный потенциал молодежи Пензенского региона. *Матер. II межд. науч.-практ. конф. «Феномен развития в науках о человеке»*. Пенза, 2006. С. 9-25.
6. Педагогика: *Педагогические теории, системы, технологии*. / Под ред. С. А Смирнова. М.: АКАДЕМА, 2001. 508 с.
7. Щуркова Н. Е. Воспитание: новый взгляд с позиции культуры. М.: Педагогический поиск, 1997. 77 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ МУЛЬТИМЕДІА

THEORETICAL PRINCIPLES TO FORM THE FUTURE TEACHERS' READINESS FOR THE APPLICATION OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

У статті висвітлені теоретичні засади гуманістичної педагогіки, акмеології, системного, діяльнісного підходів, теорії творчості щодо формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій мультимедіа. У контексті гуманістичної педагогіки вимагається забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і студентів, диференціація форм і методів навчання, упровадження таких методичних прийомів, які б урахували особливості розвитку майбутніх учителів. Згідно з положеннями акмеології вимагається сформувати у студентів такі важливі якості задля ефективного застосування технологій мультимедіа, як-от повага до кожного школяра, вияв до нього толерантності, його орієнтація на позитивне самоприйняття. Відповідно до системного підходу слід сформувати у студентів здатність до аналізу всіх складників, які репрезентовані в структурі кожної технології мультимедіа, інтеграційних зв'язків між ними, особливостей вертикальної та горизонтальної взаємодії. До того ж процес формування зазначеної готовності має бути репрезентований як система, забезпечуючи поступовий перехід від простого до складного, відображаючи завдання декількох рівнів. Діяльнісний підхід передбачає, що з одного боку, студенти спрямовані на досягнення певних соціально корисних результатів власної діяльності, а з іншого боку в структурі особистості студентів у результаті цієї діяльності відбуваються нові утворення у мотиваційній, когнітивній, емоційній, вольовій сферах. У діяльнісному підході актуалізується врахування досягнень кожного студента й використання тих методичних прийомів, які забезпечують його індивідуальний навчальний прогрес в оволодінні готовністю до впровадження технологій мультимедіа. У розрізі формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа важливим положенням теорії творчості є орієнтація студентів на творче самовираження. Творчий підхід значно розширює педагогічний досвід майбутніх учителів, дозволяє їм створювати унікальні прийоми використання цих технологій на різних етапах уроку та в позакласній діяльності.

Ключові слова: готовність, технологія, мультимедіа, гуманістична педагогіка, акмеологія, системний, діяльнісний, підхід, творчість.

The article highlights the theoretical foundations of humanistic pedagogy, acmeology, system, activity approaches, creativity theory regarding the formation of future teachers' readiness for the introduction of multimedia technologies. In the context of humanistic pedagogy, it is required to ensure subject-subject interaction of teachers and students, differentiation of forms and methods of teaching, introduction of methodological techniques that would take into account the specifics of the development of future teachers. According to the provisions of acmeology, it is required to form such important qualities in students for the effective use of multimedia technologies, such as respect for each pupil, his orientation towards positive self-acceptance. According to the system approach, students should be able to analyze all the components that are represented in the structure of each multimedia technology, the integration links between them, the features of vertical and horizontal interaction. In addition, the process of forming the specified readiness should be represented as a system, ensuring a gradual transition from simple to complex, reflecting the task of several levels. The activity approach assumes that, on the one hand, students are aimed at achieving socially useful results of their own work, and on the other hand, new formations in the motivational, cognitive, emotional, volitional spheres occur in the structure of the students' personality as a result of this activity. In the activity approach, consideration of the achievements of each student and the use of techniques that ensure his individual educational progress in mastering studied readiness are actualized. In terms of forming the readiness of future teachers to use multimedia technologies, an important provision of the theory of creativity is the orientation of students to creative self-expression. The creative approach significantly expands the pedagogical experience of future teachers, allows them to create unique methods of using these technologies at various stages of the lesson and in extracurricular activities.

Key words: readiness, technology, multimedia, humanistic pedagogy, acmeology, system, activity, approach, creativity.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.21>

Князян М.О.,

докт. пед. наук,
професор кафедри французької
філології
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Гвоздів С.П.,

докт. пед. наук,
професор кафедри здоров'я людини
та цивільної безпеки,
керівник навчального відділу,
координатор з питань ліцензування
та акредитації
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні високий рівень сформованості здатності до застосування технологій мультимедіа є чинником високої конкурентоспроможності фахівців і професіоналів, ефективності їхньої діяльності та взаємодії з іншими в широкому соціальному контексті. В умовах дистанційної освіти значущість володіння готовністю майбутніх учителів до впровадження цих технологій важко переоцінити, оскільки саме сформовані

здатності аналізувати й оцінювати потенціал технологій мультимедіа, обирати доцільні прийоми, що репрезентуються у форматі кожної з них, розробляти їх самостійно, дозволяє досягти більшої результативності навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках та в позаурочний час.

Окреслена проблема пов'язана з такими важливими науковими завданнями, як-от формування інформаційно-технологічної компетентності молоді, діджиталізація освітнього процесу у середній та вищій школі, активізація процесів

продукування інновацій та їх упровадження для вирішення складних завдань у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення найостанніших наукових джерел свідчить, що зазначена проблема розглядалася в таких напрямках, як-от методичні прийоми навчання іноземної мови з використанням технологій мультимедіа (В. Риб'як, А. Коваль), методи формування готовності майбутніх учителів іноземних мов та зарубіжної літератури до застосування окреслених технологій, насамперед у самостійній роботі (Л. Гринько, М. Князян, В. Силантьєва) та дослідницькій діяльності (М. Князян, А. Млинчик, В. Силантьєва) [1-3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Натомість теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій мультимедіа вимагає більш детального висвітлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкрити базові положення гуманістичної педагогіки, акмеології, системного, діяльнісного підходів, теорії творчості в аспекті формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій мультимедіа.

Виклад основного матеріалу дослідження. У концептуальному полі гуманістичної педагогіки пріоритетним засадничим положенням є забезпечення суб'єкт-суб'єктної інтеракції усіх учасників освітнього процесу, полілогізація навчання, диференціація його форм і методів, упровадження таких методичних прийомів, які б ураховували особливості розвитку тих, хто навчається. Отож у ході формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа маємо вирішити два пріоритетних завдання:

– по-перше, використання потенціалу технологій мультимедіа (наприклад, Canva, Duolingo, Flipgrid, Kahoot, LearningApps, LingQ, Padlet, Wordwall), які б реалізовували окреслені вище вимоги гуманістичної педагогіки в професійному становленні майбутніх учителів. Наголосимо, що саме формат подання завдань, контент зазначених технологій дозволяють активізувати пізнавальну мотивацію здобувачів вищої освіти, забезпечити індивідуально відповідний підхід, диференціювати візуалізацію навчального матеріалу тощо;

– по-друге, формування у студентів знань та вмінь використовувати ці технології з метою підвищення ефективності їхньої навчально-виховної діяльності в загальноосвітній школі. У цьому ракурсі важливим є те, що від майбутніх педагогів вимагається володіння вміннями використовувати вже існуючі та створювати у контексті різних мультимедійних технологій власні диверсифіковані прийоми навчання та оцінювання успішності учнів,

ураховуючи унікальну цінність кожного школяра, його знання, досвід, інтереси, прагнення та цілі.

Натомість у смисловому полі акмеології, засадничим положенням якої є забезпечення можливості досягнення кожним учнем найбільшого з можливого на певному віковому етапі, його індивідуальної вершини (акме), оволодіння майбутніми вчителями мультимедійними технологіями та застосування їх зорієнтовані на вияв та актуалізацію унікального потенціалу школяра задля якнайбільшого розвитку цього потенціалу, можливостей та здатностей учня. Окреслений підхід дозволяє сформувати у здобувачів вищої освіти такі важливі якості задля ефективного застосування технологій мультимедіа, як, наприклад, повага до особистісних надбань кожного школяра, вияв до нього толерантності, орієнтація на позитивне самоприйняття та саморозвиток. Застосовуючи зазначені технології, педагог має передбачити, яким чином вони будуть сприйматися всіма учнями, чи забезпечують ці засоби особистісний саморозвиток, прагнення навчатися поза межами освітнього процесу, чи зможуть вони наблизити школярів до втілення своїх здібностей та досягнення найбільшого з того, на що учні здатні.

Не менш важливим у аспекті формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа є системний підхід, оскільки саме в його концептуальному полі з одного боку, кожна з технологій мультимедіа розглядається крізь призму цілісної системи навчання, наприклад, іноземних мов, біології, основ здоров'я тощо; з іншого боку – будь-яка технологія має власну систему елементів (зміст, форми, прийоми). Отож, у контексті системного підходу висувуються такі вимоги щодо формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій мультимедіа: слід сформувати у студентів здатність до прискіпливого аналізу всіх складників, які репрезентовані в структурі кожної технології, інтеграційних зв'язків між ними, особливості вертикальної та горизонтальної взаємодії [4]. У процесі розробки студентами власних методичних прийомів у форматі певної технології мультимедіа майбутні вчителі мають володіти вміннями чіткого визначення цілей новостворених методичних прийомів, враховувати характер входження цих нових структурних елементів також і в інші системні цілісності.

До того ж сам процес формування готовності майбутніх педагогів до застосування технологій мультимедіа має бути репрезентований як система, забезпечуючи поступовий перехід від простого до складного, відображаючи завдання декількох рівнів, відрізняючись відносною цілісністю її кожного структурного елемента (метода), максимально повно реалізуючи можливості цих методів задля ефективного оволодіння студентами зазначеними технологіями.

Наголосимо на тому, що у смислового полі діяльнісного підходу щодо формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа передбачається організація навчальної діяльності, котра має дві цілі. З одного боку, студенти спрямовані на досягнення певних індивідуально та соціально корисних результатів власної діяльності (а саме з впровадження зазначених технологій), а з іншого боку – у структурі особистості здобувачів вищої освіти в процесі виконання цієї діяльності відбуваються новоутворення у мотиваційно-ціннісній, когнітивній, функціональній, емоційній, вольовій сферах. Підкреслимо в цьому контексті, що мета діяльності є образом очікуваного результату, на досягнення якого спрямовані дії особистості, мотивом – усвідомлена індивідом спонукка до діяльності. Оскільки мета діяльності виконує функцію направлення, мотив – функцію спонукання, викладач на рівні розробки мети діяльності студентів із вивчення потенціалу технологій мультимедіа, відбору цікавого змісту цієї діяльності, створення позитивної мотивації до навчання, забезпечення чіткої послідовності дій здобувачів вищої освіти має сприяти якнайповнішому формуванню готовності майбутніх учителів до використання окреслених технологій в освітньому процесі школи.

У ракурсі діяльнісного підходу актуалізуються й вимоги до врахування досягнень кожного студента й використання тих методичних прийомів, які забезпечують його індивідуальний навчальний прогрес в оволодінні готовністю до впровадження технологій мультимедіа. Насамперед постає вимога не порівнювати результати здобувачів вищої освіти у академічній групі, створюючи ситуації змагання та суперництва, що іноді заважає сором'язливим студентам проявляти себе, проте аналізувати й порівнювати їхній власний прикінцевий рівень з початковим.

Актуалізувати особистісні ресурси майбутніх учителів, їхні когнітивні здібності, пізнавальну мотивацію з опанування технологіями мультимедіа є можливим, спираючись й на засадничі положення теорії творчості. Слід зазначити, що провідним теоретичним орієнтиром цього підходу є забезпечення самореалізації особистості студента в навчальному процесі творчого характеру. Саме творча діяльність дозволяє здобувачам вищої освіти розкрити й втілити власний потенціал, здібності, нахили. Творчість спрямована на продукування принципово нових духовних та матеріальних цінностей; її індикаторами є усвідомлене цільовизначення, генерація ідей, набуття нових знань, досягнення соціально важливих інновацій.

У розрізі формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа важливими вимогами теорії творчості є такі, як-от орієнтація студентів на самовираження, переведення

цього прагнення до рівня мотиваційно-ціннісних орієнтирів. Не менш значущим у визначеному контексті нам видається положення про те, що творчість є чинником активізації самоосвіти студентів. На нашу думку, впроваджуючи творчі завдання в самоосвітній діяльності, орієнтуючи студентів на виконання педагогічно спрямованих проєктів творчого характеру, котрі передбачають застосування технологій мультимедіа, маємо змогу розширювати знання здобувачів вищої освіти про функції цих технологій, їхні можливості щодо формування компетентностей у школярів, впровадження інтерактивного навчання дисциплін, підвищення зацікавленості учнів до змісту кожного уроку. В творчості студенти мають змогу набувати самоідентичності, випромінювати те найкраще, що закладене у глибинах особистості, зростати як професіонали своєї справи [5; 6].

Наголосимо, що саме творчий підхід до застосування технологій мультимедіа значно розширює педагогічний досвід майбутніх учителів, дозволяє їм створювати унікальні шляхи до використання цих технологій на різних етапах уроку та в позакласній діяльності, максимально враховувати рівень підготовки учнів до сприйняття певного, іноді складного, навчального матеріалу, диференціювати методи його пояснення й закріплення, активізуючи інтелектуально-пізнавальну мотивацію.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Осмислення засадничих положень гуманістичної педагогіки, акмеології, системного, діяльнісного підходів, теорії творчості крізь призму формування готовності майбутніх учителів до застосування технологій мультимедіа дозволяє окреслити такі вимоги щодо підвищення ефективності цього процесу, як-от забезпечення суб'єкт-суб'єктної інтеракції викладачів і студентів, полілогізація навчання, диференціація його форм і методів, впровадження таких методичних прийомів, які б ураховували особливості розвитку майбутніх учителів, формування у них толерантності та поваги до кожного школяра. Не менш важливим є розвиток здатності до прогнозування труднощів інтеріоризації учнями навчального матеріалу за допомогою методичних прийомів, передбачених різними технологіями мультимедіа, забезпечення особистісного розвитку кожного школяра, активізації прагнення навчатися поза межами освітнього процесу. Є доцільним формувати у студентів здатність до аналізу всіх складників, які репрезентовані в структурі кожної технології мультимедіа, особливостей їхньої вертикальної та горизонтальної взаємодії. До того ж процес формування готовності майбутніх педагогів до застосування технологій мультимедіа має бути, в свою чергу, представлений як чітко організована система, котра забезпечує поступовий

перехід від простого до складного, відображаючи завдання декількох рівнів. Має педагогічний сенс забезпечувати й індивідуальний навчальний прогрес майбутніх учителів у оволодінні готовністю до впровадження технологій мультимедіа, орієнтувати здобувачів вищої освіти на вираження власного творчого потенціалу в цій діяльності, набувати творчої самоідентичності. Перспективи наукових розвідок у цьому напрямі полягають у висвітленні засадничих положень компетентнісного та контекстного підходів щодо формування готовності майбутніх учителів до впровадження технологій мультимедіа.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Риб'як, В. В., Коваль, А. В. Онлайн технології як інструмент для роботи з англomовною лексикою професійного спрямування. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. № 1(100). С. 155-165.
2. Князян М. О., Силантьєва В. І., Гринько Л. В. Формування готовності майбутніх учителів іноземних мов та зарубіжної літератури до застосування технологій мультимедіа. *Наукові інновації та передові технології*. (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2023. № 1(15). С. 364-373. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1\(15\)-364-373](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1(15)-364-373)
3. Князян М. О., Силантьєва В. І., Млинчик А. В. Дослідницька діяльність як метод формування у бакалаврів та магістрів філології готовності до застосування технологій мультимедіа. *Актуальні питання у сучасній науці*. (Серія «Історія та археологія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія "Техніка"). 2023. № 1(7). С. 386-396. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1\(7\)-386-396](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-1(7)-386-396)
4. Семиченко, В. А., Заслуженюк, В. С. *Психологічна структура педагогічної діяльності* : навчальний посібник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. Ч. II. 230 с.
5. Лазарєв М. О. Діалектичні суперечності освітнього процесу як об'єктивні джерела професійної творчості вчителя. *Педагогічні науки*. Зб. наук. пр. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. С. 25-35.
6. Моляко В. *Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини*. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_siisk_shkolu/6/visnuk_18.pdf

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОЇ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ENGLISH-SPEAKING STRATEGIC COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

У статті наголошено, що у сучасному світі все більше постає проблема затребуваності у фахівцях, які на високому рівні володіють англійською мовою, на що вказується у Програмі для немовних ЗВО (2004) та у Common European Framework of Reference (2018) на рівнях B1 та B2 та розкрито актуальність і важливість висвітлення психолого-педагогічних передумов оволодіння англійською мовою майбутніми вчителями початкової школи. Вважаємо, що основою для формування англійськомовної навчально-стратегічної компетентності є стратегічне мислення. Опис дефініції «стратегічне мислення», вивчення його складових і характеристик, розробка нової ефективної методики формування іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням особливостей стратегічного мислення є перспективним напрямком для оптимізації освітнього процесу у немовному закладі вищої освіти з іноземної мови. У статті наведено і проаналізовано поняття «стратегічного мислення» сучасних дослідників, дано власне робоче визначення поняття «стратегічне мислення» для освітнього процесу формування англійськомовної навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів. Стратегічне мислення – особливий, складний вид інтелектуальної діяльності, здійснення якої залежить від набору компетентностей, які пов'язані з генеруванням нового для досягнення конкурентної переваги, розробкою і вибором нових, релевантних стратегій і стратегічних дій, які забезпечать навчальний розвиток студента. Услід за Н.Д. Стрєкаловою подано 12 характеристик і 10 компонентів стратегічного мислення на основі аналізу двох кластерів наукових робіт. До першого кластеру автор відносить роботи 1994-2007 рр., адже у цей період науковці розглядають стратегічне мислення перш за все як психологічний феномен; до другого кластеру входять роботи 2011-2016 рр., коли стратегічне мислення розглядається як професійно-освітній феномен. Перспективою подальших досліджень є побудова ефективної методики формування англійськомовної навчально-стратегічної компетентності з урахуванням особливостей і характеристик стратегічного мислення. Отже, оволодіння англійськомовною навчально-стратегічною компетентністю майбутніми вчителями початкової школи на відповідному рівні вимагає інтенсивної роботи, а ефективна організація освітнього процесу з урахуванням стратегічного мислення у немовному закладі вищої освіти значно прискорить цей процес.

Ключові слова: навчально-стратегічна компетентність, стратегічне мислення,

стратегії, іноземна мова, англійська мова, майбутні вчителі початкової школи.

The article emphasizes that in the modern world there is an increasing problem of the demand for specialists who have a high level of English, which is indicated in the Program for Non-Language Higher Education (2004) and in the Common European Framework of Reference (2018) at levels B1 and B2 and revealed the relevance and importance of highlighting the psychological and pedagogical prerequisites for mastering English-language strategic competence of future primary school teachers. We believe that the basis for the formation of English-speaking strategic competence is strategic thinking. The description of the definition of "strategic thinking", the study of its components and characteristics, the development of a new effective methodology for the formation of foreign language communicative competence, taking into account the features of strategic thinking, is a promising direction for optimizing the educational process in a non-language institution of higher education in a foreign language. The article presents and analyzes the concept of "strategic thinking" of modern researchers, gives the actual working definition of the concept of "strategic thinking" for the educational process of forming the English-language strategic competence of future teachers. Strategic thinking is a special, complex type of intellectual activity, the implementation of which depends on a set of competencies that are related to the generation of new things to achieve a competitive advantage, the development and selection of new, relevant strategies and strategic actions that will ensure the student's educational development. Following N.D. Strelakova presented 12 characteristics and 10 components of strategic thinking based on the analysis of two clusters of scientific works. To the first cluster, the author includes the works of 1994-2007, because during this period scientists consider strategic thinking primarily as a psychological phenomenon; the second cluster includes the works of 2011-2016, when strategic thinking is considered as a professional and educational phenomenon. The prospect of further research is the construction of an effective methodology for the formation of English-language strategic competence, taking into account the peculiarities and characteristics of strategic thinking. Therefore, the acquisition of English-language strategic competence of future primary school teachers at the appropriate level requires intensive work, and the effective organization of the educational process taking into account strategic thinking in a non-language institution of higher education will significantly accelerate this process.

Key words: strategic competence, strategic thinking, strategies, foreign language, English language, future primary school teachers.

УДК 371.134:371.686+811.111
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.22>

Конотоп О.С.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри мов і методики
їх викладання
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається глобальне реформування усіх ланок освітньої системи, що зумовлено не лише об'єктивними вимогами часу, а й станом самої системи освіти. Інтеграція вітчизняної вищої освіти в світовий, зокрема європейський, освітній простір, необхідність забезпечення конкурентоспроможності освіти в сучасному інформаційному суспільстві, вимагають її суттєвої модернізації [2]. У сучасному світі все більше постає проблема затребуваності у фахівцях, які на високому рівні володіють англійською мовою, на що вказується у Програмі для немовних ЗВО (2004) та у Common European Framework of Reference (2018) на рівнях B1 та B2.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів методики навчання іншомовної навчально-стратегічної компетентності займалися багато науковців: (О.П. Биконя, Ю.П. Гудима, І.П. Задорожня, Н.В. Зінукова, Т.М. Каменєва, Т. Н.В. Майер, О.С. Синекон, О.Б. Тарнопольський, В.В. Черниш та ін.) [3, 4]. Методистами, психологами і педагогами було вирішено широке коло наукових питань, які пов'язані з визначенням змісту і мети навчання, відбору навчального матеріалу для відповідного навчання, оцінювання і вдосконалення методики навчання іншомовної навчально-стратегічної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте досліджено не всі аспекти, зокрема, незважаючи на проведені дослідження, ще й досі поза увагою науковців залишається такий важливий аспект як стратегічне мислення, яке, на нашу думку, становить базу для формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності.

Метою статті є висвітлення важливості розвитку стратегічного мислення для формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності (НСтК) у майбутніх вчителів початкової школи (ПШ).

Виклад основного матеріалу. Стратегічне мислення є однією з найважливіших

компетентностей у сучасному світі. З 1990-х років спостерігається значний інтерес науковців щодо цієї проблеми (О.С. Виханский, А.Н. Петров, Н.Д. Стрекалова, Г.Н. Константинов, 2015, J.M. Liedtka, 1998; I. Bonn, 2001, 2005; B. Caporale, 2015; A. Casey, E. Goldman, 2001; A. Chevallier, 2016; A. Dixit, J. Nalebuff, 2010; E. Goldman, 2007; H. Mintzberg, 1994 та ін.). Тематика стратегічного мислення найбільш популярна в економіці та управлінні, але вкрай важлива і для освітнього процесу. Розглянемо дефініції терміну «стратегічне мислення» у сучасних наукових дослідженнях у хронологічному порядку (табл. 1).

На основі узагальнення даних, отриманих Н.Д. Стрекаловою, яка займалася вивченням проблеми стратегічного мислення, спробуємо дати робоче визначення поняття «стратегічне мислення» для навчального процесу формування НСтК майбутніх учителів ПШ. Стратегічне мислення – особливий, складний вид інтелектуальної діяльності, здійснення якої залежить від набору компетентностей, які пов'язані з генеруванням нового для досягнення конкурентної переваги, розробкою і вибором нових, релевантних стратегій і стратегічних дій, які забезпечать навчальний розвиток студента. На нашу думку, саме стратегічне мислення є основою формування англомовною НСтК [5].

Також Н.Д. Стрекалова виявила 12 характеристик і 10 компонентів стратегічного мислення на основі аналізу двох кластерів наукових робіт. До першого кластеру автор відносить роботи 1994-2007 рр., адже у цей період науковці розглядають стратегічне мислення перш за все як психологічний феномен; до другого кластеру входять роботи 2011-2016 рр., коли стратегічне мислення розглядається як професійно-освітній феномен [7, с. 395]. Узагальнені дані дослідження Н.Д. Стрекалової подаємо у таблиці 1.3.2. [7, с. 393-394].

Н.Д. Стрекалова стверджує, що стратегічне мислення можна сформулювати під час навчання засобами інтегрованого підходу, який базується на об'єднанні і одночасному системному використанню (у взаємозв'язку) трьох основних

Таблиця 1

Поняття «стратегічне мислення» у сучасних наукових дослідженнях

№	рік	трактування терміну	дослідник
1.	2015	сукупність особистісних або організаційних навичок, які дозволяють ефективно керувати потоком стратегічних рішень	Константинов Г.Н. [6]
2.	2016	здатність виробляти для себе такі рішення з приводу дій, в результаті здійснення яких можна отримати і утримувати бажане	Виханский О.С. [1]
3.	2018	особливий, складний вид інтелектуальної керуючої діяльності, здійснення якої залежить від набору компетентностей, які пов'язані з генеруванням нового розуміння бізнесу щодо досягнення конкурентної переваги, розробки і вибору нових, релевантних стратегій і стратегічних дій, які забезпечують зростання ефективності бізнесу	Стрекалова Н.Д. [7]

Характеристики і компоненти процесу стратегічного мислення у сучасних дослідженнях
(укладена Н.Д. Стрекаловою, 2018)

Характеристики/ компоненти	Перший кластер								Другий кластер						
	Mintzberg, 1994	Hanford, 1995	Liedtka, 1998	Heracleous, 1998	Bonn, 2001	Gratz, 2002	Bonn, 2005	Омае, 2007	Casey, Goldman, 2011	Nuntamanop, Karanen, Igel, 2013	Grundy, 2014	Goldman, Scott, Follman, 2015	Chevallier, 2016	Константинов, 2015	Виханский, 2016
характеристики															
1. Концептуальний	+								+	+		+			
2. Абстрактний		+													
3. Цілеспрямований (сфокусований намір)	+		+						+			+			
4. Системне бачення майбутнього			+		+		+		+			+			
5. Бачення майбутнього у довготривалій перспективі	+	+	+	+	+		+		+						
6. Креативний	+			+	+	+	+	+		+	+				
7. Інтуїтивний	+					+							+		
8. Раціональний						+	+						+		
9. Інноваційний						+					+		+		
10. Дивергентний				+		+									
11. Конвергентний							+								
12. Інтелектуальна гнучкість (опортунізм)			+						+			+			
компоненти (мисленнєві операції)															
1. Сканування (збір даних)									+			+	+		
2. Постановка питання (опитання)									+			+	+		
3. Розгляд ситуації з різних сторін											+				
4. Осмислення стратегічних проблем									+	+		+			
5. Розробка стратегічних рішень							+						+	+	+
6. Перевірка гіпотез (тестування)			+				+		+			+			
7. Аналіз	+							+		+			+		
8. Синтез	+			+		+		+		+			+		
9. Ошук, оцінка, вибір варіантів											+		+		
10. Проектування	+												+		

підходів – компетентнісного, ситуаційного і процесуального [7, с. 402]. Ідея інтегрованого підходу дослідниці полягає у тому, щоб цілеспрямовано, систематично і планомірно, спираючись на компетентнісний, ситуаційний і процесуальний підходи формувати навички і вміння думати стратегічно відповідно до різних контекстів під час спеціально організованого навчання. Отже, стратегічному мисленню можна і потрібно навчати під час освітнього процесу з іноземної мови у закладі вищої освіти.

Перспективою подальших досліджень є побудова ефективної методики формування англійської мовної навчально-стратегічної компетентності з урахуванням особливостей і характеристик стратегічного мислення. Отже, оволодіння англійською мовною навчально-стратегічною компетентністю майбутніми вчителями початкової школи на відповідному рівні вимагає інтенсивної роботи, а ефективна організація освітнього процесу з урахуванням стратегічного мислення у немовному закладі вищої освіти значно прискорить цей процес.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виханський О.С. 2016. Научение как основа стратегичности поведения. ЭКО (4): 103-116.
2. Конотоп О.С. Вимоги до іншомовної практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграції. Інноваційна педагогіка. 2020. № 8. С. 57-61.
3. Конотоп О.С. Навчально-стратегічна компетентність у контексті сучасних вітчизняних науково-методичних досліджень. Педагогічний альманах. 2018. Випуск 39. С. 44-50.
4. Конотоп О.С. Навчально-стратегічна компетентність у контексті сучасних зарубіжних науково-методичних досліджень. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія Педагогічні науки. № 7 (163). 2020. с. 193-197.
5. Конотоп О.С. Стратегічне мислення як основа формування іншомовної навчально-стратегічної компетентності у студентів немовних закладів вищої освіти. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 23–24 квіт. 2020 р.): у двох томах. Т. 2 / гол. ред.: О. М. Тогочинський. Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПТС, 2020. С. 343-346.
6. Констатнтинов Г. Стратегическое мышление. Москва: Синтегра СМ, 2015. 189 с.
7. Стрекалова Н.Д. Стратегическое мышление менеджеров: сущность, проблемы и подходы к развитию. Вестник СПбГУ. Менеджмент. 2018. Т. 17. Вып. 3. С. 384-411.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)»

FEATURES OF ORGANIZING THE INDEPENDENT WORK OF FUTURE BACHELORS BY SPECIALIZATION «PROFESSIONAL EDUCATION (CONSTRUCTION AND WELDING)»

У статті встановлено особливості організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)», пріоритетність самостійної роботи студентів у забезпеченні якості вищої освіти та вирішенні суперечностей її організації. Зроблено аналіз праць науковців, що дозволило констатувати багатоаспектність досліджень проблеми самостійної роботи здобувачів вищої освіти, актуалізацію функціональної ваги самостійної роботи в освітній діяльності, системі мотивів до продуктивного пізнання предметної сфери, яка вивчається, розвитку компетентностей самоосвітньої практики. Конкретизовано змістове наповнення поняття «самостійна робота здобувача вищої освіти» включенням філософсько-методологічних, педагогічних, психологічних, соціально-культурних та управлінських аспектів, в рамках яких здійснюється розвиток (саморозвиток) студентів як суб'єктів майбутньої професійної, дослідницької, соціальної, культурної та управлінської діяльності. Розглянуто характер самостійної роботи студента як компонента освітньої (самоосвітньої) діяльності щодо цілеспрямованого досягнення результатів засвоєння змісту компонентів освітньої програми, системного формування (розвитку) відповідних професійних та соціокультурних компетентностей, які плануються (самоплануються), організовуються (самоорганізуються) та виконуються під управлінням (самоуправлінням) викладача. Змодельовано зміст поняття «методика організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» як сукупності психолого-педагогічних складників, що містять визначену освітню мету, діяльність суб'єктів учіння, операційно-діяльнісні елементи, освітнє інформаційно-технологічне і технічно-ресурсне забезпечення, які забезпечують досягнення спроектованого результату самонавчання.

The article establishes the peculiarities of the organization of independent work of future bachelors specializing in "Professional education (Construction and welding)", the priority of independent work of students in ensuring the quality of higher education and solving contradictions in its organization. An analysis of the works of scientists was made, which made it possible to state the multifaceted nature of research on the problem of independent work of higher education students, the actualization of the functional importance of independent work in educational activity, the system of motives for productive knowledge of the subject area being studied, the development of self-educational practice competencies. The content of the concept of "independent work of a student of higher education" is specified by including philosophical-methodological, pedagogical, psychological, socio-cultural and managerial aspects, within which the development (self-development) of students is carried out as subjects of future professional, research, social, cultural and managerial activity. The nature of the student's independent work as a component of educational (self-educational) activity regarding the purposeful achievement of the results of assimilation of the content of the components of the educational program, the systematic formation (development) of relevant professional and socio-cultural competences, which are planned (self-planned), organized (self-organized) and performed under management (self-management) is considered. The teacher The content of the concept "methodology of organizing independent work of future bachelors specializing in "Professional education (Construction and welding)" was modeled as a set of psychological and pedagogical components containing a defined educational goal, the activities of learning subjects, operational and activity elements, educational information and technological and technical and resource support, which ensure the achievement of the projected result of self-study.

Ключові слова: самостійна робота, організація самостійної роботи, самостійна робота здобувача вищої освіти, навчальне завдання, методика організації самостійної роботи, дистанційне навчання.

Key words: independent work, organization of independent work, independent work of a student of higher education, educational task, method of organizing independent work, distance learning.

УДК 378:015.31:172.15
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.23>

Красильник Ю.С.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні потреби вищої освіти пов'язані, насамперед, з розвитком пізнавальної активності студентів, ствердженням їхньої життєвої позиції, яка б передбачала особисту відповідальність за результати навчальної діяльності, набуття відповідних професійних компетентностей. Таке світоглядне орієнтування суб'єктів освітнього процесу ініціює еволюційні його зміни в площині відповідного

моделювання, проектування, конструювання та цифрової трансформації, визнання пріоритету особистості з притаманним їй духовним, інтелектуальним, емоційно-вольовим та фізичним потенціалом. Значно зросла вага самостійної роботи у цілісному освітньому процесі в умовах воєнного стану. І. Крамаренко, Т. Корнішева, І. Сілютіна [4, с. 198] розглядають дистанційне навчання, адаптоване до умов війни, як єдину можливість зберегти

освітню галузь. О. Тамаркіна [12, с. 230] класифікує дистанційне навчання як позааудиторну самостійну роботу студентів, форму навчання, яка розв'язує навчальні завдання в конкретній навчальній ситуації, виробляє у студента психологічну настанову на самостійне поповнення своїх знань, вмінь під час розв'язання пропонованих завдань, сприяє формуванню у студента необхідного обсягу знань, умінь, навичок, що є поштовхом просування до вищих рівнів розумової діяльності, виступає важливою умовою самоорганізації, самодисципліни студента, забезпечує педагогічне керівництво самостійною навчальною, науковою діяльністю студента у процесі навчання. Проте, у підсумковому звіті «Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022)» [8], наголошується на тому, що найбільшими проблемами в організації дистанційної (онлайн-) освіти є: доступ до високошвидкісного Інтернету, відсутність технічних пристроїв для онлайн-викладання й навчання, нестабільність безпекової ситуації в регіонах і відсутність цифрових навичок в учасників освітнього процесу. Проведене опитування студентів А. Ярешко, А. Вородюхіною, М. Куліш [14] (n=50) показало, що студенти формально обізнані з поняттям «самостійна робота», але її значення в набутті професійних знань і вмінь недооцінюють (40%). 70% студентів відповіли, що працюють над виконанням завдань самостійної роботи систематично, 30% виконують таку роботу аврально, коли потрібно підготуватися до складання заліку або іспиту. На запитання про те, що заважає проведенню самостійної роботи, 40% студентів вказали на власну неорганізованість, 30% – відсутність відповідних умов, 30% студентів підтвердили низьку працездатність. Загалом проведене анкетування показало, що близько 70% студентів відповідально ставляться до виконання завдань самостійної роботи, до 30% – потребують постійної уваги щодо формування навичок та вмінь самостійної роботи з інформаційними та навчальними джерелами. Таким чином, пріоритетність самостійної роботи студентів у забезпеченні якості вищої освіти диктує необхідність вирішення суперечностей її організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз праць науковців дозволяють констатувати багатоаспектність досліджень проблеми самостійної роботи здобувачів вищої освіти: роль самостійної роботи у процесі формування фахово орієнтованих компетентностей студентів (К. Балабанова, Є. Гончарова, В. Демченко, Є. Ємельянова, А. Зачепа, О. Микитюк, Г. Никитюк); організація самостійної роботи студентів у системі дистанційного навчання (Е. Железнякова, І. Зміївська, В. Логвиненко, О. Тамаркіна); підвищення ефективності самостійної роботи студентів (В. Кондрачюк, Л. Коношевський, І. Левченко, П. Мамонов,

О. Нестеренко); форми, методи та засоби організації самостійної роботи студентів (О. Бережна, Л. Каськова, О. Колодій, Т. Коноваленко, Е. Колот, О. Малихін, М. Паюл, Ю. Солошенко, О. Сушко, Д. Хміль, О. Хміль); проблеми організації самостійної роботи у вищій школі (В. Буряк, Л. Грицюк, І. Вакулєнко, Н. Журавська, С. Завацький, С. Заскалета, О. Королюк, В. Луценко, М. Сірук, М. Солдатенко, І. Шайдур, І. Шимко); формування у студентів пізнавальної самостійності (Г. Адамів, П. Лузан, Л. Рябченко, М. Солдатенко); самостійна робота як фактор розвитку творчого потенціалу студентів (С. Архипова, А. Багмет, І. Багмет, О. Кочерга); психолого-педагогічні умови організації самостійної роботи студентів (Н. Вересоцька, Т. Гусак, Т. Лобода, Л. Онучак, А. Свертока, В. Семиченко). Вченими актуалізується функціональна вага самостійної роботи в освітній діяльності, системі мотивів до продуктивного пізнання предметної сфери, яка вивчається, розвитку компетентностей самоосвітньої практики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що вивчення проблеми самостійної роботи здобувачів вищої освіти стає полем конструктивних дискусій науковців та практиків, плідного обговорення отриманих результатів досліджень, кардинальних перетворень в освітній практиці, потрібно констатувати недовідомість розробленість даного питання в теоретичному та методичному вимірах у сфері підготовки майбутніх професіоналів за відповідними спеціальностями (спеціалізаціями).

Мета статті. Тому метою даної статті є встановлення особливостей організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)».

Виклад основного матеріалу. Створення інноваційного освітнього середовища високопродуктивного за рівнем самостійності здобувачів вищої освіти, на наш погляд, неможливе без якісно нового змісту вищої освіти, без належного рівня наукового-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення освітнього процесу, удосконалення дослідницької діяльності науково-педагогічних працівників, освітніх технологій та методик викладання, їх пошуку (розробки), введення в освітні програми та впровадження в практику. Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» за спеціальністю 015 «Професійна освіта» спеціалізації 015.31 «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» [7], яка реалізується в Київському національному університеті будівництва і архітектури (КНУБА), декларує мету щодо підготовки висококваліфікованих бакалаврів з достатнім рівнем професійної компетентності та соціальної відповідальності, здатних здійснювати як освітню діяльність з будівництва та зварювання для професійної

підготовки кваліфікованих робітників та молодших бакалаврів, виробничу діяльність з використанням основних принципів і законів будівництва та механічної інженерії із урахуванням потреб суспільства та ринку праці, а також подальшої професійної та професійно-наукової діяльності. Викладання та навчання реалізує студентоцентроване навчання, яке проводиться у формі лекції, мультимедійної лекції, інтерактивної лекції, бінарної лекції, практичних занять, лабораторних робіт, індивідуальних занять, консультацій, проходження навчальної, навчально-педагогічної, виробничо-педагогічної та педагогічної практик, виконання курсових робіт та проєктів на основі нормативно-правових документів, підручників, посібників, періодичних наукових видань, консультації з викладачами, складання атестаційного екзамену, а також самостійного навчання. Науково-педагогічні працівники КНУБА постійно оновлюють зміст компонентів освітньої програми у зв'язку з динамічними змінами в законодавчому полі, потребами здобувачів вищої освіти, випускників, викладачів та інших стейкхолдерів, розширенням співпраці з вітчизняними закладами освіти, активізацією участі викладачів та студентів у міжнародних наукових та освітніх проєктах тощо. З метою поліпшення організаційно-методичного забезпечення освітнього процесу створено сайт Інтернет-підтримки на платформі Moodle 3 (<http://org2.knuba.edu.ua>), на якому подано навчальні дисципліни, які викладаються кафедрами. Вебсторінка кожної навчальної дисципліни має обов'язкову частину, що містить основні відомості та електронні версії документів, що складають її інформаційно-методичне забезпечення: робочу програму, методичні вказівки для виконання лабораторних, практичних, курсових проєктів, рекомендовану літературу, питання екзамену (заліку), систему оцінювання, конспекти лекцій, завдання для практичних (лабораторних занять), самостійної роботи тощо. У факультативній частині розміщуються оголошення, інформаційні файли, посилання на Інтернет-ресурси, відеозаписи занять, тести тощо. Окрім того, сьогоденні умови функціонування освітнього процесу детермінують перехід до змішаного навчання. Ми погоджуємося з Н. Постригач [10] про те, що поєднання різних педагогічних практик очного та онлайн-навчання, гнучкість навчання, урахування індивідуального стилю навчання, постійна й полегшена доступність навчальних матеріалів, виявлення потреби щодо внесення змін до нормативної бази та перепідготовки кадрів, розроблення й можлива комерціалізація необхідного навчального контенту, модернізація елементів бізнес-моделі ЗВО, узгодження змісту освітніх програм, забезпечення постійного моніторингу якості освіти тощо є основними перевагами такого навчання. На нашу думку, враховуючи вимоги статті 16 Закону України «Про вищу

освіту» [11] щодо забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за допомогою освітньої програмою в системі гарантування ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти до основних переваг змішаного навчання потрібно додати його широкі інформаційно-технологічні можливості створення продуктивних дидактичних умов активізації пізнавальної діяльності студентів у формальному, неформальному та інформальному вимірі, організації самостійної роботи.

Стаття 50 Закону України «Про вищу освіту» [11] визначає самостійну роботу як форму освітнього процесу у ЗВО разом з навчальними заняттями, практичною підготовкою та контрольними заходами. Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу в КНУБА» [9] до самостійної роботи студента належить: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідна робота. Вона становить від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни (в межах 16–30 годин щотижня). Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається робочою навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача та забезпечується системою навчально-методичних засобів, у тому числі електронні навчально-методичні комплекси дисциплін, розміщені на освітньому сайті КНУБА. У Положенні вказується, що методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Суттєвим, на нашу думку, є твердження про те, що матеріал навчальної дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виносять на підсумковий контроль.

На основі викладених авторами результатів наукових досліджень [5, 12, 13, 14] ми можемо конкретизувати змістове наповнення поняття «самостійна робота здобувача вищої освіти», включенням, з урахуванням властивості студентам відповідного рівня самостійності у процесі розв'язання навчальних завдань, самокерованості, мотивованості, працездатності, цілеспрямованості щодо досягнення освітніх цілей, філософсько-методологічних, педагогічних, психологічних, соціально-культурних та управлінських аспектів, в рамках яких здійснюється їхній розвиток (саморозвиток) як суб'єктів майбутньої професійної, дослідницької, соціальної, культурної та управлінської діяльності. Самостійна робота студента розглядається нами як компонент освітньої (самоосвітньої) діяльності щодо цілеспрямованого досягнення результатів засвоєння змісту компонентів освітньої програми, системного формування (розвитку) відповідних

професійних та соціокультурних компетентностей за визначеними навчальними завданнями (репродуктивного, частково-пошукового, творчо-дослідницького характеру), які плануються (самоплануються), організуються (самоорганізуються) та виконуються під управлінням (самоуправлінням) (змістово-інформаційним, техніко-технологічним, контрольно-коригувальним, адаптивно-рефлексивним) викладача. Самостійна робота студента повинна здійснюватися з урахуванням детермінант навчально-пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти та освітньої взаємодії, можливостей доступу до баз знань з метою їх інтегрування, складеної системи знань, навичок, умінь, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність майбутнього професіонала до професійної діяльності та продукування нових знань, нарощення інтелектуального та емоційно-вольового потенціалу.

Саме таке трактування дає можливість підкреслити важливість управлінського аспекту для ефективної самостійної пізнавальної діяльності студентів. Н. Лисенко, О. Лисенко та М. Матішак [6] акцентовано увагу на ролі викладачів у процесі формування професійної компетентності здобувачів вищої освіти шляхом використання традиційних та інноваційних форм організації самостійної роботи. Дослідниками розроблено алгоритм організації та керівництва самостійною роботою студентів шляхом впровадження вибіркового дисципліни. А саме: професійна спрямованість освітнього компонента (навчально-змістові лінії мають спонукати студентів до активності, ефективної міжособистісної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу); обсяг і розподіл годин, передбачених для вивчення вибіркової дисципліни; максимальна індивідуалізація змісту самостійної роботи (врегулювання інтенсивності та продуктивності освітньої діяльності). В. Демченко, К. Балабанова, Є. Ємельянова [2] також зосередили увагу на організації самостійної роботи в межах компетентнісного підходу, що вимагає диференціації студентів за рівнями професійної навченості: високий – студенти із високою мотивацією до навчання, сформованими навичками самоорганізації та наявністю творчих здібностей; вище середнього – з необхідністю підвищення мотивації навчання за допомогою виконання творчих завдань; середній рівень – з проблемами самоорганізації та розвитку інтелектуальних здібностей, комунікативної активності; знижений рівень – з відсутністю пізнавальної мотивації та комунікативної активності.

О. Лемберським [5] схарактеризовано типи та особливості самостійної роботи студентів. Нас цікавлять результати отримані науковцем, які свідчать про те, що студенти, які ставлять власні цілі навчання, мають більше впевненості, щоб брати на себе складніші завдання, незалежно

від здібностей, їх самооцінка залишається високою навіть у разі невдачі. У цьому випадку роль викладача полягає в акцентуванні уваги студентів на застосуванні ефективних стратегій для досягнення поставлених цілей навчання, плануванні дій, моніторингу прогресу в досягненні мети та оцінці результатів, розвитку компетентностей до незалежного навчання. Н. Вересоцька [1] у самостійній роботі виокремлює певні ознаки: виконання роботи без сторонньої допомоги, опора на власні знання, вміння, переконання, досвід, світогляд, вираз особистого ставлення, власна аргументація, прояв ініціативи та творчості.

Л. Тюття та І. Іванова [13] визначили умови ефективної реалізації інформаційної підтримки процесу навчання студентів для проведення самостійної роботи, які полягають: у навчально-методичному забезпеченні процесу навчання; інформаційних технологіях навчання; комп'ютерній інформаційній мережі – Інтернеті; наявності електронної бібліотеки.

Г. Драпак, М. Кочмарь, Т. Росола [3] приділили увагу психологічним аспектам формування мотивації до самостійної роботи студентів ЗВО, механізмам подолання психологічних бар'єрів, які виникають у процесі розкриття індивідуальних, творчих та професійних можливостей студентів. Такими бар'єрами, на думку науковців, є: шаблонізація мислення, значні трудозатрати, страх невизнання, спокуса вибору найлегшого шляху, ризик втратити односторонній, відсутність досвіду, лінь. А основними психологічними аспектами формування мотивації є можливість реалізації творчого потенціалу студентом, визнання індивідуальної значимості серед колективу, фінансові методи, реалізація яких дозволяє студентам адаптуватися до самостійного навчання та побачити в ньому можливість розкриття власного наукового, творчого та індивідуального потенціалу.

Аналіз наукових розвідок з питань самостійної роботи здобувачів вищої освіти [1, 3, 2, 6, 9] уможливив визначення поняття методики організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» як сукупності психолого-педагогічних складників, що містять визначену освітню мету (детерміновану змістом освітньої програми як єдиного комплексу що містить обсяг кредитів ECTS, перелік компетентностей випускника, нормативний зміст підготовки, сформульований у термінах результатів навчання, форми атестації, вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти); суб'єктів учіння; операційно-діяльнісні елементи (принципи, умови самонавчання, освітні завдання, техніко-освітній процес (форми, методи, засоби самонавчання); освітнє інформаційно-технологічне і технічно-ресурсне забезпечення для досягнення спроектованого

результату шляхом; комплекс об'єктивного оцінювання досягнення мети, належного коригування та мобільного розподілу ресурсів. В нашому розумінні особливості методики організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» детермінуються тим, що кожний суб'єкт освітнього процесу діє у середовищі, компоненти якого виступають джерелом навчальної інформації, яка формує визначенні компетентності за їхньої самостійної розумової діяльності, конструктивної освітньої взаємодії, рефлексивних дій та застосування інтерактивних технологій, що мають проблемно-пошуковий характер, базуються на особистісно-орієнтованому підході, включають чітко запланований результат навчання, стимулюють навчально-пізнавальний процес. Змістову основу самостійної роботи майбутніх бакалаврів складає навчальна проблемна ситуація та процес її вирішення. Варіативність операційного компоненту самостійної роботи забезпечується урізноманітненням технологій самонавчання, а саме: особистісне «відкриття» знань, умінь і навичок; навчальне дослідження (вивчення предметів у природних обставинах, спостереження, лабораторне дослідження, конструювання тощо); проєктування (здійснення творчих проєктів, інтегрування знань, навичок, умінь різних освітніх компонентів, галузей науки, техніки); розвиток дослідницьких вмінь, системного та критичного мислення, прояв власної творчої індивідуальності та створення відповідного продукту тощо; науково-дослідницька діяльність (поглиблення мотивації студента до майбутньої професійної діяльності через участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській, методичній роботі за планом кафедри або за індивідуальним планом – робота в наукових гуртках, проблемних групах, участь у наукових конференціях, семінарах, публікації у наукових виданнях, збірниках праць тощо); навчально-дослідницька робота (виконання курсових робіт, дослідницьких завдань під час навчальних практик); участь в організаційно-масових заходах (предметні олімпіади, огляди, конкурси наукових робіт тощо); моделювання майбутньої професійної діяльності (розвиток умінь вирішувати професійні (кваліпрофесійні) завдання, активна адаптація майбутнього бакалавра до професійного середовища. Таким чином, визначені освітньою програмою самоосвітні компетентності мають засвоюватися здобувачами вищої освіти як продукт їх пошуку та відкриття.

Висновки. Самостійна робота майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» є інтегральною системою, складовою частиною освітнього процесу, ефективність якої може бути досягнена за умови подання рефлексивно-пізнавального змісту навчальних завдань на рівні потреби високого

зосередження розумових сил здобувачами вищої освіти, пріоритетності особистісно-орієнтованого навчання щодо реалізації його цілей та завдань, використання засобів індивідуалізації самонавчання на основі знань, які різняться за рівнем складності, новизни, інтегрованості та подаються з урахуванням індивідуальності їх конкретного носія – суб'єкта учіння. Перспективами подальших розвідок у розглянутому питанні можуть стати дослідження змісту етапів реалізації методики організації самостійної роботи майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)»: підготовчого, змістово-процесуального, рефлексивно-аналітичного, контрольо-оцінювального та результативно-коригувального.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вересоцька Н. Теоретичні аспекти організації самостійної навчальної діяльності студентів на заняттях із загальнотехнічних дисциплін. *Молодий вчений*. 2020. № 6 (82). С. 316–323. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/985/944> (дата звернення: 18.01.23).
2. Демченко В., Балабанова К., Ємельянова Є. Реалізація компетентнісного підходу в самостійній роботі студентів закладів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 38. С. 34–40.
3. Драпак Г., Кочмарь М., Росола Т. Психологічні аспекти формування мотивації до самостійної роботи студентів ЗВО. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 3 (8). С. 189–201.
4. Крамаренко І., Корнішева Т., Сілютіна І. Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 4(9). С. 192–205.
5. Лемберський О. Самостійна робота студентів як основа сучасних науково-практичних тенденцій. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 34–37. URL: http://isp.poippo.pl.ua/article/view/212690/pdf_73 (дата звернення: 17.01.23).
6. Лисенко Н. В., Лисенко О. М., Матішак М. В. Самостійна робота студентів: шляхи вдосконалення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Випуск 88. С. 135–140. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38315/Lysenko_Matishak.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.01.23).
7. Освітньо-професійна програма «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» за спеціальністю 015 «Професійна освіта» спеціалізації 015.31 «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)». URL: <https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/015-B-OPP-Prof-osvita-Bud-zvartuv-2021.pdf> (дата звернення: 10.01.23)
8. Підсумковий звіт «Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня–24 червня 2022)». С. 6 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf> (дата звернення: 11.01.23).

9. Положення про організацію навчального процесу в Київському національному університеті будівництва і архітектури : наказ ректора від 07 травня 2019 р. № 217. URL: <https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Положення-про-організацію-навчального-процесу.pdf> (дата звернення: 16.01.23).

10. Постригач Н. О. Переваги використання змішаного навчання в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2022. С. 28–31. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 17.01.23).

11. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/1556-18> (дата звернення: 16.01.23).

12. Тamarкіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 34. Том 5. С. 228–231.

13. Тюття Л., Іванова І. Самостійна робота студентів в умовах інформаційного навчального середовища. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/145> (дата звернення: 18.01.23).

14. Ярешко А. Г., Вородюхіна А. К., Куліш М. В. Самостійна робота студента як фактор професійної досконалості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200104869.pdf> (дата звернення: 12.01.23).

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

THE FORMATION OF PEDAGOGICAL STYLE OF COMMUNICATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

У статті розкрито особливості професійного становлення майбутніх учителів початкових класів, наголошено на проблемах формування їхнього стилю виховної діяльності в умовах сучасної школи. Спілкування – складний і багатогранний процес взаємодії людей у спільній діяльності, що забезпечує розмаїття життєдіяльності, життєтворчості та стосунків особистості. Саме в спілкуванні відбуваються сприйняття, розуміння та поцінування людини людиною, тому в цій розвідці зацентовано увагу на спілкуванні, сутності педагогічного спілкування, виокремлено та описано його стилі.

Зазначено, що педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача зі здобувачами освіти на заняттях та поза ними, що має певні педагогічні функції та спрямоване на створення сприятливого клімату чи оптимізацію навчальної діяльності. Це особливе спілкування, специфіка якого обумовлена різними соціально-рольовими та функціональними позиціями суб'єктів спілкування, тобто викладача та студента.

Зауважено, що проблеми педагогічного спілкування становлять основу професійної діяльності викладача закладу вищої освіти. Виокремлено основні напрями педагогічного спілкування: 1) планування комунікативної структури майбутньої діяльності; 2) організація безпосередньої взаємодії з аудиторією під час налагодження контакту з нею; 3) управління розвитком педагогічного процесу.

З'ясовано, що здатність до спілкування завжди вважалася найважливішою людською якістю, тим паче для викладача. Оптимальне педагогічне спілкування в процесі навчання створює найкращі умови для розвитку мотивації студентів, правильного формування педагогічного стилю спілкування майбутніх учителів, створення сприятливого емоційного клімату на заняттях. Наголошено на тому, що керівництво взаємовідносинами, які сприяють продуктивній навчальній роботі, вимагає знань особливостей спілкування взагалі, а педагогічного – насамперед.

Ключові слова: професійне становлення, педагогічні здібності, професійна підготовка, виховна діяльність, спілкування.

The article reveals the peculiarities of the professional formation of future primary school teachers, emphasizes the problems of forming their style of educational activity in the conditions of a modern school. Communication is a complex and multifunctional process of interaction between people in common activities, which ensures the diversity of life activities, creativity and personal relationships. It is communication when we percept, understand and appreciate people therefore, in this investigation, the essence of pedagogical communication, and typical communication styles are highlighted and described. It is pointed that pedagogical communication is a professional communication of a teacher with students in and outside the classes, which has certain pedagogical functions and is aimed at creating a conducive climate or optimizing educational activities. This is a special communication, the specificity of which is determined by different socio-roles and functional positions of the subjects of this communication, that is, the teacher and the student. The problems of pedagogical communication form the basis of the professional activity of a teacher at a higher education institution are pointed out. The main areas of pedagogical communication are highlighted: 1) planning the communicative structure of future activities; 2) organization of direct interaction with the audience while the contact is establishing 3) management of the development of the pedagogical process. It was found that the ability to communicate has always been considered one of the most important human quality, especially for a teacher. Optimal pedagogical communication in the learning process creates the best conditions for the development of student motivation, the correct formation of pedagogical communication style of future teachers, and the creation of a conducive emotional climate in classes. It is emphasized that the management of relationships that contribute to productive educational work requires knowledge of the peculiarities of communication in general, and primarily of pedagogical knowledge.

Key words: professional formation, professional and pedagogical abilities, professional training, educational activity, communication.

УДК 378.013: [373.3.011.3-051:005.57]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.24>

Купіна І.О.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри теорії і методики
викладання філологічних дисциплін
у дошкільній, початковій і спеціальній
освіті

Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Радчена І.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних
дисциплін у дошкільній, початковій
і спеціальній освіті

Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виклики реалій часу, що спостерігаємо на початку XXI століття, зумовлені стрімким розвитком технологічного виробництва, інформатизацією суспільних процесів та пошуком нових освітніх перспектив. Сьогодні можна констатувати, що інформатизація, яка пройшла всі сходи в системі освіти, як і раніше, реалізується в умовах стійкого традиційного підходу, але прагне підвищення якості навчання та виховання громадян України.

Сенс професії вчителя полягає у формуванні особистості учня, у передаванні від покоління до покоління досягнень суспільної культури, вікових надбань людства. Залежно від того, якою мірою готовий майбутній учитель початкових класів до цієї місії, якими будуть його перші кроки професійної діяльності, багато в чому залежить майбутнє нашої держави.

І. Купіна зауважує: «Сучасний технологічний і соціально-економічний розвиток суспільства

актуалізує потребу у фахівцях, здатних нестандартно вирішувати нові проблеми, уносити новий зміст у всі царини життєдіяльності. Виконати цю потребу можна шляхом збереження й примноження інтелектуального потенціалу країни, тобто висококваліфікованих компетентних кадрів» [3, с. 119].

Успішне оволодіння педагогічною майстерністю, удосконалення педагогічної техніки надає майбутньому педагогові впевненості у своєму правильному виборі професії, що є поштовхом до швидкої адаптації в умовах сучасної школи.

Таке ставлення до формування професійної особистості здобувача вищої освіти дає змогу вже як майбутньому вчителю успішно розв'язувати специфічні завдання навчального і виховного процесу, правильно орієнтуватися у визначенні оптимальних умов педагогічного впливу на особистість учня.

Отже, одним з основних та пріоритетних напрямів закладу вищої освіти в педагогічній підготовці майбутніх учителів є навчання та вдосконалення їхньої готовності до професійної діяльності, яка характеризується цілями та завданнями, певною спрямованістю, засобами досягнення мети, формування стилю спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть проблема професійного становлення вчителя початкової школи стала предметом уваги багатьох дослідників. Зазначену проблему аналізували такі науковці, як Н. Бережнова, О. Бодаєв, В. Бондаренко, Л. Волченко, С. Гарькавець, В. Гриньова, Т. Зарецька, С. Луців, А. Маркова, Г. Мешко, Л. Полосова, В. Омеляненко, І. Руденко, О. Савченко, С. Устименко, Л. Філатова.

Так, О. Савченко, досліджуючи проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів зазначає, що для професійного становлення майбутнього вчителя «... необхідно гармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні та методичні знання, уміння, способи діяльності, посилити їхню професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність їхньої базової підготовки через запровадження державних стандартів, зміну об'єктів моніторингу, створення умов для персоніфікованої педагогічної освіти» [7, с. 124].

С. Луців слушно зауважує: «Можна стверджувати, що педагогічне спілкування – це система органічної соціально-психологічної дії учителя-вихователя і вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямоване на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості» [4, с. 169].

С. Гарькавець наголошує на тому, що «Стиль спілкування також є відбиттям звичок, стереотипів

індивіда, його особистісних особливостей. У педагогів стиль спілкування може залежати від їхнього ставлення до учнів і колег, яке може бути негативним, позитивним, індивідуальним і ситуативно зумовленим» [1, с. 49].

Зазначена проблема є актуальною, фахівці аналізують різні засоби формування педагогічного спілкування, але останні потребують дослідження саме в майбутніх учителів початкових класів у нових реаліях життя.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Продовжується реформування освітніх процесів в Україні, особливо в умовах воєнного стану, спрямоване на оновлення змісту, удосконалення технологій навчання та виховання. Одним із пріоритетних завдань освітньої організації вищої освіти України є завдання професійної підготовки фахівців, які могли б у своїй майбутній педагогічній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання та практичну підготовку з постійно оновленими вимогами інформаційного суспільства.

У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах воєнного стану та інформатизації освіти. Актуальність проблеми модернізації педагогічної освіти зумовлена реаліями сьогодення.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці виявлення схильності майбутніх учителів початкових класів до вибору стилю педагогічного спілкування. Завдання дослідження:

- охарактеризувати стилі педагогічного спілкування відповідно до сучасних теорій;
- виявити стилі педагогічного спілкування, які превалюють у викладачів;
- виявити схильність майбутніх учителів початкових класів до вибору стилю педагогічного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль педагогічної спрямованості у формуванні майбутнього вчителя відіграє ставлення до професії, що базується на внутрішній детермінації професійної діяльності. Становлення вчителя початкової школи неможливе без адаптаційних процесів, які можуть бути зрозумілі в тому разі, коли ідеальні прагнення будуть співвіднесені з умовами певної професійної поведінки, при зіставленні того, що думають студенти про себе та майбутній фах. Опис способу вирішення педагогічних завдань, що постійно постають перед педагогом, не лише доповнюють знання про його професійне становлення, а й дозволяють зазирнути у внутрішній світ здобувачів освіти, їхню взаємодію із соціумом.

У процесі цієї взаємодії розвиваються педагогічні здібності, інтуїція, пильність, збагачується ерудитія майбутнього вчителя як основи високого

професіоналізму та творчої ініціативи, удосконалюється педагогічна техніка, повною мірою зумовлена специфікою спілкування як особливої діяльності, тобто взаємодія зі студентами, що пронизує всі сторони життєдіяльності та не регламентується жодними термінами. Умовою ефективності впливу є збереження контакту викладача зі здобувачем освіти після формального завершення навчання. Посилання на збереження контакту означає насамперед сенс взаємної потреби в спілкуванні та поглиблення його змісту.

Практичне входження в педагогічне спілкування супроводжується перебудовою оцінних орієнтацій, виробленням відповідних умінь, навичок, стійких способів діяльності. Головна рушійна сила спілкування майбутнього вчителя – відоме протиріччя між його підготовленістю, попередніми уявленнями про школу, учительську працю, соціальними очікуваннями та реальними вимогами, конкретними умовами діяльності, повсякденною шкільною практикою. Накопичений у закладі освіти теоретичний потенціал має бути реалізований у практичній діяльності, утілений у реальну поведінку професіонала.

Пріоритетним завданням є пошук адекватних показників, що характеризують формування власного стилю спілкування майбутнього вчителя, тому, досліджуючи проблему соціально-професійного становлення студента, основну увагу маємо приділити саме цьому. Своєрідність початкового періоду професійної діяльності – зворушливі перші враження, які так чи так співвідносяться з першими уявленнями про учительську працю. З цього зіставлення можна зробити висновки, які багато в чому однобічні, суперечливі, нестійкі. Але ефект першого враження здійснює певний внесок у подальший процес професійного становлення педагога.

Вивчення діяльності педагога вимагає глибокого та всебічного усвідомлення умов, за яких відбувається поінформованість про основні засоби й методи, що відповідають практичним умінням. Особливості перебігу початкового періоду діяльності детермінують її розгортання наступних сходинах. Становлення педагогічного стилю – процес накопичення професійного досвіду вчителем. Труднощі, що виникають спочатку, стимулюють активність майбутнього педагога, спрямовану на їхнє подолання. У важкій ситуації здобувачі вищої освіти, як і молоді вчителі, покладаються насамперед на власні сили, намагаючись спочатку самостійно знайти потрібне рішення, і лише потім, у разі невдачі, звертаються за допомогою до колег та адміністрації школи.

Творчий пошук професійного становлення майбутнього вчителя багато в чому характеризує те, які проблеми прослідковуються в педагогічній діяльності: пов'язані з навчанням, дисципліною,

організацією колективу, моральними колізіями, взаємовідносинами з адміністрацією школи, психологічними труднощами. Зрозуміло, реальне педагогічне явище багатоганне за своєю сутністю. У ньому часом можна виокремити й організаційний і дисциплінарний, і моральний аспекти. Тяжким, навіть для вчителів, які мають певний практичний досвід, залишається вибір адекватних методів та засобів впливу на дітей. Переважними в повсякденній практиці виявляються методи словесного впливу: переконання, роз'яснення, навіювання, доказ; на другому місці – організація самостійних вчинків та дій учнів (стимулювання, залучення та спрямування їхньої поведінки, керівництво). Приблизно однаковою мірою студенти звертаються й до методів стимулювання діяльності та поведінки (заохочення, похвала, порада, прохання, довіра), до негативних (покарання, засудження, прохання, догана, критика). Однак у конкретних випадках майбутній учитель не вичерпує об'єктивно наявний у його розпорядженні багатий арсенал методів та засобів впливу.

Ефективним стає згодом і спілкування майбутнього вчителя з колективом учнів. Найбільш активні студенти починають охоплювати, як царину своєї виховної творчості, і звичайний урок, і позакласний захід, і повсякденні контакти з учнями.

На професійне самопочуття майбутнього фахівця великий вплив має організація учительської праці, з якою студенти ознайомлюються в процесі виробничої практики: і важке навантаження, і складний розклад, і надмірне проведення часу за гаджетами – усе це майже скасовує дозвілля. Тому одним із головних завдань сучасного закладу педагогічної освіти України є підготовка майбутніх вчителів початкової школи до безперервного професійного вдосконалення, постійного розвитку особистісного потенціалу у тісному взаємозв'язку з духовними цінностями, розвитку здібностей аналітичного мислення, формування інтересу, потреби в самоосвіті засобами інформаційно-комунікативних технологій.

Цікавою тенденцією, що набуває популярності з кожним роком, сьогодні є змога студентів брати участь у міжнародних освітніх програмах, а також отримувати гранти розвитку, що надаються на навчання, наукове дослідження, участь у заходах. Змога отримати фінансову допомогу від коледжу чи університету, від громадської організації чи приватного фонду досить високі. Міжнародні проекти для майбутніх учителів більшою мірою спрямовані на модернізацію навчального процесу; розвиток та поширення нових освітніх програм, навчальних матеріалів; зміцнення ролі вчителя в суспільстві та їхнього внеску у розвиток освіти.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів і прийомів, які використовує викладач під час взаємодії з тими, кого навчає,

Таблиця 1

№	Запитання	Стилі педагогічного спілкування					
		Ліберальний		Демократичний		Авторитарний	
		Відповідь «так» або «ні», %					
		«Так»	«Ні»	«Так»	«Ні»	«Так»	«Ні»
1	Чи бувають у Вас непорозуміння з оточенням?	8,1	5,4	5,4	43,2	35,1	2,7
2	Чи враховуєте Ви інтереси опонента під час дискусії?	2,7	5,4	37,8	5,4	-	48,6
3	Чи поцінуєте Ви колективне вирішення проблеми?	13,5	-	32,4	8,1	-	45,9
4	Чи будете Ви втручатися в життєдіяльність колективу в майбутньому?	2,7	-	-	37,8	56,7	2,7
5	Чи будете Ви радітися з колективом щодо пошуків шляхів і засобів розв'язання завдань?	5,4	-	45,9	2,7	45,9	-
6	Чи є правильним пригнічування ініціативи учнів?	-	8,1	-	62,1	29,7	-
7	Чи будете Ви контролювати Ваших майбутніх вихованців?	2,7	2,7	5,4	54	35,1	-
8	Чи будете потурати будь-яким діям дітей?	10,8	-	18,9	5,4	-	43,2
9	Чи вважаєте правильним пасивне спостереження за подіями в школі?	37,9	-	29,7	-	-	32,4
10	Чи треба проводити в школі День учнівського самоврядування?	17,1	-	62,1	-	-	20,8

а також з їхніми батьками та колегами по роботі [5]. Загалом виокремлюють три основних стилі спілкування: авторитарний стиль, що ґрунтується на безпосередньому підкоренні окремої людини або колективу владній особистості [2]; ліберальний стиль спілкування – в основі безпринципне ставлення педагога як до позитивних, так і до негативних дій вихованців, характеризується потуранням будь-яким їхнім діям [2]; демократичний стиль ґрунтується на врахуванні думки колективу в організації життєдіяльності вихованців [2].

Дослідження проведено на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. В експерименті брали участь 37 здобувачів освіти 21 групи першого (бакалаврського) рівня й 53 групи другого (магістерського) рівня факультету початкового навчання. На першому етапі дослідження було визначено стилі спілкування викладачів факультету зі студентами, були використані методи спостереження та опитування. Отримані результати показали, що в 74 % викладачів домінує демократичний стиль, у 19% – ліберальний стиль, а 7% – схильні до авторитарного стилю. Наступним етапом дослідження було виявлення схильності майбутніх учителів початкових класів до вибору стилю педагогічного спілкування. Результати анкетування наведені в табл. 1.

Із отриманих результатів можна зробити висновки, що студенти для подальшої роботи в школі обирають демократичний стиль педагогічного спілкування, який самі сприймають краще в процесі навчання в закладі вищої освіти. Такий стиль

є дієвим способом для формування дружніх стосунків між викладачем та студентом під час розв'язання освітніх завдань. Демократичний стиль найефективніший. Студенти самі виявляють зацікавленість до роботи, позитивну особисту мотивацію до діяльності. Значно підвищується якість та оригінальність виконання завдань. Групова згуртованість, почуття особистої гідності, самоповаги, взаємодопомога й дружелюбність у взаєминах – усе це в демократичній групі розвивається на високому рівні. Право на помилки, урівноважені відповідальністю, породжують самостійність, змогу безболісного шляху в доросле життя, самореалізацію особистості.

Висновки. Спілкування є найважливішим інструментом педагогічної діяльності фахівця. Аналіз стилю спілкування доцільно розпочинати із визначення його типів. Формування стилю педагогічного спілкування та взаємодії викладача й студентів в освітньому середовищі – це складний і багатоплановий процес, заснований на суб'єкт-суб'єктних відносинах, що породжується потребою в спільній діяльності й містить обмін пізнавальною та емоційною інформацією, вироблення стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння одне одного, спрямоване на становлення та розвиток особистості майбутнього компетентного вчителя початкових класів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі стилів педагогічного спілкування як таких, що створюють найкращі умови розвитку учня в реаліях сьогодення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навчальний посібник. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021. 100 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навчальний посібник для вузів. Київ : Знання, 2006. 311 с.
3. Купіна І. О. Шляхи підвищення комунікативної компетентності студентів факультету дошкільної освіти / *Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр.* Харків : ХНПУ, 2018. Вип. 45. С. 117–127.
4. Луців С. Педагогічне спілкування як засіб формування мовної освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 9 (Ч. 2), 2014. С. 167 – 172.
5. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії. Київ : Академвидав, 2010. 200 с.
6. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання. Київ : «Знання», 2008. 415 с.
7. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової школи : посіб. для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., доповн., переробл. Київ : Богданова А.М., 2009. 226 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

SOME ASPECTS OF MODERN TEACHING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS

Статтю присвячено дослідженню деяких аспектів сучасного викладання української мови у процесі формування професійної компетентності іноземних студентів.

Звертається увага на те, що сформованість професійно-компетентного фахівця, максимальне розкриття інтелектуального потенціалу кожної особистості виявляється сенсом сучасної освіти і об'єктом наукових досліджень психології та педагогіки. Когнітивна психологія створила новий напрям у педагогіці – когнітивне навчання, яке передбачає професійну спрямованість не тільки змісту навчальних матеріалів, а також наявність технологій, які формують професійні вміння.

Підкреслюється, що першочерговим завданням реалізації когнітивних технологій мовної підготовки є спрямованість діяльності викладачів щодо визначення іноземними студентами формування професійної компетентності необхідно умовою для успішної соціалізації в суспільстві.

Також акцентується увага на тому, що у процесі реалізації когнітивних технологій, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання, слід виділити такі важливі компоненти, як діагностика його здібностей і потенційних можливостей та ефективний контроль якості засвоєння матеріалу. Розглядається таке явище, як фідбек.

Вважаємо, що найважливішим компонентом сучасних когнітивних технологій у мовній підготовці є організація ефективної системи контролю, який дозволяє визначити ефективність навчальних технологій.

Звертається увага на те, що на заняттях з української мови з метою формування професійної комунікативної компетентності необхідно використовувати технології, які більш відповідають комунікативним потребам іноземних студентів. В умовах дистанційного навчання це може бути технологія, яка отримала назву «Перевернутий клас».

Особлива увага приділяється, зокрема, діалогічним методам навчання, семінарам-дискусіям, проблемному навчанню, когнітивним картам, які належать до когнітивно орієнтованих технологій.

Ключові слова: викладання української мови, професійна компетентність, іноземні

студенти, когнітивно орієнтовані технології.

The article is devoted to the study of some aspects of modern teaching of the Ukrainian language in the process of formation of professional competency of foreign students.

Attention is drawn to the fact that the formation of a professionally competent specialist, the maximum disclosure of the intellectual potential of each individual is the meaning of modern education and the object of scientific research in psychology and pedagogy. Cognitive psychology has created a new direction in pedagogy – cognitive training, which implies a professional focus not only on the content of educational materials, but also on the availability of technology which form professional skills.

It is emphasized that the primary task of the implementation of cognitive technologies of language training is the orientation of teachers' activities to determine the formation of professional competence by foreign students as a necessary condition for successful socialization in society.

Attention is also focused on the fact that in the process of implementing cognitive technologies aimed at increasing the level of language training of foreign students in the conditions of vocationally oriented education, such important components as the diagnosis of his abilities and potential opportunities and the effective control of the quality of learning the material should be highlighted. Such a phenomenon as feedback is considered.

We believe that the most important component of modern cognitive technologies in language training is the organization of an effective control system that allows determining the effectiveness of educational technologies.

Attention is drawn to the fact that in Ukrainian language classes, in order to develop professional communicative competence, it is necessary to use technologies that better meet the communicative needs of foreign students. In the conditions of distance learning, this can be a technology called "Flipped Classroom".

Special attention is paid, in particular, to dialogic teaching methods, discussion seminars, problem-based learning, and cognitive maps, which belong to cognitively oriented technologies.

Key words: teaching the Ukrainian language, professional competence, foreign students, cognitively oriented technologies.

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.25>

Левченко Я.С.,

доктор наук з галузі «Управління та адміністрування»,

професор кафедри економіки і підприємництва

Харківського національного

автомобільно-дорожнього університету

Семененко І.С.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри мовної підготовки

Харківського національного

автомобільно-дорожнього університету

Необхідність нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що викликана сучасними умовами розвитку суспільства, неодмінно вносить корективи у підготовку фахівця. Сформованість професійно-компетентного фахівця, максимальне розкриття інтелектуального потенціалу кожної особистості виявляється сенсом сучасної

освіти і об'єктом наукових досліджень психології та педагогіки.

Когнітивна психологія створила новий напрям у педагогіці – когнітивні чи когнітивно орієнтовані технології навчання. Під когнітивними педагогічними технологіями розуміється навчальний процес, в якому інтелектуальний розвиток студентів

базується на модульному представленні вивчаємої інформації.

Метою статті є розгляд деяких аспектів сучасного викладання української мови, зокрема впровадження когнітивно орієнтованих технологій, у процесі формування професійної компетентності іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень. У дослідженнях останніх років увага вчених зосереджена на педагогічних аспектах підготовки іноземних громадян. Так, низка наукових праць свідчить про неухильне зростання інтересу науковців до проблем навчання іноземців в Україні, при цьому особливо активно досліджено дидактичні основи підготовки іноземних студентів у ЗВО (А. Бронська, А. Нікітін, О. Суригін); проблеми підготовки іноземних громадян до навчання у технічних університетах (П. Баришовець, Н. Булгакова, Е. Лузик); адаптаційні процеси як підґрунтя аккультуризації іноземного студента у навчальному середовищі українських ЗВО (М. Іванова, Н. Тіткова, І. Ширяєва). Інноваційними методами навчання займалися (С. Сакович, М. Черкасов, А. Шаяхметова, І. Гревцева, О. Николенко, Е. Худайберганова, Б. Гулиметова, В. Бимурзина, Н. Петрова).

Питаннями диференційованого навчання займалися А. Степанова-Камиш, О. Панкратов, Т. Гришина; критеріями оцінювання отриманих знань – А. Жуковська, В. Майорський, І. Булах, Н. Титова, Г. Васьківська, Н. Борбич, С. Кузіна, З. Бощенко [7].

Вивчення проблеми дистанційної освіти лежали у площині досліджень як зарубіжних (D. Adelstein, L. Archambault, M. Barbour, J. Borup, C. Cavanaugh, T. Clark, C. Keeler, A. Molnar, E. Murphy, A. Picciano, M. Roblyer, J. Watson), так і вітчизняних науковців (В. Биков, О. Колесніков, В. Кухаренко, С. Сиротенко, С. Шаран). Використання системи Moodle щодо підвищення ефективності навчального процесу досліджували А. Al-Ajlan, С. Huang, G. Kakasevski, H. Zedan, H. Болюбаш, Т. Коваль, В. Логвіненко, А. Мищишен, Є. Смирнова-Трибульська, Ю. Триус, В. Франчук та ін. [3].

Питання реалізації когнітивно орієнтованих технологій перебувають у сфері інтересів таких науковців, як Т. Шаргун, Г. Бушко, Ю. Мосіна, М. Бершадський, В. Бондар, В. Кремень, А. Нагорнова, Ю. Нагорнов, М. Зембицька, Ю. Романова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема реалізації когнітивно орієнтованих технологій у навчанні для формування професійної компетентності студентів, як чинника оптимізації процесу професійної підготовки, є дуже актуальною в педагогічному аспекті. Водночас, вона є недостатньо дослідженою стосовно професійної підготовки іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Мета когнітивного навчання полягає в розвитку розумових здібностей студентів, які покращують процес навчання. За цих умов увага зосереджується не на фактичній передачі інформації, а на усвідомленій і вмотивованій діяльності, спрямованій на отримання знань, і це спонукає студентів до роздумів, підвищує ментальну активність. За такого підходу до навчання ґрунтовний аналіз базується на когнітивній роботі, а усвідомлення виступає фактором, здатним забезпечити перенесення знань із однієї навчальної дисципліни на іншу, а також сприяє розвитку вольового контролю над розумовою діяльністю [6].

Когнітивне навчання передбачає професійну спрямованість не тільки змісту навчальних матеріалів, а також наявність технології, які формують професійні вміння.

Розглянемо докладніше деякі компоненти, що впливають на ефективність мовної підготовки іноземних студентів.

Першочерговим завданням реалізації когнітивних технологій мовної підготовки є спрямованість діяльності викладачів щодо визначення іноземними студентами формування професійної компетентності необхідною умовою для успішної соціалізації в суспільстві.

Тому необхідно практикувати компетентнісний підхід, тобто розвивати у іноземних студентів не лише когнітивний інтелект, а навчати їх конструктивно виражати свої емоції та керувати ними, висловлювати свою думку, критично мислити, аналізувати, шукати різні варіанти рішень, мирно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за свої дії.

Оскільки професійна компетентність виявляється якістю, яка є вкрай необхідною для майбутніх фахівців, слід формувати у іноземних студентів внутрішні мотиви до оволодіння майбутньою професією у процесі реалізації когнітивних технологій мовної підготовки. Завданням викладача є знаходження способів перевтілення негативного зовнішнього мотиву в позитивний. Результатом такої роботи має стати переконання іноземного студента в тому, що завдяки спрямованості на саморозвиток та самоосвіту, він може одержувати задоволення від професійної реалізації, а значить і матеріальне винагородження.

Викладачам слід керуватись принципами впливу на особистість з метою активізації у неї таких станів, які сприяють отриманню задоволення від причетності до професійної спільноти. Це задоволення від отримання глибоких і міцних знань з фахової підготовки, уміння користуватися ними, знаходження шляхів удосконалення системи роботи.

У процесі реалізації когнітивних технологій, спрямованих на підвищення рівня мовної

підготовки іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання, слід виділити такі важливі компоненти, як діагностика його здібностей і потенційних можливостей та ефективний контроль якості засвоєння матеріалу.

У зв'язку з реформами змісту вищої освіти викладач має виконувати багато ролей, а не просто передавати знання. Він планує, керує, спостерігає, фасилітує, діагностує, оцінює, мотивує.

Одними з найважливіших ролей викладача є спостереження та оцінювання. Проте давати оцінку знанням студента потрібно, враховуючи вік, особистісні якості, характер. Надання комусь інформації щодо навчання називається фідбек.

Завданнями фідбеку є мотивація, заохочення, допомога в розумінні проблем навчання. Ключовою характеристикою фідбеку, яка відрізняє його від звичайного оцінювання, має бути наявність опису однакової кількості гарних і негативних рис.

Важливим аспектом навчання у вищій школі є можливість студента оцінити себе як майбутнього фахівця через організацію контрольних заходів. Ці заходи сприяють поширенню та систематизації навчальної інформації з дисципліни, формуванню позитивних мотивів їхньої навчальної діяльності та дають можливість викладачеві прогнозувати подальшу роботу.

Отже, найважливішим компонентом сучасних когнітивних технологій у мовній підготовці є організація ефективної системи контролю, який дозволяє визначити ефективність навчальних технологій.

Реалізація когнітивних технологій у процесі мовної підготовки іноземних студентів повинна базуватись на принципах диференціації способів педагогічного впливу з урахуванням індивідуальних знань студентів; створення нового навчального фахового матеріалу, робота з яким дає можливість суттєво підвищити рівень володіння мовою спеціальності, від чого напряду залежить вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців.

В умовах професійно-орієнтованого навчання іноземних студентів особливу увагу слід звертати на організацію навчальної діяльності іноземних студентів.

Отже, на заняттях з української мови з метою формування професійної комунікативної компетентності необхідно використовувати технології, які більш відповідають комунікативним потребам іноземних студентів. В умовах дистанційного навчання доцільно взяти до уваги технологію, яка отримала назву «Перевернутий клас».

Першовідкривачами цієї технології вважають вчителів хімії Аарона Самса та Джонатана Бергманна, які щоб не стояти постійно біля дошки, пояснюючи одне і теж багато разів у паралелі, записали та виклали відеолекції і навчальні заняття для учнів старших класів в інтернет.

Перевернуте навчання (flipped learning) передбачає можливість дивитися відеолекції, підготовлені викладачем у мережі, тобто самостійно проходити той матеріал, з яким мали би працювати у класі. А потім на занятті разом із учителем можна виконувати практичні завдання, закріплюючи теоретичні знання.

Отже, процес навчання має перевернутий вигляд: вдома – класна робота, а у класі – домашня.

До основної переваги такого уроку належить економне ставлення до часу і викладача, і учня. Учень має можливість у будь-який зручний час, у зручному місці неодноразово переглядати складні теоретичні модулі, а викладач, зробивши відеоматеріал, доповнювати його новими розробками.

Отже, професійну підготовку іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання розглядаємо як процес взаємодоповнення традиційних і нетрадиційних моделей заняття. Саме такий підхід сприятиме послідовності та систематичності у досягненні зазначеної мети – підвищення рівня мовної підготовки іноземних студентів, з метою формування в них професійної комунікативної компетентності.

До когнітивно орієнтованих технологій належать, зокрема, діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, когнітивні карти.

Діалогічні методи навчання – це методи взаємодії викладача і студента під час якої вони одержують мовні знання та в них формуються мовленнєві вміння.

Семінари, на думку Ягупова В.В., як традиційна форма навчання використовуються від стародавніх часів. Сьогодні у вищій школі вони носять переважно практичний характер, що створює сприятливі умови для їх застосування з метою розвитку професійного мислення, формування навчально-пізнавальної активності й творчого використання знань у навчальних умовах. Професійне застосування знань передбачає вільне володіння категорійно-понятійним науковим апаратом. Учні повинні навчитися виступати в ролі доповідачів і опонентів, набувати вмінь і навичок визначення інтелектуальних проблем та їх розв'язання, доведення і спростування, відстоювання своїх поглядів, демонстрування досягнутого рівня теоретичної підготовки. Якісному вирішенню цих відповідальних завдань сприяють різноманітні прийоми та способи активізації практичних занять. Хід семінару і характер обговорення на ньому складних теоретичних і практичних наукових проблем створюють сприятливі умови для їх моделювання і всебічного аргументованого аналізу. Через те педагог повинен удосконалювати методику обговорення питань, які підлягають вивченню,

уникати заслуховування виступів тільки окремих, найбільш сумлінних і активних учнів, а навпаки – організувати колективну роботу, яка забезпечує активну участь у ній кожного Учня [10].

Семінари бувають різні, їх можна проводити у формі дискусії, групового дослідження, взаємонавчання, інших видів.

Семінар-дискусія, який належить до когнітивно орієнтованих технологій, організується як процес діалогічного спілкування учасників, у ході якого формується практичний досвід обговорення та розв'язання теоретичних проблем і теоретико-практичне мислення майбутнього професіонала.

Дискусія надає можливості створити спеціальне психологічне тло під час спілкування партнерів, членів навчальної групи, які мають різну інформацію, на відміну від спілкування з викладачем. Це допомагає виявити творчі інтелектуальні здібності студентів, знищити бар'єри у спілкуванні та підвищити його продуктивність. Потрібна тільки методична майстерність викладача у підготовці такого семінару і, звісно, зацікавленість студентів в отриманні необхідних знань.

Проблемне навчання є методом навчання, в якому реальні проблеми використовуються у якості освітнього інструменту. Таке навчання, що базується на вирішенні проблемних завдань, вимагає застосування навичок критичного мислення та здібностей вирішення проблем за короткий час, допомагає систематизувати знання та поєднує навчання і реальне життя.

Джерелами ситуацій для проблемного навчання можуть бути сюжети з телебачення та інтернет-каналів, публікації з газет та журналів.

Когнітивні карти – останній метод навчання, що належить до когнітивно орієнтованих технологій, який ми розглядаємо у рамках нашого дослідження.

Цей термін був визначений психологом Едвардом Толманом протягом 40-х рр. Когнітивні карти створені, щоб орієнтуватися в чомусь невідомому, давати вказівки для запам'ятовування.

Когнітивні карти можуть бути декілька типів: каузальними, семантичними та концептуальними. Всі типи належать до ментальних моделей або схем.

Метод когнітивних карт використовується для визначення і представлення назовні суб'єктивних переконань індивіда про значущі поняття та відносини між цими поняттями.

Основними прийомами для створення когнітивних карт слугують каузальні, концептуальні та семантичні відображення.

Каузальне відображення являє собою сукупність причинно-наслідкових зв'язків між конструкціями системи переконань. За допомогою встановлення причинно-наслідкових зв'язків можна проаналізувати міркування конкретної людини.

Концептуальна карта – це графічне зображення, де посилання з мітками представляють тип взаємозв'язку між поняттями.

Концептуальні карти є корисними у формуванні ідей, розробці складних структур у процесі інтегрування нових і старих знань.

Семантичні карти чи карти ідей, використовуються для дослідження ідеї без обмежень нав'язаної структури.

Щоб зробити семантичну карту, слід розмістити в центрі вашого дослідження основну ідею, і працювати у всіх напрямках. Поступово виникає організована і постійно зростаюча структура, що складається з ключових слів і образів.

Завдяки тому, що когнітивні карти дозволяють розуму візуалізувати зображення для зменшення інтелектуального навантаження і збільшення розпізнавання інформації, їх використовують у різних областях, таких як: психологія, археологія, планування, географія, картографія, архітектура, управління, історія. В тому числі ними можна користуватися і в освіті.

Отже, з метою навчання іноземних студентів сприймати матеріал нерідною мовою, викладачам української мови слід впроваджувати навчальні технології, застосовувати сучасні методики та добирати матеріал таким чином, щоб студенти могли засвоїти особливості наукового стилю мовлення для розуміння змісту дисциплін, що вивчаються. Процес підбору навчальних матеріалів необхідно здійснювати разом з викладачами профільних дисциплін на матеріалі текстів зі спеціальностей, які викладаються у закладі вищої освіти.

Висновки. Сучасне викладання української мови має бути спрямоване на формування професійної компетентності іноземних студентів.

Компетентність, самостійність, готовність до прийняття рішень у ситуаціях альтернативного вибору, вміння швидко адаптуватися в політичних, соціальних і виробничих умовах, наявність мотивації до безперервної освіти та професійного росту виявляються критеріями якості підготовки фахівців. Тому зміст і технології вищої освіти, зокрема, когнітивно орієнтовані, мають орієнтуватися на формування сукупності спеціальних знань, умінь і досвіду діяльності, що визначаються загальнокультурними та професійними компетенціями, якими слід оволодіти для загальної компетентності майбутнього фахівця.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : методичний огляд / уклад. Л.А. Якимова. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.
2. Башкір О.І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка та психологія». Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44.

3. Бодик О.П. Особливості створення дистанційного курсу для студентів-філологів засобами платформи Moodle : Матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної конференція «MoodleMoot Ukraine 2021. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle» <https://2021.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=18> (дата звернення: 15.01.23).

4. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник /В. В Каплінський. – Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015 – 224 с.

5. Мойсеєнко Р.М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». Випуск 159. 2017. С. 97–103.

6. Романова Ю.Я., Зембицька М.В. Теоретичні аспекти застосування когнітивних технологій у процесі навчання: Інноваційна педагогіка:науковий

журнал – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. – Вип. № 10 (т. 3). – С. – 52-55

7. Семененко І.Є. Деякі особливості проблеми диференційованого оцінювання в системі дистанційного навчання: Інноваційна педагогіка:науковий журнал – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2022. – Вип. № 52 (т. 1). – С. – 139-143.

8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

9. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.

10. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА ПРОГРАМА ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОТЕРАПІЇ

EXPERIMENTAL RESEARCH PROGRAM ON OVERCOMING ANXIETY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN THROUGH PLAY THERAPY

Дослідження присвячене експериментально-дослідній програмі подолання тривожності молодших школярів за допомогою ігротерапії. На основі теоретичного дослідження проаналізовано, що дитяча тривожність особливо починає проявлятися з початком навчальної діяльності дітей. Тривожний стан дітей в молодшому шкільному віці прямо опосередковано залежить від батьків як на емоційному рівні (задоволення моральних потреб) та на фізичному рівні (задоволення інших соціальних потреб). Тому дуже важливим приділяти увагу стану дітей в цей період розвитку, щоб вони відчували себе комфортно та пережили адаптаційний період переходу з дитячого садку до навчального закладу. Встановлено, що найбільш дієвим методом в корекційній роботі з подолання тривожності є ігротерапія. Гра ще залишається частково провідною діяльністю дітей молодшого шкільного віку. В ігротерапії підбираються вправи, методи та техніки, які будуть завуальовано впливати на дитину та допоможе вирішити проблеми, з якими зіштовхнулася дитина. Під час ігротерапії педагогу потрібно уважно слідувати за кожною дією дітей, щоб допомогти у скорішому вивільненні страхів та почуттів. Аналізуючи етапи діагностичної роботи з молодшими школярами, виявили їх особистісні якості, які мають відношення до появи тривожності. Дослідження психологічних якостей, емоційної сфери та брехні, показує сильні і слабкі сторони школярів, через які може виникнути тривожність. Результати свідчать про наявність у молодших школярів тривожності, в більшій кількості тривожність дітей викликана стосунками в сім'ї та відносинами у класному колективі. На основі отриманих експериментальних даних, впровадили експериментально-дослідну програму «Життя без страху», яка мала на меті мінімізація напруженості, викорінення тривожності та формування самовпевненості та самоприйняття себе. Програма складалась з декількох блоків занять, які покроково вирішували внутрішні проблеми дітей. Підводячи підсумки проведеної експериментальної програми, можна стверджувати, що заняття були підібрані влучно для кожного учасника ігротерапії. Кожна вправа на заняттях була цікава і продуктивна. Діти активно брали участь у кожному завданні, розкривали свої страхи та переживання, відчували себе розкуто та впевнено з кожним наступним заняттям.

Ключові слова: діти молодшого шкільного віку, тривожність, експериментальна програма, ігротерапія.

The study is devoted to the experimental research program on overcoming anxiety of junior schoolchildren with the means of play therapy. Based on theoretical research, it is analysed that children's anxiety especially begins to develop with the beginning of children's educational activities. The anxious condition of children in primary school age directly depends on parents both at the emotional level (satisfaction of moral needs) and at the physical level (satisfaction of other social needs). Therefore, it is highly important to pay attention to the state of children during this period of development so that they feel comfortable and undergo the adaptation period of transition from kindergarten to school. It is established that the most effective method in correctional work to overcome anxiety is play therapy. Play is still partially the leading activity of primary school children. In play therapy, exercises, methods, and techniques are selected that will have a veiled effect on the child and help to solve the problems faced by the child. During play therapy, the teacher needs to closely follow every action of children to help in the early release of fears and feelings. Analysing the stages of diagnostic work with younger students, it was discovered their personal qualities that are related to the emergence of anxiety. The research of psychological qualities, emotional sphere and lies, revealed the strengths and weaknesses of students, which can cause anxiety. The results indicate the presence of anxiety in junior schoolchildren; in most cases, the anxiety of children is caused by family relationships and relationships in the school community. Based on the experimental data obtained, the experimental research program "Life without Fear" was implemented, which aimed to minimize tension, eradicate anxiety and build self-confidence and self-acceptance. The program consisted of several blocks of classes that step by step solved the inner problems of children. Summing up the results of the experimental program, it can be argued that the activities were selected accurately for each participant of play therapy. Each exercise in the training was both interesting and productive. Children actively participated in each exercise, revealed their fears and experiences, felt relaxed and confident with each subsequent lesson.

Key words: primary school children, anxiety, experimental program, play therapy.

УДК 373.3:37.091.33-027.22:796(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.26>

Леонова В.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»
Віцукасва К.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Присутність тривожності у дітей молодшого шкільного віку не є зараз новим явищем. Все частіше наукові праці присвячуються явищу дитячої тривожності, це питання обговорюється на наукових педагогічних, психологічних

та соціально-педагогічних конференціях. З виникненням та розповсюдженням різноманітних інтерактивних гаджетів діти понурюються в віртуальний світ, відволікаються від навчання та втрачають реальні соціальні контакти. Тому у дітей виникають нерозуміння з віртуальним та реальним світом. В них з'являються тривожні стани перед

школою, виконанням навчальних завдань та встановлення контакту з однолітками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники Булах І.С., Кузьменко С.В. у своєму дослідженні керувались працями зарубіжного вченого Г. Еберлейна, який наголошував на тому, що сама школа є фактором виникнення стресу. Вчена Співаковська А.С. вважає, що на виникнення тривожності в дитини впливає стиль сімейного виховання. На її думку сильна тривожність з'являється від завищеної вимогливості до дитини не зважаючи на її можливості. Звертаючись до досліджень вченої Мішиної Т.М., зацікавились її думкою, що причиною виникнення тривожних симптомів та розвитку неврозів, велике значення відводиться сімейним сваркам.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та апробації експериментальної програми соціально-педагогічної роботи щодо подолання тривожності дітьми молодшого шкільного віку засобами ігротерапії.

Методи дослідження: теоретичні та емпіричні: аналіз науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження, включене спостереження, усне та письмове опитування, методи статистичної обробки даних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після теоретичного дослідження стосовно проблеми тривожності молодших школярів [2] розроблено та апробовано експериментальну програму щодо подолання тривожності дітей засобами

ігротерапії. Експериментальну вибірку становили учні початкових класів від 8 до 10 років. На першому етапі проводили методику Айзенка на діагностику особистісних якостей дітей. Результати опитування учнів експериментальної та контрольної груп представлені в таблиці 1.

Аналізуючи перший етап діагностичної роботи проведений з молодшими школярами, вияснили їх особистісні якості, які мають відношення до появу тривожності. Так, дослідження психологічних якостей, емоційної сфери та брехні, показує сильні і слабкі сторони школярів, через які може виникнути тривожність. В емоційно нестабільних дітей з інтравертним типом психіки більш схильні до тривожних станів та емоцій, чим емоційно стабільні з екстравертним типом, так як другі направлені на позитивні думки, відносини та активну діяльність.

На наступному етапі дослідження проводили методику діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса. Тест містить в собі 58 запитань, відповіді на які будуть інтерпретуватись за 8 факторами, що покаже шкільну тривожність молодших школярів з різних боків. Отримані результати методики в експериментальній групі представлені в таблиці 2.

За фактором «загальна тривожність у школі» ми отримали такі результати: високий рівень – 21% ЕГ та 19% КГ, середній рівень – 39% ЕГ та 43% КГ, низький рівень – 40% ЕГ та 38 КГ. Даний синдром показує загальний стан загальної тривожності у школі, як дитина почуває себе у стінах школи,

Таблиця 1

Особистісні якості учнів експериментальної та контрольної груп на констатуючому етапі

Шкали	Рівні у %					
	низький		середній		високий	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
екстраверсія	17	14	36	41	47	45
інтроверсія	20	22	42	46	38	34
емоційна стабільність	12	18	55	52	33	30
емоційна нестабільність	25	27	64	66	11	7
брехня	34	30	45	48	21	22

Таблиця 2

Шкільна тривожність в експериментальній групі

№	Тривожні фактори	Рівні тривожності у %					
		високий		середній		низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	загальна тривожність у школі	21	19	39	43	40	38
2	переживання соціального стресу	19	20	42	38	39	42
3	фрустрація потреби в досягненні успіху	11	13	24	27	65	60
4	страх самовираження	32	33	48	50	20	17
5	страх ситуації перевірки знань	35	31	44	48	21	21
6	страх не відповідати очікуванням оточуючих	28	24	34	44	38	32
7	низька фізіологічна опірність стресу	17	18	26	28	57	54
8	проблеми і страхи у відносинах з вчителями	23	26	30	34	47	40
	Загальна шкільна тривожність	24	23	36	39	40	38

особливо коли включена в різноманітні процеси. Як бачимо достатньо високі результати на високому і середньому рівнях, що вказує на присутність тривожності у молодших школярів. Фактор «переживання соціального стресу». Високий рівень – 19% ЕГ та 20% КГ, середній рівень – 42% ЕГ та 38% КГ, низький рівень – 39% ЕГ та 42% КГ. Емоційний стан школяра, в даному випадку соціальний стрес, це викликано переживанням дитини щодо відносин з однолітками в школі та поза нею. В основному зв'язок з однокласниками учні ставлять на перше місце, так як знаходяться в шкільному колективі більшість свого часу. А також від шкільного колективу та відношення його до кожного учасника відображається і на навчанні і на інших соціальних зв'язках особистості. Фактор «Фрустрація потреби в досягненні успіху». Високий рівень – 11% ЕГ та 27% КГ, середній рівень – 24% ЕГ та 27% КГ, низький рівень – 65% ЕГ та 60% КГ. Це важкий психічний стан, що не дозволяє дитині розвивати потребу до успіху. Дитина подавлена і невпевнена у своїх силах, тому не прагне до лідерства, постійно пасе задніх, бо боїться проявити ініціативу. За результати не велика кількість учнів має таку проблему, що звичайно є плюсом у подальшій роботі з тривожними дітьми. Фактор «Страх самовираження» дає наступні результати: на високому рівні – 32% ЕГ та 33% КГ, на середньому рівні – 48% ЕГ та 50% КГ, на низькому рівні – 20% ЕГ та 17% КГ. Учні відчувають негативні емоції, що пов'язані з презентацією себе, своїх можливостей перед іншими. Це може бути наслідком попередньої невдачі, в якій хтось наголосив на невдачі особистості. В такому випадку школяреві буде важко пересилити себе і з впевненістю показати свою особистість, свої здібності та здатність конкурувати з іншими однолітками. «Страх ситуації перевірки знань» містить в собі наступні результати: високий рівень – 35% ЕГ та 31% КГ, середній рівень – 44% ЕГ та 48% КГ, низький рівень – 21% в ЕГ та КГ. З таким фактором знайомі всі школярі від молодшого до старшого. З одного боку це є закономірним боятись перевірки знань, тому що можливо учень може дати невірну відповідь, децю не конкретизувати відповідь, або вчитель бачить відповідь іншою. Даний страх може бути викликаний ситуацією, коли вчитель при всьому класі визнав відповідь учня помилковою, а учні його засміяли, чи учні засміяли його відповідь не дочекавшись підтвердження від вчителя. Саме такі ситуації породжують у школяра страх перед перевіркою знань, низьку самооцінку та недовіру, як до вчителя так і до однокласників. Саме з такого страху також розвивається шкільна тривога, яка не дозволяє учневі активно та продуктивно виконувати свою роль у шкільному житті.

«Страх не відповідати очікуванням оточуючих». Високий рівень – 28% ЕГ та 24% КГ, середній

рівень – 34% ЕГ та 44% КГ, низький рівень – 38% ЕГ та 32% КГ. По даному синдрому ми бачимо, що учні залежать від оцінки інших, не наважуються зробити якийсь крок, тому що переживають, що подумають інші та чи правильно їх зрозуміють. Знаходяться в стані тривоги при кожній дії, через це вони не досягають вищих результатів, не прагнуть стати краще. В подальшому таким дітям буде важко навчатись в університеті та будувати свою кар'єру. «Низька фізіологічна опірність стресу». Високий рівень – 17% ЕГ та 18% КГ, середній рівень – 26% ЕГ та 28% КГ, низький рівень – 57% ЕГ та 54% КГ. Є така категорія дітей, що мають вроджені фізіологічні особливості, за яких вони важко адаптуються в ситуаціях стресу. В стресовій ситуації дитина неадекватно реагує та знаходиться в тривожному стані. Потрібно дуже багато працювати з дитиною, щоб вона змогла контролювати свій страх та тривожність у складних ситуаціях. «Проблеми і страхи у відносинах з вчителями». Високий рівень – 24% ЕГ та 26% КГ, середній рівень – 30% ЕГ та 34% КГ, низький рівень – 47% ЕГ та 40% КГ. Школярі часто бувають у поганих відносинах з вчителем, що значно відображається на його успішності. Але не так винен вчитель, а як страх учня його особистості, тому він рідко відповідає на уроках, буває не готується до них, і результатом цього низька навчальна успішність.

Загальна шкільна тривожність в діагностичній роботі наступна: на високому рівні 24% в ЕГ та 23 в КГ, на середньому рівні 36% в ЕГ та 39% в КГ, на низькому рівні 40% в ЕГ та 38% КГ. З проведеної експериментальної роботи отримали результати, що свідчать про наявність у молодших школярів тривожності. В більшій кількості тривожність дітей викликана стосунками в сім'ї та відносинами у класному колективі. Тому логічним було впровадити експериментальну програму щодо подолання дитячої тривожності.

Впровадили експериментальну програму «Життя без страху». Мета якої є мінімізація напруженості, викорінення тривожності та формування самовпевненості та самоприйняття себе. Під час корекційної та профілактичної роботи потрібно об'єднувати сили соціальному педагогові та психологові [5].

Програма складалась з декількох блоків занять, які покроково вирішували внутрішні проблеми дітей:

1) мета: навчитися долати страх, який виникає раптово, темноти і замкнутого простору, зниження напруги, тривожності, навчити розслаблятися. На початку роботи привітались з дітьми неординарним способом та говорили побажання один одному на цілий день. Були проведені вправи, які направлені на формування поведінки дітей в стресових ситуаціях: творча вправа, під час якої

діти малювали безпечний світ, в якому вони відчували б себе щасливими та впевненими; швидкі запитання (дітям швидко даються запитання на тему тривожності та страху) направлена вона на закріплення отриманих знань під час заняття, таким чином виявлено, що саме їх тривожить та лякає; вправа «Чарівний килим» (відпрацювання умінь справлятися з тривожністю), чарівний килимок представляв собою місця, які якимось чином викликають тривогу у дітей (дім, лікарня, садок, дитяча кімната та інші); заключна вправа «Етюд» (дітям пропонувалось створити ліс та бути в ньому рослиною, за власним бажанням), діти показували, як їх рослина реагує на вітер, дощ, грім. Заключна вправа сподобалась учням, вони були дуже гарними і веселими рослинами, які виконували поставлені задачі;

2) мета: сформувані вміння виражати свої емоції, долати замкненість, подолати невпевненість в собі, корегувати дитячі страхи, усунення скутості. За традицією проводилась вправа привітання з м'ячем, таким чином налаштовувались на подальшу роботу. Були проведені вправи на усвідомлення себе та оточення. Дітям пропонувалось розповісти свій найбільший страх, та варіанти, як його можна подолати. Таким чином діти відкрились та навчилися не боятись чогось, а шукати можливість долати свої страхи та переживання. Провели позитивну вправу на перетворення негативних емоцій в позитивні. Дітям демонструвалось, що в кожному явищі можна побачити щось позитивне та добре і навчили їх налаштовуватись на позитив. Далі проводили рухливу гру, щоб відпочити та повеселитись. Наступною була проведена вправа з малюнком. Діти малювали свій настрій тими кольорами, які відчували в той момент. Заключну вправу провели цікаву. Уявили з дітьми, що ми гарні намистинки у намисті. Цими діями показали, наскільки важливо бути в команді, підтримувати один одного, допомагати один одному.

3) мета: підвищити самооцінку, мінімізація тривожного стану. Були проведені вправи: «Перетворення страхів» (закріплення умінь знищувати свій страх), кожен учасник малював свій страх та потім ми проговорювали. Показували дітям, що можна свій страх навчити чомусь доброму, гарному, наділити його позитивними емоціями, щоб він більше нікого не лякав; «Долоньки» (вміння бачити свої позитивні риси та говорити про них), кожному учаснику роздали паперові долоньки на яких вони писали свої позитивні сторони. Після написання, зібрали, перемішали і зачитували позитивні сторони, а діти відгадували кому вони належать. Дана вправа допомагає дітям полюбити себе, підвищити свою самооцінку та вчить себе презентувати;

4) мета: розкриття образу страху, подолання тривожності, навчитися виражати емоції та

почуття, підвищення активності дітей, створення сприятливої емоційної атмосфери. Були проведені вправи: «Привітання» (віталися та хлопали сусідові в дольки, і так по колу кожен учасник); «Перетворюємося в страшних» (навчитись не боятись страху), роздумували над образом страшної людини чи істоти. Кожна дитина говорила про особливості, якості страху, а ми записували. Після того, все що придумали, вони показували. Діти, які конкретно описали страшну особу показували всім і давав команду перетворюватись всім у того страшного. З гумором виконували цю вправу, жартували та веселились; «Веселий страх» (перетворювати тривожну ситуацію на позитивну), розповіли коротеньку казку дітям про страх, та запропонували продовжити її. Кожен бажаний продемонстрував свій кінець казки, а інші уважно слухали. Діти пропонували свої варіанти. Дуже мають багату фантазію та творчі думки, за допомогою яких продовжували казку; «Почуття» (навчитись визначати та інтерпретувати свої почуття), за допомогою кольорових кубиків учні будували будиночки, але кожна цеглина це почуття, яке дитина відчувала в різноманітних ситуаціях та пригадували історії, через які і виникали ці почуття. Після завершення побудови будинку попросили дітей, розповісти найбільш важливішу ситуацію в їх житті, в якій відчули подібні почуття; «Чоловічок» (закріплення отриманих знань та умінь на занятті), на аркуші паперу учні намалювати контур чоловічка, а потім пропонували на їх думку зафарбовувати місця кольорами, які підходять під ті чи інші почуття. Особливо було важливим зобразити почуття страху, образи та інше. Для кожної емоції дитина має вибрати свій колір. Зафарбовувати можна і одного чоловічка, і декількох (наприклад, якщо радість і щастя малюк хоче «розташувати» в одному місці).

Підводячи підсумки проведеної експериментальної програми, можна стверджувати, що заняття були підібрані влучно для кожного учасника ігротерапії. Кожна вправа на заняттях була цікава і продуктивна. Діти активно брали участь у кожному завданні, розкривали свої страхи та переживання, відчували себе розкуто та впевнено з кожним наступним заняттям.

На основі проведеної діагностичної роботи та впровадженої експериментальної програми було проведено контрольний зріз, за яким видно результати проведеної роботи та ефективність впровадженої програми.

Ознайомитись з заключним зрізом можна в таблиці 3.

З таблиці 3 видно, що отримані контрольні результати говорять про ефективність впровадженої програми.

Висновки. Результати впровадженої експериментально-дослідної програми подолання

**Контрольний зріз результатів діагностики рівнів шкільної тривожності
учнів експериментальної та контрольної груп**

Загальна шкільна тривожність	Рівні тривожності у %					
	високий		середній		низький	
	конст	контр	конст	контр	конст	контр
ЕГ	24	20	36	32	40	48
КГ	23	21	39	35	38	44

тривожності молодших школярів за допомогою ігротерапії «Життя без страху», говорять про її ефективність. Результати на всіх рівнях помітно змінились. Тривожний стан майже зник, на високому рівні залишилась не велика кількість учнів молодших класів. Таким чином можна стверджувати, що експериментальну програму в подальшому можливо використовувати в роботі з мінімізації тривожного стану молодших школярів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Леонова В.І. Соціально-педагогічна робота з конфліктними дітьми в загальноосвітній школі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Студентські соціальні ініціативи : реалії та перспективи», Одеса, 20 квітня 2018 р. С. 220–223.
2. Леонова В.І. Особливості тривожності дітей молодшого шкільного вік. Матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції «Студентські соціальні ініціативи : реалії та перспективи», Одеса, 20 квітня 2018 р., 2018. С. 85–89.

3. Леонова В.І. Організація соціально-педагогічної діяльності щодо згуртованості учнівського колективу. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Студентські соціальні ініціативи : реалії та перспективи», Одеса, 20 квітня 2018 р., 2018. С. 44–48.

4. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. С. 42-43.

5. Шевцова О. М. Психологічний супровід професійно-особистісного розвитку вчителя в умовах інноваційної діяльності : наук.-метод. посіб. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 128 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

PREPARATION OF FUTURE POLICE OFFICERS FOR BUSINESS COMMUNICATION AT THE UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES OF PROFESSIONAL GUIDANCE

Правоохоронна діяльність, як і будь-яка галузь життя суспільства, потребує висококваліфікованих кадрів, рівень виконання якими своїх функцій безпосередньо залежить від рівня їхньої професійної підготовленості, що актуалізує пошук нових способів підвищення якості підготовки фахівців усіх галузей правоохоронної діяльності. Оскільки комунікація (спілкування) посідає важливе місце в професійній діяльності поліцейських, то зрозуміло, що вміння здійснювати її є запорукою ефективного виконання службових обов'язків.

Уміння спілкуватися, досягати взаєморозуміння в процесі виконання професійних функцій є найважливішою основою високої ефективності праці поліцейського особливо в ситуаціях ділового спілкування, що передбачає володіння культурою мовлення, уміння чітко висловлювати власну думку, витримку й емоційну стійкість, уміння правильно поводитися в конфліктних ситуаціях, логічну побудову й аргументацію власного погляду, володіння новітніми засобами спілкування.

Від культури ділового спілкування, володіння комунікативними вміннями і навичками значною мірою залежить успішність професійної діяльності майбутнього поліцейського, який має вмінти добре орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, обрати адекватні засоби, форми, прийоми спілкування, висловлювати власні погляди, налагоджувати продуктивні взаємини з колегами, партнерами, потерпілими, свідками, підозрюваними.

Метою статті є аналіз застосування рольових і ділових ігор як шляхів формування ділового мовлення студентів. Завдання рольової гри – забезпечення всебічного й глибокого аналізу тієї чи іншої проблеми, а завдання ділової гри – моделювання фахової діяльності.

Застосування ігрових методів навчання розвиває індивідуальні здібності студентів, дає змогу позбутися шаблонів і стандартів під час розв'язання проблем, стимулює інтелектуальну діяльність учасників гри, учить прогнозувати, досліджувати та перевіряти правильність прийнятих рішень і висунутих гіпотез, формує навички ділового спілкування, а також уміння працювати в колективі.

Ключові слова: ділове спілкування, культура мовлення, ігрові методи навчання, ділова гра, рольова гра.

Law enforcement, like any branch of society, needs highly qualified personnel, the level of performance of their functions directly depends on the level of their professional training, which actualizes the search for new ways to improve the quality of training of specialists in all branches of law enforcement activity. Since communication occupies an important place in the professional activity of police officers, it is clear that the ability to carry it out is the key to the effective performance of official duties.

The ability to communicate, to achieve mutual understanding in the process of performing professional functions is the most important basis for the high efficiency of the work of a police officer, especially in situations of business communication, which involves mastering the culture of speech, the ability to clearly express one's own opinion, endurance and emotional stability, the ability to behave correctly in conflict situations, logical construction and argumentation of one's own point of view, mastery of the latest means of communication.

The success of the professional activity of the future policeman depends to a large extent on the culture of business communication, the possession of communication skills and skills, who must be able to navigate well in various communication situations, choose adequate means, forms, methods of communication, express their own views, establish productive relationships with colleagues, partners, victims, witnesses, suspects.

The purpose of the article is to analyze the use of role-playing and business games as ways of forming students' business speech. The task of the role-playing game is to provide a comprehensive and in-depth analysis of one or another problem, and the task of the business game is to simulate professional activity.

The use of game-based learning methods develops the individual abilities of students, makes it possible to get rid of templates and standards when solving problems, stimulates the intellectual activity of game participants, teaches to predict, research and check the correctness of decisions made and put forward hypotheses, forms business communication skills, as well as the ability to work in the team

Key words: business communication, speech culture, game methods of learning, business game, role-playing game.

УДК 378.147: 371
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.27>

Мариківська Г.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Перетворення в економічній, соціальній, культурній, правовій галузях суспільства потребують зміни в системі професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Правоохоронна діяльність, як і будь-яка галузь життя суспільства, потребує висококваліфікованих кадрів, рівень виконання якими своїх функцій безпосередньо залежить від рівня їхньої професійної підготовленості. Це актуалізує пошук нових способів підвищення якості підготовки фахівців усіх галузей правоохоронної діяльності [1, с. 18].

Оскільки комунікація (спілкування) посідає важливе місце в професійній діяльності поліцейських, то зрозуміло, що вміння здійснювати її є запорукою ефективного виконання службових обов'язків.

Багато поліцейських, які володіють основами професійних знань, не мають високого рівня культури ділового спілкування. Нерідко вони виявляються безпомічними в галузі міжособистісних відносин, зокрема в ситуаціях ділової взаємодії. Уміння спілкуватися, досягати взаєморозуміння в процесі виконання професійних функцій є найважливішою основою високої ефективності праці поліцейського особливо в ситуаціях ділового спілкування, що передбачає володіння культурою мовлення, уміння чітко висловлювати власну думку, витримку й емоційну стійкість, уміння правильно поводитися в конфліктних ситуаціях, логічну побудову й аргументацію власного погляду, володіння новітніми засобам спілкування.

Від культури ділового спілкування, володіння комунікативними вміннями і навичками значною мірою залежить успішність професійної діяльності майбутнього поліцейського, який має вміти добре орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, обирати адекватні засоби, форми, прийоми спілкування, висловлювати власні погляди, налагоджувати продуктивні взаємини з колегами, партнерами, потерпілими, свідками, підозрюваними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогічній літературі детально обґрунтовано складники комунікативної підготовки студентів. Це праці дослідників, що присвячені розвитку комунікативного потенціалу особистості (О. Бодальов, Ю. Ємельянов, Г. Ковальов, О. Леонтєв); комунікативних умінь (В. Кан-Калік, А. Кідрон, А. Мудрик, Т. Шепеленко); комунікативної компетентності (Н. Беркел-Росфус, М. Бірам, А. Дейвіс, М. Канале, Дж. МакКроскі, А. Палмер, С. Савігнон, А. Фітцпатрік, Ю. Жуков, А. Панфілова, Л. Петровська, Є. Руденський); стилю професійного спілкування (Т. Аргентова, Н. Горбунова, В. Горянина, Л. Капустина, Т. Чмут); риторичної майстерності (О. Зарецька, С. Мельникова, Г. Сагач).

Сучасні дисертаційні дослідження аналізують окремі питання професійної комунікативної культури майбутніх фахівців: педагогів (В. Кашницький, О. Кисельова, І. Комарова, Г. Кудрявцева, О. Позднякова, В. Полторацька, О. Прозорова, С. Рябушко, І. Тимченко), менеджерів (Н. Долгополова, С. Королюк, В. Лівенцова, О. Мармаза, В. Черевко), аграрників (Л. Барановська), медиків (О. Уваркіна), інженерів (С. Дрокіна, В. Іванова), журналістів (Л. Анпілогова), військовослужбовців (М. Іваєнко, С. Капітанець, М. Коваль), працівників сфери туристичного бізнесу (В. Монжієвська), міжнародників-аналітиків (О. Рембач), економістів (В. Будянська), фахівців з будівництва та цивільної інженерії (С. Лавінда).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Багато досліджень присвячено питанням підготовки поліцейських. Деякі питання комунікативної взаємодії поліцейських з населенням, потерпілими, свідками, правопорушниками висвітлено в працях В. Булачека, Д. Гончаренка, Ю. Йосипова, О. Каверіна, О. Криволапчака, О. Тьорло та інших. Однак питання підготовки поліцейських до ділового спілкування не було предметом спеціальних досліджень. Усе це зумовило вибір даної наукової праці.

Метою статті є аналіз застосування рольових і ділових ігор як шляхів формування ділового мовлення студентів.

Завдання статті:

- довести актуальність теми дослідження;
- зробити аналіз останніх досліджень і публікацій за цією темою;
- проаналізувати поняття «ділова гра», «рольова гра»;
- навести приклади рольової та ділової гри в процесі підготовки майбутніх поліцейських;
- зробити відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На те, що для поліцейського важливою є розвиненість комунікативних умінь, комунікативної компетентності, указують різні автори. Так, О. Кукло зазначає, що комунікативна компетентність є важливою складовою в професійній підготовці поліцейських. Учена вважає, що важливими складовими комунікативної компетентності правоохоронців є такі: здатність викликати до себе довіру й прихильність, досконале володіння мовними засобами спілкування, уміння швидко встановлювати контакт з незнайомими людьми [5].

На думку І. Гаркавцева, недостатньо розвинені комунікативні риси негативно впливають на реалізацію професійних функцій, на результативність діяльності [4].

На думку Я. Бондаренко, професійна підготовка має бути спрямована на формування вмінь професійного мовлення. Завдяки розв'язанню ситуаційних задач, які спрямовані на моделювання ситуацій службової діяльності, можна вдосконалювати вміння професійного мовлення [2].

Автори [8] також вважають, що під час підготовки поліцейських доцільно застосовувати моделювання професійних ситуацій, а також рольові ігри, тренування.

«Ігрова діяльність, – зазначає Н. Олійник, – розвиває індивідуальні здібності студентів, оскільки вони не відчують психологічного тиску відповідальності, який властивий традиційним формам навчальної діяльності. Засвоєння знань здійснюється в контексті певної діяльності, що створює ситуацію необхідності знання. Ігрові моделі дають змогу позбутися шаблонів і стандартів, здатні

змінити ставлення студентів до будь-якого явища, факту, проблеми. Гра стимулює інтелектуальну діяльність студентів, учить прогнозувати, досліджувати та перевіряти правильність прийнятих рішень і висунутих гіпотез, виховує культуру спілкування, формує вміння працювати в колективі [7, с. 75].

У сучасній психолого-педагогічній науці існують різні класифікації ігор. Однією з таких класифікацій є класифікація за типом використовуваних завдань та ролей. Відповідно до неї розрізняють рольові та ділові ігри.

Рольові і ділові ігри належать до групових форм навчання, у процесі яких використовується рольова структура ведення заняття, що передбачає набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку студентів.

Завдання рольової гри – забезпечення всебічного й глибокого аналізу тієї чи іншої проблеми, використовуючи так звані навчальні ролі. Ділова гра відрізняється від рольової гри тим, що в її основі – моделювання фахової діяльності. На думку С. Лавінди, «це моделювання вміщує обов'язкове сформульоване завдання або професійну проблему» [6, с. 82]. Авторка зазначає, що «проведення ділової гри передбачає дискусію між учасниками, висунення пропозицій, наявність конструктивної критики та обґрунтування свого бачення вирішення завдання» [6, с. 82].

О. Харжевська зазначає, що ділова гра сьогодні – це імітація професійної діяльності. У діловій грі поєднуються два різних принципи навчання: принцип моделювання майбутньої фахової діяльності й принцип проблемності [9, с. 82].

Потрібно зазначити, що застосування рольових і ділових ігор в освітньому процесі відіграє важливу роль для активізації пізнавально-оцінювальної та практичної діяльності студентів, сприяє певній організації їхньої взаємодії та ділового спілкування. Як зазначає В. Будянська, «значну роль у формуванні культури ділового спілкування має використання ігрових методів, сюжетно-рольових та ділових ігор, характерною особливістю яких є імпровізаційне розігрування учасниками процесу заданої проблемної ситуації професійної взаємодії, у ході якої вони виконують ролі різних персонажів. Предметом подальшого обговорення виступають не ситуації самі по собі, а ігрова взаємодія учасників: їх форми і засоби спілкування, способи вирішення проблемних ситуацій і конфліктів, їх ефективність, позиції, соціальні та міжособистісні ролі тощо. Використання ігрових методів у процесі комунікативної підготовки надзвичайно продуктивне. У штучно створених умовах студент програє різні життєві й виробничі ситуації, що є необхідним моментом для його розвитку, зміни соціальних позицій, ролей у суспільстві, для формування професійних інтересів, потреб, навичок і, урешті-решт, для формування його особистості» [3, с. 165].

Наведемо приклади рольової та ділової гри, що було застосовано під час навчання майбутніх поліцейських.

Ділова гра «Перевірка документів»

Мета гри: навчити майбутніх поліцейських алгоритму дій під час проведення перевірки документів у особи, потренуватися у формуванні навичок спілкування в професійній діяльності.

Кількість учасників: від 2-х до 11 осіб.

Час проведення гри: 30 хвилин.

Хід гри: Учасникам гри повідомляють, що поліцейський має звернутися до особи та повідомити підстави для перевірки документів. Між учасниками гри розподіляють ролі (одна роль – поліцейський, інші ролі – особи (водії), що спілкуються з поліцейським).

Особи (водії), що спілкуються з поліцейським, отримують картку з певним варіантом відповіді. Зауважимо, що діалог особи з поліцейським може бути подовженим.

Завдання гри – проаналізувати діалог поліцейського з особою (водієм), що спілкується з поліцейським. Ураховується знання алгоритму дій під час проведення перевірки документів особи (водія), дотримання норм етикету під час спілкування, відбувається аналіз мовлення поліцейського та особи (водія) з урахуванням культури мовлення (правильність, точність, логічність, доречність, чистота, ясність, багатство).

Учасники гри (особи, що спілкуються з поліцейським) отримують картки з різними варіантами відповіді. Учасник, що виконує роль поліцейського, має побудувати діалог з ними.

Варіанти відповіді особи:

Варіант 1: Особа: «Візьміть, будь ласка, документи».

Варіант 2: Особа: «Повідомте причину перевірки».

Варіант 3: Особа: «Я не розумію ситуації».

Варіант 4: Особа: «Я вважаю, що перевірка є незаконною».

Варіант 5: Особа: «Я забув документи вдома».

Варіант 6: Особа: «У мене документи відсутні».

Варіант 7: Особа: «У нас в країні не паспортний режим».

Варіант 8: Особа: «Ознайомте з орієнтуванням або іншим документом, згідно з яким просите пред'явити документи».

Варіант 9: Особа швидко показала та сховала документ, не давши ознайомитися з ним.

Варіант 10: Особа: «Я не надам документи на перевірку».

Аналіз та обговорення результатів гри:

– Чи дотримувався поліцейський алгоритму дій під час перевірки документів?

– Чи дотримувався поліцейський норм етикету під час спілкування, чи застосовував форми ввічливості (доброго дня, будь ласка ...)?

– Чи дотримувався поліцейський правильності мовлення (правильність мовлення – це опанування літературним мовленням та його нормами – правилами, яким підкорюється мова: орфоепічними (забезпечують правильність вимови звуків і звукосполучень, а також наголосу в словах), граматичними (визначають правильне творення й уживання слів та їх форм, правильну побудову словосполучень і речень), лексичними (регулюють уживання слів у властивому їм значенні та правильне поєднання слів за змістом у реченні та словосполученні); стилістичними (вимагають уживання мовних засобів відповідно до їх стилістичного забарвлення та стилю мовлення)?

– Чи дотримувався поліцейський точності мовлення (точність мовлення – знання та правильне вживання в мовленні слів (їх значень) і словосполучень; уміння оформлювати й виражати думки адекватно предмету чи явищу дійсності, не провокуючи інших тлумачень)?

– Чи дотримувався поліцейський логічності мовлення (логічність мовлення – забезпечення людиною смислових зв'язків між словами й реченнями в тексті; наявність переходів від однієї думки до іншої; оптимальний вибір синтаксичних структур, що мають бути адекватними характеру змісту; вдалий вибір композиції й методу організації висловлюваного змісту)?

– Чи дотримувався поліцейський доречності мовлення (доречність мовлення – підбір, організація засобів мови, які роблять мовлення таким, що відповідає цілям і умовам спілкування мовлення)?

– Чи дотримувався поліцейський чистоти мовлення (чистота мовлення – це повна його відповідність нормам літературної мови, уживання слів, що відповідають цим нормам, правильна літературна вимова, відсутність у мові діалектизмів (слів, що властиві місцевим говорам), лайливих слів, слів-паразитів (слів, що часто й необґрунтовано повторюються), варваризмів (іноземних слів й словосполучень, що вживаються без будь-якої потреби), жаргонізмів (слів і словесних зворотів, що виникають і застосовуються в жаргонах), вульгаризмів (слів та виразів, які грубо, вульгарно позначають коло певних предметів і явищ життя та принижують гідність людини), канцеляризмів (слів і зворотів, що є типовими для ділового стилю, але застосування яких є недоречним для інших мовних стилів) тощо)?

– Чи дотримувався поліцейський ясності мовлення (ясність мовлення – це коли кожне слово в реченні за першого сприйняття розуміється суб'єктами комунікації саме в тому з можливих значень, у якому воно використано промовцем)?

– Чи дотримувався поліцейський багатства (багатство мовлення – можливе насичення його різними засобами мовлення, що не повторюються й потрібні для ефективної реалізації комунікативного наміру мовлення)?

– Чи дотримувався поліцейський виразності (виразність мовлення – чітка дикція, правильна вимова, експресивність, яка пов'язана з емоційною насиченістю мовлення)?

Оцінювання результатів гри: за знання алгоритму дій під час перевірки документів поліцейський може отримати максимально 5 балів; за використання норм етикету – 2 бали; за правильність, точність, логічність, доречність, чистоту, ясність, багатство, виразність мовлення – по 1 балу. Отже, максимальна кількість балів – 15. Якщо учасник отримує менше 10 балів, то це привід замислитися над проблемами, пов'язаними з культурою мовлення та ефективністю ділового спілкування.

Рольова гра «Конфліктна ситуація»

Мета гри – формування вміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, тобто протиріччя, що виникають між людьми в процесі спілкування через непорозуміння чи протилежність інтересів, відсутності згоди між двома сторонами.

Кількість учасників: від 3-х до 15 осіб.

Час проведення гри: від 30 хвилин до 1 години (залежно від кількості учасників).

Хід гри: учасники розподіляються на 3 групи. Протягом 10 хвилин кожна група (особа) продумає й розіграє конфліктну ситуацію, яку має розв'язати інша група. Після чого учасники першої групи розігрують конфліктну ситуацію, яку мають розв'язати учасники другої групи, учасники третьої групи виступають експертами. Потім усі учасники міняються ролями.

Завдання гри: проаналізувати вміння конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, дотримуватися норм етикету під час вирішення конфлікту, урахувати культуру мовлення.

Аналіз та обговорення результатів гри:

– Чи вміє майбутній поліцейський конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації (чи вміє учасник правильно організувати власну поведінку, висловлювати свою думку, не викликаючи захисної реакції з боку іншої людини; які способи розв'язання конфлікту учасник застосовує; чи правильний стиль поведінки в конфліктній ситуації застосував учасник)?

– Чи дотримувався поліцейський норм етикету під час розв'язання конфліктної ситуації, чи застосовував форми ввічливості (пані, доброго дня, будь ласка ...)?

– Чи сформована в учасника культура мовлення (правильність, точність, логічність, доречність, чистота, ясність, багатство)?

Оцінювання результатів гри: Уміння розв'язувати конфлікт – 5 балів, дотримання норм етикету – 5 балів, дотримання культури мовлення (правильності, точності, логічності, доречності, чистоти, ясності, багатства – 5 балів, урахування невербальних засобів спілкування – 5 балів.

Висновки:

Правоохоронна діяльність, як і будь-яка галузь життя суспільства, потребує висококваліфікованих кадрів, рівень виконання якими своїх функцій безпосередньо залежить від рівня їхньої професійної підготовленості. Комунікація (спілкування) посідає важливе місце в професійній діяльності поліцейських, тому зрозуміло, що вміння здійснювати її є запорукою ефективного виконання службових обов'язків.

Від культури ділового спілкування, володіння комунікативними вміннями і навичками значною мірою залежить успішність професійної діяльності майбутнього поліцейського, який має добре орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, обирати адекватні засоби, форми, прийоми спілкування, висловлювати власні погляди, налагоджувати продуктивні взаємини з колегами, партнерами, потерпілими, свідками, підозрюваними.

З метою формування навичок ділового спілкування під час підготовки поліцейських доцільно застосовувати моделювання професійних ситуацій, а також рольові і ділові ігри.

Перспективи подальших наукових розвідок: Перспективним напрямом у комунікативній підготовці майбутніх поліцейських до професійної діяльності є розроблення викладачами рольових і ділових ігор, що стосуватимуться різних ситуацій їхньої професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко В.В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями: монографія. Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2018. 524 с.

2. Бондаренко Я.Г. Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України до професійної діяльності. *Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 18 грудня 2015 р.). Харків, 2015. С. 25-28.

3. Будянська В.А. Формування культури ділового спілкування майбутніх фахівців економічного профілю: дис... канд. пед. наук. Київ, 2013. 261 с.

4. Гаркавцев С.І. Професійно важливі якості особистості майбутніх правоохоронців як складової їх професійної надійності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 1. С. 20-29. URL : <https://oaji.net/articles/2014/690-1402385178.pdf>

5. Кукло О. Суб'єктно-психічний базис комунікативної компетентності правоохоронців. *Психологія і суспільство*, 2015. № 4. С. 122-133. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2015_4_14

6. Лавінда С.Д. Ділова гра як метод формування професійно-комунікативної компетентності студентів: Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах, № 61, Т.1. С. 80-84. URL : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/61/part_1/19.pdf

7. Олійник Н. Ефективність ігрових моделей навчання в системі сучасної вищої освіти. *Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Випуск 7. С. 70-75. URL : <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/view/536>

8. Основи професійної підготовки поліцейських: збірник методичних рекомендацій / Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Ф., Банах С.М., Курляк М.Д. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 297 с.

9. Харжевська О.М. Ділова гра як один із сучасних методів навчання у вищій школі. URL : <http://elar.khmnu.edu.ua/bitstream/123456789/5210/1/20.pdf>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

CONCEPTUAL PROVISIONS OF THE TRAINING OF FUTURE SCIENCE TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES ON THE BASIS OF DIFFERENTIATION AND INDIVIDUALIZATION OF LEARNING

У статті представлено концепцію професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання. Концепція є основою відповідної методичної системи підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей та розглядається як форма представлення системи теоретичних знань, принципів, положень та їхньої практичної реалізації. Розроблена авторська концепція є системою сучасних поглядів, ідей, цільових установок, пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної освіти з урахуванням реальних умов модернізації професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання.

Концептуальними ідеями професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання визначено ідею інтеграції, ідею удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності комплексно щодо відбору циклів і змісту дисциплін нормативного і варіативного циклу, ідею безперервності, ідею диференціації та індивідуалізації професійної підготовки майбутніх вчителів природничих спеціальностей. Концепція професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання охоплює такі елементи: провідну ідею концепції її основні поняття дослідження; ядро концепції; змістово-сенсове наповнення.

На основі окреслених концептуальних положень узагальнено, що підготовку майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання слід розглядати як достатньо специфічну та складно структуровану педагогічну систему, що охоплює різноманітні компоненти, елементи та їхні функціональні взаємозв'язки, які вимагають обґрунтованого виявлення та теоретичного моделювання, а також знаходження системотвірних чинників для педагогічного управління процесами її розвитку.

Ключові слова: концепція, професійна підготовка, майбутні вчителі природничих

спеціальностей, готовність до професійної діяльності, диференціація та індивідуалізація навчання.

The article presents the concept of professional training of future teachers of natural sciences for professional activity on the basis of differentiation and individualization of education. The concept is the basis of the appropriate methodical system of training future teachers of natural sciences and is considered as a form of presentation of the system of theoretical knowledge, principles, provisions and their practical implementation. The developed author's concept is a system of modern views, ideas, target attitudes, priority directions for the development of higher pedagogical education, taking into account the real conditions of modernization of the professional training of future teachers of natural sciences for professional activity on the basis of differentiation and individualization of education.

The conceptual ideas of the professional training of future teachers of natural sciences for professional activity on the basis of differentiation and individualization of education define the idea of integration, the idea of improving the professional training of future teachers of natural sciences for professional activity comprehensively with regard to the selection of cycles and the content of disciplines of the normative and variable cycle, the idea of continuity, the idea of differentiation and individualization of professional training of future teachers of natural sciences. The concept of professional training of future teachers of natural sciences for professional activity on the basis of differentiation and individualization of education includes the following elements: the leading idea of the concept and the main concepts of research; the core of the concept; content and semantic content.

On the basis of the outlined conceptual provisions, it is summarized that the preparation of future teachers of natural sciences for professional activity on the basis of differentiation and individualization of learning should be considered as a sufficiently specific and complexly structured pedagogical system, which includes various components, elements and their functional relationships, which require a reasonable identification and theoretical modeling, as well as finding system-creating factors for pedagogical management of the processes of its development.

Key words: concept, professional training, future teachers of natural sciences, readiness for professional activity, differentiation and individualization of education.

УДК 378.018:5]:005.336.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.28>

Марушко Л.П.,
канд. хім. наук, доцент,
декан факультету хімії, екології
та фармації
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформації української системи освіти, вступ України у Болонський процес актуалізують перед педагогічною наукою необхідність розробки вітчизняної стратегії професійної підготовки майбутніх

учителів, зокрема природничих спеціальностей, шляхом залучення ресурсу світового досвіду у галузі вищої освіти та синхронного збереження винятковості вітчизняної академічної культури. Успішне вирішення проблеми якісної підготовки

майбутніх учителів природничих спеціальностей передбачає активізацію педагогічних зусиль за низкою напрямів, найважливішим з яких є індивідуалізація та диференціація освітнього процесу. Адаптація форм та методів педагогічного впливу до індивідуальних особливостей та потреб майбутніх учителів необхідна для забезпечення запроєктованого рівня особистісного та професійного розвитку майбутніх педагогів [5, с. 207]. У цьому сенсі диференціація та індивідуалізація навчання створюють найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, професійних умінь та навичок, нахилів та обдарувань кожного студента. Диференціація та індивідуалізація навчання в сучасних умовах є одними з ключових напрямів трансформації вищої школи. Як багатаспектне поняття, диференціація розкривається в різних типах освітніх систем, реалізації завдань індивідуалізації навчання, змісту та форм організації освітнього процесу в забезпеченні індивідуальної траєкторії навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання в сучасній науці сформувалися певні передумови. Зокрема, науковцями досліджувалася теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей (О. Бондаренко, В. Іценко, Т. Кухарчук, Я. Логвінова, М. Рогозіна, О. Тімець, Ю. Шапран та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки учителів природничих наук (О. Войтович, Н. Граматик, Т. Засєкіна, Ю. Краснобокий, О. Кропивка, І. Ткаченко, І. Сальник, Н. Скаун, А. Степанюк та ін.); структурні складники професійної компетентності майбутніх учителів природничих наук (Т. Бондаренко, Н. Грицай, Р. Мельниченко, О. Соловей, А. Теплицька, О. Харченко та ін.); проблеми природничо-наукової освіти (З. Скрипка, В. Стьопін та ін.). Проте проблема розробки цілісної концепції професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання ще й досі залишається недостатньо дослідженою як у теоретичному, так і в методичному планах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основна ідея дослідження полягає у визначенні та науковому обґрунтуванні нової концепції організації освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання, здатної виконувати функції теоретико-методологічного підґрунтя моделювання освітнього процесу в нормативно-правовому форматі. Будучи теоретико-методологічною основою

дослідницької діяльності, концепція містить ідею перетворення існуючої системи вищої педагогічної освіти, шляхи її формування та розвитку в умовах постійно зростаючих потреб особистості, суспільства і держави.

Мета статті полягає у висвітленні концептуальних засад професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання.

Виклад основного матеріалу. Визначення й узагальнення основних положень концепції професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання вимагає конкретизації сутності поняття «концепція». У теорії та практиці педагогіки концепція розглядається як основний задум, ідея педагогічної теорії, що вказує спосіб побудови системи засобів навчання та виховання на основі цілісного розуміння суті цих процесів; система поглядів на процеси та явища в природі та суспільстві [7]; мета, суть, структура, рушійні сили, способи та закономірності функціонування освітнього процесу; підхід до вирішення проблем, що розглядаються фахівцем [2].

Поняття «концепція» в науково-енциклопедичному вимірі розглядається як система поглядів на певну проблему, основна думка, спосіб розуміння і трактування будь-яких явищ, керівна ідея, конструктивний принцип різних видів діяльності [7, с. 628]. Педагогічна концепція задає загальну ідеологічну і методологічну основу для подальшої розробки документів нормативно-правового, програмно-організаційного та методичного характеру, визначення стратегії і тактики подальшої педагогічної діяльності. Водночас, педагогічна концепція спрямована на об'єктивно необхідні зміни існуючих форм роботи в гнучку, доступну багаторівневу систему, яка охоплює скоординовані дії, спрямовані на досягнення освітніх цілей.

У побудові концепції професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання враховано результати В. Бикова, який зазначає, що композиційно виклад педагогічної концепції як системи наукових знань та як форми подання результату досліджень охоплює загальні положення, що містять визначення концепції та дають змогу виявити призначення концепції, обґрунтувати правомірність основних положень, охарактеризувати об'єкти, на які поширюється її дія, та виокремити сферу ефективного використання; понятійний апарат, який складається з дефініцій, звернення до яких передбачається у межах концепції; теоретико-методологічні основи, що розкривають підходи щодо феномену дослідження; ядро, відображає закономірності та

принципи функціонування та розвитку процесів або явищ дослідження; змістовно-сенсове наповнення концепції, яке є проєкцією теоретичних положень на практичну діяльність педагога та завершує розкриття їхньої сутності [2, с. 305-309]. Основні положення концепції є обґрунтуванням для подальшого визначення напрямку педагогічної діяльності з метою організації професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання.

Аналіз існуючої системи професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності виявив основні зовнішні виклики для її модернізації:

- недостатньо високий рівень фундаментальної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей [3] та тенденція до зниження результатів зовнішнього незалежного оцінювання у випускників загальноосвітніх закладів;

- потреба школи у вчителів з новим інноваційним мисленням у сфері природничих наук;

- недостатня кількість освітніх програм природничого напрямку для освітніх організацій інноваційного типу.

Відтак, результатом модернізації системи вищої професійної природничої педагогічної освіти має стати оновлена система професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності, що відповідає вимогам, які висуває суспільство до педагогічних кадрів у Галузевих стандартах вищої освіти.

Загальнометодологічними основами концепції професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання визначено основоположні педагогічні закономірності, які визначають соціально-педагогічну значущість і необхідність створення диференційованого та індивідуалізованого освітнього середовища підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей; ключових концептуальних ідей і конструктивних принципів побудови педагогічної системи; теоретичне моделювання професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання; етапність здійснення інноваційного процесу та педагогічних умов його реалізації.

Концептуальними ідеями професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання визначено:

1. Ідея інтеграції, що розглядає інтегративне вивчення об'єкта дослідження, що дає змогу всебічно вивчити окремі компоненти проєктованої в межах дослідження структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх учителів

природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання.

2. Ідея удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності комплексно щодо відбору циклів і змісту дисциплін нормативного і варіативного циклу, які представлені трьома блоками: основним, теоретичним і прикладним. В основному блоці відображено методологічні і теоретичні основи професійної підготовки, що визначають стратегію і тактику її розвитку. Теоретичний блок відображає основні положення, структуру професійної підготовки і модель формування готовності майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності. Прикладний блок відображає навчально-методичний комплекс професійної підготовки і механізми його реалізації.

3. Ідея безперервності, що дає змогу реалізувати концепцію поетапно. Основними етапами професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності є: теоретична підготовка → практична підготовка (в межах практичної підготовки у закладах вищої освіти (ЗВО) і практичної роботи в загальноосвітніх закладах в період практики – виробничої (педагогічної), науково-педагогічної, науково-дослідної) → самоосвіта і саморозвиток. Ідея безперервності передбачає вибудовування певної послідовності оволодіння педагогічною професією: занурення майбутніх учителів природничих спеціальностей в атмосферу педагогічного ЗВО – формування у студента уявлень про себе як суб'єкта педагогічної діяльності та мотивації до неї; занурення у педагогічну практику (реальну у школі та змодельовану на практичних заняттях) – розвиток здібностей до проєктування та здійснення педагогічної діяльності – саморозвиток педагогічних здібностей та здібностей до пошуку нових знань – моделювання на їхній основі педагогічної діяльності та створення власної методики викладання предмета.

4. Ідея диференціації та індивідуалізації професійної підготовки майбутніх вчителів природничих спеціальностей, що спрямовується на виявлення їхніх індивідуальних можливостей, перспектив до розкриття творчих здібностей [4, с. 171], створення умов для самовдосконалення та самостійного творчого пошуку кожного студента [8]. Вихідними психолого-педагогічними позиціями окресленої ідеї є розгляд особистості студента як центральної постаті освітнього процесу; урахування індивідуально-типологічних особливостей студентів в організації освітнього процесу [9]; оптимальне поєднання індивідуального характеру засвоєння знань із колективною організацією навчальної діяльності студентів [1, с. 140]; варіативність цілей та змісту навчання, способів діяльності, організаційних форм та засобів навчання; свобода та

самостійність студентів у виборі власної траєкторії навчання [6, с. 202]; систематичний зворотний зв'язок, побудований на основі об'єктивізації оцінки знань та умінь студентів; завершеність навчання, що зумовлено структуруванням змісту навчального матеріалу та повним засвоєнням кожної його структурної одиниці; організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу з урахуванням механізмів управління; стимулювання позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів та викладачів.

З метою реалізації і конкретизації виокремлених ідей і закономірностей розглянемо деякі концептуальні положення:

– професійну підготовку майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності необхідно здійснювати в руслі прийнятої культурологічної і гуманістичної парадигми освіти, що передбачають перехід на особистісно зорієнтоване, індивідуалізоване, диференційоване та професійно спрямоване навчання, не лише відображати в змісті й освітньому процесі тенденції шкільної біологічної, фізичної, географічної та хімічної освіти і вимоги суспільства до нього, а й забезпечувати вимоги освітніх стандартів та орієнтуватися на стратегічні цілі – підвищення інтелектуального потенціалу підростаючого покоління;

– методологічною основою для відображення цілісності, комплексності, багаторівневості і успішного досягнення поставлених цілей навчання є структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання;

– з метою цілісного освоєння та конкретної реалізації в педагогічній практиці виокремлених ідей необхідним є проектування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання та педагогічних умов її реалізації.

З огляду на це, концепція професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання є авторським уявленням реалізації цього процесу й охоплює такі елементи:

– провідну ідею концепції й основні поняття дослідження;

– ядро концепції – в основі якої закладені закономірності і принципи професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей на засадах диференціації та індивідуалізації навчання, виявлені на основі аналізу теоретико-методологічних основ;

– змістово-сенсове наповнення, представлене структурно-функціональною моделлю професійної підготовки майбутніх учителів природничих

спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання.

Висновки. Таким чином, представлена концепція професійної підготовки майбутніх учителів природничих спеціальностей до професійної діяльності на засадах диференціації та індивідуалізації навчання дала змогу спроектувати та реалізувати методичну систему, спрямовану на формування та розвиток сучасних учителів природничих спеціальностей, здатних до ефективної професійної діяльності на основі використання інноваційних освітніх технологій. Функціональне наповнення концепції може і має змінюватися у взаємодії із зовнішнім середовищем (зміни соціальних замовлень, стандартів професійної освіти та професійних стандартів). Концепцію можливо розширювати та доповнювати з урахуванням особливостей та умов її функціонування, а також застосовувати її елементи у підготовці вчителів інших спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексеев О. Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до диференціації та індивідуалізації фізичного виховання учнів. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 3-4 (201-202). С. 138–145.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
3. Вишківська В., Шикиринська О. Індивідуалізація та диференціація як необхідні умови вдосконалення освітнього процесу. *Грааль науки*. 2021. Вип. 8. С. 345–347.
4. Молодиченко Н. А. Засоби орієнтації навчального процесу на розвиток особистості у контексті гуманітарно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. Вип. 3 (24). С. 170–174.
5. Пісоцька М. Е. Індивідуалізація навчання студентів природничо-математичних спеціальностей у вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладах другої половини ХХ – початку ХХІ століття: теорія та практика: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2018. 533 с.
6. Повідайчик О. С. Реалізація технології диференційованого навчання в процесі науково-дослідницької підготовки магістрів соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. Вип. 2 (43). С. 201–205.
7. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник; за заг. ред. В. В. Дубічинського. Х.: «Школа», 2009. 1008 с.
8. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2017. Вип. 2. С. 6–16.
9. Liu L. B. Navigating Individual and Collectivenotions of Teacher Wellbeing as a Complex PhemenShaped by National Context. *Journal of Comparative and International Education*. 2018. Vol. 48. No. 1. P. 128–146.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ФАХУ» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

CONTENTS AND STRUCTURE OF THE SUBJECT «INTRODUCTION TO THE SPECIALTY» IN THE SYSTEM OF TRAINING TEACHERS OF THE ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE

Наукове дослідження присвячене оптимізації змісту навчальної дисципліни «Вступ до фаху» як настановчо-корективного курсу, призначеного ввести здобувачів спеціальності «014 Середня освіта (англійська мова і література)» в педагогічну сферу діяльності та створити потужний мотиваційний імпульс для професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови і літератури. Курс має на меті продемонструвати унікальність обраної абітурієнтом спеціальності, її цінність та універсальність як для суспільства, так і для багатомірного особистісного розвитку, змінити або посилити професійні наміри здобувачів. Провідними стратегіями роботи в рамках навчальної дисципліни є (1) спрямування зусиль на розуміння студентом себе як мовної особистості та готовність до розвитку мовної свідомості інших; (2) ініціювання фундаментального ставлення до іноземної мови та її глибинного діахронно-синхронного дослідження з метою розуміння її специфіки; (3) доведення універсальності спеціальності та її адаптивності до ринкових вимог; (4) демонстрація двостороннього зв'язку між процесами викладання й засвоєння іншомовного матеріалу; (5) розкриття формуючого потенціалу літературного компоненту спеціальності. Основною вимогою навчальної дисципліни є посилення лінгвістичного, лінгвокультурного та загальнокультурного аспекту курсу та закладення основ самоменеджменту, що дозволяє здобувачеві усвідомити багатоаспектність спеціальності та сприяє зміні в його професійній ідентичності. Поєднання різних форм роботи – колективного й групового обговорення, індивідуальної роботи й роботи в парах – створює комфортну зону для освітньої діяльності й позитивне ставлення до процесу професійного становлення; застосування активних й інтерактивних методів – роботу в малих групах, роботу з довідковими інформаційно-методичними джерелами, виконання й презентацію результатів проектної роботи, мозковий штурм, дискусію, семінар-воркшоп, рольові ігри, написання есе й роздумів, розробка інтерактивних завдань – сприяють різнобічному й гармонійному розвитку соціально й професійно важливих якостей майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: вступ до фаху, педагогічна сфера діяльності, професійне становлення майбутнього вчителя іноземної мови і літе-

ратури, мовна особистість, універсальність спеціальності, двосторонній зв'язок між викладанням й учінням; професійна ідентичність.

The scientific research seeks to find ways for optimization of the contents of the academic subject "Introduction to the Specialty" as a guiding and remedial course aimed at introducing students pursuing the Bachelor's degree on the specialty «014 Secondary Education (English Language and Literature)» to pedagogical activity and sending a powerful motivating impulse for professional development to pre-service teachers of the English language and literature. The course is to demonstrate uniqueness of the specialty, its value and universality both for the society and for the versatile personal development; to change or enforce students' professional ambitions. The primary strategies within the subject are (1) encouraging students' realizing themselves as linguistic personalities and promoting their readiness to develop other's linguistic personality; (2) initiating fundamental attitude to foreign languages and their deep diachronic and synchronic investigation in order to understand their specificity; (3) confirming universality of the specialty and its adjustability to the market requirements; (4) demonstrating a two-way connection between teaching and learning a foreign language; (5) exposing a forming potential of the literary component of the specialty. The basic requirement of the subject is reinforcing the linguistic, linguocultural and general cultural aspects of the course and laying basis for the skills of self-management, which allows a student to realize the multifaceted nature of the subject and is instrumental in their professional identity changes. Combination of various forms of work – collective and group discussion, individual and pair work – creates a comfortable zone for educational activity and a positive attitude to the process of professional formation; use of active and interactive methods – work in small groups, with reference books, performance and presentation of projects, brainstorming, discussions, workshops, role plays, essay writing, development of interactive tasks and tests – are instrumental in a versatile and balanced development of socially and professionally important features of a future specialists.

Key words: introduction to the specialty, pedagogical activity, professional development of a pre-service teacher of a foreign language and literature, linguistic personality, universality of the subject, two-way connection between teaching and learning, professional identity.

УДК 378:371.13:811.11+ 37.09
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.29>

Мельниченко Г.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Сусол Л.О.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри мовної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Рівень освіти й освіченості нації є показником її розвитку й морально-інтелектуального потенціалу, забезпечуючи їй гідне місце в глобальному просторі

людства. Отже, цілком природними є намагання закладів вищої педагогічної освіти долучити й утримати в освітньому просторі якомога ширший контингент молоді, яка щиро й віддано присвячує себе й своє професійне життя педагогічній діяльності.

Досвід викладання в вищому педагогічному закладі освіти надає нам право говорити про наявність значної кількості студентів, які не пов'язують своє подальше життя з педагогічною діяльністю; означена тенденція є результатом спотворення образу школи як суспільного інституту та образу вчителя як провідного його діяча. У такій ситуації необхідним є наявність в освітній програмі навчальної дисципліни, яка стала б своєрідним вступним корективним курсом, здатним від початку освітнього процесу зруйнувати хибні уявлення студента або деяких представників суспільства про дану сферу діяльності та створити потужний мотиваційний імпульс для професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови і літератури. Таким курсом є навчальна дисципліна «Вступ до фаху».

Відповідно до чинних робочих програм вітчизняних університетів, метою навчальної дисципліни «Вступ до фаху» є отримання студентами загального уявлення про обрану спеціальність та принципи організації освітнього процесу, покликані сформувати фахівця за цією спеціальністю. Натомість небагато програм мають на меті продемонструвати унікальність обраної абітурієнтом спеціальності, її цінність та універсальність як для суспільства, так і для багатовимірного розвитку його особистості, що призводить до зміни професійних намірів здобувачів на різних етапах просування за освітньою програмою з даної спеціальності. Це підтверджує **актуальність** і значущість обраної проблеми дослідження.

Дане дослідження має на меті визначити змістові компоненти навчальної дисципліни «Вступ до фаху», покликані не лише зорієнтувати студента в його майбутній професії, а й сформувати стійке бажання приєднатися до даної професійної спільноти шляхом постійного професійного саморозвитку. Іншими словами, даний навчальний курс має стати брамою на шляху зміни структури його образу «Я» студента та посилення бажання реалізувати себе в педагогічній діяльності, брамою в майстерню, що формує професійну ідентичність майбутнього вчителя англійської мови і літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність професійної ідентичності особистості вивчається в роботах К. Абульханової-Славської, Г. Гарбузової, Є. Головахи, Е. Еріксона, В. Єрмоліна, Е. Клімова, Ю. Леонтьєва, Н. Пряжнікова, А. Ростунова, М. Руткевич, А. Ручки, Є. Трандіна, Г. Троян, Г. Чередниченко, Л. Шнейдер, Є. Шорохової, В. Шубкіна, В. Ядової та ін. і, урешті-решт, зводиться до емоційно-позитивного прийняття своєї належності до професійного співтовариства [5] та, відповідно, актуалізації зусиль, спрямованих на те, щоб відповідати нормам даного співтовариства. Більшість науковців дотримуються думки, що

професійна ідентичність формується впродовж накопичення практичного досвіду фахівця й свідомого вдосконалення його теоретико-практичної бази. Разом з Г. Гарбузовою, Л. Шнейдер, Є. Трандіною [3] вважаємо, що формування професійної ідентичності має відбуватися вже з першого року професійної освіти, велика роль при цьому відводиться саме дисципліні «Вступ до фаху».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За логікою й структурою освітньої програми навчальна дисципліна «Вступ до фаху» відкриває перший рік навчання за освітнім ступенем «Бакалавр» і стає першим фактором впливу на усвідомлення здобувачем себе активним носієм професії вчителя англійської мови і літератури. Аналіз науково-методичної літератури, яка розкриває зміст та структуру означеної навчальної дисципліни, свідчить про певну неузгодженість поглядів стосовно предмету її вивчення. Так, О. Бєлих, О. Бондарчук, О. Заїка вважають за необхідне ознайомити здобувачів з «основними аспектами педагогічної майстерності, риторики та менеджменту освітнього середовища, основами методичних і дидактичних знань», спрямовуючи увагу студентів, насамперед, на педагогічний аспект спеціальності [1]. Більш збалансовану модель підготовки вчителів іноземної мови і літератури представлено в науково-методичних розробках С. Бобир, де рівноправне місце відводиться організаційним питанням підготовки майбутніх учителів середньої школи, вимогам до особистості вчителя та системі підготовки відповідно до компонентів його професіограми – мовної, мовленнєвої, літературознавчої, соціокультурної і методичної. Дана модель повною мірою моделює зміст освітньої програми підготовки фахівця за даною спеціальністю [2].

Метою дисципліни «Вступ до фаху», з точки зору казахського педагогічного колективу, є продемонструвати цінність усіх суб'єктів освітнього процесу, об'єкту та предмету вивчення за освітньою програмою. Дана програма зорієнтована на гуманістичну парадигму освітнього процесу та адаптацію студента-першокурсника до нових для нього навчальних умов [4].

У загальноприйнятому розумінні навчальна дисципліна «Вступ до фаху» має на меті формування первинних уявлень про майбутнє місце роботи та правила досягнення успіхів в обраному професійному середовищі. У рамках даного предмету в більшості випадків науковці й практики вибудовують багатовимірну модель безперервного й безкінечного процесу удосконалення професійного становлення вчителя іноземної мови й літератури, що дозволить усвідомити глибину й багатоаспектність обраної спеціальності тими, хто зробив свідомий вибір. Водночас уже на початку навчання виявляється низка соціально-особистісних протиріч, які

заважають здобувачеві повноцінно й широко спрямовувати зусилля на формування власної професійної ідентичності. Виокремимо деякі з них.

1. Опитування здобувачів першого року навчання свідчить про те, що майже половина контингенту обирає дану спеціальність лише заради супровідної спеціалізації – англійська мова, при цьому професійні амбіції студентів коливаються між перекладацькою діяльністю та управлінською діяльністю на посадах менеджерів міжнародних компаній. Власне професія вчителя не вважається бажаною й престижною.

2. Близько третини здобувачів, які по-справжньому цікавляться англійською мовою, екстраполюють шкільні уявлення про кінцеву мету вивчення іноземних мов – спілкування нею в різних сферах людської діяльності – на процес вивчення мови в вищій школі, нівелюючи її теоретичне вивчення. До того ж, тяжіючи до вивчення англійської мови лише як глобального засобу комунікації, студенти ігноруючи або не замислюються над лінгвокультурним портретом даної мови, що ускладнює процес удосконалення іншомовної комунікативної компетенції та відвертає студентів або ставить під сумнів шляхи академічного стилю вивчення англійської мови. Вузке трактування спеціаліста-мовника перекреслює перспективи розвитку повноцінної мовної особистості, яким має відчувати себе першокурсник від початку навчання.

3. Більшість здобувачів асоціюють обрану професію з образом шкільного вчителя, обмеженого стандартами й вимогами. Мало хто зі студентів усвідомлює, що вчити іноземній мові – це не стільки віддавати іншим накопичене, скільки вчитися самому.

4. Відірваність у шкільній практиці викладання англійської мови і англійської літератури, при якій означені дисципліни читаються різними викладачами, зближує образ вчителя іноземних мов у свідомості учнів і абітурієнтів більше з образом носіями мови та представником іншомовної культури, аніж з носієм культури взагалі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Приймаючи до уваги вищезазначені питання, можна виокремити низку аспектів, які мають бути включені до програми навчальної дисципліни «Вступ до фаху» для адекватного й повного розуміння здобувачами спеціальності та посилення мотиваційного впливу на ту частку контингенту, яка помилково обрала її або неповністю відповідає критеріям відбору абітурієнтів на дану спеціальність. Особливий акцент ми робимо на введенні нехарактерних для програми з даної навчальної дисципліни змістових частин. Зупинимось на кожній з них.

1. Уведення змістового модуля «Узагальнена формула спеціальності», метою якого є аналіз

складових спеціальності 014.021 Середня освіта (англійська мова і література), а саме: педагогічного, філологічного й літературознавчого (культурознавчого) аспектів професійної підготовки. Метою даного модуля є довести універсальність спеціальності, що дозволяє випускнику успішно працювати в різних сферах людської діяльності, адже компетентності, сформовані впродовж навчання за освітньою програмою «Бакалавр» за даною спеціальністю – предметна, комунікативна, адаптивна, аналітична, управлінська, організаційна, оцінна, рефлексивна, інформаційна, культурна та полікультурна тощо – роблять випускника конкурентоспроможним на сучасному ринку праці, здатним обіймати різні посади навіть у малоспоріднених галузях. До вивчення пропонуються такі питання: історія становлення професії «вчитель іноземної мови й літератури»; портрет сучасного вчителя англійської мови і літератури в літературі / кіномистецтві; ідеальна модель сучасного вчителя англійської мови і літератури; провідні випускники факультету іноземних мов педагогічного закладу освіти; місце спеціаліста на ринку праці й у глобальному просторі.

2. Уведення або розширення змістового блоку «Учитель англійської мови і літератури як мовна та вторинна мовна особистість», з наступними питаннями: поняття мовної особистості учителя та технологія її формування; поняття мовної свідомості; вплив мови на свідомість людини; сутність і структура вторинної мовної особистості і принципи її розвитку; поняття про мовну картину світу й мовну картину світу англійця; мову та міжкультурну комунікацію; конфлікт культур; культурні стереотипи. Метою даного блоку є (1) орієнтація здобувача на розуміння себе як носія глибоких мовних знань різних рівнів, умінь, навичок, мовної культури і мовного смаку; спрямування на формування мовної свідомості; націлення на мовне вдосконалення й опір мовному безкультур'ю; (2) акцентування уваги на важливості розуміння мови як системного явища, організму, здатного до саморозвитку й самоорганізації; поглибленому розумінню мовних явищ, розвитку підсвідомого почуття мови, мовної ерудиції та інтересу до інших мов; (3) акцентуванню уваги до загальномовних питань, підкресленню важливості таких теоретичних питань, як природа й сутність мови, її структура, функціонування й розвиток та зв'язок з позамовними явищами. Ми вважаємо, що даний блок стане потужним мотивуючим фактором навчання за спеціальністю для тих, чий інтерес обмежуються лише іноземною мовою і не стосуються аспектів її викладати. Для тих же здобувачів, хто вже пов'язує своє професійне життя з викладацькою діяльністю, цей модуль сприятиме більш чіткому й системному підходу до розуміння й викладання мови.

3. Додавання змістового модуля «Історичний портрет англійців як носіїв германської культури». До вивчення пропонуємо наступні питання: германські мови: класифікація та географія; давньогерманські племена: східногерманські, західногерманські й північногерманські; система писемності й писемні пам'ятки давньогерманських мов. Короткий лінгво-історичний екскурс, а саме – міфічно-героїчний образ прагерманських племен – дозволить виокремити у свідомості студента англійську мову як нащадка давньогерманської мови, відмінної від давньослов'янської, спонукаючи його свідомо вивчати відмінності англійської фонетики, граматики, лексичного й синтаксичного прошарку англійської мови від рідної та переносити отримані знання в мовленнєву діяльність.

4. Включення теми «Викладання як засіб професійного й особистісного розвитку людини» у змістовий модуль «Педагогічна складова спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)». Метою даної теми є продемонструвати вплив процесу викладання на розвиток не лише професіоналізму, а й особистості людини. На обговорення плануються виноситися наступні моменти: підвищення якості розуміння й засвоєння матеріалу під час підготовки до викладання та пояснення його іншим; зростання інтересу до учіння в результаті усвідомлення складності процесу здобуття й опрацювання знань; збагачення світогляду під час вивчення суміжних галузей знань, пов'язаних з темою; удосконалення комунікативних навичок у процесі реалізації навчальних завдань тощо. Як бачимо, процес викладання – це й процес учіння, свідомий, різноплановий й умотивований; іноді лише під час викладання фахівець або майбутній фахівець може по-справжньому зрозуміти проблему на рівні особистісного значення.

5. Розширення змістового модуля «Літературознавча складова спеціальності» із наступними підтемами: художня література як мистецтво слова і спосіб формування загальної культури людини, її моральних орієнтацій і цінностей; англійська література як засіб ознайомлення з картиною світу англійців; поняття й структура літературознавчої компетентності учителя англійської мови і літератури; освітньо-змістовий, ціннісно-орієнтаційний і діяльнісно-практичний компоненти літературознавчої компетентності й шляхи їх розвитку; принципи, методи й шляхи роботи з художньою літературою учнів середньої школи; знайомство з літературним твором як діалог двох індивідів; особливості організації позакласного і індивідуального читання: читацький щоденник, аналітичні вправи, презентація. Як бачимо, акцент у змістовому модулі переноситься з проблеми організації роботи учнів з літературним твором на проблему розвитку особистості майбутнього фахівця

літературними засобами; метою – продовження збалансованого розвитку здобувача на мовному, емоційному, культурологічному, моральному, інтелектуальному та інших рівнях.

Таким чином, змістова частина навчальної дисципліни «Вступ до фаху» охоплює наступні змістові модулі:

(1) Зміст спеціальності вчителя англійської мови і літератури. 1.1. Узагальнена формула спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)» та образ вчителя англійської мови і літератури (синхронний і діахронний аспекти). 1.2. Зміст освітньої професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю).

(2) Компоненти підготовки вчителя англійської мови і літератури та її структура. 2.1. Мовна складова спеціальності. 2.2. Педагогічна складова спеціальності. 2.3. Літературознавча складова.

(3) Система безперервного професійного розвитку вчителя англійської мови і літератури. 3.1. Освітньо-кваліфікаційні рівні в Україні. 3.2. Фахове вдосконалення вчителів англійської мови і літератури.

Рекомендації щодо поетапного введення здобувачів у спеціальність відображено в технологічній карті – програмі вивчення дисципліни, яка уточнює зміст курсу й пропонує обов'язкові види навчальної діяльності, що підлягають оцінюванню впродовж поточного й рубіжного контролю (Таблиця 1).

Висновки. Дані, отримані наприкінці етапу апробації змістово-методологічних рішень – висока успішність студентів (100%) та незмінність намірів здобувачів щодо продовження навчання за спеціальністю – доводять ефективність обраної стратегії роботи в рамках навчальної дисципліни «Вступ до фаху», а саме: (1) спрямування зусиль на розуміння студентом себе як мовної особистості, носія мовної культури, готовність до розвитку мовної культури і свідомості інших; (2) ініціювання глибокого й фундаментального ставлення до мови, що вивчається, починаючи з її вертикального зрізу, глибинного дослідження історичного підґрунтя її специфічності та неповторності; (3) доведення універсальності спеціальності та її гнучкості й адаптивності до плінних вимог ринку праці; (4) демонстрація впливу процесу навчання іноземної мови на процес її вивчення, доведення двостороннього зв'язку між процесами викладання й засвоєння іншомовного матеріалу матеріалу; (5) розкриття особистісно-розвивального й професійно-формуючого потенціалу літературного компоненту спеціальності. Отже, основною вимогою навчальної дисципліни є посилення лінгвістичного, лінгвокультурного та загальнокультурного аспекту курсу та закладення основ самоменеджменту. Організована у такий спосіб робота дозволяє здобувачеві усвідомити

Технологічна карта дисципліни

Тема	Методи й форми організації діяльності на занятті. Питання, що виносяться на обговорення	Обов'язкове практичне завдання
1	2	3
<p>1. Узагальнена формула спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)» і образ вчителя англійської мови і літератури (синхронний і діяхронний аспекти).»</p>	<p><i>Семинар-воркшоп.</i></p> <p>1. <i>Динамічне колективне обговорення питань:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ознайомлення з випускниками факультету іноземних мов, їхнім професійним шляхом і місцем на сучасному ринку праці; – компетентності, передбачені освітньою програмою «Бакалавр» за даною спеціальністю, які забезпечують універсальність випускника; – характеристика учителя іноземної мови й літератури. – функції вчителя англійської мови і літератури; – професіограма вчителя англійської мови і літератури. <p>2. <i>Участь у дискусії:</i> «Вимоги до сучасного вчителя іноземних мов: зовнішні й внутрішні риси ідеального вчителя».</p> <p>3. <i>Представлення й обговорення презентацій.</i></p>	<p><i>Підготувати презентації за темами на вибір:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Історія професії «вчитель іноземної мови й літератури». 2) Зображення вчителя англійської мови і літератури в літературі / кінематографії. 3) Ідеальний учитель англійської мови і літератури – який він?
<p>2. Зміст освітньої професійної програми підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю</p>	<p><i>Робота в міні-групах і динамічне колективне обговорення питань:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготувати й оприлюднити пропозиції щодо змін в ОПП «014 Середня освіта (Мова і література (англійська)» (коротка доповідь з обґрунтуванням) 2. <i>Ділова гра:</i> «Моя компетентність». Група поділяється на міні-групи, кожна з яких представляє одну компетентність як складову професійної компетентності вчителя англійської мови і літератури. 	<p><i>Підготувати конспект за темою «Сутність і структура професійної компетентності вчителя англійської мови і літератури»</i></p>
<p>3. Мовна складова спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)»</p>	<p>1. <i>Динамічне колективне обговорення питань:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – англійська мова сьогодні: її статус, використання, роль в сучасному суспільстві; – історичний портрет англійців як носіїв германської культури; – поняття про мовну картину світу; мовна картина світу англійця; – учитель англійської мови і літератури як мовна і вторинна мовна особистість. <p>2. <i>Презентація проектів та їх колективне обговорення.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Підготувати реферати за темами:</i> Північні германці. Західні германці. Східні германці. 2. <i>Підготувати презентації за темами на вибір:</i> «Картина світу англійця в контексті літературних творів» (Представити рису англійців, закарбовану в: – група а: прислів'ях, приказках; – група б: літературному творі; – група с: анекдотах 3. <i>Підготувати й представити проекти за темою «Принципи формування вторинної культурно-мовної особистості»</i>
<p>4. Педагогічна складова спеціальності</p>	<p><i>Презентація проектів та колективне обговорення за темою «Викладання як засіб професійного й особистісного розвитку людини».</i></p>	<p><i>Підготувати частину проекту (за методом ажурної пилу) за темою «Викладання як засіб професійного й особистісного розвитку людини»:</i></p> <p>Група А. Docendo discimus, або Навчаючи навчаємося: підвищення якості засвоєння матеріалу у процесі підготовки до його викладання. Метод Жан-Поля Мартана.</p> <p>Група В. Навчання іноземній мові – вивчення іноземної мови: двосторонній зв'язок.</p>
<p>5. Літературознавча складова</p>	<p><i>Динамічне колективне обговорення питань:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – поняття й структура літературознавчої компетентності учителя англійської мови і літератури; – принципи, методи й шляхи розвитку літературознавчої компетентності учителя англійської мови і літератури; – художня література як мистецтво слова і спосіб формування загальної культури людини, її моральних орієнтацій і цінностей 	<p>Створити план розвитку власної літературознавчої компетентності (за складовими структури) на рік.</p>

Закінчення табл. 1

1	2	3
6. Освітньо-кваліфікаційні рівні в Україні	<i>Динамічне колективне обговорення питань:</i> – освітньо-кваліфікаційний рівень молодший спеціаліст; освітні й професійні перспективи й можливості працевлаштування; – освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр; – освітньо-кваліфікаційний рівень магістр; – третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти – поняття про безперервне навчання.	<i>Есе «Мої професійні наміри щодо здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня: погляд у майбутнє».</i>
7. Фахове вдосконалення вчителів англійської мови і літератури.	Презентація одного з формальних/неформальних шляхів фахового вдосконалення вчителів англійської мови і літератури.	<i>1. Підготувати презентацію за завданням: обрати один з формальних / неформальних шляхів фахового вдосконалення вчителів англійської мови і літератури (міжнародні асоціації вчителів англійської мови / курси підвищення кваліфікації вчителів / об'єднання за інтересами / онлайн-платформи тощо), який ви вважаєте найефективнішим. Аргументувати вибір. 2. Скласти індивідуальний план самоосвіти.</i>

глибину й багатоаспектність обраної спеціальності та започаткувати сталі зміни в його професійній ідентичності.

Перспективи подальшого дослідження ми пов'язуємо з розробкою інформаційно-освітнього середовища для впровадження способів організації практичної і теоретичної діяльності здобувачів вищої освіти під час вивчення навчальної дисципліни «Вступ до фаху».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бєлих О. М., Бондарчук О. Ю., Заїка О. О. Силабус нормативної навчальної дисципліни «Вступ до фаху» підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта Мова і література (німецька)), за освітньо-професійною програмою Середня освіта. Німецька мова. Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 15 с.

2. Бобир С. Л. Модель пропедевтичного курсу «Вступ до спеціальності «мова і література (англійська)» для майбутніх педагогів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2016. № 2 (12). С. 152-156.

3. Троян Г. В. Поняття професійної ідентичності майбутнього вчителя у вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних розвідках. *Психолого-педагогічні засади впровадження сучасних інформаційних технологій і методик навчання студентської молоді у закладах вищої освіти*. 2018. С. 407-411.

4. Учебно-методический комплекс дисциплины «Введение в специальность». Специальность 050119 «Иностранный язык: два иностранных языка». Павлодар, Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова. 2006. 12 с.

5. Шнейдер Л.Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики. М.: Изд-во МПСИ, 2007. 128 с.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ «4К» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

FORMATION OF «4K» COMPETENCES IN JUNIOR SCHOOLCHILDREN AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

У статті проаналізовано теоретико-методичний аналіз проблеми формування компетентностей «4К» в початковій школі, висвітлено специфіку використання комунікативності, командної роботи, критичного та креативного мислення, виокремлено сфери вживання їх практичного функціонування на уроках української мови.

Під комунікацією ми розуміємо засіб обміну інформацією між двома чи кількома особистостями, які передають чи отримують повідомлення вербальним чи невербальним способом. За допомогою комунікації у навчальному процесі увага учнів початкової школи спрямована на те, щоб усвідомити набутий досвід, закріпити здобуті уміння та навички. Комунікативність є основним засобом в навчанні та вихованні, за допомогою якого педагог допомагає дитині правильно сприймати та усвідомлювати явища навколишнього дійсності.

Розвиток критичного мислення – це надзвичайно важливий аспект не лише в освітньому просторі, а і в сучасній практичній площині. Навчити учнів початкової школи мислити критично виявляється у формуванні правильно поставити запитання, зосередити увагу на необхідній інформації, вчити знаходити правильне рішення та робити висновки. Критичне мислення в українській школі спрямоване на розвиток індивідуального свідомого мислення молодшого школяра, яке допомагає йому розкрити власний погляд на сучасний світ.

Креативне мислення характеризується вмінням побачити індивідуальний творчий потенціал особи та прагненням розвивати його здібності. Творчими здібностями наділена кожна особистість. Завдяки креативному мисленню в учнів початкової школи розкривається їх неординарний інтелектуальний потенціал, який дозволяє усебічно розвинутися та піднятися на найбільшій щаблі творчої діяльності.

Важливу роль у сучасному освітньому просторі відведено вмінню організувати командну роботу: встановлювати функції та обов'язки між молодшими школярами, обмінюватися інформацією, бути вимогливими і допомагати один одному, вміти оцінювати та контролювати. Командна навчальна діяльність допомагає активно залучати учнів до пошукової роботи, котра полягає у тому, що молодші школярі вчать самостійно знаходити нову інформацію, розвивають уміння спілкуватися один з одним, розв'язують конфліктні ситуації, що виникають у творчій роботі на уроках української мови.

Ключові слова: комунікативність, початкова школа, критичне та креативне мислення, командна робота, уроки української мови.

The article analyzes the theoretical and methodological analysis of the problem of the formation of "4K" competences in elementary school, highlights the specifics of the use of communication skills, teamwork, critical and creative thinking, and highlights the areas of their practical functioning in Ukrainian language classes.

By communication we mean a means of exchanging information between two or more individuals who transmit or receive messages verbally or non-verbally. With the help of communication in the educational process, the attention of primary school students is aimed at realizing the acquired experience, consolidating the acquired skills and abilities. Communicativeness is the main tool in education and upbringing, with the help of which the teacher helps the child to correctly perceive and understand the phenomena of the surrounding reality.

The development of critical thinking is an extremely important aspect not only in the educational space, but also in the modern practical plane. Teaching primary school students to think critically is manifested in the formation of correctly asking questions, focusing on the necessary information, learning to find the right solution and draw conclusions. Critical thinking in the Ukrainian school is aimed at the development of the individual conscious thinking of the younger schoolboy, which helps him to reveal his own view of the modern world.

Creative thinking is characterized by the ability to see the individual creative potential of a person and the desire to develop his abilities. Every individual is endowed with creative abilities. Thanks to creative thinking, elementary school students reveal their extraordinary intellectual potential, which allows them to comprehensively develop and rise to the highest levels of creative activity. An important role in the modern educational space is given to the ability to organize teamwork: to establish functions and responsibilities between younger students, to exchange information, to be demanding and help each other, to be able to evaluate and control. Team educational activity helps to actively involve students in search work, which consists in the fact that younger schoolchildren learn to independently find new information, develop the ability to communicate with each other, resolve conflict situations that arise in creative work in Ukrainian language classes.

Key words: communication skills, primary school, critical and creative thinking, teamwork, Ukrainian language lessons.

УДК 373.3.091

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.30>

Мироненко О.В.,

канд. філол. наук,
доцентка кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Кулакова Я.В.,

студентка II курсу магістратури
педагогічного факультету
Херсонського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному лінгводидактичному просторі компетентності «4К» у початковій освіті набувають актуальності як у зарубіжних наукових роботах, так і працях українських науковців. Формування

компетентностей «4К» у молодших школярів є одним із актуальних напрямків під час навчання української мови в початковій школі. Формування комунікативної компетентності, командної роботи, критичного та креативного мислення є надзвичайно

важливим в початковій школі та набуває актуального значення у педагогічній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У різні часи до питання формування компетентностей «4К» у молодших школярів на уроках української мови зверталися вчені: Н. Гнатко, Г. Костюк, О. Кульчицька, Л. Мацько, О. Мироненко, С. Терно та інші. Компетентності «4К» у сучасній початковій школі активно використовуються у навчальному процесі. Використання компетентностей «4К» в освітньому процесі дозволяє зробити навчання креативним, командним, формує в учнів пізнавальний інтерес та розширює їх кругозір під час опрацювання різних тем у початковій освіті. Формування компетентностей «4К» у молодших школярів на уроках української мови сприяє розвитку зв'язного мовлення, мисленнєвих процесів, критичного та креативного мислення та командної роботи тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сформувані у молодших школярів компетентності «4К» – головна мета вивчення української мови в курсі початкової освіти. У Новій українській школі надзвичайну увагу приділено комунікативній складовій, критичному та креативному мисленню та командній роботі. Навчити учнів сприймати, слухати та передавати інформацію, вміти виражати власне розгорнуте висловлювання, критично та креативно мислити, працювати в команді – це одні із пріоритетних напрямків роботи у навчальному процесі.

Мета статті. Підвищення рівня креативного та критичного мислення, мовленнєвої культури, вміння молодшого школяра працювати у команді передбачає формування в нього компетентностей «4К», що дозволять реалізувати поставлений перед собою задум у мовленнєвій діяльності й контролювати отримані результати. Провідною метою даного дослідження є проаналізувати особливості формування компетентностей «4К» у молодших школярів на уроках української мови. Реалізація поставленої мети передбачає: охарактеризувати поняття комунікативності, критичного та креативного мислення, командної роботи; розкрити роль і значення формування компетентностей «4К» у молодших школярів на уроках української мови; з'ясувати особливості використання компетентностей «4К» у початковій ланці освіти на уроках з української мови.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку лінгводидактики все актуальнішим постає питання звернення до ефективності способів розвитку компетентностей як пріоритетних чинників формування особистості у педагогічній площині, оскільки їх значимість викликає інтерес як у зарубіжних, так і у вітчизняних науковців. У початковій школі надзвичайно важливим у становленні та розвитку особистості є формування

компетентностей «4К», а саме: комунікативності, командної роботи, критичного та креативного мислення, які допомагають становленню усебічно розвиненої людини.

Під комунікацією ми розуміємо інструмент передачі інформації між двома чи кількома комунікантами, які репрезентують чи отримують повідомлення вербальним чи невербальним способом. Процес формування комунікативної компетентності у молодших школярів має забезпечити: застосування умінь та навичок використовувати мову як засіб комунікації; навчитися діалогічному, полілогічному і монологічному мовленню; оволодіти культурою усного і писемного мовлення; засвоїти мовні норми та вправно їх використовувати в різних комунікативних ситуаціях; опанувати навички командної роботи як налагодженої колективної співпраці; розвивати здібності навчальної роботи з педагогом та іншими учнями; навчитися швидко адаптуватися до різних соціально-комунікативних ситуацій; формувати уміння критично та креативно оцінювати дії своїх співрозмовників.

Педагог як мовна особистість має сприяти активному розвитку зв'язного мовлення дітей початкової освіти. На думку О. Мироненко, спілкуючись, мовна особистість має «досконало володіти нормами літературної мови: орфоепічними (правильною вимовою звуків та звукосполучень), акцентуаційними (усталеним наголошуванням слів), орфографічними (правильним написанням слів та їх частин), лексичними (вживанням слів відповідно до їх лексичного значення) та фразеологічними (правильним використанням фразеологічних одиниць), морфологічними (вживанням граматичних форм слів), синтаксичними (побудовою словосполучень та речень) та стилістичними (уживанням мовних засобів у конкретних стилях мови)» [2, с. 56].

У початковій освіті важливого значення під час навчання набуває критичне та креативне мислення. Під критичним мисленням розуміємо здатність аналізувати та вправно обмірковувати отриману інформацію, щоб використовувати її у типових чи нетипових ситуативних площинах. У сучасному освітньому вимірі креативне мислення як здатність особи до різнопланового творчого відтворення, до розуміння та створення інноваційної інформаційної площини має надзвичайно важливе суспільне значення.

Розвиток критичного та креативного мислення – це дуже важливий аспект не лише у процесі навчання, а і виховання. Навчити учнів мислити креативного та критично – означає чітко і правильно поставити запитання, направити їхню увагу в правильне русло, навчити школярів робити висновки та знаходити найпростіші рішення. Щоб кожен учень умів критично та креативно мислити, потрібна допомога з боку педагога.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки активно використовується поняття «командна робота», що допомагає ефективному розв'язуванню широкого кола питань та завдань. Сформована в учнів здатність організувати роботу в команді, є результатом таких процесів: планування дій; розподіл ролей; дотримання норм співпраці реалізовувати задумане; представлення своїх висновків у вигляді моделі, схеми тощо.

На уроках української мови в початковій школі надзвичайно продуктивною є організація командної навчальної роботи. Саме в цій формі роботою кожного школяра управляє педагог опосередковано, через питання та завдання, які він пропонує команді та які корегують діяльність учнів. Педагог безпосередньо регулює роботу команд тільки в випадку, якщо в учнів виникають труднощі та певні питання і вони самі просять допомоги у вчителя.

На думку О. Мироненко, педагог як «творча особистість повинна вміти інтегрувати умови спілкування з мовною ситуацією, добирати мовні засоби відповідно до ролі мовця в навколишньому середовищі, розвивати свої мовно-мовленнєві компетенції та реалізовувати їх в умовах компетентнісної освіти» [1, с. 255].

У дослідженнях командної навчальної діяльності школярі демонструють високу результативність засвоєння знань і формування вмінь та навичок. Це зумовлюється тим, що в такій командній роботі більш слабкі діти виконують за обсягом будь-які вправи на уроках на 20-30% більше, ніж у самостійній роботі. Особливого значення командна робота набуває у досягненні виховної функції навчання, оскільки під час командної роботи у учнів формується колективізм, моральні якості, формування цих якостей відіграють особливу роль в організації командної роботи, а саме: розподіл завдань, функцій і обов'язків між учнями, які є активними у такій навчальній діяльності, обмін думками один з одним, взаємна вимогливість під час виконання вправ і допомога за потреби, взаємоконтроль і взаємооцінка.

У Новій українській школі активно використовують різні види ігор для кращого опанування компетентностей «4К», які є необхідним чинником роботи між учнем та педагогом. На думку О. Мироненко, Т. Видахевич, «найважливіший елемент гейміфікації – ігрове мислення. Завдяки йому прості дії набувають особливого сенсу, адже до них додаються такі елементи як: співробітництво, дослідження та конкуренція» [3, с. 593].

На думку О. Мироненко, Т. Видахевич, під час розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів «шляхом гейміфікації на уроках української мови виробляються такі вміння і навички як:

1) засвоєння норм української мови: фонетичних, акцентуаційних, лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних;

2) переказування та створення тексту в усній та писемній формах;

3) збагачення та активізація словникового запасу під час мовно-мовленнєвої діяльності;

4) спонукання до творчого потенціалу, інтелектуального розвитку особистості;

5) залучення до інноваційних ігрових технологій під час вивчення різних тем;

6) використання монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення під час ігрової діяльності тощо» [4, с. 157].

Залучення учнів до невимушеного спілкування в процесі навчальної діяльності можливе тоді, коли школярам пропонуються цікаві й актуальні для них питання, в класі панує атмосфера доброзичливості, здійснюється заохочення до висловлення власних думок, формується вміння зацікавлено слухати інших, дотримуються норми демократичного стилю спілкування. Одним із важливих результатів компетентнісно орієнтованого навчання української мови є здатність взаємодіяти з іншими людьми, висловлювати свої враження від побаченого, почутого, прочитаного, пережитого, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності, критично та креативно мислити. Формування цих складників компетентності можливе за умови систематичного використання цікавих для дітей мовленнєво-творчих завдань, проєктів, заохочення школярів до їх виконання. Належне місце у процесі навчання української мови має займати командна робота, яка полягає в аналізі, інтерпретації, оцінюванні та формуванні вмінь та навичок. Компетентнісний підхід до засвоєння початкових лінгвістичних знань передбачає орієнтацію навчального процесу не тільки на аналіз мовних одиниць і явищ, а й на формування вмінь застосовувати їх у мовленнєвій практиці.

Формування компетентностей «4К»: комунікативності, креативного та критичного мислення, командної роботи, на наш погляд, буде найбільш продуктивним під час використання різних ігрових технологій: «Шість цеглинок» LEGO, Іарbook, інтерактивний метод «Шість капелюхів», технологія «Мозковий штурм», Кубик Блума, Фішбоун тощо), під час яких учні легко та вправно опановують навчальний матеріал.

Надзвичайно важливим засобом у формуванні компетентностей «4К» у молодших школярів є використання технології «Кубик Блума», головною метою якої є словникове збагачення мовлення учнів. Кубик Блума ми пропонуємо використовувати під час вивчення теми: «Розбираю іменник як частину мови»:

– Яку частину мови ми вивчали на минулому уроці?

– На які питання відповідають іменники?

– На що вказують іменники?

– Чи змінюються іменники за родами, числами, відмінками?

– Наведіть приклади іменників.

LEGO технологію нами використано під час вивчення теми «Розрізняю іменники – назви істот і неістот, власні і загальні назви». Для розрізнення власних та загальних назв на цеглинка різного кольору наклеюються слова (жовта – річка, червона – Львів, синя – Тарас, зелена – море) і пропонується розподілити слова на дві групи – власні та загальні назви та будуються з цеглинок 2 вежі (таку вправу пропонуємо учням і на розрізнення істот та неістот).

Ігрова технологія «Ажурна пилка» сприяє засвоєнню молодшими школярами великої кількості інформації, що допомагає працювати в команді та розвиває критичне та креативне мислення під час комунікації. Використання технології «Ажурна пилка» на уроках української мови полегшує засвоєння великого обсягу інформації. Під час роботи кожен учень не тільки навчається, а й пізнає новий матеріал. Цей вид діяльності допомагає поглибити знання з теми. Дану технологію пропонуємо розглянути на прикладі інтегрованих уроків з української мови та читання в 4 класі під час вивчення життєвого та творчого шляху Івана Яковича Франка. Розподіляємо учнів у 3 домашні групи:

1 група – Бібліографи. Учні детально вивчають біографію письменника.

2 група – Літературознавці. Декламують твори І. Франка.

3 група – Мовознавці. На основі аналізу творів учні репрезентують художні засоби творів.

Далі працює «експертна група» – до 8 хвилин.

Дану технологію також можна використовувати на прикладі інтегрованих уроків з української мови та читання в 4 класі під час вивчення життєвого та творчого шляху Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач). Розподіляємо учнів у 4 домашні групи:

1 група – Бібліографи. Учні детально вивчають біографію письменниці.

2 група – Літературознавці. Декламують твори Лесі Українки.

3 група – Лінгвісти. На основі аналізу творів учні репрезентують художні засоби творів.

4 група – Художники. Учні репрезентують малюнки до творів Лесі Українки та аналізують їх.

Далі працює «експертна група» – до 8 хвилин.

Впровадження технології «Фішбоун» має значний ряд переваг: по-перше, розвивається критичне мислення; по-друге, створюється інноваційне розвивальне освітнє середовище; по-третє, діти набувають умінь зосереджуватися на

проблемних аспектах; по-четверте, учні активно працюють в парах або в групах; по-п'яте, формується вміння вирішувати проблемну ситуацію та виражати власні нові ідеї [5, с. 18-21]. Як приклад, технологію «Фішбоун» можна використовувати під час вивчення теми «Розбираю прикметник як частину мови». Групуємо учнів, кожному з них надаємо зображення «риб'ячого скелету» і пропонуємо заповнити всі «кістки», вказавши проблемну ситуацію, причини виникнення, фактичний матеріал, та висновки.

Використання різноманітних ігрових технологій допомагає сформуванню в учнів компетентності «4К», що сприяють розвитку комунікативних здібностей, критичного та креативного мислення, командної роботи на уроках української мови в початковій школі. Застосування даних технологій є продуктивним засобом розвитку вмінь та навичок учнів під час навчального процесу.

Висновки. Отже, формування компетентностей «4К» має бути взаємопов'язаною педагогічною системою, яка впливає на розвиток молодшого школяра, а також забезпечує становлення активної життєвої позиції на кожному з етапів виховання та навчання. Адже вправне використання учнями компетентностей «4К» впливає на формування світогляду, життєвої позиції та пізнавальної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мироненко О.В. Творча особистість як цілісна людська індивідуальність в умовах компетентної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*: [наук. ред. Бакум З.П.]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ», 2016. Випуск 47. С. 251-255.

2. Мироненко О.В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи шляхом реалізації норм літературної мови. *Stav, problemy a perspektivy pedagogickeho studia a socialnej prace: zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie*. Slovak Republic, Sladkovicovo: Vysoka škola Danubius. 2016. 28-29oktobra. С. 56-58.

3. Мироненко О.В., Видахевич Т.І. Гейміфікація як засіб навчання української мови молодших школярів. *The 8th International scientific and practical conference "World science: problems, prospects and innovations"* (April 21-23, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. P. 590 -596.

4. Мироненко О.В., Видахевич Т.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови. *Інноваційна педагогіка*. Науковий журнал. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 44. Т.1. С. 154-157.

5. Симоненко Н.Є. Інтерактивні методи в гуманітарній освіті. *Управління школою*. 2005. № 34. С. 18-21.

НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОМУ ПИСЬМУ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

TEACHING ENGLISH WRITING TO SENIOR LEARNERS USING AUTHENTIC MATERIALS

У статті досліджено навчально-виховний потенціал використання автентичних матеріалів в опануванні англійським писемним мовленням учнів старшої школи. Проаналізовані вітчизняні та іноземні праці, які підкреслюють важливість використання на уроках англійської мови завдань, націлених на розвиток писемного мовлення учнів. Встановлено, що використання автентичних матеріалів, застосовані на уроці, здатні мотивувати учнів старшої школи до комунікативної діяльності, створити сприятливі умови для креативного та естетичного розвитку особистості, а також є засобом естетичного виховання старшокласників у процесі навчання англійської мови. Досліджено, що учням старшої школи подобається брати участь у написанні різних видів письма на уроках англійської мови, проте існують труднощі, які впливають на ефективність розвитку умінь англомовного писемного мовлення. Доведено, для того, щоб формування основ англомовного писемного мовлення проходило плідно, необхідно у процесі навчання іноземної мови звертатися до врахування вікових та психологічних особливостей старших школярів, оскільки виявлення та розвиток його здібностей, формування уміння і бажання вчитися, оволодіння елементами культури мови та поведінки. Автори статті пропонують практичну ілюстрацію завдань з навчання англомовного писемного мовлення учнів старшої школи, у якому автентичні матеріали організують зміст мовлення, надають емоційного забарвлення писемному мовленню учнів на уроці, мотивують формування писемних умінь і навичок англомовного писемного мовлення. Англомовне письмо автори вважають дієвим засобом оптимізації формування іншомовної комунікативної компетентності учнів старшої школи.

Ключові слова: англомовне письмо, учні старшої школи, автентичні матеріали, англомовна писемна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність

The article investigates the educational potential of authentic materials for teaching English writing to senior learners. The analysis of literature indicates the importance of using authentic materials in teaching writing to secondary school learners as it enables increasing the motivation of students to communicate, creates favourable conditions for creativity, and also reduces anxiety in the classroom. The analysis of Ukrainian and foreign works that emphasize the importance of using tasks aimed at the development of senior learners' written speech in English lessons is suggested. It has been established that the using of authentic materials in the English lesson can motivate senior learners for communicative activities, create favourable conditions for creative and aesthetic development of the personality, and is also a means of aesthetic education of senior learners in the process of learning English. It has been studied that senior learners like to participate in writing of different types in the English lessons, but there are difficulties that affect the effectiveness of the development of English writing communication skills. It is proved that in order to form the basis of English writing competence effectively, one should take into consideration age and psychological characteristics of senior learners, their abilities are developed and identified, their desire to study is acquired, and the elements of language and behavior culture are mastered. The authors of the article offer a practical illustration of tasks for teaching English writing to senior learners, in which authentic materials organize the content of speech, give emotional colour to senior learners' written speech in class, motivate the formation of written skills and English written speech skills. The authors attract special attention to different groups of metacognitive strategies which can be developed at each stage of the learning process. It is concluded that the using of written speech of senior learners using authentic materials will improve the process of the formation of foreign language communicative competence development.

Key words: English writing, senior learners, authentic materials, English written competence, foreign language communicative competence.

УДК 378:37.011.3:316.61
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.31>

Михайлова О.С.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри англійської
мови з методиками викладання
в дошкільній та початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Кузнєцова О.В.,

вчитель англійської мови
Ліцею № 8 м. Житомира

Пико В.М.,

вчитель англійської мови
Ліцею № 8 м. Житомира

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають переорієнтації системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих компетентностей, які дозволять їм орієнтуватися в сучасному соціумі, інформаційному просторі, на ринку праці, навчатися, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби часу. Освіта є потужним інструментом на будь-якому етапі життя, однак на старшому ступені навчання в школі її значення надзвичайно велике, оскільки саме в цей час старші школярі починають формуватися як повноцінні особистості.

Вчені наголошують, що XXI століття має стати унікальним з суджень практичної реалізації людських цінностей. Як записано в Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», новий зміст нової української школи покликаний формувати в дітей почуття патріотизму, громадянськості, гуманності, співчуття, розуміння, толерантності, совісті, честі, любові, дружби як ціннісних орієнтацій, що мають бути втілені в життя, у норми поведінки особистості, у тому числі з врахуванням іноземної мови як вагомого засобу міжкультурного спілкування.

Згідно рекомендацій Державного стандарту України з англійської мови для загальноосвітніх

навчальних закладів та Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти – писемне мовлення повинно охоплювати такі сфери суспільного життя, як особисту, професійну, суспільну та освітню [2, с. 254].

Аналіз методичної літератури та власних спостережень за ходом навчання писемного мовлення на старшому ступені в загальноосвітніх навчальних закладах, у тому числі й спеціалізованих, аналіз змісту низки підручників та письмових робіт англійською мовою звернули нашу увагу на те, що наразі виникає багато труднощів у процесі створення писемних повідомлень. Перш за все, ці труднощі пов'язані з недостатнім рівнем розвитку умінь навчання, відсутністю плановості та поетапності у навчанні писемному мовленню, невідповідністю завдань сферам спілкування, відсутністю мотивації до створення продуктів писемного мовлення, проблеми з структурно-композиційним оформленням тексту, використанням лише традиційного підходу до навчання письма тощо. Так, у більшості підручників, за якими працюють учні старшої школи, вправи, спрямовані на формування умінь письма, мають не комунікативний характер, або зовсім відсутні.

Залишається недостатньо вивченим питання вибору ефективних засобів формування та вдосконалення іншомовної писемної мовленнєвої компетентності учнів старшої школи, у тому числі з врахуванням особливостей та потенціалу інформаційного суспільства. З огляду на зазначені характеристики, на наш погляд, ефективними можуть стати автентичні матеріали навчання писемного мовлення, які уможливають не тільки формування необхідних навичок і вмінь, вироблення цінностей, а й створення атмосфери співробітництва, що сприятиме створенню у класі засад рівноправності та демократичності, розвитку здатності критично та креативно мислити, приймати продумані рішення тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування іншомовної писемної компетентності була присвячена чимала кількість праць, досліджень в різні часи. Так, дослідження вчених зосереджені на психологічних характеристиках учнів різного віку та їх врахуванні у процесі навчання писемному мовленню (Г.Ю. Айзенк, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.О. Покатилова, Д.І. Фельдштейн, З.В. Юрченко), особливостях формування писемної мовленнєвої компетентності, у тому числі у старшій школі (Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, Т. Hedge, R. Ings, K.R. Harris, S. Hudelson), лінгвістичних особливостях писемного мовлення (І.О. Зимня, Т. Я. Гнаткевич, М.В. Петрієнко, О.М. Пилип'юк).

Особливості роботи з автентичними матеріалами на уроках іноземної мови вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Носонович Є.В., Мильруд Р.П., Неділько А.Г., Gebhard JG., Harmer J.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зауважити, що найбільш оптимальною базою для навчання англійському письму є саме робота із автентичними матеріалами, вивчення та опрацювання учнями специфічних зразків мовлення. Така робота забезпечує не тільки правильне формування звуковідтворення, але і передачу досвіду, накопиченого людством в різних сферах життя, розвиває інтелект, творче мислення тобто навчає, розвиває, виховує.

Спираючись на досвід вищезгаданих вчених, а також шукаючи шляхи оптимізації процесу навчання англійському письму учнів старшої школи, ми вважаємо необхідним розширювати і розвивати види роботи з автентичними матеріалами на уроках англійської мови в старшій школі.

Метою нашої статті – розкрити особливості використання автентичних матеріалів для навчання англійському письму учнів старшої школи як один із найважливіших засобів навчання, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найважливіших інструментів формування майбутнього кожної людини у XXI столітті освіта. Молода українська держава потребує діяльних, інтелектуально розвинених громадян, фахівців різних галузей, які б на достатньому рівні володіли іноземною мовою, ефективно користувалися нею для обміну інформацією, встановлення контактів, досягнення порозуміння в діалозі культур.

Метою навчання англійському письму є формування у тих, хто навчається, письмової комунікативної компетентності, до складу якої входять: володіння графічними знаками, вміння грамотно побудувати зміст і форму письмового мовлення відповідно до стилю, формування у тих, хто навчається, необхідних графічних автоматизмів, мовленнєвих навичок і вмінь, автентичних уявлень про предметний світ, розширення знань і кругозору, оволодіння культурою та інтелектуальної готовності створювати креативний авторський текст [1, с. 141-148].

Так як писемне мовлення передбачає свободу творчості, можливість реалізації нестандартних думок і ідей, почуттів, воно має на увазі самовираження автора. Завдання письмового твору – показати власне бачення світу, унікальність свого мислення, суб'єктивність відчуттів. У процесі написання зв'язного письмового тексту відбувається опора на всі види відчуттів, активізуються всі аналізатори (акустичний, мовленнєво-руховий, зоровий, руко руховий). Крім того, робота над написанням тексту дає можливість розвитку рефлексивних умінь учнів, уміння бачити себе «зі сторони», самостійно оцінювати свої можливості,

якість вивчення пройденого мовного та мовленнєвого матеріалу.

Англомовне письмо надає можливість учням використовувати наявні лексичні та граматичні навички, проявити свою індивідуальність, усвідомити різницю між культурами, використовувати власні письмові твори для тренування навичок читання та умінь говоріння [2].

Для написання *листа-розповіді та листа-міркування* старшокласники повинні сформувані такі **вміння**: вміння починати лист-розповідь чи лист-міркування; вміння писати абзаци; вміння формувати нову думку; вміння послідовно подавати інформацію; вміння аргументувати свою думку; вміння наводити приклади; вміння наводити протилежну думку; вміння закінчувати лист-розповідь та лист-міркування.

Оскільки ми вивчаємо особливості навчання англомовного письма учнів старшої школи, буде доцільно розглянути лінгвістичні особливості написання листа-розповіді та листа-міркування, так як саме ці види творчого письма зазначені в програмі англійської мови для учнів старших класів.

Лист-розповідь містить інформацію про певні події. До такого тексту можна поставити запитання «Що відбулося?» Такий текст розкриває тісно зв'язані між собою події, явища, дії, які відбувалися в минулому або відбуваються в теперішньому часі. Даний тип тексту представляє світ у подіях і діях. Формат написання листа розповіді передбачає три частини: початок, основна частина та заключення [4, с. 198-201] (табл. 1).

Лист-розповідь англійською мовою включає в себе три основні смислові частини: початок, основна частина та заключення. Розмір кожної частини може змінюватися, так як це залежить від отриманого завдання і власне теми листа. Проте як мінімум половину написаного листа має становити основна частина.

Структура листа-розповіді універсальна. Письмова робота складається з таких частин:

- Заголовок – назва листа-розповіді, яка відображає тему і основну подію написаного.

- Початок – декілька речень, які вводять в тему чи подію листа. Початок має становити приблизно 10% від всього написаного тексту. Сюди входить

- Основна частина – містить 2 чи більше абзаци в яких описується основна розповідь. Тут необхідно максимально послідовно, точно, повнозначно і граматично правильно роз'яснити те, що відбувалося, надати описи, зазначити часові періоди та інші деталі. Основна частина складає приблизно 80-85% всього загального тексту.

- Заключення – тут потрібно написати роз'яснення до події яка описувалася в основній частині. Іноді автор залишає головне питання відкритим і таким чином надає читачу можливість зробити власні висновки. Взагалі у цій частині достатньо 2-5 пропозиції, які підводять підсумки того, що написано. У цій частині необхідно також написати загальний висновок за темою листа. У відсотках заключення становить приблизно 5-10% листа.

Згідно програми з іноземної мови, учні старшої школи повинні також оволодіти вмінням написання листа-міркування.

Лист міркування – твір невеликого обсягу, що виражає індивідуальні враження і міркування з окремого питання. Цей лист має демонструвати вміння учнів чітко формулювати думки і логічно їх обґрунтовувати, використовуючи необхідні факти та приклади. Через весь лист повинна чітко проходити його головна тема. Усі інші міркування можуть лише підкріплювати її. Формат написання листа розповіді передбачає три частини: початок (де окреслюється коло питань, що розглядатимуться), основна частина (підсумовуються розглянуті питання) та заключення (робляться висновки і надається особиста точка зору) (табл. 2).

Таблиця 1

Структура і мовні одиниці написання листа

Формат написання: лист-розповідь		
Частини листа	Змістове наповнення	Лексичні одиниці
Початок	Опис вражень, природи, людини, місця	<ul style="list-style-type: none"> • To start with • First • Initially
Основна частина	Інформація, яка відтворює пережиті події, описуючи людей, речі, місця, вказує на час та місце. Містить декілька абзацив. Характеризується послідовністю.	<ul style="list-style-type: none"> • Suddenly. • Meanwhile • At first • Then • Also • In addition • Another reason
Заключення	Роз'яснення того, що відбулося. Підсумок поданої інформації.	<ul style="list-style-type: none"> • Finally • All in all • In short/brief • To summarize

Комунікативні одиниці листа-міркування(есе)

Частина есе	Змістове наповнення	Комунікативні одиниці
Початок	Чітко сформована тема-проблема	<ul style="list-style-type: none"> • To begin with • There is no doubt that • There are various facts that support this idea
Основна частина	Як мінімум 2 абзаци, чітке висловлення по темі, наведення та роз'яснення аргументів, вираження протилежної точки зору та контр-аргументів	<ul style="list-style-type: none"> • To my mind, • Firstly, • Secondly, • However, • On the one/another hand, • May be it is true. But I consider.
Заключення	Короткий висновок та чітке вираження своєї думки	<ul style="list-style-type: none"> • To conclude,... • To sum up.... • As a result... • Thus ... • In conclusion I'd like to say

Лист-міркування має аналогічну структуру з листом-розповіддю.

У початковій частині необхідно чітко продемонструвати ключову тему, над якою і буде вестися власне міркування. Це означає, що спочатку необхідно повідомити тему листа, показати обізнаність в цій темі. Потрібно також зазначити, що існують і протилежні думки з приводу цієї проблеми і визначити на якій саме позиції знаходитесь. Тут краще всього використовувати безособові конструкції для підкреслення об'єктивності.

Також початкова частина листа повинна заохотити до подальшого читання. Інформація має подаватися зрозуміло.

Наведемо декілька прикладів корисних фраз для початкової частини листа-міркування:

- This letter deals with ...
- Many people think ... but others do not agree.
- Let's consider some pros and cons.
- Let's start by considering the facts
- It is generally agreed today that...
- Let me start by considering pros and cons of it...

Можна також використовувати вирази, які зазначають план листа:

- The letter is divided into three main sections
- The third part compares
- Finally, some conclusions will be drawn as to ...

В основній частині потрібно поділитися своїми міркуваннями і думками з поданого питання. Всі доводи та міркування повинні подаватися логічно і супроводжуватися кількома аргументами. Аргументи мають підтримувати висловлену точку зору. Також доцільно навести декілька прикладів.

У цій частині можна наводити також протилежні думки, які не співпадають з висловленою точкою зору, і розповідати, чому саме не дійшли згоди стосовно цього. Вся інформація повинна бути аргументована і підкріплена прикладами, логічно поділена, добре продумана.

Наступні фрази є корисними для основної частини, коли відбувається роздум і аргументування своєї точки зору:

- To begin with...
- You can ...
- Firstly, .../ Secondly, .../Finally, ...
- The first thing that need to be said is ...
- One argument is support of ...
- It should be nonet here that ...
- First and foremost ...
- It is often said that ...
- Another good thing about ... is that ...
- It is well known fact that ...
- It is undeniable that ...
- A major disadvantage is ...
- What is more ...
- It is important to remember that ...
- On the one hand .../ on the other hand ...

Вирази, які використовують для пояснення особистої думки:

- To my mind .../ in my view .../ to my way of thinking ...
- Personally I believe that .../ I feel strongly that ...
- Frankly speaking, .../ to tell the truth, ...

Заключення – це фінальна частина листа. Тут повинні бути підведені підсумки міркувань, зроблені висновки і доведена власна точка зору. Також можна зазначити перспективи і наслідки даної теми, зробити прогноз результатів, закликати до дії. Тут демонструється серйозність розгляду теми і здатність самостійного обмірковування ситуації.

Для того, щоб послідовно викласти свої думки в заключній частині, пропонуємо скористатися такими фразами:

- In conclusion .../ to conclude .../ to sum up ...
- All in all .../on the whole ...
- Finally .../ lastly ...
- In conclusion, I can say that .../Taking everything into consideration / Taking everything into account...
- So it's up to everybody to decide whether ... or not.

Вважаємо також за потрібне перерахувати найпоширеніші помилки під час написання листів вищезгаданих типів: відсутність зв'язності тексту, поділу основної частини тексту на абзаци та за змістом; зловживання знаком оклику, прямих звернень; відхилення від теми; використання фраз на основі дієслів; категоричні судження; відсутність прикметників та прислівників; використання зарозумілих виразів.

При написанні листів необхідно пам'ятати також про наступні розділові знаки:

– кома (для розділення довгих речень, з'єднаних сполучниками *but, as, or* і т.д.; після виразів типу *in addition to that, for example, in conclusion* і т.д.;

– знак оклику (в окличних реченнях, що виражають захоплення, злість, здивування і т.д., наприклад, *What a beautiful baby!*);

– лапки (для виділення цитат, прямої мови);

– дужки (для виділення додаткової інформації) [3, с. 92-99].

Вчитель повинен звернути увагу на формування і вдосконалення вмінь учнів починати, продовжувати та закінчувати листи такого типу, об'єднуючи всі необхідні мовленнєві зразки у контекст. Окрім цього, не варто забувати про послідовний, логічний виклад інформації, використання різних лексичних компонентів та актуалізацію раніше отриманих знань.

Процес навчання англомовному письму учнів здійснюється послідовно в три етапи, кожен з яких має свою технологію написання, мету та включає в себе виконання різних видів вправ.

Підготовчий етап завбачає виконання рецептивних вправ, за яких старшокласник сприймає словесну інформацію по слуховому чи зоровому каналу, а потім так чи інакше показує, що він впізнає, розрізняє звуки, графеми, граматичні структури, розуміє писемне висловлювання (робота зі зразками, поєднання структурних елементів). Наведемо приклади вправ.

Вправа 1 спрямована на формування уміння організації письмового повідомлення; уміння впорядковувати та систематизувати інформацію; вміння самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності з опорою на автентичні тексти.

Мета: навчитись визначати основні частини та розвинути вміння знаходити спільне розв'язання проблеми.

Завдання: *Work in groups. Study the given letter thoroughly and distribute its parts into 4 groups: Introduction; Body; Closing remarks; Subject.*

Хід виконання: Учні поділяються на 4 групи для опрацювання листа (для кожної групи – свій зразок). Вони повинні розподілити все написане на листівці на 4 частини, звертаючи увагу на тему повідомлення, вступ, основну частину та завершальні слова. Назви частин пишуться вчителем на дошці.

Спосіб контролю: самоконтроль: вчитель на прикладі одного з листів зачитує правильний варіант відповіді. Учні, розподілені по групах, перевіряють, чи правильно вони розділили текст. За кожну правильно виділену частину учні самостійно виставляють собі по 2 бали (макс-8).

Вправа 2 спрямована на формування уміння логічно комбінувати частини, що складають текст певного писемного повідомлення, з використанням вербальних опор.

Мета: розвиток логічно-послідовних навичок роботи з текстом; розвиток вміння знаходити спільне рішення; вміння поважати альтернативну думку та вміння спілкуватися один одним.

Завдання: *Split into groups. Look at the separate parts of the letter and make up the letter, using the phrases in the logical order.*

Хід виконання: Вчитель пропонує учням розділитися на групи по 4 чоловіка. їм необхідно скласти лист з його окремих частин, розкиданих упереміш на столі. Кожна група отримує свій варіант листа. Ця вправа дає змогу навчитися комбінувати окремі частини листа в логічному порядку.

Спосіб контролю: фронтальний контроль з боку учнів: кожна група зачитує свій варіант, а учні, що слухають, перевіряють, чи правильно виконано завдання.

Вправа 3 Мета: розвинути вміння визначати основну тему, ідею, проблему твору.

Завдання: *Read the story. Identify the main problem of it. In 5 minutes suggest as much solutions of your own as you can and write it down.*

Хід виконання: Вчитель надає учням автентичний твір. Учні опрацьовують його, визначають основну тему, ідею, проблему. Після цього завдання учнів полягає в тому щоб за короткий проміжок часу (5 хвилин) придумати якомога більше рішень головної проблеми твору та записати їх.

Спосіб контролю: фронтальний контроль вчителя у поєднанні з взаємоконтролем.

Вправа 4 Мета: сформувати навички послідовного мислення, вміння висловлювати передбачення

Завдання: *Look at the picture carefully, guess and write what happened next.*

Хід виконання: учням демонструється фото-епізод літературного твору. Учням необхідно уважно роздивитись фото, подумати та записати свої передбачення, що трапилось далі. Коли учні справляться, вони по черзі зачитують свої ідеї. Читають відповідний епізод в підручнику та обирають той варіант, який був найближчий до твору.

Наприклад: Jane took this piece of paper and went to the garden. There she sat on the grass and started to read what was written on the paper. Actually, she was surprised because the written information was about her.

Тренувальний етап являє собою здійснення ряду рецептивно-продуктивних вправ, що виконуються в повному чи частковому відтворенні школярем сприйнятого ним навчального матеріалу. Це вправи із застосуванням додаткових (допоміжних) матеріалів (написання повідомлення за поданим планом; написання кінцівки до наведеного тексту тощо). Під час даного етапу поєднуються уміння англомовного письма з активною пізнавальною діяльністю учнів.

Вправа 1 Мета: формування уміння креативно, логічно та послідовно викладати думки на основі прочитаного твору, формувати обернену історію до прочитаної.

Завдання: read the literary work. Discuss in class main events and find out the main character of the story. Imagine yourself as the main character and try to create an inverted story to the original one.

Хід виконання: Учням пропонується написати обернену, до прочитаної, історію від імені головного героя твору. Вчитель повинен вказати, що пишучи розповідь, учні мають дотримуватися поточної теми та слідувати існуючій структурі тексту. По закінченні написання учні здають історії на перевірку вчителю.

Спосіб контролю: фронтальний контроль з боку вчителя.

Вправа 2 Мета: формування уміння будувати цілісний текст з опорою на зображувальну наочність; уміння комбінувати власні думки. Також учні вчаться порівнюванню створених писемних повідомлень з метою розвитку вміння розпізнавати та аналізувати інформацію та розвитку уміння спілкуватися один з одним.

Завдання: Pair up and look attentively at the pictures from the literary work. Use them for writing your own story based on these pictures.

Хід виконання: Вчитель може запропонувати учням розділитися на пари і написати розповідь, склавши її за допомогою продемонстрованих малюнків з автентичного твору. На це їм дається 10-15 хв. Потім учні обмінюються роботами і перевіряють їх. Учні вибірково зачитують найкреативніші історії та пізніше порівнюють з оригінальним текстом, а ті, хто не встигає, здають роботи на перевірку вчителю.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Вправа 3 Мета: формування уміння писати цілісний текст за поданою темою; уміння аналізувати навчальну інформацію та вільно її відтворювати з опорою на власний досвід учнів.

Вчитель також прагне навчити учнів знаходити спільне вирішення завдання в парах з метою розвитку уміння слухати іншу людину та творчо підходити до навчального матеріалу.

Завдання: In pairs write a letter based on the authentic materials omitting some important information in it. Exchange your letter with your classmates and write what is missing on the card. (Then the teacher puts the cards on the blackboard). Look at different e-mails and choose the one which contains the right information.

Хід виконання: Вчитель пропонує парам учнів написати листа по прочитаному автентичному тексті пропускаючи в ньому деяку важливу інформацію. Вчитель збирає листи та переадресовує їх учням, імена яких в них згадуються. Останні мають уважно прочитати листи, здогадатися про ненаписану інформацію і заповнити пропуски. Після виконання цього завдання вчитель прикріплює повідомлення на дошці і пропонує учням віднайти ті з них, у яких інформація співпадає із згаданою раніше, а також подарувати листи учням, які відгадали задумані та пропущені слова чи фрази.

Спосіб контролю: фронтальний контроль з боку вчителя. Вчитель спостерігає за роботою на уроці, вислуховує, які з листів були правильно заповнені, і виставляє учням відповідні бали.

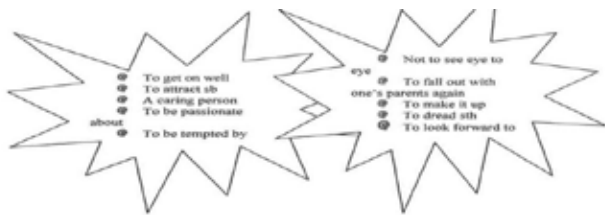
Самостійний етап передбачає особистісно-творчу самореалізацію дітей, тобто учні самі продукують оригінальні письмові тексти відповідно до формальних, структурних та стилістичних вимог.

Вправа 1 Мета: формування уміння спілкуватися один з одним, правильно формулювати та висловлювати власні думки по темі з опорою на прочитаний автентичний текст.

На уроці виконується парна робота з метою розвитку уміння чітко формулювати думку, використовуючи поданий лексичний матеріал, моделювати соціальні ситуації та збагачувати власний досвід.

Хід виконання: Вчитель пропонує учням, працюючи в парах, за 15 хвилин написати короткі повідомлення від імені головного і другорядного героя твору та обмінятися ними. Учні можуть користуватися лексичними опорами, розміщеними на дошці або на роздруковках та текстом. Повідомлення не повинне перевищувати 15 речень. Учні за бажанням зачитують свої листи. Завдання для решти класу – робити нотатки про помилки своїх товаришів.

Спосіб контролю: взаємоконтроль

Вправа 2 Мета: формування уміння формулювати власну думку, правильно її виражати у письмовій формі у вигляді тексту, цілісного за змістом та структурою з опорою на здобуті на попередніх етапах навчання писемного мовлення знання.

Робота виконується в групах з метою розвитку уміння моделювати ситуації, збагачувати власний досвід.

Завдання: write a letter as the main or secondary character of the story describing given situation.

Хід виконання: Учні розподіляються на малі групи. Кожна група отримує окрему тему для листа відповідно до теми твору. Вчитель пропонує скласти своє власне повідомлення-розповідь чи міркування. Вчитель за допомогою жеребкування (кольорові смуги, відповідні літери чи частини малюнків) визначає, яка група представляє свою відповідь першою і яка група повинна відмічати граматичні та структурні помилки в листах. І так по черзі. Потім учні за допомогою «таємного голосування» обирають найкраще повідомлення, яке вчитель пропонує почепити у класі.

Спосіб контролю: взаємоконтроль з елементами самоконтролю: одна група слухає іншу, одночасно виправляючи власні схожі помилки.

Висновки та результати дослідження. Таким чином, запропонована система вправ буде ефективною за умови дотримання усіх

визначених нами вимог до вправ (вмотивованість, комунікативність, урахування рідної мови, правильне застосування різноманітних опор, наочність ігрового компонента, спрямованість на отримання та видачу інформації), а також врахування принципів: інтегрованого навчання письма з іншими видами мовленнєвої діяльності; поєднання навчальних дій з розвитку техніки письма, у тому числі друкування на комп'ютері, з навичками письма як виду мовленнєвої діяльності; отримання учнями необхідних пояснень стосовно формату писемного тексту, його структури, композиції, складових частин, засобів висловлювання думки, забезпечення єдності, логічної та мовної зв'язаності тексту; використання прийомів генерування та логічно-композиційного розміщення ідей для написання різних видів писемних повідомлень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вольфовська Т. Визначення рівня сформованості писемних умінь особистості на етапах соціалізації. *Педагогіка і психологія*. 2003. № 3-4. С. 141–148.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Коваленко О. Урахування дитиноцентрованої освітньої моделі та компетентісно орієнтованого змісту шкільної освіти при вивченні іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2005. № 3. С. 92-99.
4. Косянчук М.О. Суть та зміст навчання писемного мовлення у старшій школі. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації 2008 рік* : Збірник наукових праць. Житомир, 2008. С. 198-201.

РОЗДІЛ 5. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

THEORETICAL ASPECTS OF READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITIES OF EDUCATORS OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN A GLOBALIZED SOCIETY

У цій статті зроблено акцент на готовності вихователя самому використовувати у своїй роботі інновації та повністю зрозуміти всю значимість цієї проблеми. На повній підставі можна впевнено сказати, що готовність педагогів до інноваційної діяльності відноситься до однієї з педагогічних проблем сучасного світу.

Визначено, що у психолого-педагогічних джерелах «готовність» визначається як активно-діяльнісний підхід особистості, встановлення на певну поведінку, мобілізованість сил до виконання завдання. Готовність особистості до інноваційної діяльності проявляється, насамперед всього, у її здатності до організації, виконання та регулювання своєї діяльності. Крім того, готовність до діяльності визначається багатьма факторами, найважливішим з яких є система методів та цілей, наявність професійних знань та умінь, безпосереднє включення особистості у діяльність, у процесі якої найактивніше формуються потреби, інтереси та мотиви отримання суттєвих, значущих, самих сучасних знань та вмінь.

Аналіз науково-педагогічних робіт дозволяє зробити висновок про те, що в педагогічній науці склалися теоретичні передумови для дослідження готовності педагога до інноваційної діяльності як фактора, що дозволяє, з одного боку, знижувати прояви негативних характеристик його професійного консерватизму, з другого – актуалізувати ті з них, які відповідають оптимальній моделі інноваційної педагогічної діяльності.

Надано рекомендації з підготовки педагогів дошкільної освіти до інноваційної діяльності. Зроблено висновки: готовність педагога до інноваційної діяльності слід розуміти як інтегральну якість особистості, що характеризується наявністю та певним рівнем сформованості мотиваційно-орієнтаційної, змістовно-операційної та оціночно-рефлексивних компонентів у їх єдності, що проявляється у прагненні до інноваційної діяльності та підготовленості до її здійснення на професійному рівні.

Ключові слова: інноваційна діяльність, заклад дошкільної освіти, глобалізоване су-

спільство, готовність педагога, професійний рівень, професійні знання.

This article emphasizes the educator's readiness to use innovations in his work and to fully understand the significance of this problem. We can confidently say that the readiness of teachers for innovative activities is one of the pedagogical problems of the modern world. It was determined that in psychological and pedagogical sources, "readiness" is defined as an active approach of the individual, determination of a certain behavior, mobilization of forces to perform the task.

The individual's readiness for innovative activity is manifested, first of all, in his ability to organize, perform and regulate his activity. In addition, readiness for activity is determined by many factors, the most important of which is the system of methods and goals, the availability of professional knowledge and skills, the direct inclusion of the individual in the activity, in the process of which the needs, interests and motives for obtaining essential, significant, most modern knowledge are most actively formed and skill. The analysis of scientific and pedagogical works allows us to conclude that in pedagogical science, theoretical prerequisites have been developed for the study of a teacher's readiness for innovative activity as a factor that allows, on the one hand, to reduce the manifestations of the negative characteristics of his professional conservatism, and on the other hand, to actualize those of them, which correspond to the optimal model of innovative pedagogical activity.

Recommendations on the training of preschool teachers for innovative activities have been provided. Conclusions were made: the teacher's readiness for innovative activity should be understood as an integral quality of the personality, characterized by the presence and certain level of formation of motivational-orientational, content-operational and evaluation-reflective components in their unity, which is manifested in the desire for innovative activity and readiness for its implementation at a professional level., involve motivational, cognitive, and sensory processes in dynamic activity.

Key words: innovative activity, preschool education institution, globalized society, teacher readiness, professional level, professional knowledge.

УДК 373.2(510)«1937/2023»
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.32>

Бай Цзішен,
аспірант кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність – один із найважливіших напрямів розвитку сучасної освітньої системи, що стає невід'ємною та значною складовою дошкільної освіти.

Із запровадженням Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття);

Національної доктрини розвитку освіти в Україні постали нові вимоги щодо забезпечення «якісної дошкільної освіти та об'єднання навчання та виховання у цілісний освітній процес».

Стандарт орієнтує керівництво та педагогічний колектив ЗДО на здійснення інноваційної

діяльності, застосування розвиваючих педагогічних технологій, нових варіативних форм, способів, методів та засобів реалізації освітньо-виховного процесу.

Готовність до реалізації інноваційної діяльності розглядається у стандарті як важливий феномен у професійному розвитку педагога. Інноваційна діяльність на даному етапі розвитку – один із головних стратегічних напрямів у дошкільній освіті, тому актуальність вивчення проблеми впровадження інновацій у професійну діяльність педагогів є безперечною.

Розвиток ЗДО та якість освіти змінюватимуться через творче переосмислення, освоєння та впровадження в освітній процес нововведень, пошук ідеальних методик та програм, і це призводить до значних змін в освітній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовку педагогічних кадрів до використання інноваційних педагогічних технологій розглядали зарубіжні та українські вчені: Л. Загородня [1], К. Крутії [2], В. Староста, О. Гошко [3], К. Мау, А. Elder [7], Valeriano Muñoz, Patiño Delgado [9] та ін.

Згадані вище наукові розвідки є безсумнівним внеском у вирішення проблеми дослідження, проте у них не обґрунтовувалося поняття готовності майбутніх вихователів до застосування інновацій у професійній діяльності з урахуванням її специфіки закладів дошкільної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Приступаючи до дослідження, поданого у цій статті, ми висунули таку дослідницьку гіпотезу: рівень готовності педагогів до інноваційної діяльності, їхня сприйнятливість до нововведень перебувають на недостатньому рівні через низьку мотивацію, невпевненість педагогів у своїх можливостях, неготовність до нововведень.

Мета статті – визначити теоретичні аспекти готовності до інноваційної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти у глобалізованому суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновація загалом у сучасній системі освіти має свою специфіку, яка проявляється в тому, що предметами інноваційної діяльності є сама дитина (неповторна, що розвивається, має специфічні особливості) і практика використання інновацій у навчально-виховному процесі [2, с. 76].

Існують різні типи інновацій:

– у змісті освіти (адаптація програм та впровадження програм нового покоління, розробка індивідуальних програм розвитку, додаткових освітніх програм);

– у формах, методах, технологіях освітнього процесу (застосування нових підходів у взаємодії педагогів та вихованців: дослідницького, проектного, проблемного);

– в управлінні ЗДО (розробка механізмів покращення якості роботи ЗДО) [4, с. 81].

Інновації орієнтують на розвиток предметно-просторового розвиваючого освітнього середовища, реалізацію внутрішньої організації діяльності освітньої установи та забезпечення повноцінного розвитку дитини.

Інноваційна діяльність вихователів ЗДО передбачає наявність певного ступеня свободи дій. Інновації можуть бути представлені у вигляді абсолютної новизни (відсутність у цій сфері аналогів та прототипів) та відносної новизни (внесення деяких змін до наявної практики).

Джерелами інноваційних ідей можуть бути:

– несподівана подія (успіх чи провал, як поштовх до розвитку чи розширення діяльності чи постановки проблеми);

– різні невідповідності (між істинними мотивами поведінки дитини, їх запитам та бажаннями, практичними діями педагога);

– потреби педагогічного процесу (слабкі місця у методиці, пошук нових ідей);

– поява нових освітніх моделей;

– демографічний фактор;

– зміни в цінностях і установках учнів (зміна ставлення учнів до освіти, до значних цінностей тягне за собою пошук нових форм спілкування та професійної поведінки);

– нові знання (нові концепції, підходи до освіти, конкретні методики та технології).

Відмінні риси інноваційної діяльності педагога:

– новизна у постановці цілей та завдань;

– глибока змістовність;

– оригінальність застосування раніше відомих та використання нових методів вирішення педагогічних завдань;

– розробка нових концепцій, змісту діяльності, педагогічних технологій на основі гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу;

– здатність свідомо змінювати і розвивати себе, робить внесок у професію [8, с. 89].

Зазначимо, що існує низка труднощів при переході в режим інноваційного розвитку. До них можна віднести:

– недостатню матеріально-технічну базу (недостатнє інтерактивне та мультимедійне обладнання у користуванні педагогів);

– відсутність системи безперервної освіти педагогів, індивідуальних програм їх методичного та творчого розвитку;

– недостатнє матеріальне стимулювання педагогів-новаторів.

Але зміни можливі у тому випадку, коли керівництво організації та самі педагоги відчувають потребу працювати в інноваційному режимі, коли у них є бажання вийти за межі свого освоєного досвіду та спробувати щось кардинально інше.

Успіх освоєння інновацій багато в чому визначається «зрілістю керівника, його здатність приймати продумані управлінські рішення, оцінювати свої дії з урахуванням інтересів співробітників» [3, с. 60], його компетентністю та тим, яких цінностей він дотримується при досягненні цілей.

Багато в чому успіх залежить від самих освітян. Важливі знання вимог сучасної освіти, розуміння суті інноваційної діяльності та розвиток власного інноваційного потенціалу. Готовність до інноваційної діяльності визначається здатністю педагогів до самоосвіти, саморозвитку та самореалізації.

Вчені виділяють такі рівні готовності до інноваційної діяльності:

- емоційна готовність (виражений інтерес),
- мотиваційна готовність (переважання внутрішніх мотивів до участі в інноваціях),
- когнітивна готовність (наявність знань, достатніх для впровадження нововведень),
- особистісна готовність (володіння) певними професійно важливими якостями: допитливістю, креативністю, впевненістю в собі, працездатністю),
- організаційна готовність (задоволеність умовами щодо просування інноваційної діяльності).

За критерієм готовності особистості до інновацій у психолого-педагогічних дослідженнях виділяють «активних реформаторів» та «активних противників реформ» [4], людей-інноваторів [5] та людей-консерваторів.

Дослідники наголошують на наступних показниках готовності педагога до професійної інноваційної діяльності [6, с. 89]:

- розуміння значущості інноваційної діяльності порівняно з традиційною (інновація сприймається як особистісна цінність та як якість способу життя);
- творчі здібності, а саме здібності не тільки сприймати нові уявлення та ідеї, а й створювати щось нове, оригінальне;
- специфічні соціально-психологічні якості, що передбачають толерантне сприйняття нового, що відрізняється від власних уявлень, гнучкість та панорамність мислення; важливими є також такі особисті якості, як цілеспрямованість, сумлінність та працьовитість;
- прагнення до новизни, володіння знаннями про інноваційні технології та вміннями використовувати нові форми та методи організації навчально-виховної роботи;
- сміливість втілювати в життя нові ідеї;
- прагнення саморозвитку.

У ході освоєння інноваційної діяльності педагог схильний переоцінки своїх професійних здібностей. Він починає прагнути нових способів пізнання та побудови освітнього процесу, трансформувати свої знання на новий досвід [5, с. 125].

Таким чином, готовність до інноваційної діяльності – це не просто якість особистості (педагога),

а певний особистісний стан, потреба у переосмисленні власного досвіду, у трансформації своїх знань та умінь, у перетворенні та вдосконаленні освітньої діяльності, актуалізації таких особистісних якостей (мотиваційних, вольових, фізичних, рефлексивних та ін.), які визначають спрямованість особистості створення, осмислення, реалізацію і поширення освітніх інновацій.

Для визначення ступеня використання ІКТ у роботі педагогів ЗДО, то слід зазначити, що сьогодні ІКТ відводиться значне місце у вихованні та навчанні дошкільнят. Для дітей цифрового покоління дозвілля в гаджетах – звичайна справа, вони володіють «цифрою» часом краще за педагогів.

Невипадково сучасних дітей називають «цифровими дітьми» або «мережевим поколінням», «поколінням великого пальця», «кнопковим поколінням» або «поколінням швидких кнопок», «поколінням» next».

J. M. Twenge [8], A. M. Valeriano Muñoz, J. M. Patiño Delgado [9] їх називають поколінням Z, поколінням iGen (англ. internet generation – інтернет-покоління, "айдженери").

Особливої актуальності ІКТ набули за умов пандемії, оскільки онлайн-комунікація забезпечує безпечний формат взаємодії. Крім того, К. Е. Май та А. Д. Елдер, досліджуючи онлайн-комунікацію, звертають увагу на її медіагнозоадачність, відзначаючи взаємозв'язки з когнітивними функціями особистості, такими як концентрація уваги, перемикавання уваги та обсяг пам'яті, а також вивчення когнітивного контролю та виконавчих функцій [7].

Володіння ІКТ-компетенціями – це один із показників не лише інформаційної культури педагога, але та його мотиваційної готовності застосовувати у своїй професійній діяльності нові технології.

Далі наведемо рекомендації для педагогів ЗДО щодо підвищення інноваційної готовності.

1. Потрібно підвищення рівня кваліфікації педагога як безперервний процес. Воно має включати наступне:

- участь у різноманітних заходах інноваційної спрямованості (конкурси, семінари, проектна діяльність тощо);
- підвищення свого професійного рівня на стажуваннях, перепідготовці, курсах підвищення кваліфікації;
- вивчення досвіду колег (прагнення отримувати додаткові знання у галузях новацій в освіті, інформаційних технологій);
- розвиток своєї творчої та професійної активності, (зазначимо, що «професійно-творча активність – це стан внутрішньої потреби у нових значеннях, нових ідеях, нових відкриттях, що ведуть до перетворюючої діяльності» [4, с. 83]).

2. Необхідне звільнення від психологічних бар'єрів при звернення до нового, для якого потрібне таке:

– розвиток особистісного потенціалу при збереженні та примноженні таких якостей, як цілеспрямованість, впевненість у досягненні поставлених перед собою цілей, ініціативність, готовність пізнати нове, прагнення самовдосконалення;

– досягнення виходу новий етап самореалізації (подолання задоволеності власним працею, прагнення стабільності, перевагу передбачуваного, досягнутого раніше (минулого) досвіду) новому, незнайомому).

Висновки. Вивчення й аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок про те, що нині вивчено лише окремі аспекти готовності вихователя до застосування інноваційних технологій в професійній діяльності.

Сучасний вихователь має досконало володіти професійною інноваційною діяльністю, а це можливо, якщо у характеристиці його професіоналізму присутні такі показники, як:

– розуміння значущості інноваційної діяльності проти традиційної; інновація сприймається як особистісна цінність та як якість способу життя;

– творчі здібності, саме здібності не тільки сприймати нові уявлення та ідеї, а й створювати щось нове, оригінальне;

– специфічні соціально-психологічні якості, що передбачають толерантне сприйняття нового, відрізняється від власних уявлень, гнучкість та панорамність мислення; не менш важливим є також цілеспрямованість, сумлінність, працелюбність особи;

– прагнення до новизни, володіння знаннями про інноваційні технології, володіння вміннями використовувати нові форми та методи організації навчально-виховної роботи; сміливість втілювати в життя нові ідеї;

– прагнення саморозвитку.

Практична ж значимість проведеного дослідження полягає в тому, що комплексна методика експериментального вивчення впливу готовності до інноваційної діяльності на професійну самореалізацію педагогів може бути застосована у дослідженні представників інших соціономічних професій, а також у дослідженні інших значущих предикторів професійної самореалізації.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальшого дослідження бачаться у визначенні взаємозв'язки окремих показників готовності до інноваційної діяльності у кожному

ЗДО з факторами, що зумовлюють успішність та підвищення ефективності інноваційної діяльності.

І особливо наголосимо, що важливим напрямом для дослідження є вивчення впливу індивідуально-особистісних характеристик педагогів на дієвість перетворень у їхній професійній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид. Суми : Університет. кн., 2018. 318 с.

2. Крутій К.Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: [монографія : у 2 ч. Ч. I. Концепції, проектування, технології створення] Запоріжжя : ЛІПС ЛТД, 2019. 320 с

3. Козар Л. Зміст підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № 3 – 4. С. 60 – 68.

4. Староста В. І., Гошко О.В. Готовність вихователів закладів дошкільної освіти до інноваційної діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 51. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 81-84

5. Стрілець С. І. Теоретико-методичні засади підготовки вчителів початкової школи засобами інноваційних технологій. *Проблеми соц. роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2021. № 2. С. 125-130.

6. Трофаїла Н. Д. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 65. Т. 1. С. 89-92.

7. May K. E., Elder A. D. Efficient, helpful, or distracting? A literature review of media multitasking in relation to academic performance. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2022. Vol. 15. P. 2–17.

8. Twenge J. M. iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy and Completely Unprepared for Adulthood. New York: Atria Books, 2017. 439 p. URL: <https://www.pdfdrive.com/igen-why-todays-superconnected-kids-are-growing-up-less-rebellious-e187817981.h>.

9. Valeriano Muñoz A. M., Patiño Delgado J. M. Desarrollo de las habilidades blandas en los estudiantes pertenecientes a la Generación Z. Lima – Peru: Universidad San Ignacio de Loyola, 2019. 35 p.

ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ТЕХНІК ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

COGNITIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL STUDENTS USING MODERN TECHNIQUES OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS

У статті обґрунтовано сутність понять "пізнавальний інтерес", "пізнавальна активність", "пізнавальна діяльність", "пошуково-дослідницька діяльність", "пізнавальний розвиток"; висвітлено їх важливість для становлення особистості дошкільника. Увіражено першочергову орієнтацію сучасної дошкільної освіти при організації освітнього процесу на розвиток пізнавального інтересу та пізнавальної діяльності вихованців. З'ясовано, вплив сучасних засобів декоративно-ужиткового на розвиток пізнавального інтересу вираженого додатковими термінами "цікавість" та "допитливість".

Зосереджено увагу на пізнавальному розвитку дітей за оновленим Базовим компонентом дошкільної освіти, висвітлено такі основні компетентності дошкільників, як предметно-практична, технологічна, сенсорно-пізнавальна, дослідницька.

Виокремлено нову техніку "handmade" (рукоділья) як одну із найцікавіших складових декоративно-ужиткового мистецтва. Проаналізовано цінність handmadetехнік для пізнавального розвитку дошкільників. Розглянуто ефективність використання у зазначеному процесі засобів декоративно-ужиткового мистецтва, як-от: декупаж, скрапбукінг, фетінг... , котрі, великою мірою стимулюють пізнавальну активність і пізнавальний інтерес дошкільнят, їхню допитливість, спонукаючи їх до практичної діяльності.

Висвітлено специфіку основних handmadetехнік для виготовлення дітьми предметів зазначеними засобами, що сприяють їх пізнавальному розвитку.

Доведено, що вихователі, реалізуючи зміст технік handmade та інших сучасних засобів, формують предметно-практичну, технологічну, сенсорно-пізнавальну і дослідницьку компетентності дошкільників, уможливають їхнє творче самовираження шляхом відповідних предметно-практичних і технологічних дій у самостійній і спільній з однолітками роботі.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, пізнавальна активність, пізнавальна діяльність,

пізнавальний розвиток, дошкільники, новітні техніки: декупаж, скрапбукінг, фетінг.

The article substantiates the essence of the concepts "cognitive interest", "cognitive activity", "cognitive activity", "research activity", "cognitive development"; their importance for the formation of the preschooler's personality is highlighted. The priority orientation of modern preschool education in the organization of the educational process on the development of cognitive interest and cognitive activity of pupils is emphasized. The influence of modern decorative and utilitarian tools on the development of cognitive interest expressed by the additional terms "curiosity" and "curiosity" has been clarified.

Attention is focused on the cognitive development of children according to the updated Basic component of preschool education, such basic competencies of preschoolers as subject-practical, technological, sensory-cognitive, research are highlighted.

The new "handmade" technique is singled out as one of the most interesting components of decorative and applied art. The value of handmade techniques for the cognitive development of preschoolers is analyzed. The effectiveness of the use of decorative and applied art tools in the specified process, such as: decoupage, scrapbooking, felting..., which greatly stimulate the cognitive activity and cognitive interest of preschoolers, their curiosity, encouraging them to practical activities, is considered.

The specifics of the main handmade techniques for making objects by children using the specified means, which contribute to their cognitive development, are highlighted.

It is proven that educators, implementing the content of handmade techniques and other modern means, form subject-practical, technological, sensory-cognitive and research competence of preschoolers, enable their creative self-expression through appropriate subject-practical and technological actions in independent and joint work with peers.

Key words: cognitive interest, cognitive activity, cognitive activity, cognitive development, preschoolers, the latest techniques: decoupage, scrapbooking, felting.

УДК 373.2.015.31:745/749
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.33>

Гордиська В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Серед актуальних проблем вітчизняної дошкільної освіти сьогодення фахівці називають передачу не лише практичного досвіду народу нащадкам, а й уміння ним творчо користуватися, відповідно до новітніх потреб сучасності.

Основною метою української дошкільної освіти XXI ст. проголошено розвиток пізнавального інтересу дошкільників, їх пізнавальних можливостей та здібностей, ініціативності, активності, самостійності, бажання пізнавати світ, і накопичувати практичний досвід.

Відтак перелічені завдання і зумовлюють зміст однієї з найактуальніших проблем сучасної дошкільної освіти, орієнтованої на забезпечення належних умов у ЗДО для пробудження у дітей пізнавальних інтересів, що згодом трансформуються у пізнавальні потреби й активну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіка розвитку пізнавальних інтересів дошкільників упродовж експериментальної діяльності привертала увагу таких видатних науковців, як Г. Бєленька, Н. Глухова, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохий, М. Поддяков, Н. Яришева та ін. Про

важливість пізнавальної активності для становлення особистості писали видатні педагоги минулих століть Я. Коменський, К. Ушинський, Д. Локк, Жан-Жак Руссо, котрі пов'язували пізнавальну активність із природним прагненням дитини до пізнання. Особливості пізнавальної діяльності та способи її активізації у дітей старшого дошкільного віку вивчали А. Маркова, В. Лозова, Ж. Тельнова, Г. Щукіна та ін.

Питання, присвячені розвитку пізнавального інтересу дошкільників, висвітлювалися у наукових працях Н. Бібік, І. Гудим, Л. Лохвицької та ін. Саме вони відстежили численні труднощі упродовж реалізації зазначеного завдання, спричинені віковими особливостями засвоєння інформації дітьми, нестійкістю їхніх поглядів та дій. Тому вихователям ЗДО необхідно працювати над подоланням байдужості і пасивності дітей в тому чи іншому виді діяльності та їх освітньому процесі шляхом надання інноваційного характеру їхній навчально-пізнавальній діяльності, постійного пошуку нових технологій і методів роботи. Адже, як акцентують фахівці, лише особливий предмет чи явище може викликати сплеск емоцій, емоційне захоплення, на якому діти затримують увагу та погляд.

Вітчизняні дослідники А. Боднар і Н. Макаренко поняття «пізнавальний інтерес» розглядають як емоційно усвідомлену працю дітей, що супроводжується внутрішнім задоволенням від її результатів [1, с. 33].

Науковець І. Гудим зазначає, що пізнавальний інтерес, сприяючи підвищенню активності дітей, щоразу її поглиблює упродовж пошукової, пізнавальної та дослідницької діяльності. Пізнавальна активність, як наголошує дослідник, спонукаючи до інтелектуального й емоційного відгуку у розв'язанні навчальних завдань, стимулює у дошкільників допитливість, розвиває їхні вміння вникати у сутність поставлених перед нею питань, мотивує їх прагнення до дослідницької діяльності [4, с. 26].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, а також вивчення практичного досвіду сучасного декоративно-ужиткового мистецтва надали нам підстави для висновку про недостатній ступінь висвітлення проблеми використання педагогами дошкільної наявних методичних засобів та технік у пізнавальному розвитку дітей.

Актуальність означених питань та їх недостатня розробленість зумовили вибір теми нашої наукової розвідки, **метою** якої є обґрунтування ефективності сучасних технік декоративно-ужиткового мистецтва як засобів для пізнавального розвитку дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, сьогоднішній дошкільник є соціально-активною істотою, котра прагне до постійних самостійних дій, до незалежності пошуків і постійної

творчої діяльності, а не до пасивного спостереження. Тому предметом нашого дослідження ми обрали не лише пізнавальний розвиток дошкільників, а й його суміжні дефініції – «пізнавальний інтерес», «пізнавальна активність», «пізнавальна діяльність», «пошуково-дослідницька діяльність», «пізнавальний розвиток».

Оскільки одним із вагомих чинників стимулювання навчальної діяльності дітей дошкільного віку постає «*пізнавальний інтерес*», першим вважаємо за доцільним розгляд власне цього терміна.

Фахівці наголошують, що сучасним педагогам ЗДО необхідно забезпечити освітній процес яскравим і вражаючим емоційно-інтелектуальним підґрунтям, постійно підтримуючи пізнавальне зацікавлення вихованців, спонукаючи їх до дослідницької активності.

Пізнавальний інтерес як інтегративне утворення виникає на ранніх етапах формування особистості. Це багатofункціональне поняття має складну структуру: по-перше, як окрема складова психічних процесів, сприяє розвитку інтелекту, емоцій і почуттів; по-друге, як субстанція взаємин зі світом проявляється у соціальних контактах і передбачає обов'язкове педагогічне керівництво.

Інтерес розвивається і формується у соціальній, освітній, культурній тощо сферах діяльності. Це цілеспрямований систематичний процес, що суттєво впливає на характер дитини, формуючи риси її особистості.

Науковці трактують інтерес як комплекс багатьох психічних процесів, що сприяють активній діяльності, підвищують готовність дитини до пізнання через здивування, подив, радість від процесу навчання, формують прагнення заглиблюватися в пізнання предмета, у пізнавальну діяльність загалом, допомагають переживати невдачі та забезпечують вольові устремління до їх подолання [11].

Пізнавальний інтерес невіддільний від цікавості та допитливості.

Цікавість є вибірковим ставленням дитини до спостережуваного предмета, зумовленим його несподіваними, яскравими, незвичними, вражаючими аспектами. Хоча сам предмет зацікавлення не обов'язково може мати якусь особливу значущість. На стадії цікавості дитина задовольняється лише поверховим орієнтуванням стосовно спостережуваного предмета чи ситуації. Ця стадія ще не виявляє справжнього прагнення до глибшого пізнання їх сутності. І все ж цікавість як фактор виявлення пізнавального інтересу вважається його початковим етапом.

Допитливість – надзвичайно цінна риса особистості, що характеризується прагненням дитини проникнути за межі побаченого. На цій стадії інтересу мають місце досить сильні вираження емоцій подиву, радості від пізнання, задоволеність

власною діяльністю. У виникненні загадок та їх розшифруванні і полягає сутність допитливості як активного бачення світу, котре розвивається не тільки на заняттях, а й під час безпосередньої практичної діяльності, коли дитина сама креативить у пошуку істини. Допитливість як стійка риса характеру має значну цінність у розвитку особистості, формуючи її активне світосприйняття, мотивуючи до постійних пошуків.

Пізнавальний інтерес у дошкільників може викликати лише креативний вихователь, котрий уміє інтригувати, розвивати почуття впевненості у своїх можливостях, спонукає до аналізу нового та незвіданого, створює атмосферу радості відкриттів, емоційно забарвлює нову інформацію. Тільки за таких умов підтримка й задоволення інтересу дітей не призведуть до згасання їхньої уваги, допитливості, а, навпаки, стимулюватимуть їхню цікавість, підтримуватимуть природну жагу знань дослідження всього невідомого [6, с. 89].

У сучасних закладах дошкільної освіти педагогам необхідно запалити і постійно підтримувати вогник пізнавального інтересу дітей, що згодом розгориться в інтенсивну пізнавальну активність.

Стисло проаналізуємо сутність поняття **“пізнавальна активність”**. “Енциклопедія освіти” тлумачить цей термін як рису особистості, що проявляється у її ставленні до процесу набуття знань і соціального досвіду та прагненні до самостійної пізнавальної діяльності [5, с. 678-680].

Феномен пізнавальної активності, що є одним із найважливіших чинників навчання, постійно привертає увагу дослідників, оскільки взаємодія дитини із навколишнім світом можлива тільки завдяки її особистій “включеності” в цікавий освітній процес та активній діяльності в ньому.

Так що ж таке пізнавальна активність? Це здатність цікавитися невідомим, виявляти готовність до розв’язання проблемних ситуацій і задач, здійснювати елементарні мисленнєві дії, володіти початковими формами критичного мислення і творчої уяви, дослідництва, експериментування, винахідництва, радіти власним відкриттям, прагнути послуговуватися при цьому власними силами; лічити, систематизувати, класифікувати тощо [2, с. 52].

Як бачимо, пізнавальна активність постає одним із головних чинників розвитку дитячої особистості. Саме тому в усіх розділах чинних освітніх програм значна увага приділяється розвитку пізнавальних інтересів дітей в освітньому процесі, а також під час співпраці ЗДО з родиною вихованців.

Найбільш вичерпним, на нашу думку, є визначення **пізнавальної діяльності** як цілеспрямованого й організованого вихователем навчання дошкільників, що формує в останніх цілісну картину уявлень про себе, світ природи, людей, речей, відносин, емоцій, почуттів. Іншими словами, це

категорія, котра сприяє виробленню цілісної системи цінностей, що є основою для становлення й розвитку особистості дошкільника. Упродовж навчання у дітей започатковуються життєво та соціально важливі вміння й навички, які закріплюються протягом практичної діяльності. Дошкільнята включаючись у таку діяльність, переживають радість відкриттів, подив від нового, оволодівають способами пізнавальних досліджень, набуваючи перший навчальний досвід [8].

Розвиток пізнавальної активності та пізнавальної діяльності дітей невід’ємний від їх **“пошуково-дослідницької діяльності”**. Це відкриття та пізнання нових явищ та об’єктів довкілля, що здебільшого проводиться у природі або у куточку природи з вмілих організації і керівництва вихователя ЗДО. Ініційована ним пошуково-дослідницька діяльність дітей завжди передбачає високий ступінь активності і самодіяльності останніх.

Оскільки розвиток є обов’язковою умовою будь-якого прогресу, а дитяче пізнання світу – провідним чинником формування особистісних якостей (активності, самостійності, ініціативності тощо), тому, можемо відзначити, остільки проблема **пізнавального розвитку дошкільників** загалом вважається однією з найактуальніших у теоретико-практичному освітньому процесі дошкільця.

Отже, необхідність активізації пізнавального розвитку дошкільників в умовах вітчизняного ЗДО передбачає належне стимулювання вихователем інтересу до навчання, а також до пошуково-дослідницької і пізнавальної діяльності.

Із метою вироблення у дошкільнят предметно-практичної і технологічної компетентності за оновленим Базовим компонентом дошкільної освіти вихователям ЗДО слід максимально реалізувати творчі задуми дитини шляхом застосування різноманітних сучасних засобів та технік. Надзвичайно ефективною у цьому плані є модерна техніка handmade (рукоділья) – одна зі складових декоративно-ужиткового мистецтва.

Рукоділья загалом означає ручну манеру виконання декоративно-ужиткових виробів, предметів, виготовлених за новітньою технологією handmade [9].

Проаналізовані наукові джерела увиразнюють численні різновиди (т.зв. хенд-мейдтехнік). Передусім техніка handmade об’єднує як мінімум такі мистецькі напрями, як народні ремесла, народні промисли, декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво. Іноді сучасний термін «hand-made» вживають для того, аби спростити, звузити, водночас виокремити певний вид декоративно-ужиткового мистецтва, вироби якого обов’язково мають відповідати кільком вимогам, а саме: 1) мати естетичну цінність; 2) володіти художнім ефектом та 3) слугувати для оформлення інтер’єру та побуту. До них належать, приміром, одяг, декоративні

тканини, меблі, килими, порцеляна, фаянс, художнє скло, ювелірні й ін. художні вироби. Як бачимо, світ хенд-мейду досить об'ємний і розрахований як на дітей, так і на дорослих, залежно від їхніх смаків та уподобань.

Сьогодні відстежують низку різновидів хенд-мейд технік: декупаж, скрапбукінг, карвінг, квілінг, фелтінг, топіарій, вироби з полімерної глини та шкіри, ляльки-мотанки та іграшки, печворк, макраме, вишивання, в'язання, бісероплетіння [13]. Стисло охарактеризуємо кілька із них.

Однією зі складових декоративно-ужиткового мистецтва зі сфери хенд-мейд є декупаж. Незважаючи на іншомовну інтригуючу назву, ця техніка водночас достатньо проста у застосуванні сучасними вихованцями ЗДО.

Декупаж як одну з форм сучасної аплікації ще називають "серветковою технікою", сутність якої полягає у створенні ілюзії малюнка. Для її виконання можуть слугувати різноманітні матеріали й поверхні: дерево, заготовки з ДСП і МДФ, скло, тканина, пластик, фанера, шкіра, щільний картон тощо.

Декупаж ґрунтується на використанні різнокольорових тематичних серветок. Вони є найпоширенішим матеріалом для декорування різних за розміром і об'ємом коробок, кухонних дерев'яних яєць, дощечок, підставок, бочечок для круп та спецій, ваз, тарілок, рамок, кошиків, пляшок, горщиків для квітів, листівок, Великодніх писанок, шкатулок, скриньок для рукоділля та інших дрібниць. Застосовують також, крім серветок, рисовий папір, декоративний папір, тканини, шпалери, газети й журнали, яєчну шкаралупу, нитки, свічки тощо.

За способом декорування розрізняють такі основні види декупажу: 1) *класичний*, де зображення приклеюють безпосередньо на поверхню (тобто це виконання аплікації); 2) *зворотний*, коли зображення використовують зі зворотнього боку, застосовують на прозорих предметах (тарілки, чашки, столи); 3) *об'ємний* (3D декупаж), що надає об'ємності окремим фрагментам для його створення застосовують такі матеріали, як текстурні пасти, шпаклівку для дерева, драпіровану тканину, художні арт-гелі, декупажні 3D-карти, намистини й камінчики, яєчну шкаралупу і ракушки, а також відносно нову техніку 3D моделювання *Sospeso Trasparente* за допомогою термоплівок; 4) *художній*, який передбачає своєрідне усунення меж між наклеєним зображенням та фоном за допомогою художніх технік розпису, котрі й уможливають плавний перехід; 5) *декопатч* – це своєрідне поєднання декупажу і печворку. При цьому використовують багато різних клаптиків паперу як фрагменти майбутньої картини (за принципом мозаїки або клаптикової ковдри). Часто застосовують спеціальний папір з імітацією різних видів поверхні на кшталт дерева, каменю, хутра тощо.

В декопатчі всю поверхню предмета обклеюють маленькими шматочками, формуючи оригінальний візерунок, і зверху покривають суцільним лаковим шаром. Зауважимо, що базовою технікою залишається класичний декупаж, усі інші використовують його як основу.

Виокремлюють також різні стилі декупажу, а саме:

а) *прованс* – це романтичний, простий та ніжний стиль декупажу. На світлому фоні зображають квіти, поля, ідилічні сцени старовинного сільського життя;

б) *етнічний* характеризується яскравими деталями, що притаманні конкретним культурі, країні та епосі. Використовують різні види тканин, шкіри, традиційні орнаменти, етнічні мотиви;

в) *вікторіанський* – передбачає поєднання класичних традицій і королівської розкоші вікторіанської епохи;

г) *шебі-шик* – імітує затишну старовину у світлих пастельних тонах і лаконічних мотивах із квітами;

д) *супл-сіті* – це простий міський стиль, основою якого є вирізки зі старих газет та журналів;

е) *printroom* – застосовують чорно-білі фотокопії малюнків XIX ст. на пастельному тлі [3].

Робота з дітьми у техніці декупажу може відображати тематику навчального заняття, традицій, свят, інших подій.

Отже, техніка декупажу полягає в тому, що на поверхню дерев'яних і картонних виробів наклеюється вирізане з тонкого паперу зображення, яке потім покривається захисним шаром клею, лаком, акриловими фарбами, моделюючими пастами, шпаклівками по дереву, художніми арт-гелями, 3-D декупажними картами, в результаті чого створюється ілюзія розпису.

Під час такої аплікації розвиваються дрібна моторика дошкільнят, сенсорне сприймання, окомір, уява, естетичний смак; формуються художньо-естетичні здібності та вольові риси. Тобто, сучасний і актуальний мистецький напрям – декупажу розширює обрії дитячого світосприйняття, урізноманітнює їхні вміння й навички у галузі аплікації, збагачує їхню емоційну палітру тощо.

Не менш привабливим постає ще один вид хендмейду – скрапбукінг мистецтво.

Назва "**скрапбукінг**" походить від двох англійських слів: *scrap* – "вирізка" та *"book"* – "книга". Ця техніка є не менш цікавою та простою у виконанні, ы водночас приваблює більшість дітей.

Скрапбукінг уможливує втілення художньо-естетичних задумів, творчих ідей дитини щодо створення й нанесення прикрас на фотоальбоми за відповідно обраними нею темами або порами року, подіями, святами тощо. Звісно, для того, щоб здійснити певну вирізку матеріалів, необхідно попередньо зробити серію різних фотографій,

пізніше їх зберегти у фотоальбомах, а згодом реалізувати певні ідеї в мистецтво скрапбукінгу.

Отже, створені за технологією скрапбукінгу оновлені фотоальбоми набувають у дитячих руках оригінальної унікальної своєрідності.

Фахівці у мистецтві скрапбукінгу виокремлюють чотири стилі: поділяють на такі стилі:

1) *вінтажний*, що надає створеному предмету забарвлення глибокого ретро;

2) *європейський*, який відрізняється лаконічністю й мінімумом прикрас;

3) *скрабі шик* – створює ефект поношеності;

4) *американський* – характеризується численністю елементів декору та яскравих кольорів [10].

Насамперед із вихованцями потрібно обговорити й обрати подію для створення альбому. Вихователь разом з дітьми здійснює перегляд різних фото, створених спільно у групі або за її межами, обирає з ними тему, вибір кольорової палітри, оформлення альбому, декорації, назву для кожної сторінки, пропонує нанесення напису – від руки, вирізки букв із газет і журналів, за допомогою штампів або трафаретів. Надалі педагоги вихованці спільно компанують сторінки альбому, підбирають різні варіанти фото, його монтажування й оформлення.

І так кожна сторінка передбачає створення певного образу за допомогою наклеєних фону, фотографій, декоративних елементів і підписів, причому кожен шар має ретельно просохнути [10].

Не менш актуальною є й особлива техніка **фелтінгу** – рукоділля, упродовж якого зі спеціальної вовни (шерсті) для валяння створюються іграшки, декоративні й оздоблювальні елементи одягу, прикраси тощо.

Сучасний фелтінг наносять на поверхню малюнка, виготовляють м'які іграшки, картини, аксесуари тощо. До речі, використовують винятково натуральну шерсть.

Фелтінг – це і хоббі, і водночас пізнавальна діяльність дітей у ЗДО. Розрізняють два види валяння вовни: сухий і мокрий. Перший із них використовують для об'ємних предметів та іграшок, а другий – для плоских (скажімо, для створення картин і панно). Тому дошкільнятам цікаво буде застосувати обидва описані види фелтінгу. Детальніший опис аналізованих технік можна знайти на сайті [12].

Висновки. Отже, усі описані техніки декоративно-ужиткового мистецтва мають неабиякий

вплив на розвиток пізнавальних інтересів дошкільників, потребують детального вивчення та запровадження до сучасних вітчизняних ЗДО. Вихователі, реалізуючи зміст технік handmade та інших сучасних засобів, формують предметно-практичну, технологічну, сенсорно-пізнавальну і дослідницьку компетентності дошкільників, уможливають їхнє творче самовираження шляхом відповідних предметно-практичних і технологічних дій у самостійній і спільній з однолітками роботі [7].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. *Наукові записки*. 2014. Т. 162. С. 32–37.

2. Васько А.М. Ейдетика для дошкільнят (програма розвитку пізнавальної активності дошкільників методами ейдетики). *Обдарована дитина*. 2013. № 4. С. 51-59.

3. Вироби в техніці декупаж. URL : <https://hobitera.com/c-dekupazh>

4. Гудим І. Розвиток пізнавальних інтересів і здібностей дошкільників із порушеннями зору. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. № 4. С. 24–30.

5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком. Інтер. 2008. 1040 с.

6. Карук І.В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. Сучасні педагогічні технології та методи здійснення навчально-виховної роботи в закладах дошкільної освіти і початкової школи на засадах педагогіки творчості. *Молодий вчений*. 2018. № 5.2. С. 89-92.

7. Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» *Практика управління дошкільним закладом* URL : <https://ezavdnz.mcfr.ua/867846>

8. Пізнавальний розвиток дошкільників URL: <http://zhuravlyk.uz.ua/organizaciya-zhittyediyalnostiditej-v-dnz/piznavalnij-rozvitok/>

9. Рукоділля. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>

10. Скрапбукінг. Що це таке? URL: <https://ditvora.com.ua/skrapbuking-shcho-ce-take/>

11. Теоретичні основи дослідження ігрових технологій як засоби розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів URL: <https://jak.koshachek.com/articles/ponjattja-piznavalnij-interes-v-psihologo.html>

12. Фелтінг для початківців майстер клас. URL: <https://www.elysiandaisies.com/articles/svoimi-rukami/felting-dlya-nachinayushih-master-klass.html>

13. Яким буває хенд-мейд і як заробити своїми руками? URL: <https://karpaty.rocks/yakym-buvaye-hend-meyd-i-yak-zarobyty-svoyimy-rukamy>

РОЗВИТОК СЛОВНИКА ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБОМ МАЛИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ЖАНРІВ

VOCABULARY DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD BY MEANS OF FOLKLORE SMALL GENRES

У статті висвітлено сутність і закономірності розвитку словника дітей раннього віку. Подано тлумачення поняття «словникова робота» як цілеспрямованої педагогічної діяльності, що передбачає ефективне засвоєння дошкільнятами лексичного запасу рідної мови шляхом умілого використання вихователями оптимального педагогічного інструментарію (форм, методів, прийомів, засобів). З'ясовано ефективність використання у зазначеному процесі малих форм дитячого фольклору, як-от: казок, забавлянок, примовлянок, коліскових, дражниць, загадок, скоромовок, прислів'їв та приказок. Увіражено цінність фольклорних творів, зумовлену їхніми високою образністю, виразністю, барвистістю й жанровими особливостями (мовними, смисловими, звуковими). Висвітлено специфіку малих форм дитячого фольклору, котрі, з одного боку, є дивовижним зразком колективної багатосторонньої народної словесної творчості, а з іншого, – могутнім засобом активізації інтелектуального й мовленнєвого розвитку дитини, що, зі свого боку, спонукає її до власної мовленнєвої творчості. Виокремлено низку методів словникової роботи у закладі дошкільної освіти – таких, як збагачення активного словника малят, засвоєння граматичних, лексичних категорій мови, інтонаційних засобів виразності, оволодіння чіткою та правильною звуковимовою тощо.

Визначено педагогічні умови використання малих фольклорних жанрів у роботі з дітьми раннього віку, які забезпечують оптимальний розвиток їх словникового запасу: систематичне застосування малих фольклорних жанрів у навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти; комплексний підхід до мовленнєвого розвитку в різних видах діяльності (навчальній, ігровій) як на заняттях, так і в повсякденному житті; створення сприятливого мовленнєвого середовища у групі; взаємодія закладу дошкільної освіти із сім'єю з метою розвитку словника дітей раннього віку.

Ключові слова: словник, словникова робота, діти раннього віку, народна словесна творчість, фольклор, малі фольклорні жанри.

The article highlights the essence and regularities of vocabulary development in early childhood. It presents an interpretation of the concept of "work with vocabulary" as a purposeful educational activity which involves effective acquisition by preschoolers of the vocabulary of their native language through the skilful use of optimal educational resources (forms, methods, techniques, tools) by educators. The authors point out the effectiveness of the use of small forms of children's folklore in the specified process, which are: fairy tales, nursery rhymes, cheers, lullabies, teasing chants, riddles, tongue twisters, proverbs and sayings. The value of folklore works is highlighted due to their high imagery, expressiveness, colourfulness and genre features (linguistic, semantic, sonic ones). The article explores the specifics of small forms of children's folklore, which, on the one hand, are an amazing example of collective centuries-old folk verbal creativity, and on the other hand, a powerful means of activating a child's intellectual and speech development, which, in turn, encourages them to their own speech creativity. There have been singled out a number of methods concerning work with vocabulary in a preschool educational institution – such as enriching children's active vocabulary, mastering grammatical and lexical categories of the language, intonation means of expression, mastering clear and correct phonetic pronunciation, etc.

There have been determined pedagogical conditions for the use of folklore small genres in working with young children, which ensure the optimal development of their vocabulary: systematic use of folklore small genres in the educational process of a preschool educational institution; a comprehensive approach to speech development through various activities (educational, play activities) both in the classroom and in everyday life; creation of a favourable speech environment in the group; interaction of the preschool educational institution with the family in order to develop young children's vocabulary.

Key words: vocabulary, work with vocabulary, young children, folk verbal creativity, folklore, folklore small genres.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.34>

Івах С.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Паласевич І.Л.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема розвитку мовлення дітей раннього віку сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з модернізацією дошкільної освіти, оновленням її змісту, вдосконаленням форм, методів і технологій навчання дошкільнят рідної мови, розвитком культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Ранній вік – найвідповідальніший період у житті дитини, оскільки в цей час закладається фундамент мовленнєвого мистецтва майбутньої особистості. Мовлення дітей раннього віку є важливим інструментом, за допомогою якого вони

пізнають довкілля; встановлюють із ним контакт, збагачують свою пізнавальну сферу, набувають навичок соціалізації. У сучасних умовах завдяки поширенню комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними дітям як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти, спостерігається обмеження безпосереднього спілкування дітей із людьми зі свого найближчого оточення, недостатнє використання дорослими надбань народної педагогіки у виховному процесі, внаслідок чого гальмується розвиток мовленнєвої сфери дітей.

Важливе місце в системі засобів їхнього мовленнєвого розвитку, навчання й виховання займає фольклор, особливо його малі жанри, які супроводжують малят із перших днів життя, щедро напуваючи їх із невичерпних джерел народної мудрості, духовності й моралі, прищеплюючи загальнолюдські цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Використання упродовж навчання дітей рідної мови творів українського фольклору розглядалося ученими-класиками О. Духновичем, С. Русовою, Є. Тихеєвою, К. Ушинським та ін.

До прикладу, С. Русова стверджувала, що народний фольклор (казки, приказки, загадки, легенди) – чудовий матеріал для ілюстрації початкового навчання, котрі «... низкою яскравих перлинок обгорнуть перші кроки виховання дітей у закладі дошкільної освіти, викличуть до роботи їх фантазію, створюючи національно-естетичну атмосферу, природно прив'язуючи дитину до рідного терену» [10, с. 112–113]. Педагогиня наголошувала на постійному використанні народної літератури (казок, пісень, старовинних оповідань, поем, легенд, історичних пісень) у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку.

Сучасні дослідники А. Богущ і Н. Лисенко визначають фольклор одним з основних засобів розвитку мовлення: «Діти, виховані на фольклорі, здебільшого є чутливішими до художньо-образного слова ... Розвиток дитини поза фольклором тільки в межах побутового спілкування ... гальмує розвиток духовного начала, містить небезпеку закріплення підсвідомої орієнтації вже змалку переважно на задоволення утилітарних потреб», – зазначають науковці [4, с. 6].

За О. Трифоновою малі фольклорні жанри характеризуються низкою індивідуальних, специфічних лише для цього жанру рис, до яких, на її думку, належать: «... доступність змісту, невеликий обсяг тексту, використання художньо-зображувальних засобів мови, захоплюючий, «надихаючий» ігровий сюжет. Саме у поєднанні з яскравими авторськими зображеннями до тексту фольклор надзвичайно приваблює малят. Фольклорні твори поєднують у собі барвистість, виразність, ритмічність, легкість для запам'ятовування та слугують ефективним засобом розвитку мовлення дошкільників» [12, с. 27].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної теми, а також вивчення практичного досвіду мовленнєвого розвитку дітей раннього віку надав підстави для висновку про недостатній ступінь висвітлення проблеми використання малих фольклорних жанрів у розвитку словника дітей раннього віку.

Актуальність означених питань та їх недостатня розробленість зумовили вибір теми нашої наукової розвідки, **метою** якої є обґрунтування ефективності малих фольклорних жанрів як засобу розвитку словника дітей раннього віку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ранній вік – особливий період у житті дитини. Якісні перетворення, що відбуваються у психічній та фізичній сфері, закладають основу для подальшого формування і становлення дитини як особистості. Одним із найважливіших новоутворень цього етапу життя постає засвоєння рідної мови як засобу та прийому спілкування й пізнання, що радикально впливає на стосунки дитини зі світом. «Оскільки слово служить цілям усього життя – як повсякденним, так і найбільш високим, з одного боку, воно є зброєю для вираження наших уявлень, думок, пізнання, з іншого, – засобом до їх збагачення і розширення, до формування нашої свідомості» [1, с. 35], наголошує Н. Аксаріна.

Словник збагачується упродовж «привласнення мови», що є досить тривалим процесом не тільки кількісного накопичення слів, а й засвоєння їх змістового наповнення та формування вміння доречного послуговування ними у щоденній мовленнєвій практиці.

Мовлення, яке з'явилося й розвивається, реорганізовує основні психічні процеси дитини, такі як пам'ять, мислення, сприймання, почуття, бажання. Воно відкриває широкі можливості для нових та специфічних, індивідуально людських форм вираження зовнішнього і внутрішнього життя, а саме: уяви, свідомості, логічного й образного мислення, планування, управління своєю поведінкою, нових форм спілкування.

Для повноцінного оволодіння зв'язним мовленням передусім необхідно сформулювати в дитини досить багатий словник, який є основою будь-якої фрази, будь-якого висловлювання. Засвоюючи слова, малюк опановує два їх значення – лексичне і граматичне. Тому дошкільнятам необхідно вивчати не тільки окремі слова, а й їх сполучення у комплексах, у правильній граматичній будові. Автоматизація вживання граматичних форм і словосполучень дає можливість дитині під час самостійних висловлювань зосереджувати увагу на їх змісті. А тому у словниковій роботі педагогам недоцільно обмежуватися вправами у номенклатурі, оскільки потрібно створювати передумови для граматично правильного використання тих чи тих лексем у зв'язному мовленні.

Визначаючи сутність і закономірності розвитку словника дітей раннього віку, його місце в системі роботи з розвитку мовлення, необхідно насамперед з'ясувати тлумачення понять «слово» та «словник».

Так, «...слово – це основна структурно-семантична одиниця мови, що слугує для найменування та позначення предметів, процесів, властивостей та відношень між ними» [8, с. 246].

З погляду лінгвістики виокремимо такі основні, специфічні лише для цієї категорії властивості слова: фонетичне вираження, граматичне

оформлення слова та семантична валентність, тобто здатність слова поєднуватися з іншими лексемами [2]. Отже, можемо говорити про необхідність оволодіння словом у єдності його граматичного, лексичного значення та мовленнєвої форми (т. зв. звукової та морфологічної) на основі частого й активного використання в мовленні.

Поняття «словник» у Великому тлумачному словнику української мови визначають, як «... сукупність слів, які використовуються в чий-небудь мові; сукупність слів певної мови» [5, с. 1149].

Словникова робота в закладі дошкільної освіти є цілеспрямованою фаховою діяльністю, упродовж якої відбувається ефективно засвоєння словникового запасу рідної мови при вмілому використанні вихователями оптимального педагогічного інструментарію. Як відомо, ефективність означеного процесу великою мірою залежить від застосовуваних педагогами засобів. Серед них вагоме місце займає усна народна творчість, зокрема фольклор.

Науковці характеризують фольклор як «... універсальну педагогічну систему, в якій тисячоліття народного досвіду вже самі відібрали природні й необхідні форми розвитку мовлення, музичних здібностей, логічного й образного мислення, трудових навичок, естетичних та моральних ідеалів» [2].

З огляду на це А. Богуш закликає неодмінно застосовувати твори малих фольклорних жанрів у розвитку мовлення дітей раннього віку. Саме в цих дитячих творах, зазначає вчена, «...містяться мовленнєві моделі дитячої мови: ляля, гам, киця та ін. Вони є своєрідним фондом народної дитячої лексики; в цих творах зустрічається чимало звуконаслідувальних слів, які стимулюють мовлення дитини, полегшують її спілкування з дорослими» [3, с. 11]. Дослідниця, вважає за доцільне використання у виховній практиці з дітьми раннього віку кращих зразків народної мудрості – малих фольклорних жанрів (колисенок, забавлянок, утішок, лічилок, примовок, закличок, приспівок), бо вони «...легкі для наслідування, разом з тим допомагають ввести дитину у світ дорослого побутового життя, залучити дитину до споконвічних національних цінностей, традицій, звичаїв» [3, с. 11–12].

За твердженням А. Богуш, малята із задоволенням слухають народні фольклорні твори, котрі приваблюють своїм емоційним змістом і спонукають прислухатися до звучання рідної мови, водночас збагачуючи дитячий словник народними зворотами, зачаровуючи «... надзвичайною образністю рідного слова» [3, с. 12].

Суголосне поцінування для мовлення дітей раннього віку усної народної творчості відстежуємо і у дослідженнях сучасної науковиці Н. Гавриш, яка зокрема зазначає: «У ранньому віці дуже важливо прискорити «народження» перших

свідомих слів у малюка. Збільшити запас слів допоможуть малі форми фольклору, в яких притягується його увага до предметів, тварин, людей. Звучність, ритмічність, співучість потішок зацікавлюють дітей, викликають бажання повторити, запам'ятати, що, у свою чергу, сприяє розвитку розмовної мови» [6, с. 51].

Колискові пісні, утішки, забавлянки належать до найбільш уживаних жанрів народнопоетичної спадщини, якою послуговується народна педагогіка у вихованні дошкільнят. Дослідниця українського дитячого фольклору Г. Довженок назвала їх «... тим зерном, що пізніше сходить буйним колоссям поетичності в уже дорослої людини» [7, с. 36].

Найдавнішою формою жіночої пісенної творчості без сумніву можна вважати колискові пісні, котрі сягають своїм корінням доби міфологічної свідомості людства. Їх характерними, специфічними ознаками є відповідні приспиви, ритмічні повтори окремих слів або звуків, використання епітетів, порівнянь, метафор, звуконаслідувань.

Основою для загальноприйнятої класифікації колискових пісень Г. Довженок обрала їх тематику. Відповідно науковиця виокремлює серед колискових пісень про:

1) саму дитину та все, що з нею пов'язано, а саме: сон, харчування і т.д.; про домашніх та лісових тварин і птахів, які безпосередньо «проявляють» про неї турботу та піклування;

2) думки, душевні переживання й почуття матері, звернені до сина чи доньки, роздуми про їхню та власну долю. Такі колісанки ближчі до ліричних народних пісень, оскільки передають внутрішній стан матері. Але все-таки більшість дослідників залічують такі пісні до дитячого фольклору, оскільки вони звернені до дитини;

3) тварин, які не пов'язані сюжетно з образом самої дитини. Сюди ж належать і колискові пісні (їх небагато) з людськими персонажами [7, с. 11].

Водночас Г. Довженок припускає, що пісні з одним персонажем можуть належати до різних груп (наприклад, пісні про kota – до першої та третьої), оскільки в основі поділу – місце образу дитини в певному сюжеті.

На думку Н. Сивачук, доцільно виокремити ще й четверту групу у класифікації колискових пісень – колісанки гумористичного змісту, де йдеться про діда, бабу, події їхнього життя [11, с. 51].

Вважаємо, що колискові пісні – це своєрідний інтимний фольклорний жанр, діалог двох сердець – дитячого та материнського. Дитина ще не розуміє значення слів, але відчуває інтонаційне забарвлення мовлення, чує серцем звернені до неї слова мами про наболіле, про те, що, мабуть, і не розповіси комусь іншому, тільки дитяті-ангелочку, як на сповіді, перед Богом. Колискові розвивають слух маляти та чуття рідної мови, її мелодики, збагачують словник дитини.

Український дитячий фольклор також багатий і на пестушки й потішки, забавлянки, жартівливі пісеньки, небилиці, примовлянки, лічилки, скоромовки, загадки тощо.

За своїм змістом забавлянки нагадують маленькі казочки, зміст яких до кінця не розкритий, тільки означений, намічений. Саме така недомовленість, на думку вчених, активізує уяву, пробуджуючи у дітей бажання до пізнання довкілля. Малятам дуже подобається слухання та повторення за дорослими примовлянок і утішок. Діти, як правило, проговорюють забавлянки та примовлянки не у спільній діяльності з дорослим, а за власною ініціативою, перебуваючи у стані збудження, емоційного піднесення, при цьому вони ритмічно рухаються, підстрибують, виконують змахи руками, пальчиками, окремими предметами, кружляють. Крім того, малюки із задоволенням повторюють тексти, які раніше почули від дорослих, нерідко вносять до них доповнення, зміни, креативно відтворюють їх.

Забавлянки легко запам'ятовуються дошкільнятами, тому що насичені різними повторами, звуко-наслідувальними словами. На думку Г. Довженок, звукові повтори створюють особливу наспівність звуків, що є важливим для означеного жанру, «... бо немовлятам зміст, значення слів не завжди зрозумілі, і сприймають вони мелодійний, ритмічний звуковий малюнок твору» [7, с. 35].

Утішки з назвами пальців – стійкі зразки усної поезії, за допомогою яких батьки навчали своїх дітей навичок мовлення. Будова утішок відрізняється різноманітністю, але їх об'єднує цільове призначення: бавити, потішати дитину і через поетичне слово розвивати її мислення і мовлення. Ігровий характер і римована мова роблять утішки такими, що швидко запам'ятовуються, сприяють їх активному використанню.

Примовка – це оповідання або висловлення, що має гумористичний, кумедний відтінок і відповідає конкретному періоду розумового та психічного розвитку дитини – від 2-х до 6-ти років. До їх текстів запроваджують новий, фантастичний елемент, який посилює експресивність і емотивність тексту. Збільшується кількість лексем-іменників, що називають людей за походженням, національністю, родом занять, соціальним станом [9, с. 76].

Крім того, тексти примовок більші за обсягом, аніж тексти попередніх двох жанрів, у них з'являються нові найменування фрагментів сільського житла, географічних об'єктів, продуктів харчування. Поповнюється ряд найменувань членів родини, об'єктів рослинного та тваринного світу. У текстах примовок збільшується кількість дієслів зі значенням власне дії (поїхати, піти, скакати) і мовленнєвих дій (послухати, вихвалитися). Щодо засобів творення експресивності, то епітети й метафори у примовках зафіксовано у невеликій

кількості і зазвичай вони виконують пояснювальну функцію: кози рогаті (а не безрогі), жити в достатку (тобто, добре), ложка велика (а не маленька) тощо. Використовуються постійні епітети [9, с. 77].

Одну з найбільших груп забавлянок утворюють т. зв. пестушки. Їх лексика закладає в дитини основи асоціативного мислення та мислення за аналогією: кожна лексема-ім'я візуально супроводжується предметом, який вона позначає: частини тіла людини, назви домашніх тварин і птахів, одягу, предметів хатнього вжитку, будівель, рослин [9, с. 72]. Слововживання обмежене: зазвичай вербалізується лише те, що оточує малюка, що постійно підкріплюється зоровими образами. Пестушки становлять перший, домовний, етап онтогенезу, тобто формування мовної особистості дитини.

Тематично лексику цього жанру можна поділити на 14 груп, компоненти яких постійно повторюються. Це назви: членів родини (мама, татко, баба, дід, братик), частин тіла дитини (ручки, ніжки, ротик, голівка), домашніх і диких тварин та птахів (кіт/кішка, собака, коник, коза, зайчик), одягу (штани, чобіток), речей хатнього вжитку (сковорода, молоток), будівель або їх частин (хатинка, поріг, припічок), найбільш характерних дій (літати, бігти, йти, сидіти, водити, піймати), процесів праці (ловити [рибку], пекти [пиріжки], підкувати [чобіток]), їжі (кашка, пиріг, хліб) [9, с. 73].

До неоціненних перлин українського фольклору належать прислів'я та приказки – короткі влучні вислови, що в художній формі типізують різні явища життя. Вони є накопиченою та зібраною упродовж віків пам'яттю народу, засвоєними з життєвого досвіду висновками. У своїй сукупності прислів'я та приказки нагадують своєрідний кодекс правил, якими людина має керуватися у повсякденному житті. Прислів'я і приказки рідко тільки констатують якийсь факт, а зазвичай рекомендують чи відкидають, схвалюють або засуджують, остерігають чи повчають, орієнтуючись на авторитет покоління.

Висновки. Вважаємо, що малі фольклорні жанри необхідно використовувати вже з перших місяців життя дитини, коли вона лежить у колисці і чує ніжні мелодії колісанки, яку наспівує їй мати. Саме в цих різновидах усної народної творчості містяться моделі дитячого мовлення, акумулюючи своєрідний фонд дитячої лексики. Притаманні йому й звуконаслідувальні слова стимулюють мовлення дитини, полегшують її спілкування з дорослими. Крім того, жвавість ритму, цікавий зміст малих фольклорних жанрів сприяють легкому їх запам'ятовуванню, збагаченню словника дітей, розвитку відповідного темпу мовлення. Розкриваючи зміст цих перлин народної мудрості, вихователі активізують усебічний розвиток дітей раннього віку, готуючи їх до подальшого життя та діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аксаріна Н.М. Орієнтовні показники розвитку мовлення дітей. Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія у 2 ч. / упоряд. Богуш А.М. Київ: Вища шк., 1999. 211 с.
2. Богуш А. М. Становлення і розвиток розуміння мовлення дітьми раннього віку в контексті дискурсивної лінгвістики [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://scienceandeducation>.
3. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2009. 344 с.
4. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : Вища школа, 2002. 407 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
6. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
7. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор (віршовані жанри). К. : Наукова думка, 1981. 172 с.
8. Дошкільна освіта : словник-довідник / упор. К. Крутій, О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. 324 с.
9. Марчун О. В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору : навч. Посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. Ч. 1. 201 с.
10. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів –Краків – Париж, 1993. 349 с.
11. Сивачук Н. Український дитячий фольклор : підручник. К. : Деміург, 2003. 288 с.
12. Трифонова О. Реалізація ідей А.М. Богуш у вихованні звукової культури мовлення в дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2004. № 4. С. 27 – 32.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS FOR THE SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Стаття присвячена актуальності проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до соціальної адаптації дітей у сучасному суспільстві. Оскільки дошкільний вік є найважливішим періодом у розвитку особистості дитини, а зміни, які постійно відбуваються у соціумі, значно впливають на процес формування соціального досвіду дошкільників, на період, коли дитина сама починає взаємодіяти з людьми, робить перші кроки у своєму соціальному розвитку, то постає необхідність зосередити увагу на професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти, хто саме буде супроводжувати дітей у світ соціальних відносин, які цінності будуть сформовані у дітей сьогодні і чи будуть вони готові до нового типу відносин, залежить розвиток суспільства в цілому, у майбутньому та сьогодні. Звернено увагу на професійну підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, оскільки на сучасному етапі розвитку освітнього простору мають місце розбіжності між умовами соціалізації дошкільників та процесом формування і становлення активної особистості у сучасному суспільстві. Визначено особливості професійної підготовки майбутніх вихователів до ефективної соціальної адаптації дошкільників. Виокремлено педагогічні умови та головні професійні якості, які покращують стан готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до соціалізації дітей дошкільного віку. Запропоновано впровадження нового розділу «Особливості адаптації дітей дошкільного віку» у курс «Дошкільна педагогіка» з метою збагатити та систематизувати знання майбутніх вихователів про особливості соціалізації дітей дошкільного віку, розкрити складний процес адаптації дошкільників у суспільстві та надати можливість оволодіти сучасними методами, прийомами та формами роботи, які сприятимуть розвитку емоційної, пізнавальної та поведінкової сфери дітей під час її знайомства з навколишньою дійсністю, із сучасним соціумом. Визначено завдання та особливості методики його викладання.

Ключові слова: соціалізація особистості, соціальний досвід, професійна підготовка вихователів, діти дошкільного віку, дошкільне дитинство.

The article is devoted to the urgency of the problem of professional training of future teachers of preschool educational institutions for the social adaptation of children in modern society. Since preschool age is the most important period in the development of the child's personality, and the changes that constantly occur in society significantly affect the process of forming the social experience of preschoolers, the period when the child himself begins to interact with people, takes the first steps in his social development, there is a need to focus on the professional training of future specialists in preschool education, who exactly will accompany children to the world of social relations, what values will be formed in children today and whether they will be ready for a new type of relationship depends on the development of society as a whole in the future and the present. Attention is paid to the professional training of future specialists of preschool education, since at the present stage of development of the educational space there are differences between the conditions of socialization of preschoolers and the process of formation and development of an active personality in modern society. The peculiarities of professional training of future specialists of preschool education for effective social adaptation of preschoolers are determined. Pedagogical conditions and main professional qualities that improve the state of readiness of future specialists of preschool education for the socialization of preschool children are singled out.

It is proposed to introduce a new section "Features of adaptation of preschool children" in the course "Preschool Pedagogy" in order to enrich and systematize the knowledge of future preschool teachers about the peculiarities of socialization of preschool children, to reveal the complex process of adaptation of preschoolers in society and to provide an opportunity to master modern methods, techniques and forms of work that will contribute to the development of the emotional, cognitive and behavioural sphere of children during its acquaintance with the environment reality, with modern society. The tasks and features of the methodology of its teaching are determined.

Key words: socialization of personality, social experience, professional training of preschool teachers, preschool children, preschool childhood.

УДК 378.093.5:373.2.011.3-051]:316.614-053.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.35>

Сиваш С.В.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зміни та трансформація освіти України, які відбуваються наразі, несуть масштабні та соціальні наслідки, що впливають на розвиток духовності та індивідуальності особистості. Система дошкільної освіти концентрує вектор своєї уваги на особистість як активного суб'єкта життєдіяльності до індивідуалізації, демократизації та гуманізації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. Одна з основних цілей модернізації освіти – виховання підростаючого покоління, яке відрізняється

динамізмом, мобільністю, яке здатне до співробітництва та партнерства. Сучасна система дошкільної освіти потребує створення нових освітніх технологій, які орієнтовані на становлення особистості дитини та її соціалізацію на ідеях дитиноцентричного та гуманістичного підходів. Суспільство, яке стрімко увійшло в процес переоцінки базових цінностей, висуває нові вимоги до соціалізації дітей дошкільного віку та особистості в цілому.

Паралельно відбувається вивчення можливостей закладів дошкільної освіти та ролі родини

в соціалізації дітей дошкільного віку. Наразі першочергові цілі системи освіти спрямовуються на послідовний процес адаптації дітей дошкільного віку до соціального оточення, розвитку та формування особистості як активного члена суспільства. Найвагомим інститутом соціальної адаптації дитини залишається сім'я, яка покликана розкрити їй багатоманітний світ, сформувати світоглядну позицію, підготувати до життя у суспільстві. Отже, тільки координована та гармонізована взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти забезпечить успішну адаптацію дитини дошкільного віку у суспільстві та соціалізацію загалом.

Саме на плідне партнерство закладу освіти та сім'ї скоординовані чинні нормативно-правові освітні документи: закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства»; Концепція «Нова українська школа», Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років; Національна програма «Діти України», Базовий компонент дошкільної освіти; міжнародні документи – Конвенція ООН про права дитини, Європейська конвенція про здійснення прав дітей, «Гаазька конвенція про юрисдикцію», що висвітлюють концептуальні положення взаємозв'язку названих вище виховних впливів, їх взаємозбагачення, взаємодоповнення та ефективне поєднання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наявних досліджень вітчизняних вчених показав, що наявні наукові роботи присвячені питанням підготовки фахівців дошкільної освіти (Л. Артемова, Г. Беленька, Н. Бібік, О. Богінч, А. Богущ, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Коваль, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, І. Луценко, О. Поліщук, Т. Поніманська, І. Рогальська, Г. Сухорукова та ін.), професійної підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку (Г. Корінна, Г. Марчук, І. Рогальська-Яблонська, Т. Рожко-Павлишин, Н. Сайко та ін.), психологічні та педагогічні концепції розвитку та становлення індивідуальності (Л. Виготський, С. Рубінштейн, К. Ушинський), дослідження соціально-педагогічних особливостей «дитина-соціум» (Д. Ельконін, С. Козлова, О. Кононко, Т. Поніманська та ін.).

Аналіз практичного досвіду дозволяє констатувати те, що існує проблема забезпечення закладів дошкільної освіти вихователями, які володіють вміннями формування у вихованців соціального досвіду на вищому професійному рівні. Отже, постає необхідність формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти професійно-педагогічних компетентностей до соціалізації дітей дошкільного віку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В той же час потребує спеціальної розробки стратегія розвитку інноваційної спрямованості особистості педагога дошкільної

освіти, який має володіти методикою інноваційних підходів до виховання та навчання дітей та дитинства в цілому, до специфіки соціальної адаптації дошкільників у сучасному суспільстві, який здатний здійснювати педагогічний супровід у соціалізації дітей дошкільного віку.

Мета статті. Метою статті є окреслення сутності професійної підготовки майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку, розкриття змісту, форм і методів, ключових напрямів цієї роботи.

Виклад основного матеріалу. Сам термін «професійна підготовка» трактується як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість здійснення успішної праці за обраною професією» [2, с. 262]. Соціалізація особистості – «процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого складаються різноманітні зв'язки особистості із суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагромаджений людством за весь період розвитку (М. Лукашевич) [3, с. 835].

Отже, соціалізація дошкільника розкривається у процесі діяльності, яка передбачає набуття соціокультурного досвіду, вироблення особистісних навичок спілкування, орієнтування у різних життєвих ситуаціях, адаптація до обставин навколишньої дійсності, опанування цінностями і нормами поведінки у суспільстві.

Зміст фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти обов'язково містить знання про соціалізацію дітей дошкільного віку, які пов'язані зі зміною соціального оточення, інтенсивним зростанням соціальних і педагогічних проблем, потребою у реформуванні дошкільної освіти тощо, адже, як зазначають сучасні дослідники, «необхідно сформувати у майбутніх вихователів цілісне уявлення про дитину як суб'єкт і об'єкт соціалізації, знання технології педагогічного супроводу соціалізації дошкільника та знань, умінь, навичок з методики ознайомлення дітей із суспільним довкіллям» [8].

Процес соціалізації дітей дошкільного віку залежить від їх вікових особливостей та виду провідної діяльності у певному віці, а саме: до року (спілкування у родинному колі з рідними та батьками, через яких переймаються шаблони поведінки, родинні цінності, діти пізнають новий для себе світ); від року до трьох (додається спілкування з дітьми різного віку у колективі: на ігрових майданчиках, у закладі дошкільної освіти тощо), де діти набувають досвіду з основних правил і норм спілкування, вчаться товаришувати, співчувати, розуміти один одного; до шести років (вагомим

стає таке спілкування, завдяки якому встановлюється діалог із соціумом, передається досвід людства, діти розвивають емпатію тощо) [10].

Сучасність висуває нові вимоги до кожного вихователя та до дошкільної освіти загалом. Майбутні педагоги закладів дошкільної освіти мають бути не тільки новаторами ідей, але й педагогами, які втілюють в освітній процес ці ідеї, креативними, творчими особистостями, які займаються самоактуалізацією і постійно підвищують свій професійний рівень. Особливо ці положення набувають актуальності, коли торкаємося питання впливу вихователя на особистість дітей дошкільного віку, що займає особливе місце у психології та педагогіці, і трактується науковцями як «період первинного фактичного становлення особистості» [8].

У процесі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, необхідно формувати у студентів здатність практично реалізувати принципи партнерства та співробітництва у налагодженні взаємодії з сім'єю, з метою активізації процесу соціальної адаптації дітей дошкільного віку: принцип партнерства та співробітництва: визнання того, що батьки є партнерами педагогів, які готові плідно співпрацювати задля досягнення загальної мети, готові бути ініціативними, активними, відповідати за свої вчинки; знання дорослих з психології, соціальний та життєвий досвід дорослих; спільне вирішення проблем, конфліктних ситуацій, подолання напруги у спілкуванні; гуманістичний принцип: виявлення поваги один до одного та до позиції і думки кожного; оптимізм та максимальне врахування позитивних рис дітей та батьків; врахування та реалізація потреб дітей та батьків у процесі спільної взаємодії та спілкуванні; принцип накопичення виховних впливів: прийняття цілей, намірів вихователів та батьків в організації соціальної адаптації дітей (спільна робота, обмін інформацією, постановка мети тощо) [6].

Також, одним з першочергових завдань має бути підвищення рівня знань майбутніх вихователів про особистість дитини дошкільного віку, вдосконалення умінь здійснювати індивідуальний підхід до вихованців, який має на меті: вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини; визначення «зони найближчого розвитку» кожного вихованця; підбір ефективних прийомів та методів виховного впливу; підбір програм індивідуального розвитку та вибір навчальних завдань різних за ступенем складності, опираючись на знання про особливості кожної дитини; створення дидактичних посібників, які враховують можливості та інтереси кожного вихованця; проведення діагностики та аналізу стану соціалізації дітей з метою передбачення та прогнозування стратегії розвитку вихованців.

У зміст навчання майбутніх вихователів обов'язково має міститися підготовка до

соціально-педагогічної роботи, яка сприятиме позитивній адаптації дітей у суспільстві, захисті інтересів та прав дітей, плануванні та організації спілкування, ознайомлення з оточуючим світом, консультування батьків, сприяння підвищенню у них рівня знань та ключових понять з психології та дошкільної педагогіки, прийомами навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Спираючись на вище зазначене, робимо висновок про те, що важливим компонентом у структурі освітнього процесу майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти є практичний компонент, безпосередня практична діяльність, під час якої студенти формують інтерес до майбутньої професії, поняття про певні ролі у професії, готовність втілити у професійну діяльність завдання щодо соціалізації дошкільнят. Завдяки практичній діяльності відбувається поглиблення теоретичних знань і вдосконалення умінь щодо використання різноманітних методів, форм і засобів роботи, які відповідатимуть поставленій певній меті і завданням, виникає мотивація до самоактуалізації та самовдосконалення.

Професійна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку також безперечно пов'язана з набуттям у студентів групи професійно важливих якостей: вольові та морально-етичні якості – гуманність, моральність, порядність, повага до себе та інших, гідність, чесність, емпатійність, толерантність, тактовність, етична поведінка, уважність, альтруїзм, філантропія тощо; психологічні характеристики – інтелектуальні та психічні якості; професійні якості – професійні компетентності, професійна самосвідомість, відповідальність, самоорганізованість, готовність до співробітництва, мотивація до самовдосконалення тощо.

Маючи на меті покращити стан готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до соціалізації дітей дошкільного віку ми сформуваємо наступні педагогічні умови: набуття студентами певних компетентностей, які забезпечать успішну адаптацію дошкільників у сучасному суспільстві; формування практичних умінь та навичок студентів щодо успішного здійснення процесу соціалізації вихованців, сприяння гармонійному та позитивному сприйнятті світу; набуття усвідомлення студентами важливості безперервного самонавчання, самовдосконалення впродовж життя, розкриття творчого потенціалу кожного майбутнього педагога.

З огляду на це, враховуючи важливість підготовки студентів на високому професійному рівні до успішної соціалізації дітей дошкільного віку, впроваджено у зміст курсу «Дошкільна педагогіка» розділу «Особливості соціалізації дітей дошкільного віку», який має на меті збагатити та систематизувати знання майбутніх вихователів про

особливості соціалізації дітей дошкільного віку, розкрити складний процес адаптації дошкільників у суспільстві та надати можливість оволодіти сучасними методами, прийомами та формами роботи, які сприятимуть розвитку емоційної, пізнавальної та поведінкової сфери дітей під час її знайомства з навколишньою дійсністю, із сучасним соціумом.

Основними завданнями розділу «Особливості соціалізації дітей дошкільного віку» постали такі, як: формування у майбутніх вихователів інтересу та цілісного уявлення про світ дитинства та проблеми, які з цим пов'язані; формування потреби у збереженні та підтримці самобутності дитинства; сприяння духовному та етичному розвитку студентів, надання їм знань, факторів, механізмів та закономірностей соціалізації дітей на етапі дошкільного дитинства; вироблення у студентів практичних умінь та навичок, які нададуть можливість творчо підійти до питання взаємодії з дитиною та дитячим колективом; формування професійно-педагогічної мотивації щодо важливості супроводу соціальної адаптації дітей дошкільного віку у сучасному суспільстві, враховуючи індивідуальні особливості кожного вихованця та дитячого колективу в цілому.

За нашим переконанням, процес оновлення фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти насамперед у контексті поданої теми дає підстави застосування нестандартних форм та активних методів навчання, а саме: ділові та рольові ігри, які спонукають до опанування професійних функцій та ролей в умовах вищого навчального закладу; моделювання ситуації професійної діяльності вихователя, яка пов'язана з вирішенням проблем соціального виховання дітей, організацією спілкування з батьками; групова робота та робота у парах, яка сприяє виробленню навичок роботи у команді, оптимізації групової взаємодії, активізації процесу співпраці; використання евристичного методу навчання, який дає можливість студентам будувати індивідуальну траєкторію власної освіти, активізує готовність студентів аргументувати, міркувати, обстоювати власну позицію, активізує аналітичну діяльність; метод тренінгів, який направлений на вдосконалення комунікативної компетентності; технологія рефлексивного навчання, яка спрямована на розкриття основних рефлексивних умінь, а також стимулює професійне та особистісне становлення майбутніх вихователів.

Висновки. Отже, потреба у спеціалістах, які покликані забезпечити ефективну соціалізацію дошкільників є наразі досить актуальною. Окреслений у статті підхід до професійної підготовки майбутніх вихователів забезпечуватиме позитивний процес адаптації дітей дошкільного віку до соціального оточення, яке полягає у формуванні здатності усвідомлювати навколишній світ і себе в ньому, в опануванні дошкільниками досягнень суспільства та взаємодії із соціальними об'єктами, результатом чого є створення власної індивідуальності та формування духовного світу особистості дошкільників, а також забезпечуватиме зміну соціальної ролі та соціального статусу особистості, що є перспективною подальших наукових розробок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В., Курінна С. М., Печенко І. П. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 376 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ: Дошкільне виховання, 2001. 33 с.
5. Коріння В. Г. Професійна підготовка педагогів в аспекті статево-рольової соціалізації дошкільників. *Pedagogika Projekty naukowe: zbiór raportów naukowych*. Warszawa: Wydawca: Sp.z.o.o. «Piamond trading tour», 2015. St. 48-50.
6. Кравченко Т. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей дошкільного віку : атореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.07. Київ. 2010. 41 с.
7. Лігум Ю. С. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Педагогіка і психологія: науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України*. Київ : Педагогічна преса, 2011. № 2 (71). С. 22-27.
8. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. Київ : Міленіум, 2008. 400 с.
9. Сайко Н. О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2004. 268 с.
10. Шахрай В. Критерії та показники визначення сформованості соціальної компетентності особистості. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/15/statii/shahray.htm (дата звернення: 19.01.2023).

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

THE TECHNOLOGY OF DISTANCE EDUCATION: DEVELOPMENT, PROBLEMS OF USING AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION

У статті розглянуто основні етапи розвитку та історичні традиції запровадження дистанційної освіти в провідних країнах світу. З огляду на тенденції розвитку та вдосконалення Інтернет-технологій проаналізовано роль дистанційної освіти в професійній підготовці майбутніх фахівців щодо можливості отримання освіти без відриву від виробництва та можливості навчатися в зручному для них форматі. Авторами приділено увагу принципам організації дистанційної освіти, перевагам та недолікам такої форми навчання студентів порівняно з традиційною формою навчання. Обґрунтовано особливості формування повноцінних комплексів навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, розміщення на сайті закладу освіти електронної версії якісного комплексу навчально-методичних матеріалів та склад додаткових навчальних ресурсів для ефективного дистанційного навчання студентів університету. Розкрито основні аспекти розробки концепції дистанційної форми навчання завдяки дослідженням зарубіжних науковців, а також їхньої оцінки ефективності організації процесу. Наголошено на важливість функціонування дистанційної освіти за умов пандемії та запровадження військового стану в Україні, що є пріоритетним напрямком державної освітньої політики в країні щодо навчання школярів/студентів/слухачів. Зроблено наголос на подальше розширення дистанційної освіти в країні та адаптація досвіду провідних країн світу до українських реалій. Визначено роль дистанційного навчання не лише для забезпечення освітнього процесу в закладах освіти, а й для підвищення кваліфікації працівників у вітчизняних та світових компаніях у різних галузях бізнесу та управління, використовуючи доступність різноманітних джерел та принципово нового, високотехнологічного підходу до процесу передачі знань. Дистанційну освіту розглядають як провідний чинник економічного зростання та соціального розвитку країни.

Ключові слова: дистанційна освіта, освітнє середовище, інформаційні технології, тьютор, форма навчання, он-лайн.

The article deals with a consideration of the main stages of development and the history of implementation of distance education in the world's leading countries. The authors analyze the role of distance education in the professional training of future specialists at a time when Internet technology is developing and improving and they can study and work simultaneously in a convenient way. Attention is paid to the principles of organization of distance education with its advantages and disadvantages in comparison with traditional offline forms of studying. The authors conceptualize the peculiarities of the formation of the full range of educational and methodological provisions of academic disciplines, the necessity of quality electronic textbooks available on the website of educational institutions, and the composition of other additional resources for the successful distance education of university students. The article reveals the main issues of elaboration of distant education approach in studying due to investigations of foreign scientists and their assessment of the productivity of educational process organization. It is stressed the importance of the functioning of distance education in Ukraine when the country lives in a military state and pandemic conditions and distance education is a priority in the state educational policy. The emphasis is put on further extension of distance education in the country and adaptation of the experience of the world's leading countries in it. The authors define the role of distance education not only for educational institutions but also for the professional development of employees of native and foreign companies in different fields of business and management where they can use a variety of available resources and principles of a new high-tech approach to provide knowledge. Distance education is considered a leading factor in the economic and social development of the country.

Key words: distance education, educational environment, information technology, tutor, educational form, online.

УДК 378+004.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.36>

Марцева Л.А.,
докт. пед. наук,
доцент кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки,
Державний університет
«Житомирська політехніка»
Вакалюк Т.А.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри інженерії програмного забезпечення
Державний університет
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми. Використання комп'ютерних технологій нині забезпечує сучасній системі освіти якісно новий рівень, сприяє її удосконаленню, допомагає підвищити ефективність навчального процесу та інтеграцію у світовий та європейський простори. Різноманіття сучасного програмного забезпечення, новий рівень розвитку комп'ютерної техніки, використання хмарних

технологій набувають особливого значення для вивчення дидактичних основ та впровадження в систему освіти технологій дистанційного навчання. Мета такого навчання є надання якісних освітніх послуг шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти.

Як відомо, дистанційне навчання є продовженням кореспондентського навчання та орієнтується наразі на застосування нових освітніх технологій, інноваційний методичний підхід, накопичений досвід проведення освітнього процесу в умовах пандемії за сприяння засобів телекомунікації. Використання комп'ютерних навчальних програм різного призначення, створення інформаційного освітнього середовища за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій дозволяє постачати навчальних матеріал та забезпечувати спілкування не залишаючи робочого місця, не виходячи з дому.

Перед освітою України нині стоять важливі завдання щодо відбудови країни, формування нової генерації компетентних фахівців та подальше укріплення позитивного іміджу в міжнародному освітянському просторі. Дистанційне навчання набуло значного поширення із впровадженням моделі підготовки майбутніх фахівців на основі збільшення долі самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні (Постанова Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000), «Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується в основному за технологіями дистанційного навчання» [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти дистанційного навчання досліджені в працях зарубіжних науковців, таких як Adams J.E., Cornelia M., Dichanz H., Bodendorf F., Eckert B., Kettunen J., R. Manfred Drilling та відповідно вітчизняних Андреева А., Бикова В., Ващенко В., Гуревича Р., Клокар Н., Козлакової Г., Рибалко О., Семерікова С. та ін. Практичні аспекти дистанційної освіти в Україні висвітлені в роботах Кухаренка В., Протасової Н., Самойленка О. Особливості розробки дистанційних курсів та використання технологічних платформ у дистанційній освіті розглянув Гуржій А. Проблеми розвитку дистанційної освіти обґрунтовано в працях Лещенко І., Свиридчук В., Татарчук Г. та ін. Періоди розвитку дистанційної освіти та термінологію ґрунтовно досліджено в роботах Шуневича Б. Педагогічні умови дистанційної освіти у професійній підготовці майбутніх фахівців вивчали Новіков Ю., Журавльов А., Нуржинська А. та ін. Наразі педагогічна проблема розвитку та широкого впровадження дистанційного навчання майбутніх фахівців уявляє значний інтерес для наукового пошуку та потребує ґрунтовного дослідження.

Мета статті – проаналізувати історію розвитку дистанційної освіти в контексті викликів сучасної освіти, переваги та недоліки дистанційної освіти, перспективи подальшого впровадження для підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Поява та поширення дистанційної освіти – це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до умов сьогодення, а тому питання «бути чи не бути» дистанційній освіті не є актуальним. Дистанційне навчання має глибокі історичні традиції, оскільки з'явилося ще в період формування загальнодоступної системи зв'язку, тобто пошти. Ще у 1858 році учасникам освітнього процесу заочною формою в Лондонському університеті дозволили складати екзамени на усі спеціальності (окрім медицини). У США та Канаді стрімке збільшення залізничних доріг сприяло розвитку запровадження навчання на відстані. Університет штату Іллінойс у 1874 році відкрив академічну програму навчання з перепису, а в 1889 році така програма була запропонована Університетом Квін у канадському штаті Онтаріо (м. Кінгстон).

У 1892 році у каталозі заочних кореспондентських курсів Університету штату Вісконсін уперше з'явився термін «дистанційне навчання» (distant education). Проте сучасне дистанційне навчання починається вже у 70-х роках ХХ сторіччя в країнах Західної Європи. У 1969 році було засновано Відкритий Університет Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії, у якому за підтримки уряду була проведена ґрунтовна підготовка методична робота (навчально-методичні посібники, навчальні плани, навчальні програми, відповідні освітні технології). За період існування запропонована закладом модель віртуального навчання дозволила здобути освіту понад 2 млн. студентів. Унікальним залишається досвід закладу щодо «використання мультимедійних навчальних матеріалів, уперше запроваджених систематичних консультацій викладачів (тьюторів), а в деяких випадках – організацію навчальних сесій протягом вихідних або тижня в спеціальному центрі підготовки» [3, с. 30].

Ідея Відкритого університету щодо навчання шляхом дистанційної освіти виявилась успішною та здобула високу оцінку у Великобританії та в інших розвинених країнах світу. «У 1987 році була створена Асоціація дистанційного навчання США (United States Distance Learning Association-USDLA), головна мета якої – розробка стратегії дистанційної освіти та сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання» [5].

За технологією дистанційної освіти у США працює нині чимало університетів: Національний Технологічний Університет, університет у Кеннеді-Вестерн, відкритий університет штату Фенікс (UOP), Західний Губернаторський університет (WGU), Каліфорнійський віртуальний університет (CVU) та ін. У США створена система телемовлення (PBS TV), яка об'єднує 1500 коледжів і телекомпаній, що транслюють програми по чотирьох освітніх каналах у різних галузях освіти, науки, бізнесу.

Дистанційні освітні бізнес-програми становлять 25% всіх дистанційних програм у США, а досвід підвищення кваліфікації персоналу через приватні корпоративні освітні мережі в провідних компаніях країни став поширеним явищем.

Цікавий досвід функціонування закладів дистанційної освіти мають провідні європейські держави, серед яких Інститут в Осло, що спеціалізується на інформаційних технологіях і проводить понад 30 дистанційних курсів, на які студенти реєструються там і тоді, де їм коли їм зручно. Центр дистанційної освіти у Франції забезпечує навчання 3500 користувачів у 120 країнах світу. Відкритий університет у м. Хагене (Німеччина) не лише забезпечує заочну освіту та підвищення кваліфікації, а й видає дипломи та присуджує наукові ступені. Знані центри дистанційної освіти в Європі – це Національний університет дистанційної освіти (UNED) в Іспанії та Балтійський університет (BU) з центром у Стокгольмі, який об'єднує 10 країн Балтійського регіону.

Відкриті університети успішно функціонують в Австралії, Туреччині, Ізраїлі. Дистанційна освіта активно розвивається також в азіатських країнах (Китайський телеуніверситет, Національний відкритий університет імені Індіри Ганді в Індії, Університет Пайнам Ноор в Ірані, Корейський національний відкритий університет та ін.).

Розвиток дистанційної освіти в незалежній Україні розпочався значно пізніше, ніж у провідних країнах світу. Починаючи з 2000 року в країні сформована система дистанційної освіти, яка об'єднує чимало науково-дослідних інституцій, закладів вищої освіти та корпорацій, що ґрунтуються на інформаційно-комунікаційних технологіях. Упродовж останніх років дистанційне навчання стало важливим елементом системи практично всіх закладів вищої освіти в Україні, що зумовлено прагненням зробити освіту доступною для широких верств населення, бажанням відповідати вимогам Болонського процесу з питань збільшення ролі самостійної роботи студентів та створення індивідуальних освітніх програм.

Як зазначає Шуневич Б.І., нині існує чимало проблем у розумінні поняття «дистанційне навчання», а також термінології, пов'язаної з дистанційним навчанням. Причиною існування труднощів у розумінні англійських термінів, на думку науковця, є наявність багатьох синонімічних рядів до основних термінів цієї терміносистеми в англійській, а також в українській мові, тому що дистанційне навчання по-різному трактується різними науковцями [11, с. 100].

Відомий український науковець Биков В.Ю. розмежує дистанційне навчання на декілька різновидів: «дистанційне навчання – особлива форма інституалізації та втілення навчально-виховного процесу, у якому суб'єкти навчання

(його учасники) здійснюють навчальну взаємодію принципово і здебільшого екстериторіально; традиційне дистанційне навчання – тип навчання, у якому взаємодія між учасниками та ініціаторами навчального процесу проходить у часовому вимірі асинхронно, водночас активно застосовують транспортну систему поставки навчального обсягу та інших інформаційних об'єктів системи телефонного, телеграфного або поштового зв'язку; е-дистанційне навчання (е-ДН) – вид дистанційного навчання, який передбачає в основному індивідуалізовану взаємодію між організаторами та учасниками навчального процесу як синхронно в часі, так і асинхронно, принципово і переважно вживаючи електронні транспортні системи доставки навчального матеріалу та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Internet/Internet, ІКТ» [1, с. 98].

У 60-70-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи почали використовувати спочатку терміни «викладання на відстані» (teaching at a distance), а потім «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання» (distance education, distance learning). З появою Інтернету дистанційну освіту також почали називати «електронною дистанційною освітою», а термін «дистанційна освіта» відповідає будь-якій освіті на відстані.

Дещо пізніше значний внесок у розробку концепції дистанційної форми навчання зробили Бьорг Холмберг, Джон Баат та Джон Деніел, які розглядали психолого-педагогічні та інформаційно-технологічні аспекти комунікації в навчанні як основу дистанційної освіти. Дослідники приділяли особливу увагу дослідженню теоретичного обґрунтування процесу здобуття знань студентами та формам взаємодії студентів та викладачів (гнучкі та жорсткі моделі). За умови жорсткої моделі викладач контролює досягнення мети навчального процесу, акцентуючи увагу на навчальному матеріалі. Водночас гнучка модель передбачає більше уваги приділяти організації діалогу викладач-студент для стійкої підтримки мотивації студентів щодо навчання.

Значним внеском у розробку концепції дистанційної освіти є дослідження Б. Холмберга, який звернув увагу на особливості процесу здобуття знань так званім «дистанційним студентом» шляхом керованого дидактичного спілкування, що допомагає підтримувати інтерес студентів до навчальної діяльності. З цією метою вчений сформулював сім важливих постулатів дидактичного спілкування, серед яких:

- відчуття особистої взаємодії вчителя та учня сприяє отриманню задоволення від навчання та підвищенню мотивації;

- відчуття задоволення можливо підсилити добре розробленим матеріалом для самостійної роботи;

– інтелектуальне задоволення та мотивація сприяють досягненню цілям навчання з використанням відповідних методів;

– атмосфера, мова та «дружня бесіда» сприяють відчуттю реальної комунікації;

– інформація, що передається та отримується впродовж розмови, легко засвоюється та запам'ятовується;

– концепцію «розмовного спілкування» можна реалізувати в дистанційній освіті шляхом будь-яких технологій;

– добре організований процес навчання неможливий без планування та управління з боку навчального закладу чи самого студента.

Зауважимо, що в сучасних умовах інтерактивна взаємодія студентів з викладачем (тьюторіал) є основним компонентом навчального процесу при дистанційній формі навчання, у якій використовується комплекс методик, орієнтованих на потреби студентів.

Роль тьютора як посередника між навчальним матеріалом та студентом обґрунтовано також у роботах Девіда Стьюарта, який працював у Відкритому університеті Великобританії. Учений досліджував питання оцінки ефективності організації дистанційної освіти, теорію взаємодії учасників навчального процесу та їх комунікації. Важливими є його висновки про особливості навчання так званих «дистанційних студентів», які навчаються в контексті життєвого і трудового досвіду та мають специфічні запити щодо підтримки та комунікації. Тьютор у сучасній дистанційній освіті поєднує в собі декілька ролей: викладача, консультанта, менеджера навчального процесу, він перевіряє виконані завдання, оцінює їх, консультує студентів, керує форумом у мережі Інтернет тощо.

Умови ефективної взаємодії викладача та студентів у форматі дистанційного навчання досліджено американським ученим Ч. Ведемейром, який сформулював принципи дистанційного навчання, де велика увага приділена самостійності студентів. Деякі з найважливіших принципів:

– навчання покладає велику відповідальність на студентів;

– навчання має бути доступним у будь-якому місці незалежно від наявності викладача в тому ж місці;

– освітня система повинна надавати студентам можливість вибору ними змісту, методів, форм навчання;

– освітня система має використовувати будь-які навчальні засоби та методи, що доводять свою ефективність;

– освітня система не повинна обмежувати студентів у виборі місця, швидкості, методів та послідовності вивчення навчального матеріалу тощо.

Дещо ідеалістичні, за сучасними мірками, принципи дистанційної освіти Ч. Ведемейра, знайшли

підтримку та розвиток у теорії Р. Манфреда Деллінга, який досліджував дистанційну освіту як багатомірну систему, компоненти якої розділені на дві групи (суб'єктивні та об'єктивні). На думку науковця, система дистанційної освіти об'єднує суспільство, заклади освіти, викладачів, студентів, зміст навчання, результати навчання, засоби навчання, засоби передачі інформації чи сигналу.

Такий підхід до широкого переліку усіх складових дистанційної освіти стає ще більш зрозумілим у наш час, коли пандемія, а пізніше запроваджений у країні військовий стан, обумовили важливість дистанційної освіти та зробили її пріоритетним напрямком державної освітньої політики України в навчанні школярів та студентів, навчанні дорослих, на курсах підвищення кваліфікації без відриву від виробництва, використання її в різних галузях науки, бізнесу, управління.

Актуальним нині залишається в теорії Р. Манфреда Деллінга питання щодо засобів навчання в дистанційній освіті, які він поділив на діалогічні (спілкування між студентами та викладачами) та монологічні (посібники, навчальні фільми, курси самоосвіти тощо). Останнім часом роботодавці наголошують на недостатній практичній підготовці майбутніх фахівців, тому пошук інноваційних форм, методів і засобів навчання у професійній підготовці, модернізація матеріально-технічної бази для забезпечення дистанційного навчання є актуальною проблемою.

Багаторічна історія педагогічних досліджень доводить, що навчання – це процес передачі знань/досвіду, який містить три складові: предмет навчання, методика навчання та контроль у навчальному процесі. Нині основними формами навчання у закладах освіти залишаються класичне та дистанційне навчання. Класична форма навчання передбачає безпосереднє спілкування вчителя (викладача) з учнями (студентами), коли всі учасники освітнього процесу знаходяться фізично в одному місці та взаємодіють між собою.

Особливістю дистанційною освіти є перебування вчителя (викладача) і учнів (студентів) у різних місцях. Тому для забезпечення освітнього процесу потрібен канал зв'язку для передачі інформації, яким може стати пошта, електронна пошта, телефонний зв'язок, телебачення, радіо, програмні засоби для проведення конференцій. Предметом навчання є різні за обсягом розділи (теми) навчального матеріалу або їх частини як у класичній формі, так і в дистанційній формі. Щодо методики навчання, то зазначені дві форми навчання мають суттєві відмінності, оскільки класична форма передбачає безпосереднє спілкування учасників освітнього процесу, можливість його коригування, у той час як дистанційна освіта потребує інноваційних мережних і web-технологій для організаційної діяльності та управлінням

самостійною навчальною діяльністю учнів/студентів/слухачів.

Важливим елементом дистанційної освіти є компетентні викладачі (тьютори), які організують навчальний процес, формують та постійно підтримують у студентів самомотивацію, перевіряють та коментують роботи студентів, забезпечують дієвий контроль за продуктивністю навчання та рівнем навченості учасників освітнього процесу. Також необхідно враховувати і парадигму такої форми освіти, орієнтованої на особистість того, хто навчається з гнучкою системою доступу до сучасних інформаційних технологій та засобів комунікації.

Поява та поширення дистанційної освіти в світі не випадкова, оскільки це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов, орієнтації сучасної професійної освіти на індивідуальні освітні маршрути та програми, що потребують сформованих навичок самостійної освітньої діяльності студентів. Навіть високорозвинені країни світу збільшенням фінансування та розширенням мережі закладів освіти не виконують соціальне замовлення суспільства без розвитку дистанційної освіти та мультимедійного спілкування учасників освітнього процесу. Дистанційну освіту нині розуміють як сучасну форму освіти, яка об'єднує елементи всіх видів навчання (очного, вечірнього, заочного) на основі використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій.

Порівняно з традиційною формою навчання, дистанційна освіта має низку суттєвих переваг, зокрема:

- доступність освіти всім верствам населення, формування принципово нового освітнього простору;
- можливість навчатись за гнучким графіком та в індивідуальному темпі;
- можливість користування різноманітними джерелами навчальної інформації (банк даних, електронні бібліотеки, освітні програми);
- відсутні адаптивної небезпеки (потреба долати психологічні бар'єри);
- використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій;
- використання та подання сконцентрованої навчальної інформації, можливий мультидоступ до неї для повторення;
- демократичний зв'язок між викладачами та студентами, можливість проведення гнучких консультацій;
- оновлення відповідальності викладача, який повинен постійно вдосконалювати навчальні курси, підвищувати свою кваліфікацію згідно з інноваціями;
- підвищення самоорганізації та відповідальності учнів/студентів.

Незважаючи на чималий перелік позитивних якостей дистанційної освіти, у ній можна виділити

кілька недоліків: складна ідентифікація учасників освітнього процесу; невелика пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних телеконференцій; недостатній безпосередній контакт між викладачем та студентами; викладачі не забезпечують швидкого освоєння новітніх технологій та користування різноманітними ресурсами.

Важливим залишається питання формування та розміщення на сайті закладу освіти електронної версії якісного комплексу навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. Комплекс містить робочу навчальну програму, конспекти лекцій, тематику практичних занять, запитання для контролю рівня навчальних досягнень студентів, тематика курсових робіт та ін. Також сприятимуть засвоєнню матеріалу розміщені на сайті додаткові навчальні ресурси: презентації, відеоматеріали, посилання на різноманітні електронні ресурси, які дозволяють проводити навчання з використанням дистанційних технологій. Повноцінне методичне забезпечення навчального курсу, сучасна комп'ютерна мережа з локальним сервером дозволяє організувати повноцінний освітній процес, інтерактивне спілкування викладачів і студентів, проводити поточний аналіз результатів успішності студентів та корегування навчального процесу з боку адміністрації університету.

Склад і структура дистанційних навчальних комплексів різняться, проте доцільно їх представляти у вигляді сукупності модулів, коли кожен з них складається з частин, що містять методичні поради викладача, теоретичний матеріал, глосарій, завдання для практичної роботи, літературні джерела, тести для самоконтролю, завдання для тематичного контролю.

Висновки. В контексті широкого впровадження технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти, важливими завданнями залишаються: розробка нових програмних систем, що дають можливість вести конструктивний діалог; адаптація академічних та адміністративних програм до програмних продуктів; забезпечення міждисциплінарної інтеграції, підвищення швидкості роботи комп'ютерних мереж.

Розвиток дистанційної освіти, безумовно, буде продовжуватися разом із розвитком сучасних інформаційних технологій, наповненням дистанційних курсів, розробкою спеціальних методичних рекомендацій, ретельним плануванням, підтримкою мотивації та зацікавленості учасників освітнього процесу, тісною співпрацею закладів освіти з роботодавцями.

Все більше світових компаній використовують можливості дистанційного навчання для підвищення кваліфікації своїх співробітників за рахунок доступу до навчального порталу, інформаційних матеріалів електронних бібліотек, сучасних

інтерактивних навчальних курсів, розвитку так званого «безперервного навчання». Дистанційну освіту визнано нині пріоритетною у світі, вона все більше забезпечує інтелектуальний розвиток учасників освітнього процесу на основі ефективного використання інформаційних ресурсів, швидкого оновлення знань.

Подальше розширення дистанційної освіти в Україні потребує адаптації кращого досвіду провідних країн світу до українських реалій: створення дидактичних моделей явищ, які планують реалізувати; створення та змістового наповнення дистанційних навчальних курсів; розвитку матеріально-технічної бази закладів освіти (апаратного і програмного забезпечення, швидкісних ліній зв'язку), робота щодо фінансово-економічної бази дистанційної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
2. Герасименко І.В. Використання технологій дистанційного навчання в підготовці майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук. Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. № 3(41). URL: http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1080#.U70eW_1_s-Q
3. Грушина І.В. Теоретичні та методологічні основи використання дистанційних технологій в кон-
4. Губанова А.О. Методика проведення навчальних занять з фізики у формі тьюторіала. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Вип. 10 (1). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. С. 28–34.
5. Дмитренко П. В., Пасічник Ю. А. Дистанційна освіта. К.: НПУ, 1999. 25 с.
6. Козлакова Г. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід; монографія. К.: Просвіта, 2002. 230 с.
7. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (2000). URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>
8. Переваги дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.forest.lviv.ua/statti/distance.html>
9. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні. URL: <http://edu.minfin.gov.ua/LearningProcess/RemoteEducation/Pages/Проблеми-впровадження-дистанційної-освіти-в-Україні.aspx>
10. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
11. Шуневич Б.І. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. Вісник: Проблеми української термінології. Львів: НУЛП, 2003, № 490. С. 95-104.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА MOODLE У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

THE PRACTICE OF USING THE MOODLE INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT IN THE TRAINING OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

У дослідженні проаналізовано сучасний досвід практичного впровадження інформаційного середовища MOODLE у процесі підготовки здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Мета статті полягає в аналізі е-засобів навчання у вищій та висвітленні практики застосування інформаційного середовища MOODLE у підготовці майбутніх судноводіїв. Результати пошуку дозволили визначити науковий контекст проблеми е-ресурсів та засвідчити його авторитетне теоретико-практичне підґрунтя у науковій площині. Проаналізовано рівень розробленості порушеної проблеми в науковій площині. З'ясовано стан застосування електронних засобів навчання у вищій школі в умовах дистанційного навчання та виокремлено ефективність ресурсу MOODLE в системі вищої освіти майбутніх судноводіїв. Репрезентовано досвід практичного застосування платформи MOODLE в процесі фахової підготовки майбутніх судноводіїв на прикладі опанування освітніх компонентів «Морська практика» та «Педагогіка та методологія вищої школи». Акцентовано увагу на освітньому потенціалі платформи MOODLE під час роботи над такими освітніми компонентами, як: «Морська практика» та «Педагогіка та методологія вищої школи». Проілюстровано інтерфейс ресурсу у веб-системі ХДМА та візуалізовано фрагменти навчального контенту та дидактичні засоби, що сприяють його ефективності. Окреслено форми освітньої діяльності на платформі MOODLE та навчальний ресурс, що наповнює їх. Наприклад: теоретичний матеріал, корисні покликання, тестовий матеріал для самоперевірки засвоєного матеріалу, практичні завдання, презентації та відео-лекції тощо.

Студіювання порушеної проблеми дозволило не тільки проаналізувати науковий контент е-ресурсів у системі вищої освіти, а й репрезентувати конкретний практичний досвід застосування найбільш ефективних із них в професійній підготовці судноводіїв. Такий практикоорієнтований підхід наукової розвідки видається корисним для усіх учасників освітнього процесу вищої школи в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: педагогіка вищої школи, морська практика, е-ресурси, практика застосування.

The study analyzed the current experience of the practical implementation of the MOODLE information environment in the process of training students of higher education in the conditions of distance learning.

The purpose of the article is to analyze e-learning tools in higher education and highlight the practice of using the MOODLE information environment in the training of future shipmasters.

The results of the search made it possible to determine the scientific context of the problem of e-resources and testify to its authoritative theoretical and practical basis in the scientific plane. The level of development of the raised problem in the scientific plane is analyzed. The state of application of electronic learning tools in higher education in the conditions of distance learning has been clarified and the effectiveness of the MOODLE resource in the system of higher education of future shipmasters has been highlighted. The experience of practical application of the MOODLE platform in the process of professional training of future shipmasters is represented by the example of mastering the educational components "Maritime practice" and "Pedagogy and methodology of higher education". Attention was focused on the educational potential of the MOODLE platform during work on such educational components as "Maritime practice" and "Pedagogy and methodology of higher education". The interface of the resource in the HDMA web system is illustrated, and fragments of educational content and didactic tools contributing to its effectiveness are visualized. The forms of educational activity on the MOODLE platform and the educational resource that fills them are outlined. For example: theoretical material, useful vocations, test material for self-checking of learned material, practical tasks, presentations, and video lectures, etc.

The study of the raised problem allowed not only to analyze the scientific content of e-resources in the higher education system, but also to represent the concrete practical experience of using the most effective of them in the professional training of ship drivers. Such a practical approach to scientific research seems to be useful for all participants in the educational process of a higher school in the conditions of distance learning.

Key words: higher school pedagogy, maritime practice, e-resources, application practice.

УДК 37.091.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.37>

Нагрибельна І.А.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської
академії

Нагрибельний Я.А.,

докт. пед. наук, доцент,
декан факультету судноводіння
Херсонської державної
морської академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Організація освітнього процесу вишів у сучасних умовах передбачає застосування таких засобів навчальної діяльності, які б ефективно забезпечували використання дистанційних форм роботи для здобувача освіти, і опосередковане керівництво викладача її результатами. Активне використання

засобів електронної дидактики створює нові можливості для такої роботи: з'являються інноваційні методи опрацювання нового матеріалу; змінюється роль суб'єктів навчання; посилюється значення самоорганізації здобувача вищої освіти (ЗВО).

Актуальність порушеної проблеми зумовлена потребою наукового аналізу електронних ресурсів

та виокремлення таких, що є ефективними в системі вищої освіти в умовах дистанційного навчання та ситуацій, що пов'язані з форс-мажорними обставинами.

Окремої уваги заслуговує дослідження засобів електронного навчання, що є практично доцільними у фаховій підготовці фахівців морської галузі, зокрема судноводіїв. Особливості підготовки означеної категорії ЗВО не обмежується тими факторами, що вимагають нині дистанційного навчання: військовий стан, COVID-19 та його наслідки тощо. Відзначимо принагідно й той факт, що майбутні фахівці морської галузі з огляду на вибір індивідуальної траєкторії навчання, частково опановують освітню програму, перебуваючи в рейсі, а частково – в закладі освіти. Таким чином, застосування ефективних е-засобів навчання – є важливою передумовою успішного опанування майбутніми судноводіями освітньої програми. Власний досвід викладацької діяльності переконує в тому, що запровадження інформаційного середовища MOODLE у підготовці здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання є ефективним та потребує популяризації цього ресурсу. З огляду на означене вважаємо цікавим та методично корисним опис досвіду застосування ресурсу MOODLE у фаховій підготовці майбутніх судноводіїв.

Новизна дослідження полягає в аналізі ефективних електронних ресурсів для підготовки майбутніх фахівців морської галузі, зокрема платформи MOODLE та описі практики їх застосування в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання.

Мету дослідження вбачаємо в аналізі е-засобів навчання у виші та висвітленні практики застосування інформаційного середовища MOODLE у підготовці майбутніх судноводіїв.

Логіка порушеної у статті проблеми мотивує до визначення таких завдань дослідження:

–проаналізувати науковий контекст проблеми е-ресурсів;

–дослідити стан застосування електронних засобів навчання у вищій школі в умовах дистанційного навчання;

–репрезентувати досвід практичного застосування платформи MOODLE в процесі фахової підготовки майбутніх судноводіїв на прикладі опанування таких освітніх компонент: «Морська практика»; «Педагогіка та методологія вищої школи».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спираючись на авторитетні науково-практичні засади дослідження порушеної проблеми, відзначимо напрями наукового пошуку та дослідження значущі для нашої розвідки:

– теоретичні основи проблеми дослідження цифрових інструментів під час дистанційного навчання (Іванюк, 2020);

– розроблення цифрових засобів експериментальної ідентифікації штурманської уваги

в ергатичних системах морського транспорту (Нагрибельний, Носов, 2020);

– потенціал LMS MOODLE в освітньому процесі сучасного вишу (Нагрибельна та ін., 2020);

– навчання української мови майбутніх фахівців морської галузі засобами цифровізації (Нагрибельна, 2021);

– роль цифровізації як інструменту розвитку критичного мислення в умовах дистанційного навчання (Milthorpe, Clarke, 2021).

Виклад основного матеріалу. Студіювання проблем дистанційного навчання та застосування е-ресурсів у підготовці ЗВО різних рівнів дозволяють констатувати про збільшення кількості тих факторів, що впливають на організацію освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Із-поміж інших виділимо значущі:

–академічна мобільність ЗВО;

–індивідуальна освітня траєкторія;

– специфіка професійної діяльності та умови навчання;

–воєнний стан та форс-мажорні обставини (відсутність інтернет-мережі або нестабільний сигнал зв'язку, постійні перебої із забезпеченням електроенергією тощо).

Означені фактори підкреслюють тенденцію до вибору таких електронних ресурсів, які не просто забезпечать цифровізацію освітнього процесу, а й будуть ефективними в сучасних умовах.

Усвідомлюючи таку тенденцію, вважаємо за доцільне репрезентувати практику впровадження ефективних е-ресурсів у процесі підготовки майбутніх судноводіїв. Окремої уваги, на наш погляд, заслуговує й сучасний глосарій базових дефініцій порушеної проблеми, тому зупинимось на них задля уникнення різнотлумачень у процесі дослідження.

У своєму дослідженні ми спираємося на таке тлумачення ключової категорії: «цифрові інструменти – це... педагогічні програмні та електронні засоби, онлайн сервіси різні за цільовим дидактичним призначенням і рівнем складності використання, які застосовуються для організації навчального процесу» [2, с. 4].

Досліджуючи освітній потенціал електронних ресурсів, орієнтуємося на представлений у науковій площині аналіз функціональних можливостей популярних цифрових інструментів. Нам імponує така наукова позиція: «У практиці застосування елементів цифровізації в освіті використовуються ресурси, що мають різний навчальний потенціал, функційне призначення та передбачають диференціацію у підготовці користувача. Саме тому для осіб, які не мають відповідної кваліфікації, а є фахівцями в інших галузях освіти виникають труднощі щодо застосування та практичного впровадження конкретних ресурсів» [3, с. 153].

Студювання проблеми цифровізації освітнього процесу дозволяє констатувати, що нині у вищій школі є велика площа для вибору електронних засобів навчання: Webex, GoogleMeet, Zoom, Skype, LearningApps, Classtime, Canva, Genially, Storyboardthat.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує платформа інформаційного середовища MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Студювання порушеної проблеми, власний досвід наукової та викладацької діяльності дозволяє репрезентувати специфіку використання цієї платформи під час фахової підготовки майбутніх судноводіїв. Акцентуємо увагу на ролі інформаційного середовища MOODLE під час дистанційного опанування здобувачами вищої освіти курсів «Морська практика»; «Педагогіка та методологія вищої школи».

Методологічною основою порушеної наукової проблеми визначено Міжнародну конвенцію про підготовку і дипломування моряків та несення вахти з урахуванням Манільських поправок 2010 р.; студії про організацію дистанційного навчання; закони України «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

У дослідженні приділяємо увагу освітньому потенціалу платформи MOODLE, тому проілюструємо її якісні характеристики в науковій площині. Нам імпонує такий аналіз: «...привабливість виявляється не тільки в інтуїтивно зрозумілій системі (навіть не для спеціалістів) інструментів для впровадження комп'ютерного навчання та в докладних інструкціях щодо їх застосування, а й у пристосованості до сучасних освітніх потреб.

Так, можливості інформаційного середовища MOODLE дозволяють ефективно організувати взаємодію викладача й студента в умовах дистанційного навчання за допомогою форуму, чату, розвиненої системи коментування й оцінювання теоретичних та практичних завдань, а інструменти автоматичної перевірки суттєво економлять час викладача та звільняють від рутинної роботи. Відкритість його форми дає можливість додавати нові модулі й блоки, а також постійно удосконалювати навчальний матеріал» [5, с. 169].

Означені можливості ресурсу в повному обсязі використовуємо під час професійної підготовки судноводіїв у Херсонській державній морській академії. Прикметно, що середовище MOODLE може бути активно використане в процесі роботи над різними освітніми компонентами. Репрезентуємо способи його застосування у веб-системі Херсонської державної морської академії (LMS MOODLE KSMA) на прикладі вивчення курсів «Морська практика»; «Педагогіка та методологія вищої школи».

Засобом платформи MOODLE викладач може надати можливість здобувачам опрацьовувати теоретичний матеріал курсу, виконувати практичні завдання, самоперевірку за допомогою тестування тощо. На рис. 1 візуалізовано навчальні компоненти до курсу «Педагогіка та методологія вищої школи». Серед основних параметрів такі: можливість оновлювати, наповнювати контент презентаціями, корисними покликаннями тощо (функція «Редагувати»). Комунікацію на платформі можна реалізувати за допомогою чату, форуму, особистих повідомлень викладачу тощо. Комунікація на ресурсі – поліфункціональна, що дає можливість викладачу та здобувачу вищої освіти бути на зв'язку.

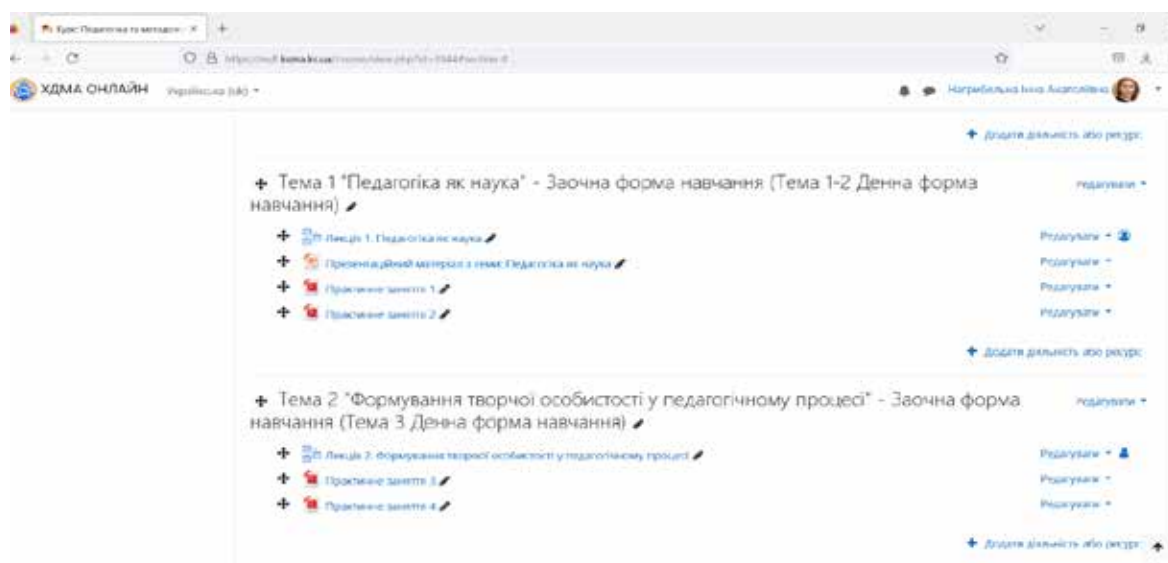

Рис. 1. Візуалізація навчальних компонентів до ОК «Педагогіка та методологія вищої школи» для здобувачів рівня вищої освіти «Магістр»

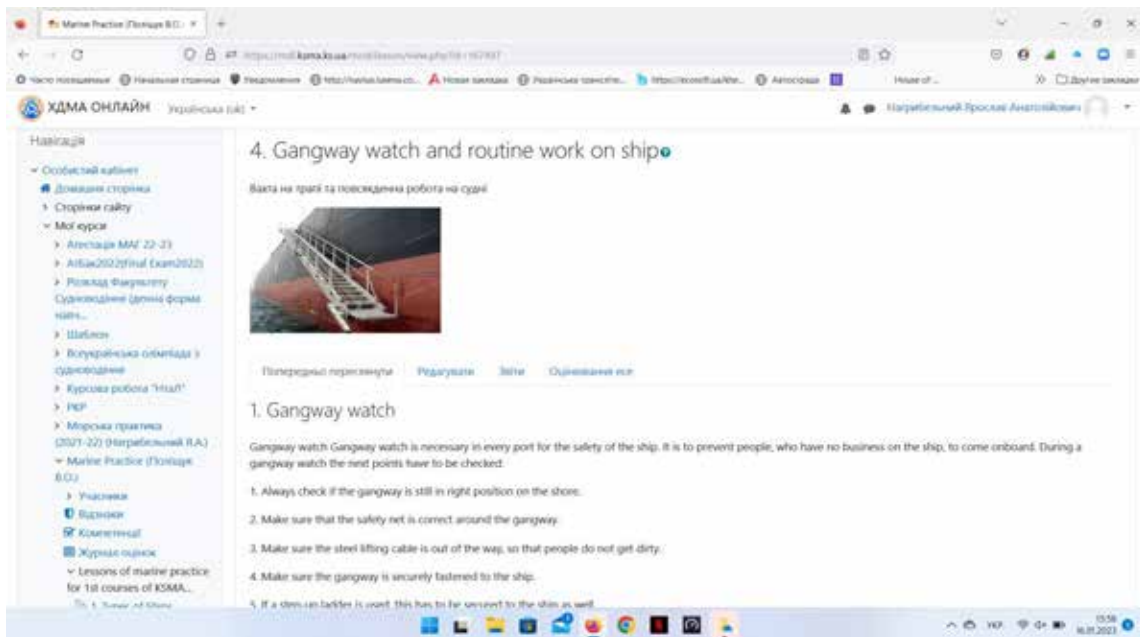

Рис. 2. Візуалізація презентаційного матеріалу з ОК «Морська практика» на LMS MOODLE KSMA

Відзначимо, що ця освітня компонента реалізується з урахуванням науково-дослідницької складової та потенційної можливості магістрантів подальшої власної викладацької діяльності. З огляду на означене є потреба в розміщенні на ресурсі різноманітних ілюстративних матеріалів, які унаочнюють виучувану тему. Прикметно, що не зважаючи на їх «вагу», на ресурсі MOODLE є технічні можливості для завантаження великої кількості дидактичного матеріалу. Як бачимо за допомогою MOODLE можна реалізовувати різні форми роботи: групову, індивідуальну, самостійну. Прикметно, що можливості для самоперевірки на платформі також передбачені й здійснюються засобом діагностувального тестування.

У курсі «Морська практика» засобом середовища MOODLE може бути представлено навчальний матеріал у відеоформаті. Такий підхід не тільки сприяє більш ефективному засвоєнню здобувачами вищої освіти виучуваної проблеми, а й якісно унаочнює проблему дослідження, що унаочнено на рис. 2.

LMS MOODLE-це сучасний засіб навчання, який має потужні можливості для реалізації освітніх завдань у фаховій підготовці майбутніх судноводіїв. Його освітній потенціал може бути реалізовано повною мірою за умови цифрової грамотності усіх учасників навчального процесу; стабільного інтернет-забезпечення та наявності факторів індивідуальної детермінанти я-само (самомотивація, самоорганізація, самоосвіта тощо).

Висновки. У статті проаналізовано науковий контекст проблеми е-ресурсів та засвідчено його авторитетне теоретико-практичне підґрунтя у науковій площині. Визначено, що суттєво

збільшилася кількість факторів, що впливають на організацію освітнього процесу в умовах дистанційного навчання. Репрезентовано досвід практичного застосування платформи MOODLE в процесі фахової підготовки майбутніх судноводіїв. Висвітлений у статті матеріал не висчерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Перспективу подальшого дослідження порушеної проблеми вбачаємо в аналізі параметрів організації контролю сформованих у здобувачів вищої освіти компетентностей на платформі MOODLE.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Blended English: Technology-enhanced teaching and learning in English literary studies / N. Milthorpe, R. Clarke, L. Fletcher, R. Moore, H. Stark та ін. Arts and Humanities in Higher Education. 2018. No 17. С. 345–365.
2. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-_dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf
3. Нагрибельна І.А. Навчання української мови майбутніх фахівців морської галузі засобами цифровізації. Збірник наукових праць: «Педагогічні науки», 2021. Вип.94, С.151-157.
4. Y. Nahrybelnyi, P. Nosov. Development of means for experimental identification of navigator attention in ergatic systems of maritime transport. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/10472?show=full>
5. Нагрибельна, І. А., Сугейко, Л. Г., Мельничук, Ю. Ю. (2020). Упровадження дистанційного курсу з методики навчання української мови на основі системи MOODLE. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 77(3), С.162-174. <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.2759>

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

THE USING OF VIRTUAL AND AUGMENTED REALITY TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF A TEACHER OF INFORMATICS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем використання імерсивних технологій в освіті України. Педагоги виокремлюють ряд проблем, що уповільнюють застосування віртуальної та доповненої реальності в закладах освіти. Справді, крамниці застосунків, наприклад: Google Play, App Store тощо, пропонують для використання велику кількість мобільних застосунків з доповненою реальністю. Магазини техніки мають широкий асортимент VR-пристроїв. Але попри значний обсяг програмного та технічного забезпечення україномовного контенту недостатньо для проведення повноцінних інтерактивних уроків. Іншою суттєвою перешкодою є те, що кількість молодих фахівців у закладах освіти незначна, не перевищує 18%, а це значить, що є потреба у оновленні методик навчання, а також у постійному підвищенні кваліфікації вчителів з досвідом роботи понад 10 років. Першорядною перешкодою як правило в усіх закладах освіти залишається обмеженість ресурсів. Розуміючи нагальність проблеми, кошти на оновлення обладнання поступово зростають. Під час вибору технічного забезпечення важливим є врахування не лише вартісної складової, а й сценаріїв її використання в освітньому процесі. Попри зазначені вище перешкоди освітяни України все ж потроху впроваджують імерсивні технології в освітній процес. Найбільше це стосується вчителів інформатики, що ідуть в авангарді використання найсучасніших методик і технологій у професійній діяльності, цифровізації освітнього процесу. Адже цілком зрозумілим є те, що для мотивації сучасного учня навчатися краще необхідно знайти засоби, які зроблять цей процес цікавим, насиченим сучасними технологіями, що допоможуть спростити засвоєння складного матеріалу, дати змогу перевірити факти на практиці.

Сьогоднішня мега динамічне, нове та незвичне щораз з'являється в усіх сферах нашого життя, і ми постійно дивуємося новим технологіям. Це стосується й освіти. Для педагога пропонується широкий спектр інноваційних методів та прийомів роботи, що, подекуди, складно зорієнтуватися та обрати кращий. Розглянемо відносно нові інструменти для освіти – імерсивні технології та їх ефективність в освітньому процесі.

Ключові слова: імерсивні технології, доповнена реальність, віртуальна реальність, освітній процес, інформатика.

The article is devoted to one of the actual problems of using immersive technologies in the education of Ukraine. Educators single out a number of problems that slow down the use of virtual and augmented reality in educational institutions. Indeed, app stores such as: Google Play, App Store, etc. offer a large number of augmented reality mobile apps for use. Hardware stores have a wide range of VR devices. But despite the considerable amount of software and technical support, Ukrainian-language content is not enough to hold full-fledged interactive lessons. Another significant obstacle is the fact that the number of young professionals in educational institutions is insignificant, does not exceed 18%, which means that there is a need to update teaching methods, as well as to constantly improve the qualifications of teachers with more than 10 years of work experience.

The primary obstacle, as a rule, in all educational institutions remains limited resources. Understanding the urgency of the problem, estimates for upgrading equipment are gradually increasing. When choosing technical support, it is important to take into account not only the cost component, but also the scenarios of its use in the educational process.

Despite the obstacles mentioned above, Ukrainian educators are gradually introducing immersive technologies into the educational process. This mostly concerns informatics teachers, who are at the forefront of using the most modern methods and technologies in their professional activities, digitalization of the educational process. After all, it is quite clear that in order to motivate a modern student to learn better, it is necessary to find means that will make this process interesting, saturated with modern technologies, that will help to simplify the assimilation of complex material, and will allow to verify facts in practice.

Today is mega dynamic, new and unusual things appear every time in all spheres of our lives, and we are constantly surprised by new technologies. This also applies to education. For the teacher, a wide range of innovative methods and techniques of work is offered, which sometimes makes it difficult to navigate and choose the best one. Let's consider relatively new tools for education – immersive technologies and their effectiveness in the educational process.

Key words: immersive technologies, augmented reality, virtual reality, educational process, informatics.

УДК 373.5.011.3-051:004-057.85/.86(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.38>

Паршукова Л.М.,

ст. викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Паршуков С.В.,

ст. викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Нині доба цифрових технологій, яка дає здобувачам освіти для особистого розвитку та навчання безліч перспектив та можливостей. Використовуючи сучасні технології вони можуть відчути себе в ролі справжнього науковця: досліджуючи закони фізики, проводячи хімічні досліді, спостерігати за

розвитком всесвіту. Роль вчителя та батьків лише в тому щоб розвивати дитячий інтерес до пізнання, направляти його та, добираючи різні методи, розширювати спектр джерел отримання інформації.

Тенденції розвитку ринку програмного забезпечення для освіти, як показують останні дослідження, зростає в геометричній прогресії. Вплив

різних природних факторів, пандемій, військових дій тощо у світі вплинув на затребуваність різноманітних технологій для активного використання в сфері освіти, а це і заклади дошкільної освіти, загальної середньої, вищої без винятку. Сучасні діти – це діти цифрової епохи, тому для активізації пізнавальної діяльності педагога нині використовують все частіше інтерактивні засоби навчання.

На нашу думку зараз найактуальнішим є використання імерсивних технологій навчання – це технології повного або часткового занурення у віртуальний світ або різнопропорційне змішання реальної та віртуальної реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лише незначна кількість наукових праць та сучасних методик в Україні присвячена тематиці використання імерсивних технологій навчання в освітній діяльності, зокрема: В. Кухтюк, Ю. Матвієнко, В. Тимчина. Практичні рекомендації застосування доповненої та віртуальної реальності у навчанні розкривають: Я. Бондар, Д. Кремзель, Д. Єфімов.

Використання сучасних технологій здатне зроби́ти навчання для дітей цифрового покоління цікавим, захопливим та ефективним у засвоєнні знань. Підтримання інтересу під час занять одне з основних завдань педагога, адже це є запорукою успішного навчання. Освіта має послуговуватися новими інструментами, експериментувати з методами та підходами; згодом виховавши покоління, що буде здатне швидко опанувати сучасні спеціальності та легко адаптуватися до вимог сучасності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтерес до залучення сучасних цифрових технологій у освітній процес цілком зрозумілий, адже дозволяє спростити складний теоретичний матеріал, робить процес запам'ятовування легшим та невимушеним, а мотивація до навчання залишається високою.

Застосування у роботі вчителя інформатики імерсивних технологій не означає повне заміщення традиційних методів викладання, що використовувалися багато років, це якісне доповнення навчання, яке покликане зробити його простішим, доступнішим та цікавішим. Доки в закладах освіти України зміни до викладання предметів, зокрема інформатики, лише впроваджуються, педагоги не

мають сидіти склавши руки. Натомість вони повинні самостійно опанувати імерсивні технології, щоб при найменшій можливості впроваджувати їх у свою професійну діяльність. Показувати на прикладі, що доповнена та віртуальна реальності можуть допомагати не просто розважатися, а й набувати нових знань у віртуальному середовищі.

Мета статті. Проаналізувати можливості використання технологій віртуальної та доповненої реальності в професійній діяльності вчителя інформатики

Виклад основного матеріалу. Імерсивні технології створюють особливий світ шляхом об'єднання реального світу з цифровою чи імітованою реальністю. Врахування усіх особливостей таких технологій дозволить ефективно впроваджувати їх у освітній процес. Водночас вчителю необхідно зважати на важливий аспект важливості врахування вікових особливостей дітей різного віку у сприйнятті віртуальних образів [1, С. 141].

Використання імерсивних технологій в освітньому процесі закладу освіти сприяє поглибленому вивченню предметів, розвитку просторового мислення та посиленню мотивації учнів, шляхом взаємодії здобувачів з різними об'єктами у тривимірному просторі сприяють підвищенню рівня цифрової компетентності.

Технологія доповненої реальності – сучасна технологія, що доповнює зображення реального світу деякими віртуальними елементами та надає можливість взаємодіяти з ними. Віртуальні об'єкти, за допомогою технології AR, можна інтегрувати в матеріальний світ. Додатки працюють із такими об'єктами як: тривимірні моделі, тексти, зображення, відео та анімація.

До їх переліку входять: 360°-відео, віртуальна та доповнена реальність. Це технології, що здатні забезпечити здобувачеві освіти враження існування в альтернативному просторі та отримати практичні навички у різних сферах діяльності. Виділяють декілька типів імерсивних технологій (рис. 1).

RR (real reality) – об'єктивна реальність (реальна реальність). Це те, де ми знаходимося та що ми сприймаємо органами чуттів.

AR (Augmented Reality) – технології доповненої реальності, що можуть проектувати різноманітну

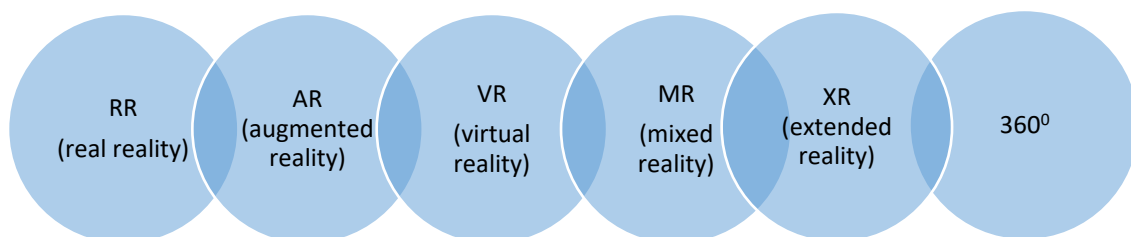

Рис. 1. Типи імерсивних технологій

цифрову інформацію поза межами екранів пристрої та консолідувати об'єкти реального середовища з віртуальним. Вперше таке об'єднання почали робити в комп'ютерних іграх, але поступово почали використовувати і в освітній діяльності для кращого унаочнення навчального матеріалу та його сприймання учнями. Для роботи необхідно мати лише смартфон.

VR (Virtual Reality) – технології віртуальної реальності, що переносять користувача у штучний світ, який повністю змінений, використовуючи 360° зображення. Щоб зануритися у віртуальний світ необхідною умовою є наявність спеціальних засобів: спеціальні окуляри або шолом.

MR (mixed reality) – технології змішаної реальності. Фактично це віртуальна реальність з деякими доповненнями об'єктивної реальності, або ж доповнена реальність із застосуванням HoloLens (спеціальні окуляри/шолом для змішаної реальності).

XR (extended reality) – розширена реальність. Це узагальнена назва для AR- і VR-технологій.

360° – це вміст, що складається з однієї 360° або декількох зшитих фото і відео. Широкого розповсюдження також набули 360°-трансляції.

Імерсивні технології набувають все більшої популярності у закладах освіти усього світу, адже це суттєво підвищує ефективність навчання та готує здобувачів освіти до реальних ситуацій. Через високу зацікавленість здобувачами освіти імерсивними технологіями, їх успішне впровадження в освітній процес, вони, ймовірно, в скорому майбутньому можуть стати одним із основних інструментів навчання як у закладах загальної середньої так і вищої освіти. Педагоги для кооперації учнів з об'єктами тривимірного простору будуть використовувати доповнену та віртуальну реальності. Ці технології дадуть можливість більш глибоко досліджувати явища та процеси, краще розуміти суть та наслідки подій, а головне – це буде відбуватися у доступній для здобувачів освіти формі – ігровій. Віртуальна та доповнена реальності допоможуть набутти практичного досвіду, якого учні зазвичай не можуть здобути в реальному житті через вік, матеріально-технічні можливості закладу освіти тощо.

Детальніше проаналізувавши можливості та перспективи застосування AR та VR технологій в освіті можна виділити основні п'ять (рис. 2), а саме:

1. Наочність. Віртуальна реальність – це простір, де здобувач освіти може детально дослідити бажаний процес чи об'єкт. Звичне нам зображення в підручнику замінює значно цікавіша для вивчення 3D модель.

2. Концентрація уваги. Зосередженість та фокусування уваги учня на матеріалі, мінімізація впливу зовнішніх подразників – основна перевага

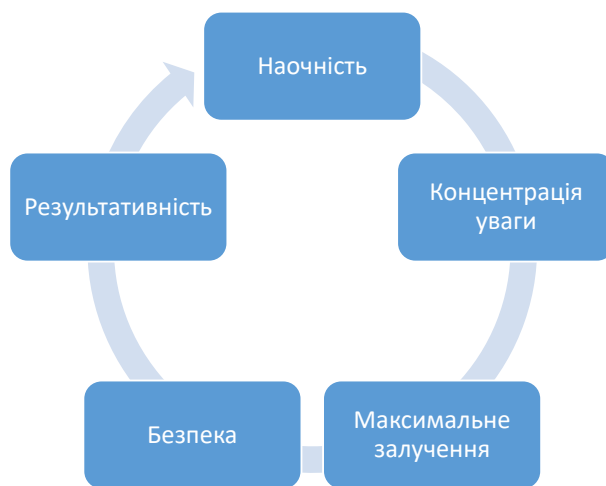

Рис. 2. Основні переваги застосування AR та VR технологій

віртуального світу. Здобувач освіти поринає у світ, де основним є завдання максимально опрацювати конкретний навчальний матеріал.

3. Максимальне залучення. AR та VR технологій надають можливість педагогу змінювати сценарій досліджуваних подій та повністю його контролювати. Учень самостійно може провести дослід, вирішити задачу доступній для розуміння (ігровій) формі.

4. Безпека. За допомогою імерсивних технологій можна провести складні дослід, що вимагають відповідного матеріально-технічного забезпечення, організації спеціальних умов щодо здоров'язбереження учня та впливу на оточуюче середовище. Також можна розглянути декілька сценаріїв для порівняння наслідків подій. Такий підхід розвиватиме логічне мислення та уміння встановлювати та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки.

5. Результативність. Поєднання інтересу, концентрації та максимального залучення здобувачів освіти впливають на мотивацію, а це в подальшому дає кращий результат у засвоєнні освітнього матеріалу. Імерсивні технології дають змогу поринути у досліджуваний світ, урізноманітнити процес навчання.

Використання AR та VR технологій у закладах освіти різного рівня виконує важливу функцію в організації інклюзивного навчання з дітьми, що мають когнітивні, фізичні або соціальні порушення. Враховуючи можливості та потреби таких учнів, педагог може створити індивідуальне освітнє середовище, що дасть змогу отримати знання на бажаному рівні.

Вчителі інформатики можуть використовувати досить широкий спектр навчального контенту, який пропонують компанії-розробники. Зокрема віртуальний клас, який дає можливість створювати змішане навчальне середовище, робити

освітній процес цікавим, ефективним та насиченим для усіх учасників освітнього процесу.

Розглянемо AR-додатки, які вчитель інформатики зможе інтегрувати в освітній процес. Розуміючи складну фінансову ситуацію в державі ми обрали безкоштовні AR-додатки, працюють із відео, анімацією, текстами, зображеннями та тривимірними моделями. Для роботи з ними не потрібні спеціальні знання, принцип роботи зможе опанувати навіть початківець на інтуїтивному рівні. Застосовувати AR-додатки можна в якості:

– наочності під час проведення уроку інформатики, для кращої візуалізації теоретичного матеріалу;

– домашнього завдання (цікаве для сучасного учня, що розвивається в світі цифрових технологій);

– проєктної роботи (додавання об'єктів AR до презентацій, проведення зйомок з екрану смартфона для створення stories).

Для підвищення мотивації до навчання педагога намагаються застосовувати самі найсучасніші технології, засоби, методи, орієнтуючись на їх популярність серед учнів та докладаючи не лише професіоналізм, а й фантазію та творчість.

Розглянемо деякі із додатків:

1. Assemblr Studio – додаток, що дає змогу не лише переглядати готові об'єкти з групованих для зручності користувача категорій, а саме: освіта, наука, мультиплікаційна анімація, природа, техніка тощо. Також є можливість для створення у доповненій реальності автентичної моделі. Завантаживши додаток та зареєструвавшись можна спочатку потренуватися, що не є складним, можна потренуватися на створенні простих 3D моделей, а далі перейти до більш масштабних AR-об'єктів.

2. ARLOOPA AR-додаток, який доступний на 6 мовах, наразі української не має. Містить як і Assemblr Studio кейси з набором об'єднаних за категоріями та готових до застосування об'єктів. Процес використання дуже простий. Після завантаження додатку потрібно відкрити кейс однієї із необхідних категорій та розмістити на екрані обраний AR-об'єкт. Вразі, якщо необхідного зображення немає, його можна відсканувати з екрану монітора, а після завершення процесу розпізнання з'явиться диво доповненої реальності. У цьому додатку є можливість учням попрацювати із деякими 3D об'єктами, що оживають при дотиків до екрану смартфона (інтерактивна взаємодія) [2].

На уроках інформатики вчитель не лише може демонструвати, а й залучає учнів до процесу розмиття границь між реальним та віртуальним світом, сприяючи всебічному розвитку здобувача

освіти. Оскільки інформатика фактично інтегрується нині в будь яку діяльність суспільства, то і на заняттях вчитель може поєднувати її вивчення із іншими науками, наприклад:

3. AR Solar System – додаток, що дозволить поєднати інформатику та астрономію, адже призначений для дослідження Сонячної системи.

4. AR 3D Animals – AR-додаток із кейсами анімованих 3D-моделей 40 видів тварин. Інтеграція інформатики та природознавства, біології.

5. TryCam AR – Cut Paste AR, Virtual Try On – додаток, функціонал якого призначений для захопливого перетворення звичайного зображення зі смартфона у об'єкт доповненої реальності. Моделі у форматі 2D учні створюють самостійно, а це дає можливість фантазувати, творити та розвивати креативність. Тобто STEAM освіта в дії [3].

Висновки. Нині процес отримання та розвитку цифрових навичок є однією з ключових компетенцій, щоб в перспективі бути конкурентоспроможним на ринку праці фахівцем. Цього можна досягти шляхом впровадження віртуальної та доповненої реальності в освітній процес закладів загальної середньої освіти, починаючи із початкової школи. Реалії сьогодення в Україні, де процес навчання досить часто переходить у змішаний формат є активатором для більш ширшого та для активнішого використання імерсивних технологій на заняттях з інформатики, а в подальшому з будь-якого предмета освітньої програми. Сучасні цифрові технології допомагають індивідуалізувати освітній процес, розширюють світогляд учнів, урізноманітнюють процес навчання, роблять його цікавим та доступним. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності в професійній діяльності вчителя інформатики є перспективним для професійного зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Слободяник О. Імерсивні технології як інструмент сучасного вчителя. *Імерсивні технології в освіті* : 36. матеріалів І науково-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 27 верес. 2021 р. Київ, 2021. С. 140–143.

2. 5 AR-додатків: цікаве навчання з новими технологіями. *Освітній проєкт «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/post/5-ar-dodatkov-cikave-navchannya-z-novimi-tehnologiyami> (дата звернення: 05.01.2023).

3. Бондар Я. Доповнена реальність як спосіб урізноманітнення освітнього процесу. *Національна освітня платформа*. URL: <https://vseosvita.ua/news/dopovnena-realnist-iaak-sposib-uriznomanitnennia-osvitnoho-protsesu-29405.html> (дата звернення: 05.01.2023).

АДАПТИВНІ ВІРТУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

ADAPTIVE VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS: EUROPEAN EXPERIENCE

Стаття присвячена дослідженню розвитку віртуальних навчальних платформ для он-лайн навчання студентів закладів вищої освіти в Європейському навчальному просторі. Через пандемію та війну в Україні, он-лайн навчання стало невід'ємною частиною освітнього процесу у ЗВО, і кількість таких платформ почала стрімко збільшуватись у Європі та світі, вони розповсюджуються і в Україні, причому більшість із них є безкоштовними. Однак останні дослідження показали, що такі платформи надають заздалегідь запрограмований курс із чітко визначеними критеріями оцінювання, засобами контролю знань та порядком подання інформації. Зручність таких систем полягає в тому, що їх можна використовувати як для дистанційного навчання, так і для навчання он-лайн, маючи готові шаблони для роботи студентів. Однак їхнім недоліком є відсутність гнучкості. Автор такого середовища може коректувати чи доповнювати його поза межами заняття. Але, як показує досвід зарубіжних розробок, сучасні віртуальні середовища мали би відповідати потребам кожного студента зокрема, а не статистично усередненій особі. Для цього принцип побудови віртуального навчального середовища потрібно змінити, розділивши матеріал курсу на дрібні частки, які викладач міг би комбінувати, замінити одну одною, використовуючи різноманітні ресурси такої платформи (відео-, аудіо-, текстові матеріали, живе спілкування зі студентами в режимі веб-конференції, ілюстроване відповідними матеріалами на спільному екрані) на протязі одного заняття. Знання студентів в групах зазвичай неоднорідні, і використання адаптивних середовищ, тобто таких, що їх можна пристосовувати до знань окремих груп та окремих студентів, може значно підняти рівень знань студентів. Тому в українських ЗВО варто розробляти віртуальні навчальні середовища з врахуванням можливостей їхньої адаптивності.

Ключові слова: європейський простір вищої освіти, он-лайн навчання, віртуальне навчальне середовище, адаптивна платформа, мультимедійні засоби, персоналізоване навчання.

The paper is devoted to the investigation of the development of virtual learning platforms

for on-line studies of students at higher educational establishments in the European educational area. Due to the pandemic and the war in Ukraine, on-line education has become the integral part of the educational process at HEE, and the number of such platforms began to increase rapidly in Europe and around the world; they also spread in Ukraine, and the most of them are free. However, recent investigations show that such platforms provide pre-programmed courses with rigid assessment criteria, monitoring tools and the order of providing information. The convenience of such systems consists in the fact that they can be used for distance education as well as for on-line learning, since they contain ready-made patterns for the students' work. However, their drawback is rigidity. The author (a developer or an educator him/herself) of such environment can correct or amend it beyond the lesson. But, as the experience of foreign developments shows, modern virtual environments should meet the needs of each student, not of some statistically average person. The convenience of such systems consists in the fact that they can be used for distance education as well as for on-line learning, since they contain ready-made patterns for the students' work. However, their drawback is rigidity. The author of such environment can correct or amend it beyond the lesson. But, as the experience of foreign developments shows, modern virtual environments should meet the needs of each student, not of some statistically average person. For solving this discrepancy, the principles of the development of virtual learning environment should be changed, namely, the content should be divided into small parts, which the teacher could combine, exchange, using different resources of such a platform (video-, audio-, text materials, live communication with students in the web-conference mode on the shared screen) during one lesson. Students' knowledge in groups is not uniform, and using adaptive environments, namely, those which can be adapted to the knowledge of certain students or groups of students, can considerably improve the level of students' knowledge. Therefore, in Ukrainian HEE it is worth developing the virtual learning environments, considering the possibility of their adaptivity.

Key words: European Higher Educational Area, on-line studying, virtual learning environment, adaptive platform, multimedia tools, personalized learning.

УДК 378.4.018.43
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.39>

Фучила О.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Вимоги сучасної ситуації в світі (пандемія, війна в Україні) спричинили стрімке зростання кількості навчальних платформ, що забезпечують можливість навчання он-лайн, або ж дистанційного навчання під керівництвом викладача (заочна форма). В багатьох закладах вищої освіти створено власні платформи віртуального середовища (в тому числі, в Національному університеті «Львівська політехніка»).

Розробники навчального середовища, в тому числі й викладачі закладів вищої освіти (ЗВО), використовують певну кількість вербального, текстового, візуального та цифрового матеріалу для зображення найбільш важливих аспектів навчальної діяльності на різному рівні деталізації. Однак, незалежно від ступеню деталізації матеріалу середовища, воно не завжди беззаперечно передбачає розвиток навчального процесу, який обирає викладач. Більше того, одне і те ж середовище

можна застосовувати більш чи менш успішно в залежності від різноманітних контекстуальних факторів, несподіваних рішень викладача та не менш несподіваних подій, що можуть виникнути в процесі навчання [4]. Оскільки кількість елементів, які треба взяти до уваги при розробці навчального середовища для сучасних он-лайн занять зростає, не тільки розробка таких середовищ стає все більш складним процесом, але й ефективно використання їх для навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз існуючої ситуації щодо створення універсальних навчальних платформ для он-лайн навчання на сучасному етапі та дослідження ефективності їхнього використання в освітньому процесі ЗВО проводять численні зарубіжні організації, зокрема, Фондація системи управління навчальною діяльністю (СУНД) (LAMS International), Європейська виконавча агенція з питань освіти та культури, та науковці М. Бовер, Б. Вільсон, Дж. Геррінгтон, Й. Дімітріадіс, С. Кларк, Г. Коноле, Д. Лорілар, Р. Олівер, А. Парамітіс, Л. Прієто, Т. Рівз, Г. Саломон, Дж. Свеллер, Т. Стрібель тощо, а також українські науковці О. Єлісеєва, С. Шейко, В. Мадзігон тощо. Для успішного і повноцінного втілення навчальних платформ в українських закладах вищої освіти потрібно ретельно вивчити та проаналізувати сучасні тенденції їхнього розвитку.

Мета статті. Дослідити напрямки розвитку освітніх платформ для закладів вищої освіти та проаналізувати європейський досвід, який могла б використати система вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі цифрові технології змінюються самі та змінюють ті інструменти, якими користуються викладачі ЗВО. Пандемія та війна в Україні спричинили необхідність у створенні віртуальних навчальних платформ, кількість яких стрімко збільшується.

Багато сучасних технологій забезпечують потенційну можливість динамічно коректувати інтерфейс в залежності від когнітивних та колаборативних потреб, що виникають у навчальному процесі. Це означає, що освітяни могли б переформатовувати навчальне середовище під час заняття, радше ніж просто полягати на створеному заздалегідь та певним чином упорядкованому матеріалі.

Адаптацію у електронному навчанні можна визначити як метод створення навчального досвіду для студента, але також і для наставника, що базується на конфігурації набору елементів у певний період з метою покращити виконання певних визначених критеріїв [2, с. 162]. Джерело адаптації може змінюватись відповідно до того, чи створює його машина («адаптивність»), чи користувач («можливість адаптації») [2].

Є декілька позитивних наслідків адаптації у електронному навчанні, які насамперед

концентруються довкола здатності персоналізувати навчання, щоб задовільнити особисті потреби студентів, особливо в умовах зростаючої різноманітності останніх, великої кількості студентів, значної кількості методів, які забезпечують сучасні навчальні технології [8]. Адаптація може набувати багато різних форматів і базуватись на інтерфейсі, на навчальному потоці, на змісті, підтримці інтерактивного вирішення проблем, фільтруванні адаптивної інформації, адаптивному групуванні користувачів, адаптивному оцінюванні та змінах упродовж навчального процесу. Значну роботу було зроблено, щоб стандарти електронного навчання могли підтримати адаптивність таким чином, щоб адаптивні навчальні системи давали можливість взаємодіяти викладачу із студентами, а адаптивні навчальні ресурси можна було багатозово використовувати для різних потреб.

Однак, значно менше часу і роботи займає дослідження як розробники навчального середовища (люди) могли б адаптувати середовище та завдання під час занять з метою підтримки нагальних потреб процесу навчання. Насправді, історично виникали сумніви, чи розробка навчального процесу має відбуватись перед тим, як проводиться заняття, чи під час самого заняття. Не заперечуючи потребу у попередній підготовці, потрібно ствердити, що розробка заняття може і повинна відбуватись наживо під час заняття, з метою оптимізації навчального досвіду студентів. Завжди полягати на попередню розробку означає не усвідомлювати справжню природу учіння та навчання, у якій вчителі потребують модулювати середовище, що базується на вірних чи помилкових концепціях, що їх презентують студенти [6]. Неможливість адаптувати роботу зі студентами під час заняття свідчить про ймовірність того, що розроблений план уроку не відповідає навчальним потребам студентів. Отже, адаптивний дизайн навчання – це процес, під час якого викладач стратегічно модифікує план роботи під час заняття щоб задовільнити вимоги (потреби) учнів.

Визначення, подане вище, має на увазі, що забезпечення прямих відповідей на питання студентів в аудиторії не є проявом адаптивного навчального дизайну, оскільки це є частиною навчального порядку та не є по своїй природі стратегічним. З іншого боку, відповідь на запитання студента через перебудову навчального середовища або перемикання типу завдання, яке студенти виконують, вважатиметься адаптивним навчальним дизайном, за вищевказаним визначенням. Жива природа адаптивного навчального дизайну вимагає від викладача, щоб він миттєво та відповідно коректував робоче середовище, що збільшує важливість наявності у викладача контекстних специфічних дизайн-шаблонів та евристик, з яких їх можна отримати [1]. Під евристичними

розуміємо розумові стратегії, що полегшують вирішення проблем та імовірнісні судження. Ці стратегії є узагальненнями, або практичними правилами, що зменшують когнітивне навантаження та можуть бути ефективними в прийманні термінових рішень, однак нерідко можуть призводити до ірраціональних та неточних висновків.

Деякі освітні технології передбачили освітню важливість адаптивного дизайну навчального середовища та вбудували його у свої структури. Наприклад, LAMS (Learning Activity Management System), система управління навчальною діяльністю (СУНД), є безкоштовною системою проектування навчання з відкритим вихідним кодом для розробки, керування та здійснення спільних навчальних занять в Інтернеті. Вона надає вчителям візуальне авторське середовище для створення послідовностей навчальної діяльності [5]. Більше того, ця система є відкритою та безкоштовною. Вона не тільки дозволяє викладачам розробляти навчальну діяльність у співпраці із студентами для їхніх уроків та контролювати внесок у роботу їхніх студентів, але й дозволяє викладачам динамічно підлаштовувати процес навчання під час заняття завдяки функції «живе редагування» (“Live Edit”) в світлі відповідей студентів.

Оскільки існує різноманіття знань, які потрібно представити, існує одночасно і певна кількість інтерактивних шаблонів, що можуть бути проілюстровані прикладами. Визначають три види колаборативного дизайну для електронного навчання: викладач-центристський («трансмисійні») підходи до передачі інформації – підходи подачі інформації через передачу, коли викладач надає потік інформації студентам; підходи «Викладач – ведучий» – дрібні уламки контенту, приклади чи демонстрації, що їх надає викладач, після яких діяльність студентів зосереджується на практиці, зворотньому зв'язку та взаємодії із викладачем та одногрупниками; студенто-центристський підхід (кероване відкриття) – більш індуктивні навчальні середовища, в яких студенти виконують серію завдань, пов'язаних з метою уроку. Педагогіка навчання через співпрацю часто базується на останньому підході, і, таким чином, потік обміну інформацією від студента до студента є основним, та роль викладача стає скоріше допоміжною [3].

Віртуальне середовище має також відображати декілька видів знань. Це фактичні (декларативні) знання, тобто дискретні уривки елементарної інформації, що вимагається, коли люди мають бути ознайомлені з предметом та розв'язувати проблеми в його рамках; процедурні знання – навички для здійснення процесів, виконання алгоритмів та отримувати знання для їхнього успішного втілення; концептуальні знання – взаємопов'язані представлення більш складних форм знань, включаючи схеми, ієрархії категоризації та пояснення;

метакогнітивні знання – знання та усвідомлення власного пізнання, а також пізнання інших осіб [7].

Якщо є декілька доступних режимів, через які можна представляти знання та кожен з них має різні характеристики, потрібно прийняти рішення які з них використовувати для різних типів знань. Потрібно відмітити, що метакогнітивні знання можуть бути представлені як в фактичній, так і в процедурній та концептуальній формі, і як такі можуть бути долучені до інших рівнів.

Отже, щоб відповідати вище означеним критеріям, принципи динамічного адаптивного дизайну середовища повинні ґрунтуватися на наступних поняттях як «мультимедійність» (студенти навчаються більш ефективно при використанні слів та зображень, ніж тільки слів); «модальність» (демонстрація певного навчального контексту через візуальні засоби, та іншого матеріалу – вербально може призводити до більш ефективного навчання, ніж використання тексту для доповнення візуальної інформації); «розділення уваги» (студенти навчаються менш ефективно, коли слова та зображення розділені фізично та в часі); «ефект надлишковості» (інформація не повинна повторюватись зайвий раз у різних формах, наприклад, включаючи текстові пояснення до візуальної презентації, яка вже має усне пояснення того ж змісту – не стосується вивчення іноземної мови, де часто потрібні субтитри для кращого розуміння матеріалу; теорія системи символів – поєднання модальності із природою інформації, яку передають, може зменшити рівень опрацювання та записування, що потрібен для розуміння студентом поданого матеріалу [10].

Засоби подання інформації чи оцінювання у середовищі можуть бути додані або видалені, їхній розмір може бути змінений на протязі заняття. Однак, гнучкість систем, наприклад, веб-конференцій, створює додаткові труднощі для розробників. «Якщо викладач може налаштувати розмір та розташування елементів середовища, то на якій підставі він це робить? Які фактори впливають на те, які інструменти та критерії він обирає? Очевидно, вибір викладача має базуватись на рівні знань студентів та потребі взаємодії з ними впродовж заняття» [11, с. 79].

Підходи до застосування «трансмисійного» викладацько-центристського стилю викладання у середовищі веб-конференцій є очевидними. Низький рівень інтерпретації вимагається, щоб зрозуміти, як викладачі можуть використовувати такі системи для подання інформації студентам, оскільки це типове застосування, для якого ці системи розроблені. Однак, застосування лише «трансмисійного» викладацького підходу недостатнє, бо щоб ефективно навчатись, потрібно бути залученими до навчальної діяльності. Сучасні технології мають достатній потенціал, щоб

покращити якість навчання, залучаючи студентів у інтерактивний діалог та полегшують спільне вирішення проблем у співпраці [6].

Це може означати, що дрібні «атомні» шаблони, що містять більш специфічну інформацію про виконання діяльності або ж частини діяльності [9] можуть часто бути більш корисними, ніж добре організовані шаблони, розраховані на ціле заняття або модуль. Отже, адаптивний навчальний дизайн не передбачає заміну цілого заняття новим, але заміну \ зміну частин уроку, що базується на нагальних потребах.

Висновки. У Європейському освітньому просторі існує думка, що різні підходи до викладання можуть бути відповідними для різних рівнів знань, розуміння та компетентностей: ефективність будь-якого он-лайн заняття формується контекстом, у якому він розгорнутий. Отже, заняття, що є ефективним для новачків, яким потрібно наразі вибудувувати початкові навички, буде значно менш корисним для більш досвідчених студентів, які мають розбудувувати розумові моделі, щоб застосовувати їх до різноманітних ситуацій.

Викладачі можуть визначити, коли студенти відчувають труднощі із певними концепціями, чи процесами, чи завданнями, але не можуть динамічно та стратегічно адаптувати середовище, оскільки не мають педагогічної схеми, що співвідносить шаблони із рівнями здібностей студентів чи типів знань. Адаптивний дизайн може бути викликом у навчанні, що використовує технології у навчальному середовищі, оскільки освітяни не тільки повинні знати, як врегульовувати природу завдання та пов'язаних пояснень, але також і як перереформувати технічні ресурси, що є у його посіданні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bower M. A Framework for Adaptive Learning Design in a Web-Conferencing Environment. *Journal of Interactive Media in Education*, 2016(1). 11. P. 1–21.
2. Burgos D, Tattersall C., Koper R. How to represent adaptation in e-learning with IMS learning design. *Interactive Learning Environments*, 2007. 15:2, P. 161-170.
3. Clark C. R., Mayer E. R. e-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning. John Wiley & Sons, 2016. 528 p.
4. Herrington J., Reeves T., Oliver R. A guide to authentic e-learning. New York: Routledge, 2010. 216 p.
5. LAMS International. LAMS 2014: Learning Activity Management System home page. URL: <http://www.lamsinternational.com>.
6. Laurillard D. Teaching as a design science – Building pedagogical patterns for learning and technology. NY: Routledge, 2012. 272 p.
7. Mayer R. Multimedia learning (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 304 p.
8. Paramythis A., Loidl-Reisinger S. Adaptive learning environments and e-learning standards. *Electronic Journal of e-Learning*, 2004. 2(1), 181–194.
9. Prieto L. P., Dimitriadis Y., Villagrà-Sobrino S. Representing learning design and classroom orchestration through atomic patterns. *Art and Science of Learning Design: workshop*. 13–14 October, 2011. London, 2011.
10. Sweller J. The Redundancy Principle in Multimedia Learning. In: Mayer R. E. (Ed.) *The Cambridge Handbook of Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press, 2005. P. 160–167.
11. Wilson B. G. Designing E-Learning Environments for Flexible Activity and Instruction. *Educational Technology Research & Development*, 2004. 52(4). P. 77–84.

НОТАТКИ

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 55

Том 2

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Ю. Семенченко*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 23,19. Ум. друк. арк. 22,32.
Підписано до друку 31.01.2023. Замов. № 0223/112. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.